

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 25/2017

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2016

KONTROLLIJÄRJESTELMÄ TILASTOJEN JA
TUTKIMUSTEN VALOSSA

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/krimo

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 25/2017

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0648-3 (pdf)
ISBN 978-951-51-0649-0 (painettu)

ESIPUHE

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on viime vuosina jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. 1970-luvun puolivälissä katsauksessa oli 50 sivua, vuonna 2014 ilmestyneessä katsauksessa jo 500 sivua. Tätä taustaa vasten koettiin perustelluksi uudistaa seurantaa: entinen Rikollisuustilanne-katsaus on jaettu kahteen julkaisuun, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikosseuraamusjärjestelmän toimintaa. Tilastotuotannon nopeutumisen ansiosta seuraamusjärjestelmää koskevan katsauksen julkaisemista on ollut myös mahdollista aikaistaa noin puolella vuodella niin, että molemmat mainituista katsauksista käsittelevät nyt samaa tilastovuotta.

Käsillä olevan rikosten seuraamus- ja kontrollijärjestelmää kuvaavan katsauksen ovat koostaneet Hannu Niemi ja Tapio Lappi-Seppälä. Liitetaulukot on laatinut tutkimusavustaja Aino Jauhiainen. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 15. päivänä joulukuuta 2017

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Suunnittelija

Hannu Niemi

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1 Katsauksen tavoitteet	1
2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet	1
3 Esityksen rakenne ja esitystapa	2
 RIKOLLISUUSKONTROLLI	 5
A KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA	5
<i>Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi</i>	
1 Johdanto	5
Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet	5
Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus	8
2 Rikosten ilmitulo	11
3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen	17
Esitutkintatoimien tilastoinnista	17
Selvitysaste ja rikoslaji	18
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutinnan rajoittaminen	25
4 Syyttäjien toiminta	29
Yleistä	29
Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen	32
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä	36
5 Rikosten viranomaiskäsittely	39
Rikosprosessin tapahtumavirta	39
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana	39
Rikoksesta epäillyt henkilöt rikosprosessissa	43
Rikoslajikohtainen tarkastelu	46
6 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus	47
Rikosasioissa annetut ratkaisut	47
Ehdoton ja ehdollinen vankeus	51
Yhdyskuntapalvelu	57
Valvontarangaistus	61
Sakkorangaistus	65
Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio	74

7 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain	83
Rangaistusten tilastoinnista	83
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset.....	84
Seksuaalirikokset.....	88
Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö	91
Petos ja väärennös	95
Ryöstörikokset	97
Taloudellinen rikollisuus	99
Liikenne rikokset.....	100
Huumausainerikokset	103
Rangaistuskäytännön vertailua	105
8 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano	107
Vankiluku	107
Ehdonalainen vapaus	115
Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset	116
Yhteenveto	119
B KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ	123
1 Nuorten seuraamukset, <i>Hannu Niemi</i>	123
Lainsäädäntö	123
Seuraamukset	124
Tuomioistuimessa määrätyt rangaistukset	126
Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta.....	130
Nuorisorangaistus	131
Sovittelu	132
Nuorisovankiluku	134
Yhteenveto	135
2 Rikosten sovittelu, <i>Hannu Niemi</i>	137
Sovittelun käynnistyminen ja laajuus	138
Soviteltavat rikokset.....	139
Sovittelun osapuolet	141
Sopimukset	143
Sovittelun merkitys rikosprosessissa	145
Sovittelun oikeudelliset vaikutukset.....	147
Yhteenveto	149
LIITETAULUKOT 1–5	151
LÄHTEET	169
SUMMARY	171

JOHDANTO

Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi

1 Katsauksen tavoitteet

Seuraamus- ja kontrollijärjestelmää koskevan katsauksen tavoitteena on perustietojen antaminen rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän toiminnasta. Katsauksessa keskitytään ennen kaikkea viranomaiskontrollin tilastolliseen kuvaukseen. Tarkastelua jäsentävinä vaiheina ovat rikosten ilmitulo, poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjien toiminta, tuomioistuinten ratkaisu ja rangaistukseen tuomitseminen sekä rangaistusten täytäntöönpano. Katsauksessa pyritään antamaan myös kokonaiskuva rikosten viranomaiskäsittelystä.¹ Erityisteenä katsauksessa tarkastellaan lisäksi nuorten rikosentekijöiden seuraamuksia ja rikosten sovittelua.

2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet

Kontrollijärjestelmän toiminnasta kertovat lähteet voidaan jäsentää toimivan viranomaisen sekä rikosasian kulloisenkin käsittelyvaiheen mukaan.

Esitutkintaa koskevaa tilastotietoa on verraten niukasti. Poliisitilastoon sisältyy tieto rikosten selvittämisestä. Katsauksessa on tietoja myös pimeinä rikoksina poliisin tietoon tulleiden tapausten (tekijä ei tiedossa rikoksen ilmoitusvaiheessa) selvitysteesta.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto julkaistaan oikeustilastollisessa vuosikirjassa ja Tilastokeskuksen kotisivuilla internetissä². Tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyttäjän käsittelemät jutut* kertoo syyttäjällä päättyneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen perustiedot. *Syyttämättä jättämistä* koskeva tilasto erottelee harkinnanvaraisen (vuoteen 2015 saakka seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen sekä

¹ Rikosprosessin kestosta on tietoja edellisten vuosien katsauksissa. Tilastokeskus ei enää vuoden 2013 jälkeen tuota rikosprosessia koskevia tilastoja.

² Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätalaston tuottamisen ja viimeiset saatavissa olevat tilastotiedot koskevat vuotta 2013.

syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tietoja on täydennetty ja korvattu myös valtakunnansyyttäjän virastolta saatujen tilastojen tiedoilla.

Tiedot *tuomituista rangaistuksista* ja tuomituille määrätystä seuraamuksista sisältyvät tilastokeskuksen ylläpitämään ”Syytetyt ja tuomitut” -tilastoon.¹ Aineistona ovat alioikeuksien rikospäätösilmoitukset sekä rangaistusmääräys- ja rikesakkojen ilmoitukset. (Vuodesta 1994 alkaen rangaistusmääräykset on antanut syyttäjä.) Aineisto saadaan oikeusministeriön tuomiolauselmajärjestelmästä. Tilaston runko sisältää tiedot varsinaisessa oikeudenkäynnissä syytetyistä ja rangaistukseen tuomituista henkilöistä sekä rangaistusmääräyksistä ja rikesakoista. Tuomioistuintilaston tilastointiperusteisiin palataan lähemmin jaksossa A.

Erillisessä jaksossa kuvataan kokoavasti rikoslakirikosten ja eräiden yleisempien rikosten *tapahtumavirtaa* rikosten ilmitulon jälkeen lukumäärätietojen valossa.

Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot on kerätty Kriminaali- huoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen vuosikertomuksista sekä nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämistä rekistereistä ja julkaisuista.

Rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän ydinalueen ulkopuolelle jäävistä ratkaisuksista ja ilmiöistä kertovaa tilastotietoa on vain rajoitetusti. – *Syyntakeettomia* ja muita syytettyjen mielentilaa koskevia tilastotietoja on saatu nykyisin erikseen Tilastokeskuksesta. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (nykyisin Valvira ja THL) vuosikertomuksista saadaan kuitenkin perustiedot mielentilan selvittämisestä ja hoitoon määräämisestä. *Sovittelumenettelyyn* ohjatuista rikoksista on saatavissa myös Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottamia tilastotietoja.

3 Esityksen rakenne ja esitystapa

Seuraamusjärjestelmäkatsaus jakaantuu pysyvään perusosaan sekä vaihtuvateemaiseen ajankohtaisosaan.

Jakso A kuvaa keskeisten kontrolliviranomaisten toimintaa rikosasian käsittelyn eri vaiheissa. Kunkin vaiheen alkuun on liitetty tilastotietojen tulokinnan kannalta tarpeellinen lyhyt normikuvaus. Jakso B sisältää kontrollijärjestelmän ja rikollisuuskontrollin kannalta ajankohtaisia erityisteemoja. Tässä katsauksessa erillistarkasteluun on valittu nuorten seuraamusjärjestelmä ja rikosten sovittelu.

¹ Tilastokeskus on kaventanut tilaston sisältöä muun muassa niin, että tilastotietoja ei ole enää vuodesta 2013 alkaen saatavissa rangaistusten mittaamisperusteista ja tuomitsematta jättämisen perusteista.

Kontrollijärjestelmää koskevia liitetaulukkoja on viisi: eräiden rikosten käsittelemisestä rikosprosessissa vuosina 2012–2016 (liitetaulukko 1), aikasarja rangaistukseen tuomituista 1980–2016 (liitetaulukko 2), aikasarja yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomituista rikoslajeittain vuosina 2000–2016 (liitetaulukko 3), tarkemmat tiedot tuomituista seuraamuksista rikoksittain vuonna 2016 (liitetaulukko 4), sekä syyntakeisuustilasto vuosilta 2014–2016 (liitetaulukko 5).

Aikasarjojen pituus vaihtelee jonkin verran. Syynä yleensä on ollut, ettei vertailukelpoisia tilastosarjoja esitettyä pidemmältä ajalta ole olemassa. Kat-sauksessa käytetään sekä 10 että 20 vuoden aikasarjoja.

RIKOLLISUUSKONTROLLI

Tässä jaksossa käsitellään virallisen kontrollijärjestelmän toimintaa kuvailemalla muun muassa rikosten ilmituloa, ilmi tulleiden rikosten selvittämistä, rikoksentekijöiden syytteeseen asettamista, heidän tuomitsemistaan sekä rangaistusten täytäntöönpanoa. Toimenpiteistä vastaavat pääasiassa yleiset kontrolliviranomaiset: poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset. Jakso A sisältää perustiedot kontrolliviranomaisten toiminnasta. Jaksossa B tarkastellaan lähemmin eräitä kontrollijärjestelmän erityispiirteitä.

A Kontrolliviranomaisten toiminta

Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi

1 Johdanto

Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet

Piilorikollisuus ja ilmitullut rikollisuus. Ilmi tulleella rikollisuudella tarkoitetaan yleensä niitä laissa rangaistavaksi määrättyjä tekoja, jotka ovat tulleet poliisin tietoon ja jotka on kirjattu rikoksiksi. *Piilorikollisuudella* tarkoitetaan kaikkea sitä rikollisuutta, joka jää tulematta poliisin tietoon ja kirjaamatta.

Piiloon jäännin syyt vaihtelevat: Osa rikollisuudesta jää piiloon ja rekisteröimättä syystä, ettei rikosta lainkaan havaita. Tyystin havaitsematta saatavat jäädä etenkin yhteisöllisiin ja valtiollisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset, kuten rikokset julkista taloutta vastaan, ympäristörikokset taikka liikenne-rikokset. Toinen piiloon jäämisen syy on, ettei havaittua rikosta ilmoiteta eteenpäin viranomaisille taikka poliisille. Vaikka valtaosa välittömästi yksilöuhria koskevista rikoksista tulee uhrin tietoon, niistä vähemmistö ilmoitetaan eteenpäin poliisille. Senkin jälkeen, kun rikos on saatettu

poliisin taikka viranomaisten tietoon, se voi eri syistä – esimerkiksi teon määrittelyyn liittyvien vaikeuksien takia tai asianomistajarikoksissa uhrin tahdosta – jäädä rikoksena kirjaamatta.

Jaksossa A.2 tarkastellaan rikosten ilmituloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Jaksoissa A.3–8 selvitetään tarkemmin ilmirikollisuuteen kohdistuvia viranomaistoimenpiteitä. Tarkastelu on jäsennetty rikosasian etenemisen sekä asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten mukaan seuraavasti:

Poliisin tietoon tullut rikollisuus ja esitutkintaviranomaisten toiminta. Rikokset tulevat poliisin tietoon joko poliisille annettujen tietojen ja ilmoitusten perusteella (rikosilmoituksina, ilmiantoina, yleisövihjeiden avulla, muun viranomaistoiminnan kautta), taikka poliisin oman valvontatoiminnan tuloksena. Tietointotulotapa vaihtelee rikostyyppin mukaan. Yksilöön kohdistuvat rikokset tulevat usein tietoon asianomistajan ilmoituksen perusteella. Poliisin taikka muiden viranomaisten valvontatoiminnan kautta tulevat taas ilmi esimerkiksi valtion taloudellisiin intresseihin kohdistuvat rikokset ja vahinkoa aiheuttamattomat liikenne rikokset.

Poliisille ilmoitetuista ja sen kirjaamista rikoksista osa selvitetään (*selvitetyt rikokset*) osassa tekijä jää tuntemattomaksi (*selvittämättömät rikokset*). Rikosten selvittämisessä voi poliisin ohella olla mukana muitakin viranomaisia kuten työsuojelu-, tulli- ja veroviranomaisia. Yleensä selvitetty rikokset ilmoitetaan syyttäjälle syytetoimia varten (*syyttäjälle ilmoitetut*). Lievimpien rikosten osalta poliisilla on kuitenkin oikeus jättää ilmoitus tekemättä ja antaa syyllistyneelle huomautus (*ilmoittamatta jätetyt*). – Esitutkintaa ja rikosten selvittämistä tarkastellaan jaksossa A.3.

Syyttäjän toiminta. Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista osa johtaa syytetoimiin (*syytteeseen asetetut*), osa ei (*syyttämättä jätetyt*). Syyte voi jäädä nostamatta prosessuaalisin perustein esimerkiksi milloin tekijän syyllisyydestä ei ole riittävää näyttöä taikka syyteoikeus on vanhentunut. Syyttäjällä on lisäksi oikeus jättää syyte nostamatta määrätyin laissa määriteltyjen perusteiden nojalla, siitä huolimatta, että syyllisyys on tullut vahvistetuksi (ns. *harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen*). Vuodesta 1995 alkaen syyttäjän tekemiin päätöksiin on lisätty rangaistusmääräysten vahvistaminen (tätä ennen rangaistusmääräykset vahvisti tuomioistuin). – Syyttäjien toimintaa tarkastellaan jaksossa A.4.

Tapausten eteneminen rikosprosessissa. Eri rikosten käsittely rikosprosessissa tapahtuu paljolti keskenään samanlaisten prosessuaalisten toimenpiteiden kautta, rikosten ilmitulosta aina tuomioistuinratkaisuun ja seuraamusten täytäntöönpanoon saakka. Prosessin varrella rikoksia kuitenkin karsiutuu eri vaiheissa pois, mutta karsiutumisessa voi olla suuria rikoslajikoh-

taisia eroja. Erot voivat selittyä muun muassa rikostyyppin vakavuudella, ilmitulotavoilla, syyteoikeudella ja tutkinnallisilla seikoilla. Esimerkiksi vähäiset rikokset voivat päättyä usein poliisin tai syyttäjän ratkaisulla, kun taas vakavissa rikoksissa päätöksen tekee poikkeuksetta viime kädessä tuomioistuin. Helposti selvitettävät rikokset (esim. liikenne rikokset) etenevät rikosprosessissa, kun taas vaikeasti selvitettävistä (esim. varkaudet) voi karsiutua suuri osa pois jo esitutkintavaiheessa. – Rikoslakirikosten ja keskeisten rikosten etenemistä käsitellään jaksossa A.5 ja liitetaulukossa 1.

Tuomioistuinratkaisu. Tuomioistuimissa käsitellyistä rikossyytteistä osa hylätään näyttämättöminä (*hylätyt syytteet*) ja osa katsotaan näytetyiksi (*syyksilukevat tuomiot*). Syytteen toteennäyttäminen ei välttämättä johda rangaistukseen, sillä tuomioistuimilla on valta jättää määräehdoin rangaistus tuomitsematta (*tuomitsematta jättäminen*). Osassa tapauksia tekijä vapautetaan rangaistusvastuusta syyntakeettomuuden perusteella tai lakiin sisältyvien vastuuvapausperusteiden nojalla (*vastuusta vapauttaminen*).

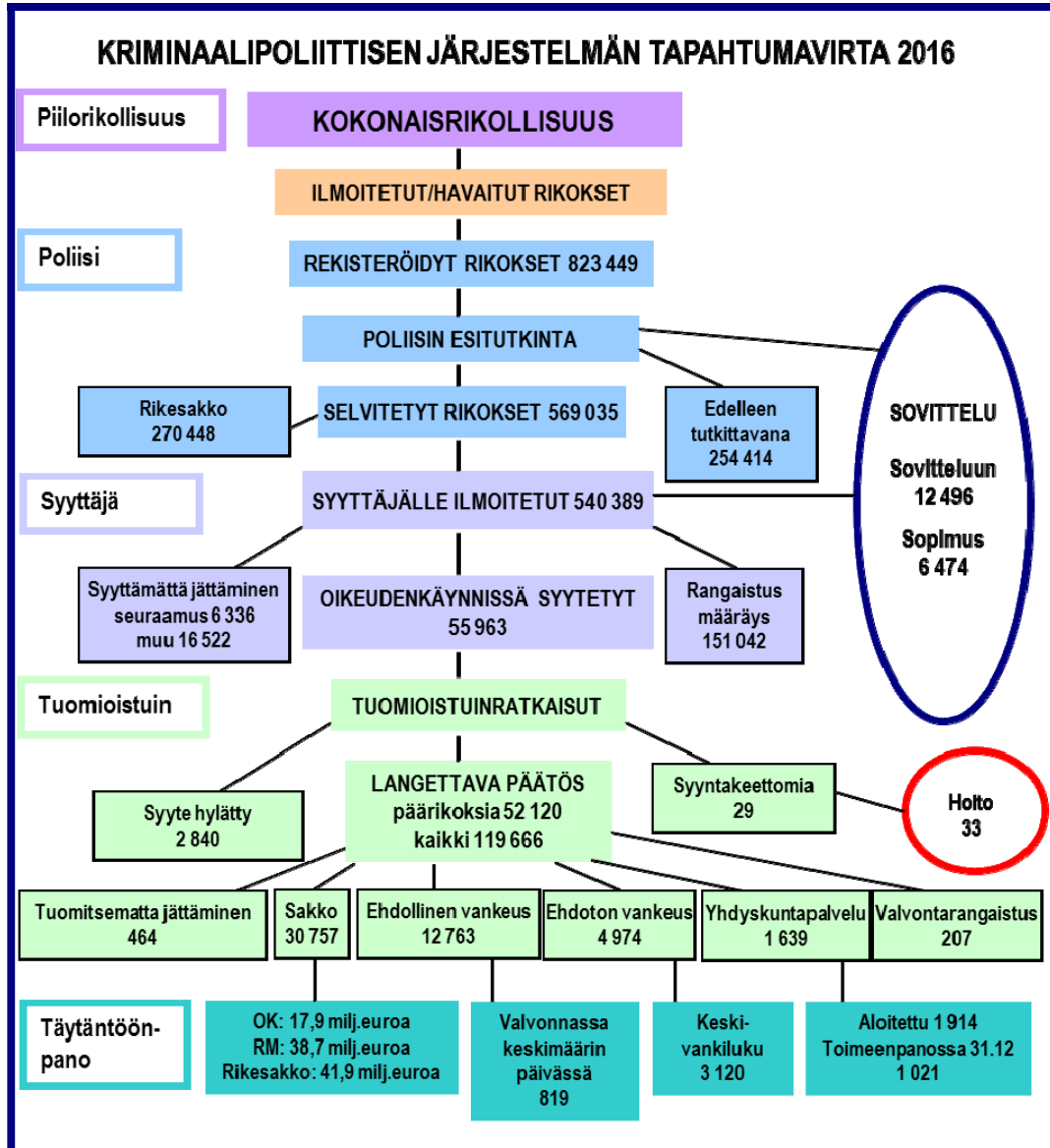
Rangaistukseen tuomittaessa perusvaihtoehtoina on *sakko*, sekä *ehdollinen* ja *ehdoton vankeus*. Uusina rangaistuslajeina ovat lisäksi *yhdyskuntapalvelu* sekä kokeiluna vuonna 1997 aloitettu, vuoden 2005 alusta pysyvästi koko maahan laajentunut *nuorisorangaistus* sekä 1.11.2011 voimaan tullut *valvontarangaistus*. Tuomioistuimen määräämä rangaistus ei yleensä muodostu rikoksen ainoaksi seuraukseksi. Rikoksesta aiheutuu säännönmukaisesti monenlaisia sekä virallisia että epävirallisia seurauksia. – Tuomioistuinten toimintaa tarkastellaan jaksoissa A.6–7 sekä B.1.

Lisäksi jaksossa B.2 tarkastellaan *rikosten sovittelumenettelyssä* ratkaistujen tapausten määriä.

Täytäntöönpanoviranomaisten toiminta. Viimeistä porrasta järjestelmässä edustaa rangaistusten täytäntöönpano. Rangaistusten täytäntöönpano-organisaatio uudistettiin vuonna 2010. Täytäntöönpanotehtävät siirrettiin uudelle oikeusministeriön alaiselle Rikosseuraamuslaitokselle. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastasi ennen sitä Rikosseuraamusviraston osana vankeinhoitolaitos ja vapaudessa täytäntöön pantavien ns. yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa varten virastossa oli kriminaali-huoltolaitos. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia tietoja on kerätty jaksoihin A.8 ja B.1.

Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus

Alla olevaan kaavioon on kerätty keskeiset tiedot tapauslukumääristä sekä kontrolliviranomaisten toiminnasta järjestelmän eri portailla.

Vuonna 2016 poliisi rekisteröi 823 449 rikosta. Samana vuonna tietoon tulleista rikoksista selvitettiin 569 035 eli 69 %. Edelleen tutkittavana oli 254 414.

Syyttäjälle ilmoitettiin 540 389 rikosta vuonna 2016 (95 % selvitetystä). Syyttäjä antoi 151 042 rangaistusmääräystä vuonna 2016. Vuonna 2016 jätettiin syyttämättä harkinnanvaraisin perustein 6 336 rikoksenteikiää ja muulla perusteella 16 522 syytteeseen ilmoitettua.

Rikosten sovitteluun ohjautui 12 496 rikosta vuonna 2016. Sovittelu käynnistettiin 68 prosentissa sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista. Käyn-

nistetyissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 6 474 tapauksessa (77 % käynnistyneistä). Keskeytyneiden sovittelujen osuus oli 13 prosenttia.

Vuonna 2016 oikeudenkäynnissä oli syytettynä 55 963 rikoksesta epäiltyä. Syyte hylättiin 2 840 tapauksessa (5 % syytetyistä) ja syyntakeettomaksi todettiin 29 rikoksesta syytettyä. Kaikkiaan oikeudenkäynnissä luettiin syyksi 119 666 rikosta (eri tilastointiperusteista ks. myöhemmin jakso A.5). Päärikosperusteen mukaan rangaistukseen tuomittuja oli 52 120. Rangaistukseen tuomitsematta jäi 464. Sakkoon tuomittiin 30 757, ehdolliseen vankeuteen 12 763, ehdottomaan vankeuteen (vankilaan) 4 974, yhdyskuntapalveluun 1 639 ja valvontarangaistukseen 207 rikoksentehtäjää.

Vuoden 2016 keskivankiluku oli 3 120. Yhdyskuntapalvelua oli vuoden 2016 lopussa suorittamassa 1 021 tuomittua. Ehdollisesti rangaistuja nuoria oli vuoden 2016 aikana päivittäin keskimäärin valvonnassa 819 henkilöä. Vankeusajan loppuvaiheen aikana oli valvotussa koevapaudessa keskimäärin 207 henkilöä päivässä.

Kaavion tietoja verrattaessa on kiinnitettävä huomio tilastointiyksiköiden vaihteluun. Rikollisuutta kuvaavat luvut kertovat yleensä kaikista tietoon tulleista rikoksista. Syyttäjän ratkaisut ovat juttukohtaisia (jolloin päätökseen voi esimerkiksi sisältyä useampi rikos). Tuomioistuinratkaisuja koskevat luvut ovat joko päärikosperusteisia (tuomiokerran törkeimmän rikoksen mukaan) taikka ne voivat sisältää tiedot kaikista syyksi luetuista rikoksista (ks. tarkemmin jakso A.5). Täytäntöönpanoa koskevat tiedot ovat taas yleensä henkilöperusteisia.

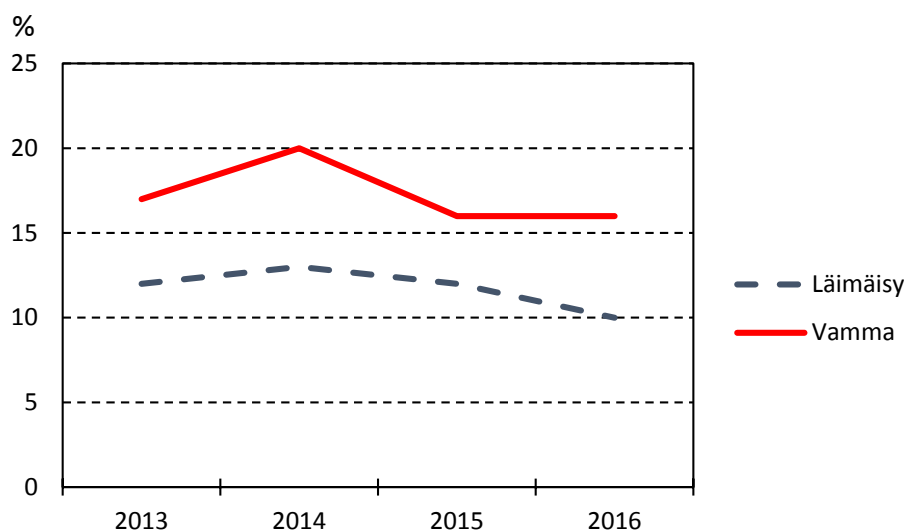
2 Rikosten ilmitulo

Suurin osa kaikista yksityiseen henkilöön taikka kotitalouteen kohdistuneista väkivalta- ja omaisuusrikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja tilastoimatta. Kansallisen uhritutkimuksen tietojen mukaan poliisitutkinta oli vuonna 2009 suoritettu kaikista haastateltavien mainitsemista vähintään lyönnin sisältäneissä väkivaltatapauksista 15 prosentissa. Vuoden 2016 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 10 prosenttia (12 % vuonna 2015) vähintään läimäisyn tasoista väkivaltaa kokeneista 15–74-vuotiaista oli ilmoittanut poliisille väkivaltatapauksesta. Vammaan johtaneissa tapauksissa osuus oli 20 prosenttia vuonna 2013 (17 % vuonna 2012) (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015, Danielsson & Kääriäinen 2016, 2017).

Taulukko 1 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–2009

	Poliisitutkinta suoritettu haastattelutietojen mukaan	
	Väkivaltarikoksissa (vähintään lyönnin sis. tapaukset)	Omaisuusrikoksissa
1980	6,2 %	17 %
1988	8,2 %	24 %
1993	11,7 %	36 %
1997	17,4 %	36 %
2003	14,9 %*	41 %
2006	22,6 %*	37 %
2009	15,0 %*	32 %

Lähteet: Heiskanen ym. 2001 ja 2004; Sirén ym. 2007; vuosien 2006 ja 2009 uhritutkimusten perusaineistot 1980–2009. * Laajempi väkivaltakysymys.

Kuvio 1 Teon tuleminen poliisin tietoon vähintään läimäisyn käsittävästä tai vammaan johtaneesta fyysisestä väkivallasta vuosina 2013–2016 kansallisen rikosuhritutkimuksen kyselyissä.

Lähde: Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016, 2017.

Haastattelutiedot osoittavat myös, että rikosten ilmoittamisalttius on väkivallan osalta kasvanut vuodesta 1980 jopa nelinkertaiseksi ja omaisuusrikosten yli kaksinkertaiseksi. Vuotta 2009 koskeneessa tutkimuksessa sekä väkivallan että omaisuusrikosten poliisille ilmoittaminen kuitenkin väheni edellisestä vastaavasta selvityksestä. Nousu perustuu osaksi väestön tuntuvaan vanhenemiseen 1980-luvun alun jälkeen. Silti myös nuoret ilmoittavat kokemiaan väkivaltarikoksia selvästi useammin poliisille kuin aiemmin 1980-luvulla. Omaisuusrikosten kohdalla ilmoitusalttiuden nousun taustalla näyttää olevan myös vakuutussuojan paraneminen.

Poliisille ilmoittamisen osuus väkivaltarikoksissa on vakiintunut 10–13 prosentin tasolle 2010-luvulla (luvut eivät ole vertailukelpoisia ennen 2010-lukua tehtyihin tutkimuksiin), kun mittarina käytetään vähintään läimäisyn sisältäneitä tapauksia. Vammaan johtaneissa tapauksissa noin 15–20 prosenttia väkivaltaa kokeneista ilmoitti tapauksen poliisille vastaavana aikana (kuvio 1).

Aiemmin myös naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitettiin selvästi harvemmin poliisille kuin miehiin kohdistuvasta. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on ollut tyypillisesti perhe- ja parisuhdeväkivaltaa, kun taas miehet joutuvat enemmän heille entuudestaan tuntemattoman aiheuttaman väkivallan kohteeksi. Vuotta 2006 koskevan tutkimuksen perusteella tilanne näyttäisi kuitenkin tässä suhteessa muuttuneen, kun naisiin kohdistuneen väkivallan ilmoittaminen oli yli kaksinkertaistunut edellisiin mittauksiin verrattuna. Osin naisten tekemien rikosilmoitusten kasvu saattaa liittyä siihen, että naiset joutuvat nykyisin enemmän myös muun tyyppisen kuten työpaikoilla tapahtuvan väkivallan uhreiksi. Vuotta 2009 koskeneen tutkimuksen mukaan tilanne kuitenkin palautui kymmenen vuoden takaiselle tasolle.

Ilmoitusalttiuteen vaikuttaa – paitsi uhrin ikä – teon vakavuus, uhrin sukupuoli sekä ilmoituksesta saatavissa oleva hyöty. Tärkein rikosten ilmoitusta selittävä tekijä on rikosten vakavuus. Omaisuusrikoksissa ilmoittamishalukkuutta selittäviä tekijöitä olivat vahinkojen määrä ja kohteen arvo, väkivaltarikoksissa vuorostaan vamman vakavuus ja tapauksen haitta-aste (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 150). Myös sukupuoli vaikuttaa.

Erään uhritutkimuksen mukaan (Heiskanen & Ruuskanen 2010) uhrille entuudestaan tuntemattoman tekijän miehiin kohdistunut (23 %) väkivalta tuli useammin poliisin tietoon kuin naisiin kohdistunut (14 %) vastaavanlainen väkivalta. Syynä tähän saattaa olla se, että miehiin kohdistunut väkivalta oli luonteeltaan vakavampaa ja enemmän vammoja aiheuttavaa kuin naisiin kohdistunut. Tuttujen tekemä väkivalta tuli poliisin tietoon yhtä usein (9 %) riippumatta uhrin sukupuolesta. Miesten kokema nykyisen tai entisen kumppanin aiheuttama väkivalta tuli sen sijaan erittäin harvoin (1–

2 %) poliisin tietoon, jos uhrina oli mies, mutta paljon useammin uhrin ollessa nainen (7–9 %).

Omaisuusrikoksissa on omaisuuden vakuutussuojalla omaisuuden arvon ohella ilmoittamishalukkuutta lisäävä vaikutus. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt asettavat yleensä rikosilmoituksen teon korvauksen saamisen edellytykseksi rikostapauksissa. Vakuutuskorvaus on etenkin automurtoja koskevissa rikosilmoituksissa keskeinen motiivi. Vastaavasti autoihin kohdistuvien rikosten ilmoitusalttius oli omaisuusrikoksissa selvästi korkein.

Monet muutkin seikat kuten ilmoituksenteon helppous tai vaikeus, ilmoittajan sosiaalinen asema ja suhtautuminen rikollisuuteen sekä poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Niinpä esimerkiksi mahdollisuus jättää rikosilmoitus internetin välityksellä kasvattaa osaltaan ilmoitusalttiutta. Myös poliisin kyky selvittää rikoksia ja uhrien käsitys poliisin onnistumismahdollisuuksista sekä yleinen luottamus poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Edelleen merkitystä on sillä, kohdistuuko rikos yhteisöön vai yksityiseen ihmiseen. Yhteisöjen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ilmoitetaan hyvin usein, etenkin ulkopuolisten tekijöiden yhteisöön kohdistamien rikosten tapauksessa, liki automaattisesti, ”viran puolesta” poliisille (vrt. Aromaa & Laitinen 1994).

Myös poliisin toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään ovat suurimmat nimenomaan sellaisissa rikoksissa, joissa mikään yhteisö tai kukaan yksityinen henkilö ei ole kärsinyt välitöntä vahinkoa. Valvontaa tehostamalla sekä uudella tavalla kohdentamalla poliisi voi saada tietoonsa enemmän tällaisia rikoksia. Vaikka vastaavilla toimilla lienee vähäisempi vaikutus perinteisten väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmituloon, poliisin toiminnan painottamisella on oma merkityksensä. Seuraavassa luodaankin katsaus niihin toimiin, joita poliisi on pyrkinyt painottamaan ja uudistamaan viimeisen runsaan 10 vuoden aikana.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti rikostorjunnan neljä keskeistä sektoria ovat omaisuusrikostorjunta, talousrikostorjunta, väkivaltarikostorjunta sekä huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta. Rikostutkinnan tila -hanke käynnisti puolestaan mittavat rikostorjunnan tehostamistoimet (Poliisin vuosikertomus 2006). Aiemmin sähköisen rikosilmoitusjärjestelmän käyttöönotto vuonna 2003 (Poliisin vuosikertomus 2003) on helpottanut rikosilmoitusten tekoa ja siten todennäköisesti madaltanut kynnystä tehdä rikosilmoitus.

Talousrikostoiminta oli vuonna 2005 poliisin erityisenä painopistealueena. Sitä ennen vuodesta 2002 alkaen poliisi oli panostanut massarikosten ja niistä erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Talousrikos- ja omaisuusrikostorjunnassa ei niinkään onnistuttu paljastamaan piilorikollisuutta vaan sen sijaan parantamaan tutkittavina olleiden juttujen selvitysas-

tetta. Omaisuusrikosten selvitystaso nousikin yli 5 prosenttiyksikköä vuosina 2001–2005. Talousrikoksissa tutkinta-ajat lyhenivät ja takavarikoidun rikoshyödyn määrä kasvoi. Talousrikostorjuntaan liittyi myös ulkomaisen työvoiman valvonnan tehostamista, joka johti myös piilorikollisuuden paljastumiseen. Tämän toiminnan ensisijaisena kohteena olivat yritykset, jotka käyttivät pimeää ulkomaista työvoimaa (Poliisin vuosikertomus 2005).

Vuosina 2006–2007 poliisin toiminnan painopistealueena oli väkivaltarikollisuuden torjunnan tehostaminen. Väkivallan vähentäminen oli keskeinen tavoite sisäisen turvallisuuden ohjelmassa sekä Rikoksensorjunnan neuvottelukunnan väkivallan vähentämisohjelmassa. Poliisi aloitti tehostetun toiminnan jo edellisenä vuonna 2005. Torjuntatoimia kohdennettiin erityisesti lapsiin kohdistuviin rikoksiin. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen oli eri viranomaisien yhteinen painopistealue vuonna 2007. (Poliisin vuosikertomus 2007.) Poliisi onnistui oman arvionsa mukaan vähentämään vakavinta väkivaltarikollisuutta ja paljastamaan piilorikollisuutta (Poliisin vuosikertomus 2006). Aiempina vuosina poliisi oli tehostanut perheväkivallan torjuntatoimia (Poliisin vuosikertomus 2003).

Vuonna 2007 poliisin toiminnan painopistealueeksi valittiin huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta (Poliisin vuosikertomus 2007), jota jatkettiin myös vuonna 2008 (Poliisin vuosikertomus 2008). Jo tätä ennen vuonna 2006 poliisi keskitti voimiaan törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen, minkä takia törkeiden tapausten suhteellinen osuus huumausainerikoksissa kasvoi. Huumausaineiden torjunnassa kansainvälinen yhteistyö tähtää huumeiden pysäyttämiseen Suomen rajalla. Tähän liittyen on ollut valmisteilla PTR-viranomaisten eli poliisin, tullin ja rajavallan kesken järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategia (Poliisin vuosikertomus 2006).

Vuonna 2008 poliisi kehitti teknistä rikostutkintaa ja analyysitoimintaa. Väkivaltarikosten osalta poliisi arvioi tehostuneen paljastustoiminnan nostaneen osaltaan tilastoidun väkivallan määrää. Yhteistyötä koulujen kanssa tiivistettiin kouluväkivallan ja -kiusaamisen torjumiseksi. Rasismin vastaisuus ja suvaitsevaisuuden lisääntyminen olivat myös yhtenä painopistealueena (Poliisin vuosikertomus 2008). Näillä toimilla pyrittiin edistämään sekä rikosten ilmituloa että paljastuneiden rikosten selvittämistä.

Vuoden 2009 aikana poliisi panosti väkivallan osalta erityisesti nuoriin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn yhteistyössä koulun sekä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Poliisi tehosti myös tuntuvasti tietoverkkorikollisuuden torjuntaa. Poliisi arvioi myös, että se kykeni vaikuttamaan kokonaisrikollisuuden kasvuun kehittämällä ennalta estävää toimintaa, nostamalla rikosten selvitysprosenttia, nopeutta-

malla juttujen läpivirtausaika sekä ottamalla tehokkaasti pois rikoshyötyä (Poliisin vuosikertomus 2009).

Talousrikostutkinta työllisti poliisia vuonna 2010 (mm. Wincapita-juttu ja vaalirahoitukseen liittyvät jutut). Poliisi on luonut talousrikostutkintaan verkostomaisen mallin, jota kehitetään edelleen juttujen tutkinnan tehostamiseksi. Myös viharikosten tunnistamista ja niihin puuttumista lisättiin. Ulkomailta tuleviin liikkuviin rikollisryhmiin kohdistettiin valtakunnallinen rikoksentorjuntaprojekti yhdessä tullin ja rajavartiolaitoksen kanssa (Poliisin vuosikertomus 2010).

Liikennevalvonnassa valvontakameroiden määrät ovat jatkuvasti lisääntyneet. Vuonna 2005 tällaisia valvontakameroita oli käytössä 40 ja siirrettäviä autovalvontayksiköitä 11. Vuonna 2010 valvontakameroita oli kaikkiaan 90, joita käytettiin 900 kiinteässä valvontatolpassa, sekä 15 automaattivalvontautoa. Automaattisen kameravalvonnan avulla paljastuneet ylinopeudet kolminkertaistuvat vuonna 2005 edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2008 kameravalvonnan perusteella määrättiin yli kaksi kertaa enemmän seuraamuksia kuin edellisenä vuonna. Poliisi alensi vuonna 2009 myös lievien liikenne rikosten puuttumiskynnystä, mikä osaltaan on lisännyt liikenne rikkomusten määrää. Automaattisen liikennevalvonnan perusteella määrättyjen seuraamusten määrä jatkoi kasvuaan myös vuosina 2010–2011 ja oli noin kaksinkertainen vuoteen 2008 verrattuna (Poliisin vuosikertomus 2011). Vuonna 2012 nopeusrajoitusten ylitykset kuitenkin vähenivät 16 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna (Poliisin vuosikertomus 2012). Poliisi on saanut käyttöönsä myös entistä tehokkaampia huumevalvontatestejä huumeuskien paljastamiseksi. Nämä tekniset uudistukset ovat lisänneet liikenne rikosten ilmituloa.

Poliisi aloitti erityisesti työelämään siirtyville nuorille suunnatun Harmaa talous – musta tulevaisuus -kampanjan yhteistyössä useiden muiden viranomaisten ja sidosryhmien kanssa vuonna 2011. Poliisi onnistui kasvattamaan sekä talous- että huumerikollisuudesta saadun rikoshyödyn palauttamista samana vuonna. Poliisi on parantanut myös valmiuksiaan tietoverkoissa tapahtuvan rikollisuuden tutkimiseen (Poliisin vuosikertomus 2011). Harmaan talouden vastaista toimintaa jatkettiin vuonna 2012 ja 2013 asettamalla torjuntaan 50 henkilötövuotta lisää ja lisäämällä viranomaisyhteistyötä (Poliisin vuosikertomus 2012 ja 2013).

Poliisi lisäsi näkyvää poliisitoimintaansa verkossa ja yhteistyötä kyberturvallisuushkien torjumiseksi tehostettiin vuonna 2013. Väkivaltaisten ääriliikkeiden nousua on puolestaan pyritty torjumaan toteuttamalla väkivaltaisen extremismien ennalta ehkäisyä koskevaa toimintaohjelmaa (Poliisin vuosikertomus 2013).

Sisäasiainministeriön poliisiosasto vahvisti poliisin ennalta ehkäisevän toiminnan strategian vuosille 2014–2018. Siinä painottuvat rikosten ennalta

ehkäisevään torjuntaan liittyvien toimenpiteiden ohella uusien rikosilmiöiden ymmärtäminen ja huomioiminen, lähipoliisitoiminnan lisääminen ja yhteistyöverkottuminen muiden viranomaisten kanssa. Tähän liittyy myös poliisin näkyvyyden ja vaikuttavuuden parantaminen erityisesti sosiaalisessa mediasa. Turvapaikan hakijoiden määrän kasvun vuoksi laittomasti maassa oleskelevien ja kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden maasta poistamista on nopeutettu ja tehostettu (Poliisin vuosikertomus 2014).

Vuonna 2016 poliisi pyrki vahvistamaan toimia rajat ylittävän rikollisuuden ja viharikollisuuden torjumiseksi. Rikollisuus on jatkuvasti levinnyt yhä enemmän tietoverkoihin ja tämän tyyppisen rikollisuuden torjunta on muuttunut poliisitoiminnassa yhä haastavammaksi (Poliisin vuosikertomus 2016).

3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen

Esitutkintatoimien tilastoinnista

Tiedot selvitetystä rikoksista sisältyvät poliisitilastoon. Rikos merkitään tilastossa selvitettyksi, jos sen esitutkinta on päätetty ja tiedossa on syylliseksi epäilty. Selvitetty rikokset erotellaan tilastoissa kahteen ryhmään: syyttäjälle syyttämistä varten ilmoitetut ja syyttäjälle ilmoittamatta jätetyt rikokset. Seuraavassa selvitettyihin rikoksiin luetaan siten myös ilmoittamatta jätetyt rikokset.

Selvitysaste viittaa selvitettyjen ja ilmoitettujen rikosten suhteeseen. Kyse on siitä, kuinka suuren osan ilmoitetuista rikoksista poliisi on vuoden aikana selvittänyt. Koska rikosten ilmoittaminen ja niiden selvittäminen ei useinkaan osu samalle vuodelle, joudutaan päättämään selvitysasteen laskutavasta. Poliisitilastossa käytetään kahdella eri tavalla laskettuja selvitysprosenttilukuja: (a) Kaikki tietyn vuoden aikana selvitetty rikokset suhteutettuna saman vuoden aikana ilmoitettuihin rikoksiin, jolloin selvitettyjen lukuun sisältyy siis myös kyseistä vuotta aikaisemmin ilmoitettuja rikoksia. (b) Tiettyinä vuotena ilmoitetut ja samana vuonna selvitetty rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Seuraavassa noudatetaan ensimmäistä laskutapaa. Selvitysasteet on tässä jaksossa laskettu poikkeuksellisesti poliisilta saaduista luvuista, koska Tilastokeskuksen ylläpitämät tilastot eivät sisällä erikseen tietoja ns. pimeinä tulleiden rikosten selvitysmääristä.

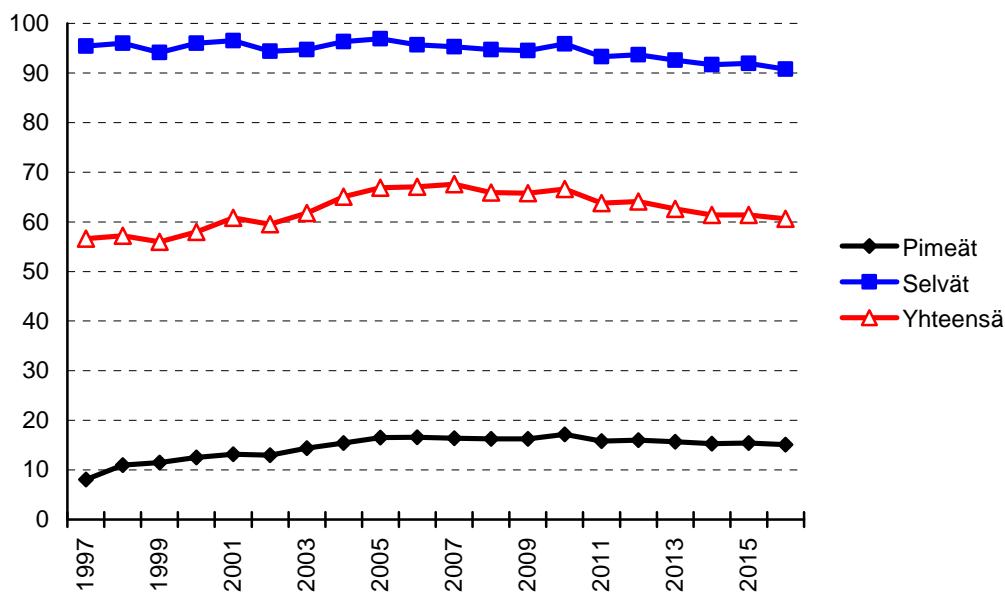
Koska selvitysaste viittaa ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten suhteeseen, eivät poliisilta *kokonaan piiloon* jäävät rikokset vaikuta ilmoitettuihin selvitysprosentteihin. Piilorikollisuuden huomioon ottaminen alentaisi selvitystasetta. Sama seikka vaikuttaa myös selvitysasteen muutoksista tehtäviin päätelmiin. Ilmoitusaltiuden kasvu voi laskea tilastoitua selvitysprosenttia, vaikka poliisi selvittäisi saman määrän rikoksia suhteessa kaikkiin (ilmoitettuihin ja ilmoittamattomiin) rikoksiin. Myöskään rikosentekijän kiinnijäämisriskiä (tai riskin muutosta) ei voi suoraan päätellä tilastoidusta selvitysasteesta, koska siihenkin vaikuttaa poliisin tietoon tulemattomien tekojen määrä. Ainoastaan niissä tilanteissa, joissa mukana on myös arvio piiloon jäävästä rikollisuudesta, voi puhua ”todellisesta” selvitysasteesta, joka kertoo sen, kuinka suuri osuus kaikista rikoksista tulee selvitettyiksi.

Huomattakoon myös, ettei yleisesti käytetty selvitysaste yksin ole erityisen hyvä poliisitoiminnan tehokkuuden mittari. Usein selvitysprosentin määrää rikosten tietoon tulon tapa: jotkut rikokset tulevat tietoon vasta selvitettyinä. Rikosten välisen vertailun sijasta onkin viisasta tyytyä vain trendien muutoksiin, ja tällöinkin on otettava huomioon mahdollisen ilmoitusaltiuden muutoksen merkitys. Yleisen selvitysasteen ohella tässä esitetään

kuitenkin tietoja myös ns. pimeinä tulleiden tapausten selvittämisestä ja ne kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään rikoksia.

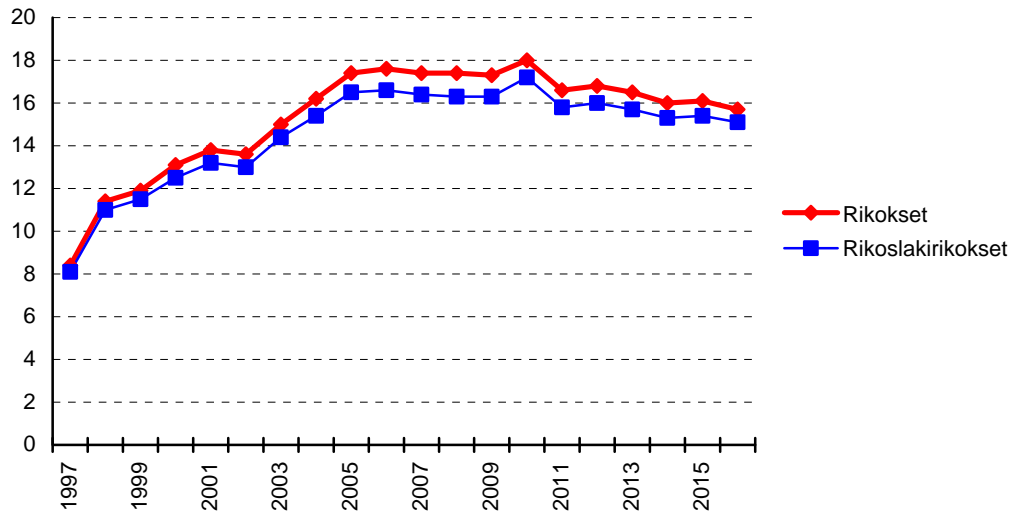
Selvitysaste ja rikoslaji

Kaikkien rikosten yleinen selvitysaste on parantunut noin 70 prosentista lähes 80 prosenttiin (77 % vuonna 2016) viimeksi kuluneen 15–20 vuoden aikana, mutta rikoslakirikosten selvitysaste on palautunut nousun jälkeen lähemmäs vuosituhannen alun 60 prosenttia. Viime vuosina selvitysasteet ovatkin yleisesti heikentyneet. Osassa tapauksista rikos on asiallisesti selvitetty ja epäilty tiedossa jo teon tullessa poliisin tietoon (selvät tapaukset). Muissa tapauksissa eli ns. pimeinä tulleissa jutuissa poliisi joutuu tutkinnassa selvittämään sen, ketä voidaan rikoksesta epäillä. Kuvioista 1 ja 2 nähdään, että pimeinä tulleiden rikosten selvitysaste on alhainen ja jää vuosittain alle viidennekseen pimeinä tietoon tulleista rikoksista. Pimeiden juttujenkin selvitysaste on kuitenkin parantunut 2000-luvun alkupuolella, mutta pysynyt sen jälkeen suunnilleen samana.

Kuvio 1 Rikoslakirikosten selvitysaste 1997–2016

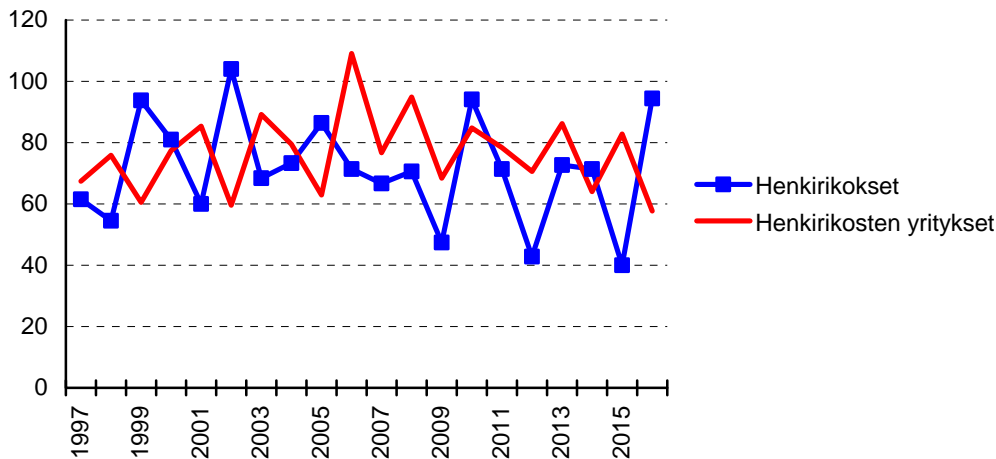
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Kuvio 2 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden rikosten selvitysaste 1997–2016
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Poliisin tietoon selvitettyinä tulleiden rikoslakirikosten määrä on vähentynyt viisi prosenttia ja pimeiden tapausten määrä 25 prosenttia vuonna 2016 vuoteen 2000 verrattuna. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että pimeiden juttujen osuus poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista on vähentynyt 45 prosentista 40 prosenttiin samana aikana. Toisin sanoen poliisin tutkintatyö on määrällisesti tarkasteltuna vähentynyt, mikä voi osaltaan selittää parantunutta selvitysastetta sen ohella, että poliisi on pyrkinyt erilaisin toimenpitein määrätietoisesti parantamaan rikostutkinnan tuottavuutta. Selvitysasteen viimeaikainen heikkeneminen voi puolestaan olla seurausta juttujen luonteen ja niiden selvittämisen vaikeusasteen lisääntymisestä ja poliisin vähentyneistä resursseista.

Selvitysprosentti vaihtelee suuresti eri rikoksissa. Henkirikosten selvitysaste on yleensä korkea. Vuosina 1997–2016 henkirikosten kokonaisselvitysaste oli 92 prosenttia (89 % vuonna 2015 ja 81 % vuonna 2016) ja henkirikosten yritysten 94 prosenttia (91 % vuonna 2015 ja 88 % vuonna 2016). Suuri osa henkirikoksista selvitetään myös tietoon tulovuotta seuranneina vuosina, mikä voi toisinaan nostaa selvitysasteen yli sadan prosentin ja aiheuttaa vuosittaisiin selvitystrendeihin satunnaista vaihtelua. Keskimäärin noin joka kuudes henkirikos (keskimäärin 21 rikosta vuodessa) ja joka kymmenes henkirikoksen yritys (keskimäärin 38 rikosta vuodessa) tulee poliisin tietoon epäillyn osalta selvittämättömänä. Näissä pimeinä tulleissa henkirikoksissa selvitysaste on ollut keskimäärin 71 prosenttia ja henkirikosten yrityksissä 75 prosenttia vuosina 1997–2016.

Kuvio 3 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden henkirikosten ja niiden yritysten selvitysaste 1997–2016

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Tilastoitu selvitysprosentti on korkea myös rikoksissa, jotka tulevat ilmi poliisin oman valvonnan kautta (esimerkiksi liikenne rikoksissa), mutta näissä rikoksissa piilorikollisuuden osuus on yleensä suuri. Selvitysprosentti on korkea myös tekijän ja uhrin vuorovaikutusrikoksissa (esimerkiksi väkivaltarikoksissa), joissa uhri ei yleensä saata olla tekijää havaitsematta eikä usein tunnistamattakaan. Varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentti on sen sijaan alhainen. Näissä rikoksissa onkin tavallista, että omaisuuden katoaminen tai vahingoittuminen kyllä havaitaan, mutta tekijöistä ei ole tietoa. Rikos tulee ilmi, mutta poliisi joutuu aidosti selvittämään teon ja paljastamaan tekijän. Poikkeuksena ovat näpistykset, joiden tilastoitu selvitysprosentti on korkea, joskin laskemaan päin. Tämä johtuu siitä, että moni tyypillinen näpistys, kuten myymälänäpistys, tulee yksittäisenä rikoksena ilmi yleensä vain silloin, kun tekijä jää samalla kiinni; muulloin on mahdoton sanoa, miten monta varkautta jonkin tavaramäärän hävikkiin mahdollisesti liittyy. Myymälänäpistysten todelliseen kokonaismäärään suhteutettu selvitysprosentti olisi epäilemättä varsin alhainen. Näpistysten ”keinotekoisena” korkea tilastoitu selvitysprosentti heijastuu myös varkausrikosten kokonaismäärään: jos näpistykset lasketaan mukaan, vuoden 2016 varkausrikosten selvitysaste oli 34 prosenttia (34 % vuonna 2015), mutta jos ne jätetään pois, selvitysaste laskee noin puoleen (14 % vuonna 2015; 15 % vuonna 2016).

Taulukosta 1 ilmenee vuosina 2007–2016 selvitettyjen rikosten prosenttinen suhde kaikkiin samana vuonna poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin eräissä rikoslajeissa.

Selvitysprosentti on pysynyt samalla tasolla useimmissa rikostyypeissä. Pahoinpitelyrikoksissa selvitysprosentti on ollut 75–80. Vuosina 2015–2016 se laski kuitenkin 67–69 prosenttiin. Poliisille ilmoitetuista raiskaus-

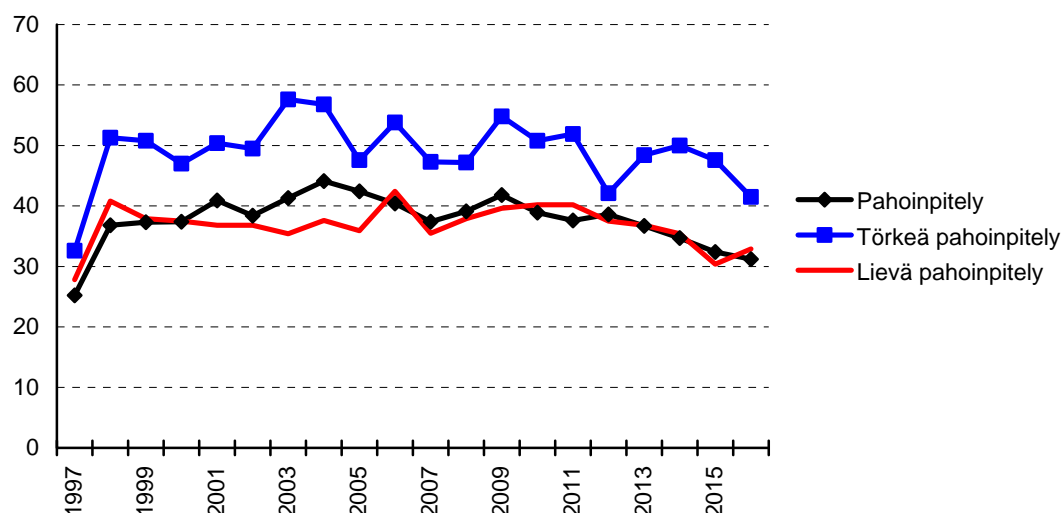
rikoksista selvitetiin 60–70 prosenttia, ryöstöistä 40–50 prosenttia, varkausrikoksista 30–40 prosenttia ja vahingontekorikoksista 20–25 prosenttia. Petosrikosten korkea selvitysprosentti (70–90 %) on yhteydessä ilmitulotapaan.

Taulukko 1 Rikosten selvitysprosentteja vuosina 2007–2016 (kunakin vuonna selvitetty sataa samana vuonna ilmoitettua rikosta kohti)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pahoinpitelyt	75	78	79	78	74	77	76	76	69	67
Raiskaukset	60	63	73	67	58	68	69	67	72	65
LSH	93	80	94	70	61	82	80	78	80	67
Ryöstöt	45	46	49	49	49	45	43	42	48	47
Varkaudet	36	37	37	39	37	34	35	34	34	34
Mk:n käyttö	32	35	35	35	32	39	33	32	34	34
Kavallukset	51	47	47	43	45	42	43	47	43	44
Petokset	85	72	74	90	80	69	72	70	71	77
Vahingonteot	25	24	24	24	21	23	22	21	22	22
RL-rikokset	68	66	66	67	64	64	63	61	61	61

Luvut laskettu Polstatin tiedoista.

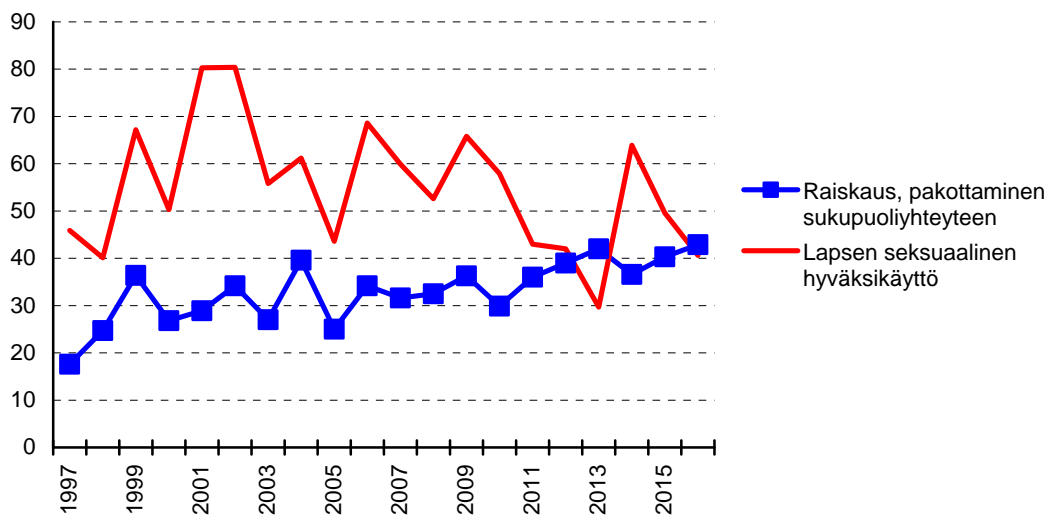
Poliisiammattikorkeakoululta saatujen tietojen perusteella nykyisin on mahdollista tarkastella myös poliisin tietoon selvittämättöminä (epäilty ei tiedossa) tulleiden rikosten selvitysasteita. Nämä kuvaavat yleistä selvitystasetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään eri rikoksia.

Kuvio 4 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten selvitysaste 1997–2016
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Pahoinpitelyrikoksissa pimeinä tulleiden rikosten osuus oli kaikki vuodet yhteen laskettuna 22 prosenttia vuosina 1997–2016. Poliisi on selvittänyt vuosittain noin puolet pimeinä tulleista törkeistä pahoinpitelyistä ja noin 30–

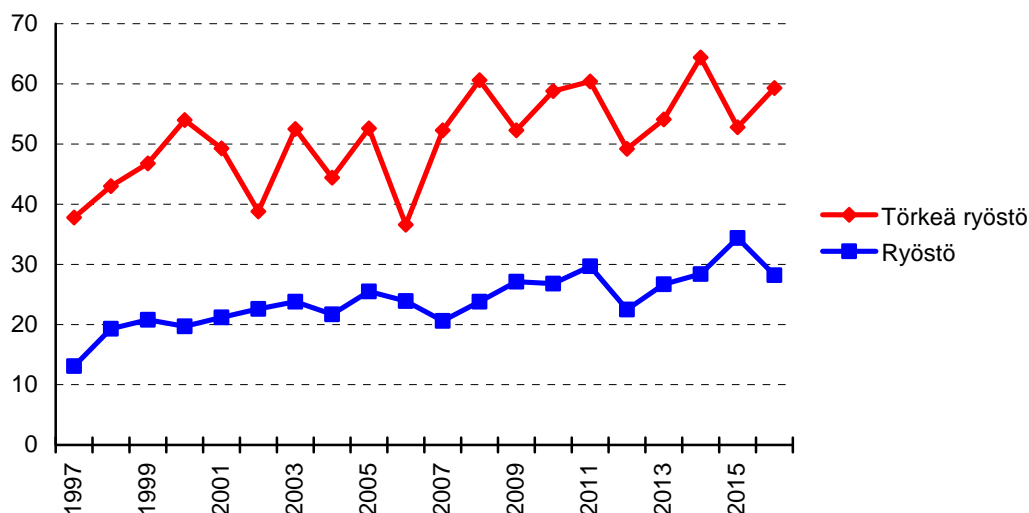
40 prosenttia muista pahoinpitelyistä. Lievien ja tavallisten pahoinpitelyjen selvitystaso on laskenut 2010-luvulla lähes 10 prosenttiyksikköä edeltävistä vuosista ja törkeiden pahoinpitelyjen selvitystaso on ajanjaksolla vaihdellut 40–60 prosentin välillä. Poliisi on monin tavoin panostanut väkivaltarikosten paljastamiseen ja tutkintaan. Lisäksi lainsäädännölliset muutokset, joissa asianomistajarikokset ovat muuttuneet virallisen syytteen alaisiksi, ovat lisänneet poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Pahoinpitelyrikollisuuden kasvava määrä on saattanut heikentää pimeiden juttujen selvitystasetta, kun poliisin kokonaistyömäärä on näiden rikosten osalta kasvanut. Vuonna 2016 poliisin tietoon tuli 21 prosenttia enemmän pahoinpitelyrikoksia kuin vuonna 2000. Pimeinä tulleiden juttujen määrä sen sijaan pysyi suunnilleen samana vastaavalla aikavälillä. Selvitysprosentin laskeminen ei ehkä enää selity – kuten aiemmin – yhtä selvästi poliisin työmäärän kasvulla.

Kuvio 5 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten selvitystaso 1997–2016

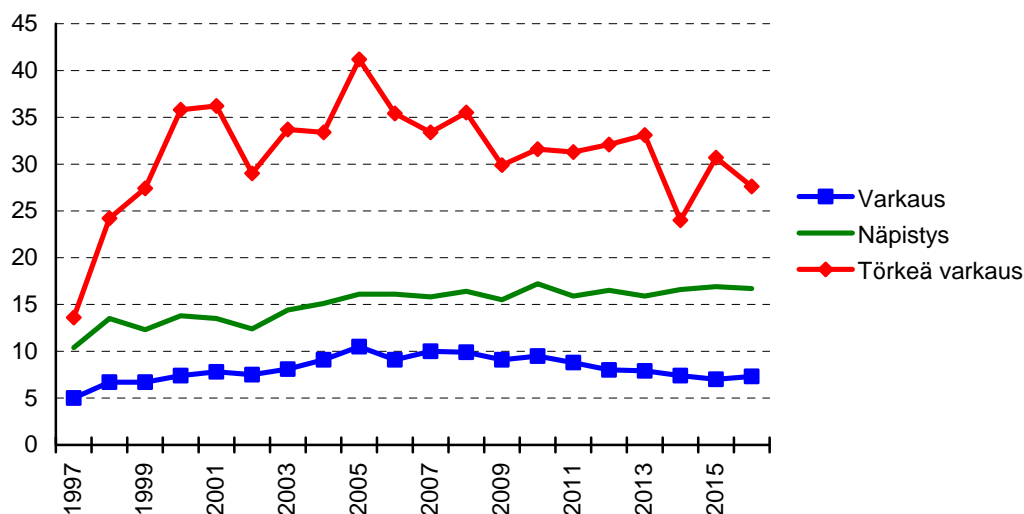
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Raiskauksista pimeinä poliisin tietoon tulleita oli 42 prosenttia ja lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä 30 % vuosina 1997–2016. Poliisi selvitti 34 prosenttia pimeistä raiskauksista ja 51 prosenttia pimeistä lapsiin kohdistuneista seksuaalisista hyväksikäytöistä. Pimeinä tulleiden raiskausrikosten määrä on lisääntynyt 64 prosenttia ja lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten määrä on lähes kolminkertainen vuonna 2016 vuoteen 2000 verrattuna.

Kuvio 6 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden ryöstörikosten selvitysaste 1997–2016
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

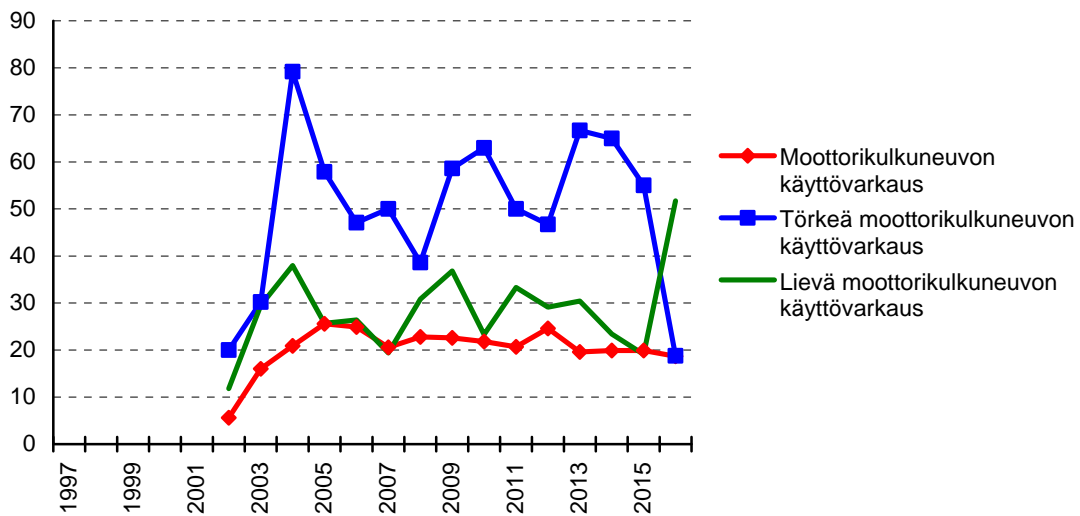
Ryöstöistä selvä enemmistö eli 70 prosenttia tuli poliisin tietoon pimeinä juttuina vuosina 1997–2016. Näistä poliisi onnistui selvittämään joka neljännen rikoksen (26 %). Vuodesta 2008 lähtien pimeinä tulleiden ryöstörikosten selvitysaste on kuitenkin parantanut. Törkeistä ryöstöistä poliisi on onnistunut viime vuosina selvittämään noin 50–65 prosenttia.

Kuvio 7 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten selvitysaste 1997–2016
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Varkausrikoksissa pimeinä tulleita rikoksia oli 71 prosenttia vuosina 1997–2016. Pimeinä tulleiden varkausrikosten määrä on kuitenkin vähentynyt noin kolmanneksen (32 %) vuonna 2016 vuoteen 2000 verrattuna. Kun määrissä huomioidaan vain varkaus ja törkeä varkaus, vähennys on tätäkin suurempi, 47 prosenttia. Pimeinä tulleiden varkausrikosten selvitysaste oli 10,5 prosenttia vuosina 1997–2016. Törkeiden varkauksien selvitysaste on ollut 25–

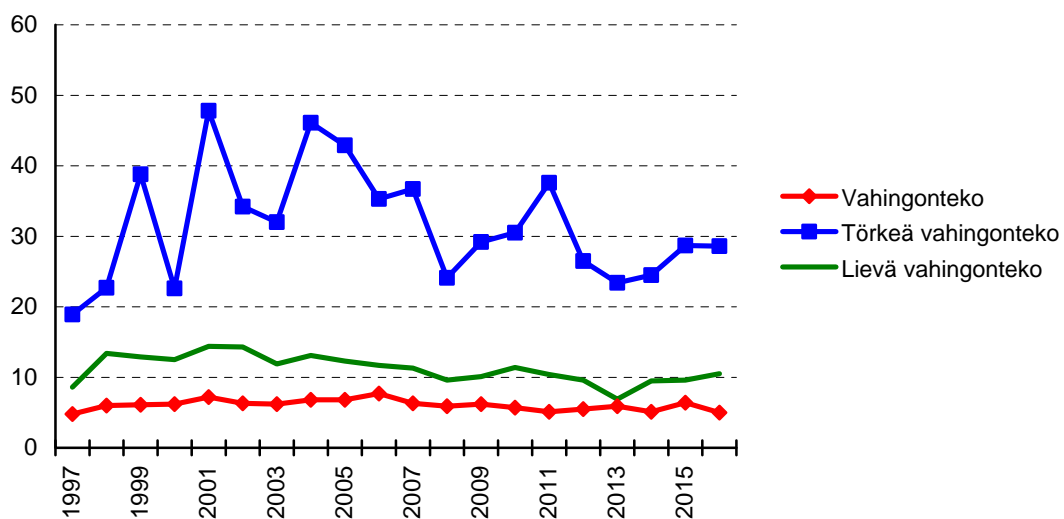
40 prosenttia, mutta tavallisten varkauksien selvitysaste on laskenut 10 prosentin alapuolelle varkausrikollisuuden kokonaismäärän selvästä laskusta huolimatta.

Kuvio 8 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien selvitysaste 2002–2016

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista 82 prosenttia ilmoitettiin poliisille pimeinä rikoksina vuosina 2002–2016. Poliisi selvitti näistä noin joka viidennen (21 %). Selvitysaste nousi tarkastelujakson alussa, mutta on sen jälkeen pysynyt melko ennallaan, vaikka näiden pimeinä tulleiden rikosten määrä on vähentynyt vuonna 2016 lähes neljäsosaan siitä, mitä se oli vuonna 2003. Lieviä ja törkeitä tekemuotoja on vuosittain varsin vähän, minkä vuoksi selvitysasteissa on suurta vuosivaihtelua.

Kuvio 9 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden vahingontekorikosten selvitysaste 1997–2016

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Vahingonteoista kolmessa neljästä (76 %) epäiltyä ei ole tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon vuosina 1997–2016. Näistä pimeinä tulleista rikoksista poliisi kykeni selvittämään vain 7 prosenttia. Vahingontekojen selvityksasteessa ei ole tapahtunut tarkasteluajanjaksolla suuria muutoksia. Pimeitä vahingontekorikoksia oli 29 prosenttia vähemmän vuonna 2016 vuoteen 2000 verrattuna.

Poliisi on vuoden 2002 jälkeen panostanut erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Selvityksastetta on parannettu muun muassa kattavalla rikospaikkatutkinnalla, rikosten sarjoittamisella ja analyysitoiminnalla sekä tekijäkeskeisellä tutkintamallilla (Poliisin vuosikertomus 2005). Omaisuusrikosten selvitysprosenttia on poliisin oman arvion mukaan myös onnistuttu nostamaan. Talousrikostorjunnan tehostamisella on puolestaan voitu lyhentää tutkinta-aikoja ja selvityksastetta. Poliisin arvion mukaan myös DNA-rekisteröintien avulla vakavien rikosten selvitysprosentit ovat nousseet selkeästi (Poliisin vuosikertomus 2006). Kuten edellä esitetyistä tilastosarjoista voidaan havaita, selvitysprosentit ovat kuitenkin viimeisen 10 vuoden aikana pikemminkin laskeneet kuin nousseet.

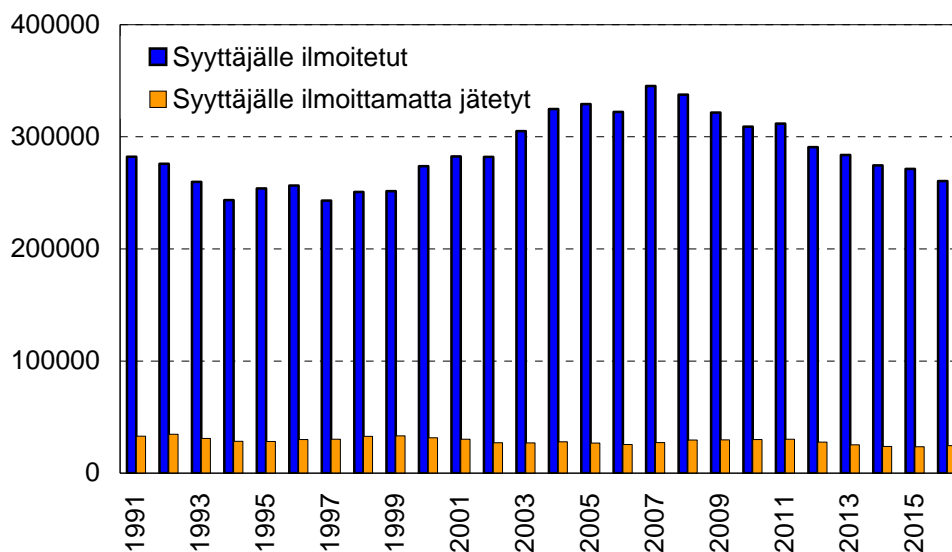
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen

Poliisille ilmoitetut rikokset tulee tutkia (ns. esitutkintapakko). Rikokset selvitetään poliisin esitutkinnassa. Esitutkinta on aloitettava, milloin poliisi (tai muu esitutkintaviranomainen) katsoo sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin (esimerkiksi oman havaintonsa nojalla) olevan syytä epäillä rikoksen tapahtuneen (ETL 3:3). Asianomistajarikoksissa edellytetään pääsääntöisesti lisäksi, että asianomistaja on vaatinut rikokseen syyllistyneelle rangaistusta (ETL 3:4). Jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida asettaa syytteeseen, asia jää sillensä. Muussa tapauksessa asia on saatettava syyttäjän syyteharkintaan. Tästä on kaksi poikkeusta: ilmoittamatta jättäminen sekä esitutkinnan rajoittaminen.

Ilmoittamatta jättäminen. Poliisille on lain mukaan oikeus jättää ilmoitus tekemättä tai luopua enemmistä toimenpiteistä sellaisen rikkomuksen johdosta, josta on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä ja josta on odotettavissa enintään sakkorangaistus. Edellytyksenä on lisäksi, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia (ETL 3:9). Laissa on myös erityisiä rikoskohtaisia ilmoittamatta jättämistä koskevia säännöksiä. Näistä tärkein koskee liikenne rikkeitä. TLL 104 §:n mukaan jos liikenne rikkomus (TLL 103 §) on olosuhteet huomioon ottaen vähäinen, voidaan siitä jättää syyte ajamatta ja rangaistus tuomitsematta (546/1999). Toinen merkittävä ryhmä koskee verorikoksia [ks. esim. RL 29:4 (769/1990) ja ennakkoperintälain (1118/1996) 55 §].

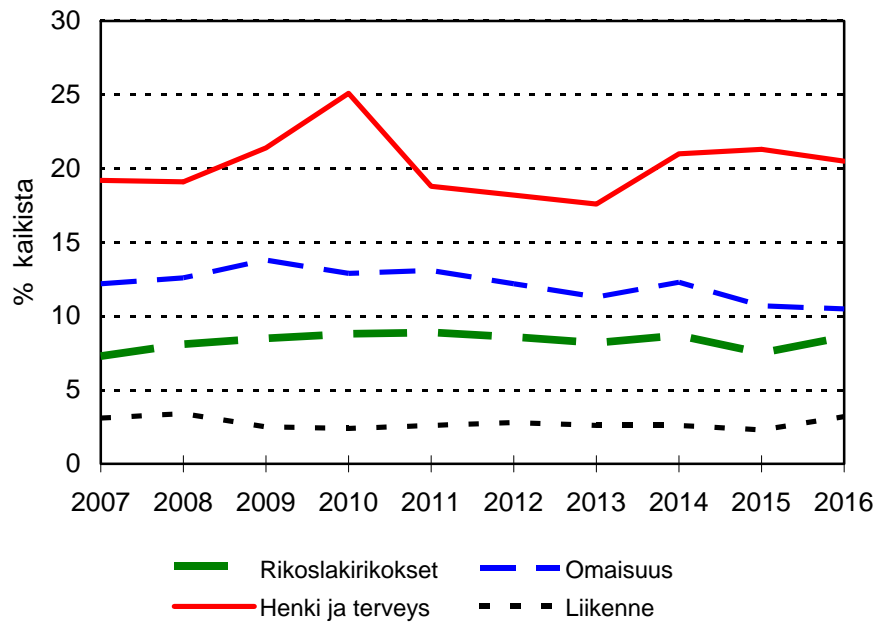
Poliisi voi ilmoittamatta jättämisen tilanteissa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen huomautuksen. Tämä koskee sekä esitutkintalain että tieliikennelain tarkoittamia tilanteita. Huomautus on suullinen varoitus, jota ei erikseen kirjata minnekään. Verorikoksissa veronkorotus voidaan puolestaan katsoa riittäväksi seuraamukseksi.

Tietoja käytännöstä. Ilmoittamatta jättämiskäytännön tilastollinen seuranta on käytännön syistä hankalaa. Kaikista kenttätoiminnan aikana tehdyistä havainnoista ei pidetä kirjaa, eikä tämä olisi järkevääkään. Poliisin työajan seurannassa kerättyjen tietojen perusteella on ilmeistä, että erilaisia ilmoittamattajättämispäätöksiä tehdään vuosittain useita satoja tuhansia. Lähinnä kyse on liikenne rikkomuksista sekä erilaisista järjestyks rikkomuksista. Varsinaisia kirjallisia ilmoittamattajättämispäätöksiä kirjataan huomattavasti vähemmän. Vuonna 2016 poliisi jätti syyttäjälle ilmoittamatta kaikkiaan 35 506 rikosta (31 660 vuonna 2015). Syytteeseen ilmoitettiin samana vuonna kaikkiaan 598 575 (600 135 vuonna 2015) rikosta (joista rikoslakirikoksia 260 451). Tiedot rikoslakirikosten ilmoittamisesta ja ilmoittamatta jättämisestä vuosina 1991–2016 ilmenee kuviosta 10.

Kuvio 10 Rikoslakirikosten ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättäminen vuosina 1991–2016

Syyttäjälle ilmoitettujen rikosten määrä on tasaisesti kasvanut 2000-luvulla vuoteen 2007 asti, minkä jälkeen se on kääntynyt laskuun. Ilmoittamatta jätettyjen rikosten määrä on sen sijaan pysynyt vuosina 1991–2016 varsin vakaana. Liikenne rikosten sisällyttäminen rikoslakirikoksiin vuonna 2000 näkyy ennen kaikkea syyttäjälle ilmoitettujen rikoslakirikosten kasvuna. Kuviosta 11 ilmenee ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2007–2016 eräissä rikosryhmissä (osuus on laskettu samana vuonna ilmoitettujen ja ilmoittamatta jätettyjen rikosten summasta).

Kuvio 11 Ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2007–2016 eräissä rikosryhmissä

Kaikkien rikoslakirikosten ilmoittamatta jättämisosuus on pysynyt 10 prosentin vaiheilla. Liikenne rikosten ilmoittamatta jättämisen osuus laski vuonna 2000 selvästi. Muutos lienee yhteydessä rikesakon käyttöalan laajenemiseen (ts. osa aiemmin ilmoittamatta jätetyistä tapauksista johtaa nyt rikesakkoon). Käytännössä ilmoittamatta jättäminen on liikenne rikoksissa kuitenkin huomattavasti kuviossa esitettyä laajempaa. Pienimmät rikkeet hoidetaan paikan päällä pelkällä huomautuksella ilman, että tapahtunutta kirjataan tietoon tullee rikokseksi.

Esitutinnan rajoittaminen. Ilmoittamatta jättäminen koskee tilanteita, joissa rikos ja tekijä on selvitetty. Tarpeettoman työn välttämiseksi esitutkintalakiin otettiin vuonna 1997 uutena toimenpiteenä esitutinnan rajoittaminen (ETL 3:10). Muutoksen tarkoituksena on säästää tutkintavaroja sellaisissa jutuissa, joissa kuitenkin tehtäisiin myöhemmin syyttämättä jättämispäätös ns. seuraamusperusteella.¹ Säännöksen mukaan ”syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.” Esitutinnan rajoittaminen ei edellytä, että ri-

¹ Esitutkinta voidaan rajoittaa myös laissa mainituin edellytyksin kahdesta taikka useammasta rikoksesta epäillyn antaman tunnustuksen (edistänyt rikosten selvittämistä) perusteella (ETL 3:10a).

kos ja sen tekijä on selvitetty. Esitutinnan rajoittamispäätös ei ole syyksi lukeva ratkaisu eikä siinä oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen.

Esitutinnan rajoittamista koskevia tapauksia tilastoitiin Valtakunnan-syyttäjän virastosta saadun tiedon mukaan 1 905 tapausta vuonna 2016 (1 784 vuonna 2015 ja 2 076 vuonna 2014), mikä oli viisi prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Rajoittamispäätökset ovatkin melko selvästi kasvaneet viime vuosina.

Esitutkinta voidaan ETL 3:10.2:n mukaan lopettaa myös, jos tutkinnan jatkumisesta aiheutuneet kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkitavana olevan asian laatuun tai odotettavissa olevaan seuraamukseen. Kustannusperusteella tutkintaa rajoitettiin 6 944 tapauksessa vuonna 2016 (6 816 tapausta vuonna 2015 ja 5 524 tapausta vuonna 2014). Saman lainkohdan mukaan esitutkintaa voidaan rajoittaa lisäksi, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta prosessuaalisella syyttämättäjättämisperusteella. Vuonna 2016 tätä perustetta käytettiin 6 021 tapauksessa (5 014 tapausta vuonna 2015 ja 4 411 tapausta vuonna 2014).

4 Syyttäjien toiminta

Yleistä

Lainsäädäntö. Syyttäjän syyteharkinta johtaa joko syytteen nostamiseen taikka syyttämättä jättämiseen. Lisäksi syyttäjän tekemiin ratkaisuihin kuuluu rangaistusmääräyksen vahvistaminen/vahvistamatta jättäminen. Syyteharkinnassa verrataan epäillyn tekoa rikoslain teonkuvaukseen sen selvittämiseksi, täyttyykö tunnusmerkistö – eli onko kyseessä rikos. On myös selvitettävä tekijän syyllisyys – eli onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Jos tuon epäilyn tueksi voidaan esittää todennäköiset syyt, on syyte nostettava – ts. syyttäjien toimintaa ohjaa Suomessa ns. syytepakkoperiaate (legali-teettiperiaate).

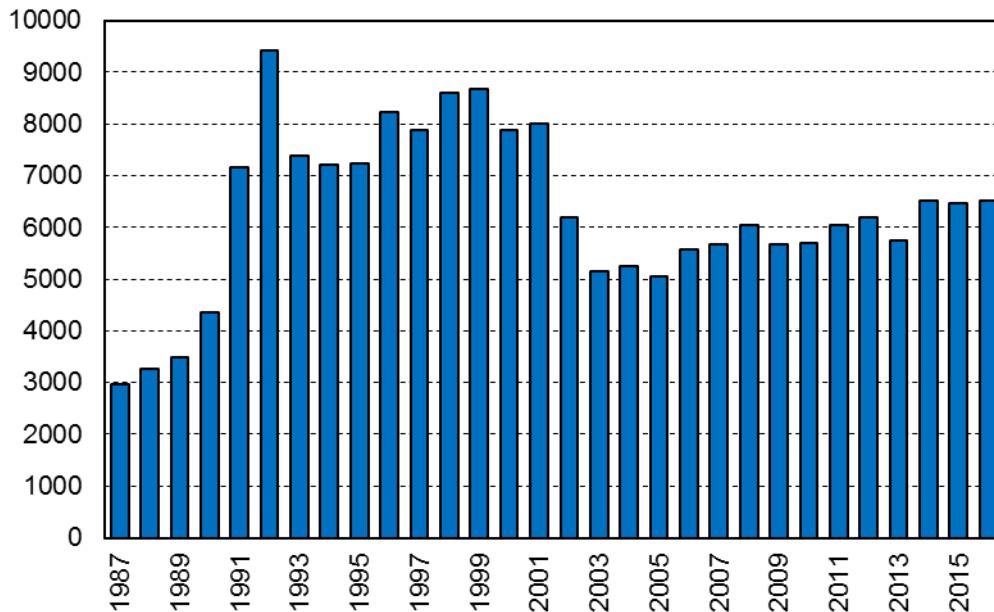
Eräissä tapauksissa syyttäjä saa luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Erotukseksi tilanteista, joissa syyte jää nostamatta prosessuaalisin syin (esim. näytön puuttuminen, syyteoikeuden vanhentuminen jne.) on puhuttu-kin *seuraamuksen luonteisesta* (asiallisesti myös *syyksi lukevasta*) syyttämättä jättämisestä. Vuonna 2015 voimaan astuneen lainmuutoksen jälkeen syyttämättä jättämisessä ei kuitenkaan enää oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen, vaan syyttämättä jättäminen perustuu enemmänkin kohtuuteen ja tar-koituksenmukaisuuteen liittyviin syihin ja se tehdään siten *harkinnanvarai-silla perusteilla*. Tässä yhteydessä syyttämättä jättämisen perusteisiin lisät-tiin oikeusprosessikulujen suuruuteen sekä rikoksen tunnustamiseen liittyvät perusteet. Tässä noudatettavista perusteista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa. Yleissäännösten ohella lakikirjasta löytyy joukko toimenpiteistä luopumista koskevia erityissäädöksiä. Niistä käytetyin on vähäisiä liikenne rikoksia koskeva tieliikennelain 104 §:n säännös.

Tilastointi. Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätilaston ylläpitämisen ja julkaisemisen vuonna 2015, minkä vuoksi viimeisimmät saatavissa olevat tiedot koskevat vuotta 2013. Valtakunnansyyttäjän virastosta saadaan tuo-reempia tilastotietoja, mutta niiden tietosisältö on suppeampi kuin mitä tilastokeskuksen tuottamassa tilastossa. Tässä katsauksessa on tietojen tuo-reuden vuoksi siirrytty käyttämään ensisijaisesti valtakunnansyyttäjän vi-rastosta saatuja lukuja.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syytehar-kinnassa ratkaistut asiat* kertoo syyttäjällä päättäneiden juttujen sekä syyt-täjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen määrät ja syyteharkinta-ajan syyttäjävirastoittain. Sen sijaan rikoslajikohtaisia tietoja tämä tilasto ei si-sällä. *Syyttämättä jättämisestä koskeva tilasto* erottelee harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Ti-

lastosta saadaan tiedot syyttämättäjättämisperusteiden soveltamisesta. Rikoslajikohtaista tai muuta tietoa tämä tilasto ei sisällä. Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on juttukohtainen ja rinnastettavissa lähinnä henkilötilastoon. Päätökseen saattaa sisältyä useampikin rikos, joskin tämä on melko harvinaista (seuraamusluonteiset syyttämättäjättämispäätökset sisälsivät erään selvityksen mukaan keskimäärin 1,1 rikosta, ks. Sulin 1993). Toisaalta sama henkilö voisi vuoden aikana sisältyä tilastoon useampaankin kertaan (mikä niin ikään lienee harvinaista).

Syyttäjätilastot ovat monin tavoin puutteellisia. Niistä ei ilmene yksiselitteisesti esimerkiksi sitä, kuinka moni syyteharkintaan päätnyt rikos tai henkilö on asetettu syytteeseen ja kuinka moni on jäänyt syyttämättä. Jutukohtaisen syytetilaston lukuihin vaikuttaa voimakkaasti se, kuinka samaa tai eri syytettyjä koskevat asiakohdat yhdistetään tai erotetaan. Haarukka selittyy sillä, että vuonna 2001 Tilastokeskus muutti tilastointiyksikön päätöspäruusteesta henkilöperusteeksi. Jos samassa jutussa jätettiin yksi ja sama tekijä syyttämättä yhdestä rikoksesta esimerkiksi näytön puutteen vuoksi ja toisesta rikoksesta vähäisyyden päruusteella, tuli tilastoon kaksi merkintää. Vuodesta 2001 alkaen merkintöjä on yksi, jolloin seuraamusperuste ”ylittää” prosessuaaliset syyttämättä jättämisperusteet. Tämä vähensi vuonna 2001 prosessuaalisia syyttämättä jättämisistä noin viidellä tuhannella. Syyttäjän tietöjärjestelmästä erikseen kerätty syyttäjätilasto on pitänyt tilastointiperusteensa ennallaan. Näistä syistä syyttämättä jättämisestä saattaa esiintyä kahdenlaisia lukuja: Korkeammat perustuvat syyttäjän tietöjärjestelmästä tehtyihin suoriin ajoihin ja matalammat tilastokeskuksen käyttämään luokitukseen. Seuraavassa esitetään rinnan sekä tilastokeskuksen että valtakunnansyyttäjän viraston tuottamat tilastot. Tiedot syyttämättä jättämisperatkaisujen kehityksestä vuosina 1997–2016 ovat taulukossa 1.

Kuvio 1 Seuraamusluontoinen/harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen 1987–2016. Tilastoyksikkönä päätöseruste. Lähde: Tilastokeskus ja VKSV

Seuraavassa tarkastellaan molempia ryhmiä hieman lähemmin.

Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen

Säännökset. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL 1:7–8) mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta kuudella eri perusteella. (1) Syyte voidaan jättää ajamatta, jos rikoksesta on odotettavissa korkeintaan sakkoa ja rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (*vähäisyysperuste*). (2) Alle 18-vuotiaana tehtyyn rikokseen soveltuu väljempi ehto. Laki sallii tällöin syyttämättä jättämisen, jos rikoksesta on odotettavissa sakkoa tai korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta ja rikoksen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan (*nuoruusperuste*). Sosiaaliviranomaisten tulee saada tieto nuorta koskevasta syyttämättä jättämisestä. (3) Syyte voidaan jättää ajamatta myös, jos oikeudenkäynti ja rangaistus olisivat kohtuuttomia tai tarkoituksettomia, kun otetaan huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten torjumiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle koituvat muut seuraukset tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet taikka muut seikat (*kohtuusperuste*). Tämä tosin edellyttää lisäksi, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (4) Syyte voidaan rikossarjoissa jättää yksittäisen teon osalta ajamatta, jos po.

rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään (*konkurrenssiperuste*). Tätäkään lainkohtaa ei voida soveltaa, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii syytteen ajamista.

Syyttämättäjättämisperusteita lisättiin kahdella uudella perusteella vuoden 2015 alussa voimaan tulleella lainmuutoksella. (5) Syyte voidaan jättää nostamatta myös sen vuoksi, että asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen (*kustannusperuste*). Tässäkin lisäedellytyksenä on, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (6) Syyte voidaan jättää nostamatta myös siksi, että syyteharkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampia ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, jolloin syytettyä ei tarvitse välttämättä nostaa kaikista epäillyistä rikoksista (*tunnustamisperuste*). Tärkeän yleisen ja yksityisen edun rajausta koskee myös tätä perustetta. Näiden yleissäännösten ohella laissa on eräitä rikoslajikohtaisia syyttämättä jättämissäännöksiä (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 2000, 280 ss).

Perusteiden soveltaminen. Tiedot eri perusteiden soveltamisesta vuosilta 2012–2016 ovat taulukossa 2.

Taulukko 2 Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen vuonna 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Vähäisyys	2 429	2 217	2 276	2 063	1 956
Nuoruus	463	398	424	306	267
Kohtuus	3 080	2 742	2 686	2 562	2 603
Konkurrenssi	976	1 029	987	1 292	1 415
Kustannusperuste	149	171
Tunnustamisperuste	1	6
TLL 104 §§	34	18	27	12	12
RL 9:7 (yhteisövastuu)	1
RL 35:7 (vahingonteko)	5	3	1	4	3
RL 50:7 (huumausainerikos)	97	125	113	83	76
Muu lainkohta	9	7	6	6	4
Yhteensä	7 094	6 539	6 520	6 478	6 513

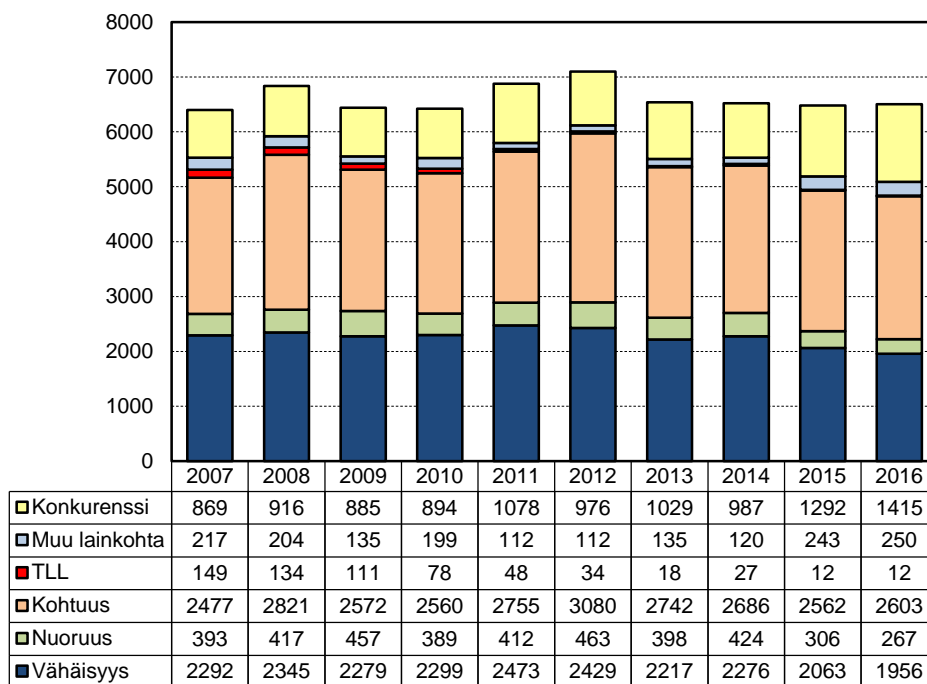
Lähde: VKSV

Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet on teon vähäisyys ja kohtuusperuste. Näitä perusteita on käytetty 70 prosentissa syyttämättäjättämispäätöksistä vuonna 2016.

Tyypillisiä kohtuusperusteen soveltamistilanteita ovat olleet tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja ovat päässeet sovintoon, joko sovittelu- menettelyn kautta tai muuten.

Vuonna 2015 voimaan tulleista uusista perusteista kustannusperustetta käytettiin 171 kertaa vuonna 2016 (149 kertaa vuonna 2015). Tunnustamisperusteen käyttö on sen sijaan ollut harvinaista (6 kertaa vuonna 2016 ja 1 kerta vuonna 2015). Rikoslajikohtaisista perusteista käytetyin on ollut huumausainerikoksia koskeva RL 50:7 (76 tapausta).

Käytäntöjen kehitys. Kuviossa 2 on tietoja seuraamusluonteisten syyttämättä jättämisten lukumäärän kehityksestä vuosina 2007–2016. Kuviosta ilmenee myös eri perusteiden soveltaminen.

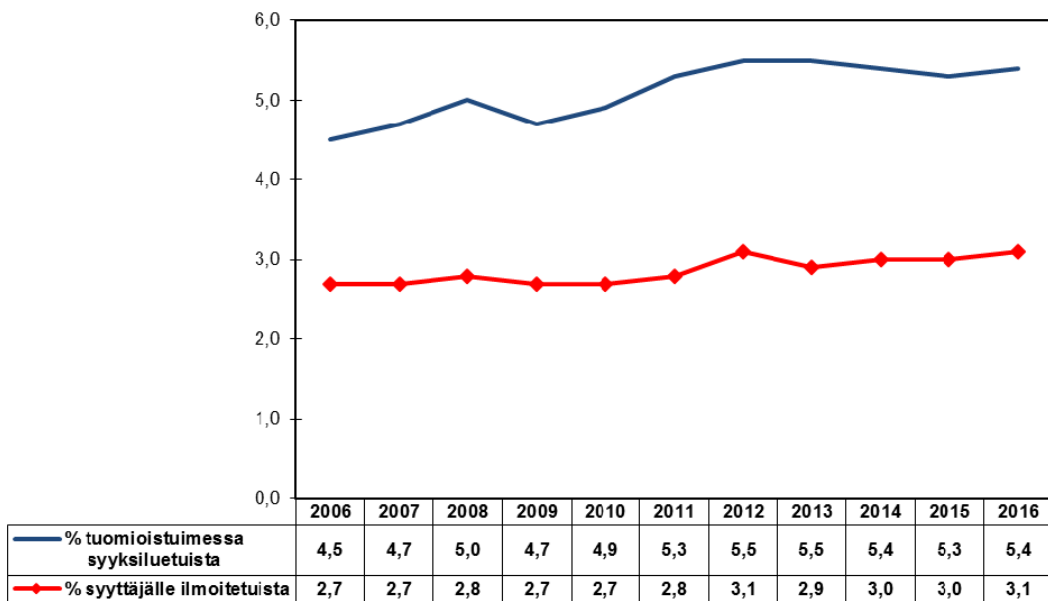
Kuvio 2 Syyttämättäjättämisperusteiden soveltamiskerrat vuosina 2007–2016
Lähde: VKSV

Syyttämättäjättämisten kokonaismäärä nousi vuosina 2010–2011, mutta on taas sen jälkeen laskenut 10 vuoden takaiselle tasolle. Kohtuusperusteen soveltaminen on lisääntynyt noin 1 000–1 500 tapauksella vuosina 2003–2016. Kasvu johtuu mitä ilmeisemmin siitä, että rikosten sovittelu on huomioitu aiempaa enemmän syyttämättä jättämisen perusteena.

Syyttämättä jättämisen yleisyys eri rikoksissa. Syyttämättä jättämisen yleisyyttä arvioitaessa on käytettävä jotakin vertailukohtaa. Luontevin tapa olisi verrata syyttämättä jätettyjä rikoksentekejiä ja syytteeseen asetettuja rikoksentekejiä, tai vaihtoehtoisesti syyttämättä jätettyjä rikoksia tai syytteeseen asetettuja rikoksia. Syyttäjätalastot eivät kuitenkaan anna mahdollisuuksia tarkkoihin tämältyyppisiin vertailuihin. Valtakunnan syyttäjävires-

ton syyttäjätalasto on juttukohtainen ja syyttämättä jättämistalasto päätöspäätösteisistä, jolloin samassa jutussa voi olla useita rikoksia ja useita syytettyjä.

Syyttämättä jättämisen yleisyyttä arvioidaan julkisessa keskustelussa usein rikoskohtaisesti (kysymys on siitä, kuinka moni pahoinpitelyrikos jää syyttämättä ja kuinka moni johtaa syytteeseen). Yhden suhteutusperusteen tarjoaa tieto kaikista oikeudenkäynnissä syyksi luetuista ja rangaistukseen tuomituista rikoksista. Toisen tarjoaa tieto kaikista syyttäjälle ilmoitetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista. Tiedot vuosien 2006–2016 kehityksestä molempia mittoja käyttäen ovat kuviossa 3.

Kuvio 3 Syyttämättä jättämisen yleisyys suhteessa syyttäjälle ilmoitettuihin ja kaikkiin tuomioistuimessa syyksi luettuihin rikoksiin 2006–2016. Lähde VKSV ja Tilastokeskus

Taulukkoon 3 on kerätty tiedot syyttämättä jättämisen yleisyydestä eräissä keskeisissä rikoksissa vuosina 2011–2013.¹ Syyttämättä jättämisen yleisyys on laskettu %-osuutena kaikista syyksi luetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista.

¹ Vuoden 2013 jälkeen vastaavia tietoja ei ole enää saatavissa.

Taulukko 3 Syyttämättä jättäminen rikoslajeittain vuosina 2011–2013

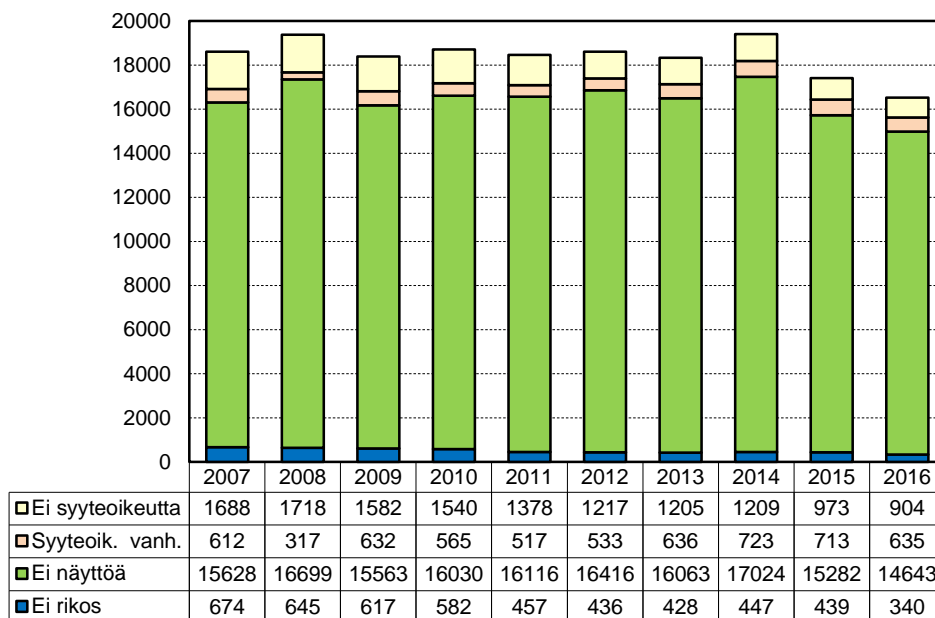
RIKOSLAJIT	SJP – 2011	SJP – 2012	SJP – 2013	Syyksiluettut rikokset 2013	SPJ % 2013
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	269	188	140	81 389	0,2
Näpistys	164	220	185	31 187	0,6
Törkeä liikenneturvall. vaarantaminen	16	11	19	2 877	0,7
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen	6	5	2	213	0,9
Veropetos, lievä veropetos	8	17	5	452	1,1
Petos, lievä petos	153	154	128	9 172	1,4
Törkeä veropetos	34	6	5	274	1,8
Törkeä huumausainerikos	12	2	11	508	2,2
Moott.kulkuneuvon käyttövarkaus	46	60	42	1 722	2,4
Vahingonteko, lievä vahingonteko	152	182	154	4 665	3,3
Huumausainerikos	171	163	175	5 158	3,4
Varkaus	453	409	364	9 385	3,9
Huumausaineen käyttörikos	299	326	336	8 548	3,9
Ryöstö	23	20	29	537	5,4
Luvaton, lievä luvaton käyttö	17	19	25	444	5,6
Törkeä pahoinpitely	46	42	40	633	6,3
Työrikkokset (RL 47 L)	46	41	28	229	12,2
Pahoinpitely	2 287	2 448	2 294	11 812	19,4
Ympäristörikkokset (RL 48 L)	11	13	38	99	38,3

Syyttämättä jättäminen oli yleisintä pahoinpitelyissä sekä ympäristö- ja työrikkoksissa vuonna 2013. Syyttämättä jättäminen on harvinaisinta omaisuusrikkoksissa ja liikenne-rikkoksissa. Molemmille rikostyypeille on tyypillistä se, että suuri osa tapauksista ratkotaan rangaistusmääräysmenettelyssä. Tarve syyttämättä jättämiseen onkin yhteydessä myös mahdollisuuksiin ratkaista asiat rangaistusmääräysmenettelyssä. Rikoksissa, joissa tämä vaihtoehto on käytössä, lievät asiat karsiutuvat pois jo ennen varsinaista syyteharkinnan vaihetta. Näin myös syyttämättä jättämisen käyttö jää pienemmäksi (ks. Rikollisuustilanne 2000, 191–192).

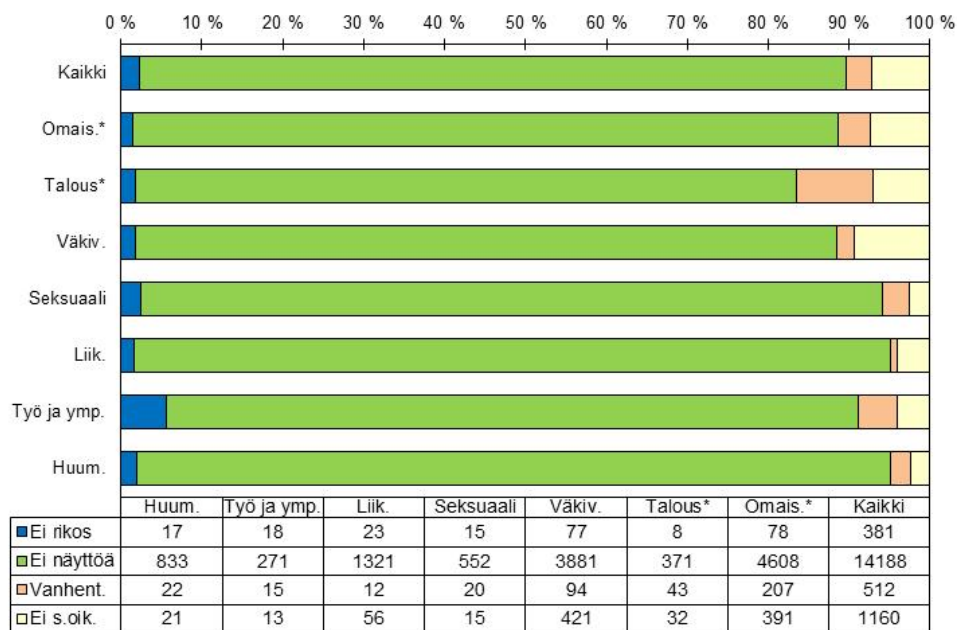
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä

Seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen lisäksi syyttäjällä on mahdollisuus jättää syyte ajamatta muillakin perusteilla. Näitä ovat näytön taikka syyteoikeuden puuttuminen, vanhentuminen taikka se, että syyttäjän arvion mukaan kysymyksessä ei ole lainkaan rikos. Näissä tapauksissa syyttämättä jättämisen peruste on ollut eräässä mielessä muodollis-prosessuaalinen, kun taas harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen yhteydessä kyse on ollut materiaalsiin kriminaalipoliittisiin perusteisiin liittyvästä harkinnasta.

Prosessuaalisia syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2016 kaikkiaan 16 522 (17 407 vuonna 2015). Yleisin syyttämättäjättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tällä perusteella jätettiin vuonna 2015 syyttämättä 15 282 epäiltyä ja 14 643 vuonna 2016. Tiedot vuosilta 2007–2016 ilmenevät lähemmin seuraavasta kuviosta.

Kuvio 4 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuosina 2007–2016. Lähde: VKSV

Kuvio 5 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuonna 2013 eri rikoksissa

Lähde: Tilastokeskus (vuoden 2013 jälkeen tietoja ei ole saatavissa)

*Talousrikoksiin on otettu mukaan verorikokset, kirjanpitorikokset, muut elinkeinorikokset ja velallisen rikokset. Näitä rikoksia ei ole siten laskettu mukaan omaisuusrikosten ryhmään.

5 Rikosten viranomaiskäsittely

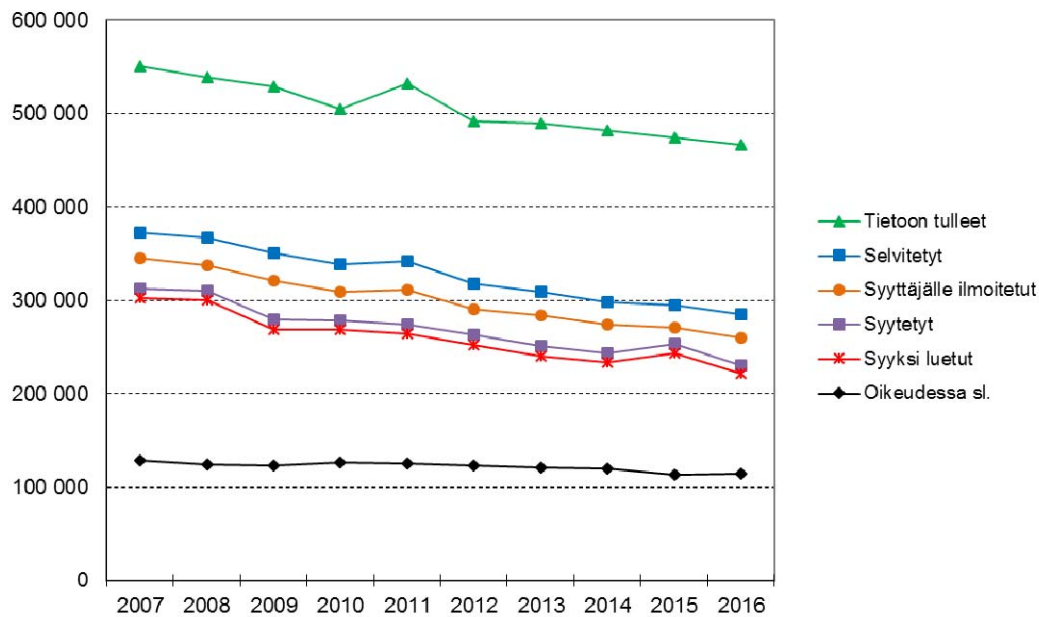
Rikosprosessin tapahtumavirta

Rikosten viranomaiskäsittelyn tilastollinen tarkastelu on toisistaan poikkeavien tilastollisten käsitteiden vuoksi hankalaa. Prosessin eri vaiheissa tilastoyksikköinä käytetään vaihtelevasti rikosta, rikoksesta epäiltyä, syytettyä ja tuomittua henkilöä sekä rikosjuttua, joka voi käsittää yhtä useampia rikoksia ja/tai tekijöitä. Toinen ongelma johtuu puolestaan siitä, että tilastovuosi on aina kalenterivuosi, mutta rikoksen viranomaiskäsittely voi osua usean eri vuoden osalle, jolloin eri vaiheet tilastoituvat eri vuosille.

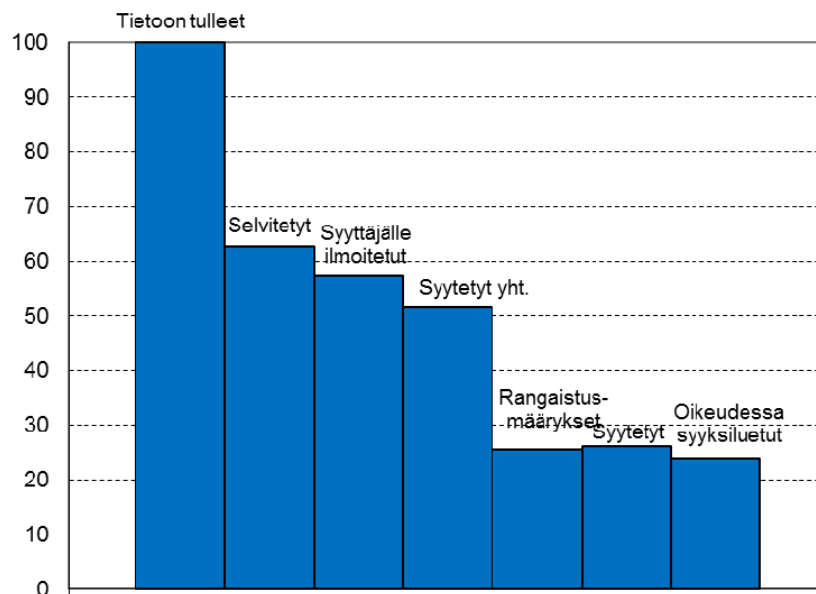
Tässä jaksossa tarkastelu koskee rikoksen tietoon tulemisen ja alioikeuden päätöksen välistä aikaa. Jakso ei sisällä siten muutoksenhaku- ja täytäntöönpanotietoja. Esitys on rajattu koskemaan rikoslakirikoksia. Tämän vuoksi rikesakolla ratkaistut liikenne rikkomukset jäävät käsittelyn ulkopuolella. Aluksi prosessin kulkua tarkastellaan rikosten tapahtumavirtana ja sen jälkeen henkilöperusteisesti (epäilty, syytetty, tuomittu). Lopuksi luodaan katsaus eräitten keskeisten rikostyyppien eroihin prosessissa. Kaikkien rikosten tapahtumavirrasta on myös kaaviomuotoinen esitys jaksossa A.1.

Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana

Kuvioissa 1 on esitetty rikoslakirikosten osalta poliisin tietoon tulleiden, selvitettyjen ja syyttäjälle ilmoitettujen rikosten sekä rikoksista nostettujen syytteiden ja syyksi luettujen rikosten määrät vuosina 2007–2016. Kuvios-
ta 2 puolestaan selviää, missä prosessin vaiheissa rikoksia karsiutuu pois viranomaiskäsittelyn eri vaiheissa ja kuinka suuri osuus päättyy lopulta oikeudessa annettuun syyksi lukevaan tuomioon tai syyttäjän vahvistamaan rangaistusmääräykseen yhteensä vuosina 2012–2016. Rikosten määrät koskevat prosessin läpi kulkeutuneita kaikkia tilastoituja rikoksia eivätkä vain ns. päär rikoksia, joissa olisi huomioitu rikoksesta epäillyn tekemä törkein rikos.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset, rikosten selvittäminen, syyttäjälle ilmoittaminen, syyttäminen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luetut rikokset vuosina 2007–2016

Kuvio 2 Selvitettyjen, syyttäjälle ilmoitettujen, syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luetujen rikosten osuudet (%) poliisin tietoon tulleista rikoksista yhteensä vuosina 2012–2016

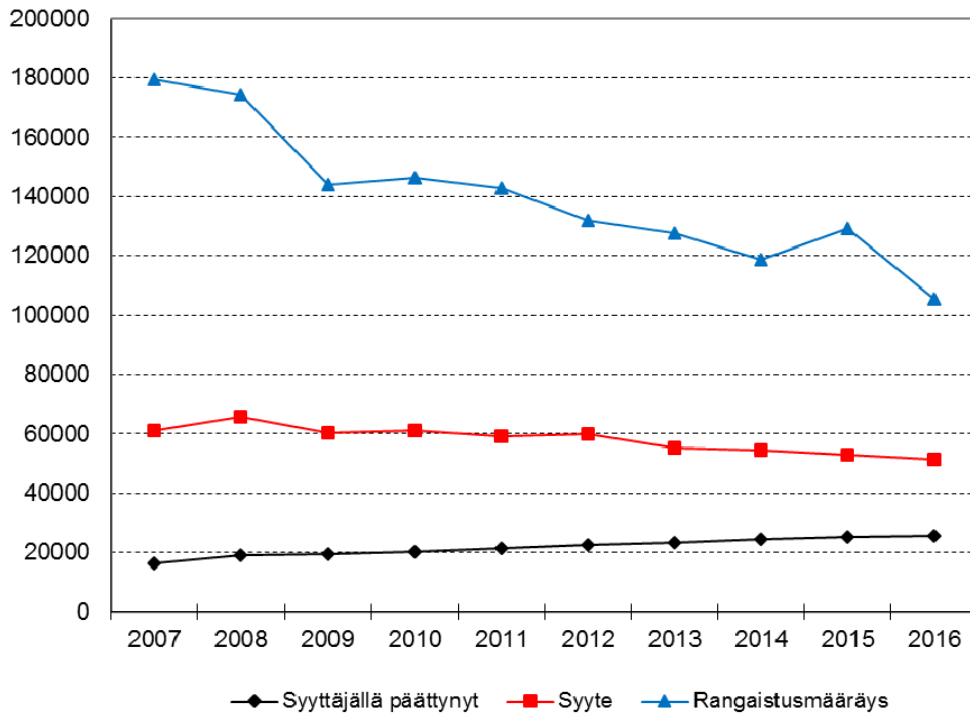
Selvästi eniten poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista karsiutuu pois esitutkintavaiheessa. Syynä on se, ettei rikokseen löydy epäiltyä tai rikos jää muuten selvittämättä taikka rikos on edelleen tutkittavana. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä vuosina 2007–2016 ja oli keskimäärin 65 prosenttia ko. aikavälillä. Kun selvitysaste lasketaan vain tilastovuonna tietoon tulleista, selvitysprosentti on kymmenisen prosenttiyksikköä pienempi eli vaihteli 50–60 prosentin välillä. Vuodesta 2005 alkaen

selvitysprosentti on ollut korkeampi kuin vuosituhannen alussa. Tämä johtuu rikollisuuden rakenteesta tapahtuneista muutoksista. Helposti selvitettävien rikosten kuten liikenne- ja väkivaltarikosten osuudet ovat kasvaneet ja vastaavasti vaikeasti selvitettävien omaisuusrikosten osuudet vähentyneet. Viime vuosina selvityasteet ovat kuitenkin heikentyneet (ks. tarkemmin jakso A.3).

Poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 92 prosentissa selvitetystä rikoslakirikoksista. Tämä osuus on pysynyt suunnilleen samana vuosittain. Poliisi voi todeta, ettei mitään rikosta ole tapahtunutkaan taikka, ettei ole edellytyksiä syytteen nostamiseksi esimerkiksi epäillyn alaikäisyyden tai rikoksen vanhentumisen vuoksi. Ei-rikos perusteita on kirjattu keskimäärin 47 prosenttia ilmoittamatta jätetyistä rikoksista vuosina 2007–2016 ko. prosentin vaihdella 30–50 prosentin välillä vuosittain (noin 10 000–15 000 rikosta vuodessa). Lisäksi poliisilla on mahdollisuus jättää rikos sen vähäpätöisyyden vuoksi ilmoittamatta, jos asianomistajalla ei ole rikoksen suhteen vaatimuksia. Näitä on ollut noin kuudesosa ilmoittamatta jätetyistä.

Syyttäjää koskeva vaihe¹ on keskeinen rikosasioiden viranomaiskäsitteilyn kannalta, vaikka syyttäjälle ilmoitetuista ja hänen syyttämistään rikoksista suurin osa (96 %) johtaa syyksi lukevaan tuomioon. Suurin osa jutuista päättyy kuitenkin syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä antaa asiassa rangaistusmääräyssakon tai juttu päättyy muunlaiseen syyttäjän ratkaisuun. Rangaistusmääräyksellä ratkaistavia juttuja on noin kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (64 % keskimäärin vuosina 2007–2016). Rangaistusmääräysasioiden määrä on ollut suurimmillaan vuosina 2007–2008 (lähes 180 000 rikoslakirikosta vuodessa). Vuonna 2016 vastaava luku oli noin 105 500 rangaistusmääräystä. Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyy noin 10 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosittain. Lopuissa eli noin joka neljännessä (26 % vuosina 2007–2016) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa (ks. kuvio 3). Kun rangaistusmääräyksellä (52 %) hoidettujen rikosten määrää verrataan oikeudessa syytettyjen rikosten määrään (48 %), ero on paljon vähäisempi kuin juttutilastossa (ks. kuvio 2), mikä johtuu siitä, että oikeuteen menevissä jutuissa syytetään usein samalla kertaa useista rikoksista.

¹ Tilastokeskus on lopettanut syyttäjien käsittelemien juttujen tilastoinnin vuonna 2015 eikä vuodesta 2013 eteenpäin saada enää vastaavia tietoja. Tässä tarkastelussa Tilastokeskuksen tiedot onkin korvattu Valtakunnansyyttäjän virastosta saaduilla tilastoilla, mutta kaikkia tilastotietoja ei ole enää saatavilla lainkaan.

Kuvio 3 Syyttäjän ratkaisemat jutut ratkaisutyyppien mukaan vuosina 2007–2016. Lähde: Tilastokeskus ja VKSV

Syyttäjän muista rikosprosessin päättävistä ratkaisuista ei ole käytettävissä lainkaan rikosmääriä koskevia tilastotietoja. Tilastokeskuksen juttukohtaisen syyttäjätalaston mukaan syyttäjällä päättyneistä jutuista 61 prosenttia oli syyttämättä jättämispäätöksiä vuosina 2004–2013.² Toiseksi yleisin päätös oli yhdistää asia johonkin toiseen asiaan (19 %). Muita mahdollisia ratkaisuja olivat esitutinnan rajoittaminen (ETL 3:10), syytesiirto tai jokin muu syyttäjän päätös. Rikoslakirikoksissa syyttämättä jättämispäätöksiä on ollut vuosittain noin 10 000. Noin neljännes syyttämättä jättämisistä on seuraamusluontoisia ja loput prosessuaalisella perusteella tehtyjä (ks. ed. syyttäjän toimintaa käsittelevä jakso 4).

Tuomioistuimessa syytetyistä rikoslakirikoksista 92,2 prosenttia johti syyksi lukevaan tuomioon vuosina 2007–2016. Hylättyjä syytteitä oli 6,5 prosenttia, rauenneita 1,3 prosenttia. Syytteen hylkäämisen yleisin peruste on näytön riittämättömyys. Asia raukeaa puolestaan esimerkiksi syytetyn kuoleman tai prosessuaalisen virheen vuoksi. Kaikkiaan 24 prosenttia poliisin tietoon tulleista rikoksista johti syyksi lukevaan tuomioon. Yhdessä rangaistusmääräysten kanssa osuus on kuitenkin yli puolet (51 %) poliisin tietoon tulleista rikoksista.

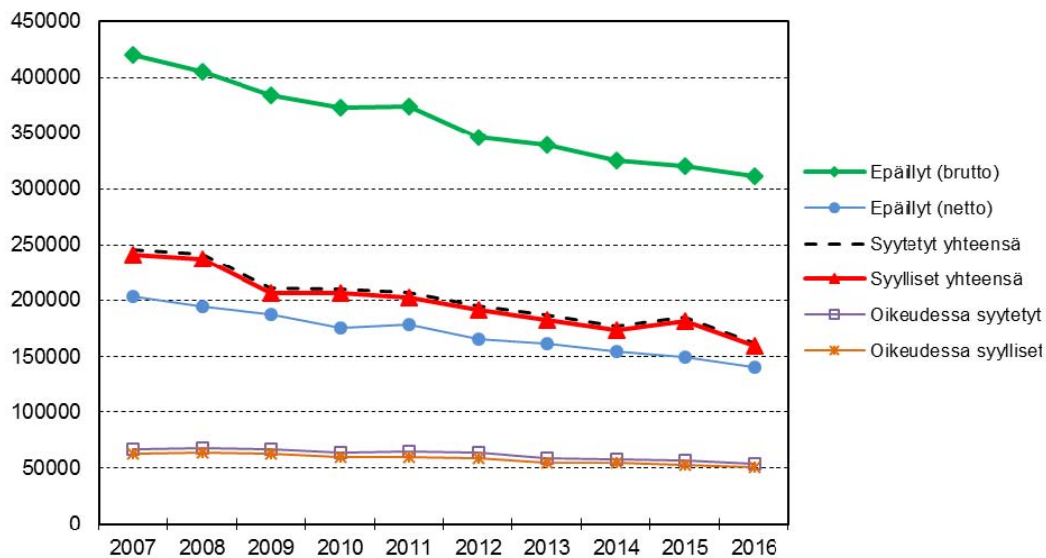
² Vuonna 2015 Vastaava osuus oli 38 % vuonna 2015 ja 35 % vuonna 2016, mutta luku perustuu Valtakunnansyyttäjän virastosta saatuaan tilastoon, missä tilastointiperuste poikkeaa tilastokeskuksen vastaavasta.

Rikoksesta epäilty henkilö rikosprosessissa

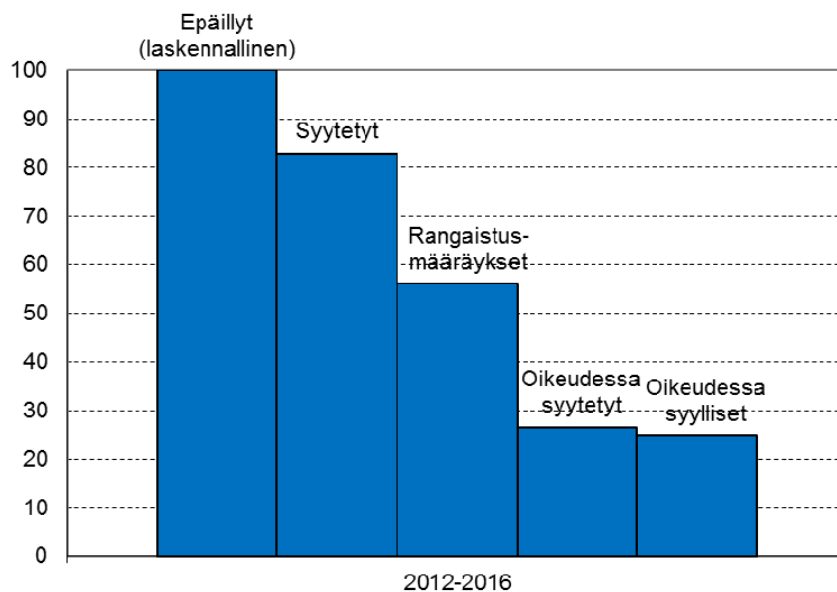
Edellä viranomaiskäsitteilyn kohteena olivat rikolliset teot. Tässä tarkastellaan puolestaan rikoksesta epäiltyjä, syytettyjä ja tuomittuja henkilöitä. Esitutkintavaiheesta ei ole mahdollista saada muuta tietoa kuin rikoksista epäiltyjen lukumäärät. Epäiltyjen määrä rinnastuu selvitettyihin rikoksiin. Epäillyistä on olemassa kaksi erilaista tilastotietoa. Bruttotilastossa epäilty tulee kirjatuksi jokaisesta tekemästään rikoksesta. Nettotilastossa epäilty henkilö tilastoidaan vain yhden kerran vuoden törkeimmän rikoksen perusteella. Prosessin myöhemmissä vaiheissa rikoksesta epäilty tilastoidaan samalla kertaa käsiteltävän asiakokonaisuuden päärikoksen eli rangaistusuhaltaan ankarimman rikoksen mukaan. Jos epäillyllä on vuodessa yhtä useampia rikosjuttuja, hän tulee siten kirjatuksi niistä jokaisesta erikseen. Tämän vuoksi henkilö pohjaisessa tarkastelussa ei saada erilaisten tilastointitapojen vuoksi yhtenäistä kuvaa rikosprosessin tilastollisesta etenemisestä. Epäiltyjen nettomääräinen tilasto on kuitenkin lähempänä jutun päärikosperusteista tilastoa kuin bruttomääräinen tilasto epäillyistä, mutta sekin ei ole tyydyttävä, koska sen perusteella syytettyjä näyttäisi olevan enemmän kuin rikoksista epäiltyjä. Todennäköisesti tuomioistuintilastojen kanssa vertailukelpoinen määrä osuu epäiltyjen poliisitilastossa esitetyn brutto- ja nettomäärän välimaastoon. Rikosten osalta syytettyjen osuus oli 80–90 prosenttia selvitetystä rikoksista, joten on ilmeistä, että suhde on suurin piirtein sama myös epäiltyjen ja syytettyjen henkilöiden kesken.

Syyttävävaiheen osalta on puolestaan mahdollista käyttää tilastotietoa myös syyttämättä jätetyistä henkilöistä, mitä tietoa ei vastaavasti ole saatavissa rikospohjaisessa tarkastelussa syyttämättä jätetyistä rikoksista, koska syyttäjätalasto on juttu- ja henkilö pohjainen. Syyttämättä jätetyt on tilastoitu vuodesta 2008 alkaen syyttämättä jätetyn päärikoksen mukaan, kun tapaukset sitä ennen tilastoitiin jutun päärikoksen mukaan. Näin ollen vuoden 2008–2013 tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aiempiin vuosiin. Vuosilta 2014–2016 ei ole saatavissa lainkaan tietoa syyttämättä jätetyistä henkilöistä, koska Tilastokeskus on lopettanut kokonaan syytteitä koskevan tilaston tuottamisen.

Kuviossa 4 esitetään 10 vuoden trenditieto rikoksesta epäiltyjen, syytettyjen ja tuomittujen määristä. Kuvioista voidaan havaita, että rikoksista epäiltyjen trendi on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut laskeva. Rikoksesta syytettyjen ja kaikkien syylliseksi todettujen trendi seuraa hyvin samansuuntaisesti epäiltyjen määrän kehitystä. Sen sijaan oikeudessa syytettyjen ja tuomittujen määrä on pysynyt tarkasteluvälillä jokseenkin samana. Tämä tarkoittaa sitä, että syytettyjen määrien vuosivaihtelu johtuisi rangaistusmääräysrikosten määrän vuosittaisista muutoksista. Samanlainen kehitys voidaan havaita myös rikospohjaisessa tarkastelussa (ks. kuvio 1).

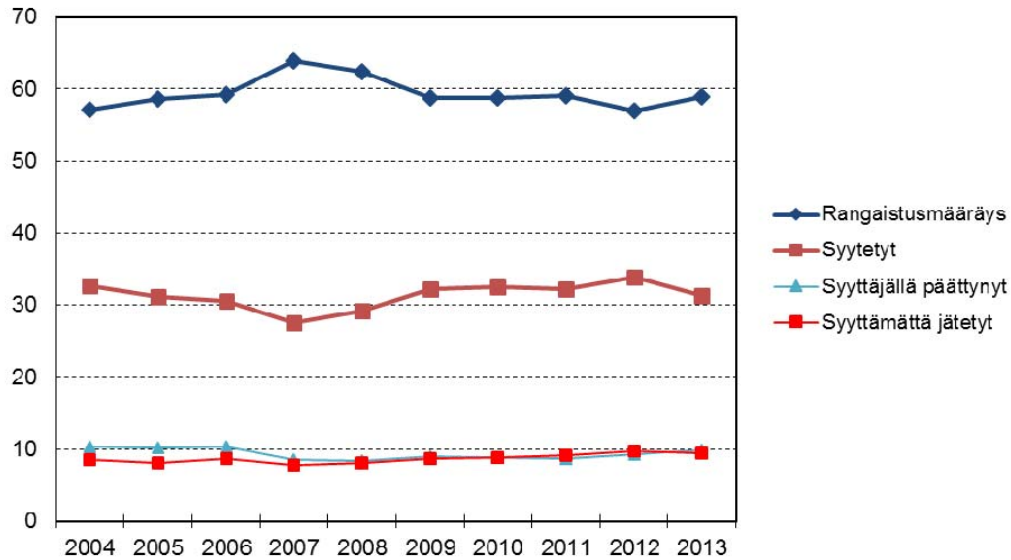
Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista epäilty, syytetyt ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä tuomitut vuosina 2007–2016

Kuvio 5 Poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyllisiksi todettujen osuudet (%) rikoksiin epäillyistä yhteensä vuosina 2012–2016

Syytettyjen osuus poliisin rikoksiin epäillyistä on 80–90 prosentin luokkaa. Kuviossa 5 on lähtökohdaksi otettu epäiltyjen teoreettinen (laskennallinen) määrä, joka on laskettu selvitettyjen rikosten ja syytettyjen rikosten välisen suhteen perusteella (noin 100/83). Syyttäjä antaa 69 prosentille vastaajista rangaistusmääräyksen ja lähes kolmannes (31 %) vastaajista joutuu oikeudessa syytetyiksi. Henkilöperiaatteella mitattuna rangaistusmääräysten käyttö onkin vielä yleisempää kuin rikoksilla mitattuna, mikä johtuu siitä,

että tuomioistuimen käsittelemissä rikoksissa henkilö voi olla samalla kertaa syytettynä useasta rikoksesta. Syyttämättä jätettyjen osuus on syyttäjätalaston mukaan 8–9 prosenttia (kuvio 6), mutta tässä tilastomuutokset saattavat aiheuttaa eri vuosina vääristymiä. Syyttämättä jätettyjen määrä on vähitellen laskenut, mutta niiden osuus syyttäjän ratkaisuihin ei ole olennaisesti muuttunut (ks. myös edellä jakso A.4). Syyttäjän muut ratkaisut ovat muutamien prosenttien luokkaa.

Kuvio 6 Vastaajien osuus (%) syyttäjän ratkaisemissa jutuissa ratkaisutyyppin mukaan vuosina 2004–2013 (vuosilta 2014–2016 vastaavia tietoja ei ole saatavissa)
Kuviossa syyttäjällä päättyneissä jutuissa olleiden vastaajien luku sisältää myös syyttämättä jätetyt. Vuonna 2008 suoritetun tilastomuutoksen vuoksi syyttämättä jätettyjen luku vuosina 2008–2013 ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin vuosiin.

Rikoslakirikoksista tuomioistuimessa syytetyistä henkilöistä 93 prosenttia todettiin rikokseen syylliseksi vuosina 2010–2014. Joka kahdennenkymmenennen (5 %) syytetyn syyte hylättiin ja 1,4 prosenttia syytteistä raukesi. Hylkyprosentti on siten syytettyjen osalta hieman pienempi kuin syytettyjen rikosten osalta (6,5 %).

Rikoslajikohtainen tarkastelu

Liitetaulukossa 1 on esitetty keskeisten rikostyyppien viranomaiskäsittelystä vuosia 2012–2016 koskevia tilastotietoja. Viiden vuoden tiedot on taulukossa summattu yhteen. Rikosten selvittämistä, syyttämistä ja tuomioistuinkäsittelyä käsitellään niitä koskevissa jaksoissa yksityiskohtaisesti, minkä vuoksi tässä tarkastellaan eri rikosten käsittelyvaiheita vain lyhyesti ja toisiinsa vertaillen.

Eri rikosten selvitysasteessa on huomattavia eroja (ks. edellä jakso A.3). Joissakin rikoslajeissa rikokset ovat asiallisesti selvitettyjä tullessaan poliisin tietoon. Niissä selvitysaste on lähellä 100 prosenttia. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi liikenne rikokset ja verorikokset. Henkirikoksista-kin kyetään selvittämään suurin osa. Sen sijaan varkausrikoksista suurin osa (yli 80 %) jää selvittämättä ja karsiutuu siten viranomaiskäsittelystä pois jo esitutkintavaiheessa.

Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista syyte nostetaan tai asia käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä 90–100 prosentissa useimmissa rikoslajeissa (ks. myös edellä jakso A.4). Varkausrikoksissakin (RL 28:1–2), joista siis valtaosa jää syyttäjälle ilmoittamatta, syyte nostettiin lähes 100 prosentissa niistä tapauksista, joissa poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle. Pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–6) lähes kolme neljästä poliisin syyttäjälle ilmoittamasta teosta johti syytteeseen ja raiskausrikoksista (RL 20:1–3) vain lähes 50 prosenttia. Näissä rikoslajeissa syyttämättä jättäminen on siten suhteellisesti yleisintä, mikä liittyy oikeudellisesti riittävän näytön hankintaa koskeviin ongelmiin.

Tuomioistuimen syyksi lukemat rikokset ja syyttäjän antamat rangaistusmääräykset syytetyistä rikoksista vaihtelevat 65–100 prosentin välillä. Rattijuopumuksesta tuomitaan lähes aina (99 %) rangaistukseen, kun taas raiskausrikoksista tuomion sai 67 prosentissa syytetyistä rikoksista vuosina 2012–2016. Eri rikosten rangaistustiedot on esitetty jäljempänä jaksossa A.7.

Tuomioistuimen hylkäämien syytteiden osuudet olivat suurimmat raiskausrikoksissa (32 %), veropetoksissa (20 %) ja velallisen rikoksissa (17 %) vuosina 2012–2016. Rattijuopumusrikoksissa (1 %) ja huumausainerikoksissa (5 %) hylättiin puolestaan vähiten syytteitä (ks. liitetaulukko 1).

6 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus

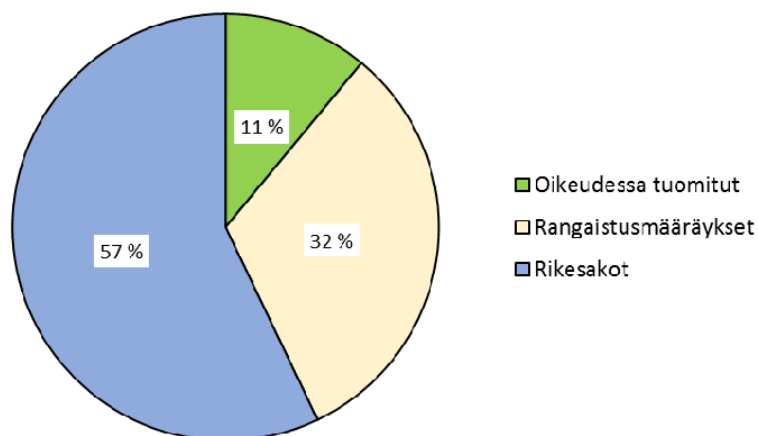
Jaksossa annetaan yleiskuva tuomioistuinten rikosasioissa antamista ratkaisuista sekä eri rangaistuslajien käytöstä. Seuraava jakso sisältää tarkemmat rangaistuskäytäntötiedot eri rikoksissa.¹

Rikosasioissa annetut ratkaisut

Taulukosta 1 käy selville alioikeuksissa syytettyjen ja eri rangaistuksiin tuomittujen määrä vuosina 2007–2016. Kuvioista 1 ja 2 nähdään puolestaan, minkälaisissa menettelyprosesseissa henkilöt on tuomittu ja alioikeuksissa tuomittujen rangaistuslajien osuudet vuonna 2016.

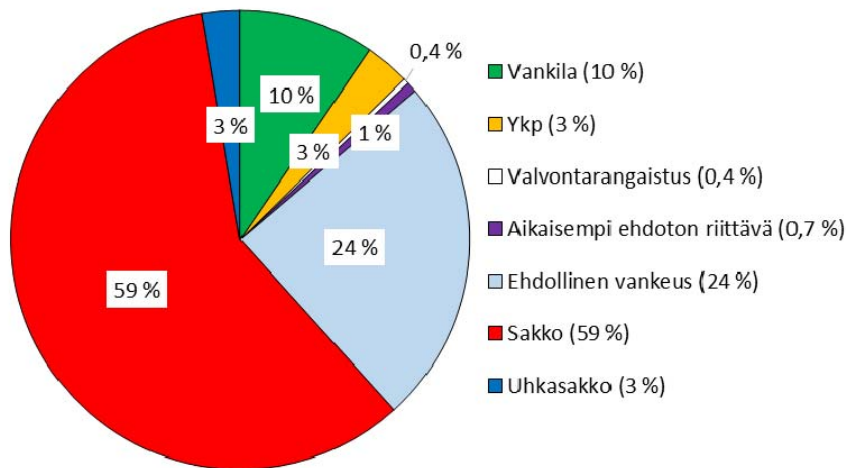
Vuonna 2016 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 55 963 henkilöä. Näistä todettiin syylliseksi 52 584 (94,0 %) ja tuomittiin rangaistukseen 52 120 (93,1 %). Vuonna 2016 rangaistukseen tuomituista tai rangaistusmääräyksen saaneista oli ulkomaalaisia 12,9 prosenttia (26 403).

Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat laskeneet vuodesta 2004 lähtien. Sen sijaan rikesakkojen määrä on kasvanut rajusti. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella. Rikesakkojenkin määrässä on kuitenkin laskua (–10 %) vuodesta 2012 alkaen.

Kuvio 1 Vuonna 2016 kaikki rangaistukseen tuomitut prosessuaalisen menettelyn mukaan (%). Lähde: Tilastokeskus

¹ Jakso ei sisällä tietoja tuomitsematta jättämisestä eikä rangaistuksen mittaamisperusteista. Tilastokeskuksesta ei ole enää ollut vuodesta 2013 lähtien saatavissa tilastotietoja mainittujen lainkohtien soveltamisesta. Ks. edellisten vuosien Rikollisuustilanne- ja seuraamusjärjestelmäkatsaukset.

Kuvio 2 Vuonna 2016 alioikeudessa rangaistukseen tuomitut rangaistuslajin mukaan (%). Lähde: Tilastokeskus

Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2016 määrätyistä rangaistuksista valtaosa (59,0 %) oli päiväsakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilarangaistus) sai 9,5 prosenttia (4 974 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 24,5 prosenttia (12 763) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 3,1 prosenttia (1 639 tapausta). Uutena seuraamuksena 1.11.2011 käyttöön otettuun valvontarangaistukseen tuomittiin ehdottoman vankeuden sijasta yhteensä 207 henkilöä. Oikeus katsoi aiemmin tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen riittäväksi seuraamukseksi 378 tuomitun (0,7 %) kohdalla.

Ehdoton valtaosa seuraamuksista määrätään summaarisessa menettelyssä. Rangaistusmääräykset ja rikesakot kattavat 89 prosenttia kaikista seuraamuksista. Yhdessä tuomioistuinsakkojen kanssa varallisuuteen kohdistuvat rangaistukset kattavat 95 prosenttia kaikista rangaistuksista.

Taulukko 1 Seuraamustilasto 2007–2016 (alioikeudet)

	2007	2009	2011	2013	2015	2016
A. Oikeudenkäynnissä syytetyt	70019	70748	67291	61303	58704	55963
B. Näistä syylliseksi havaittu	65625	66234	62890	57096	55021	52584
C. Näistä rangaistukseen tuomittu						
- kaikki	64861	64485	62188	56502	54551	52120
- ehdoton vankeus	7111 ¹	6670 ¹	6023 ¹	5312 ¹	5082 ¹	4974 ¹
- ehdollinen vankeus	15956	15594	15075	13813	13228	12763
- näissä oheissakko	9353	7972	7509	6273	5584	5120
- näissä yhdyskuntapalvelu ²	141	165	195	224	281	295
- näissä nuorten valvonta koeaikana	863	851	841	755	787	700
- sakko	36696	37477	36645	33745	32329	30757
- yhdyskuntapalvelu	3312	2921	2496	2100	1820	1639
- valvontarangaistus	5	204	236	207
- nuorisorangaistus	25	14	18	9	5	7
- tuomitsematta jätetty ³	764	767	702	595	470	464
- uhkasakko	1457	1478	1511	1151	1473	1393
D. Syyte hylätty tai asia jätetty sillensä						
- syyte hylätty	3379	3323	3251	3335	2948	2840
- asia rauennut/jätetty sillensä	1015	1045	1150	871	735	539
E. Aikaisemmat rangaistukset						
- ehdollinen täytäntöön	705	647	560	585	602	503
- ehdonalainen vapaus						
- menetetty	701 ⁴	505 ⁴	380 ⁴	333 ⁴	255 ⁴	165 ⁴
- ei menetetty	228 ⁴	128 ⁴	62 ⁴	60 ⁴	30	108 ⁴
F. Summaarinen menettely						
- rangaistusmääräyssakot	258890	208983	207679	179184	178550	151042
- rikesakot	133833	274460	300809	254131	240702	270448
G. Syyksilukevat tuomiot + rangaistusmääräykset + rikesakot	458348	548359	570676	489817	474273	473974

Lähde: Tilastokeskus

¹ Pois lukien yhdyskuntapalvelurangaistukset ja valvontarangaistukset. Vuodesta 2003 alkaen ehdollisiin ja ehdottomiin vankeusrangaistuksiin eivät enää sisälly tapaukset, joissa aikaisempi rangaistus on katsottu RL 7:6:n perusteella rikoksen riittäväksi seuraamukseksi (ns. kuittaustilanteet). Näitä on vuosittain noin 300–400.

² Yhdyskuntapalvelu ehdollisen rangaistuksen tehosteena astui voimaan vuonna 2001.

³ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

⁴ Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 165 kertaa ja osittain 108 kertaa vuonna 2016 (yhteensä 273 kertaa). Tuomioistuimien voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 20 kertaa vuonna 2016.

Rangaistuslajien osuuksien kehitys vuosina 1990–2016 ilmenee kuviosta 3 ja taulukosta 2.

Rangaistusten lukumäärässä tapahtui selkeä käänne vuoden 2004 jälkeen. Tuomitettujen rangaistusten lukumäärä on alentunut yhdenjaksoisesti noin neljänneksellä (–24 %) vuodesta 2004 alkaen vuoteen 2017 mennessä. Vähentyminen on ollut tänä aikana keskimääräistä voimakkaampaa (–42 %) ehdottomissa vankilarangaistuksissa ja ehdottoman vankeuden muuntoran-

gaistuksissa (–49 %). Samalla ehdottomien vankilatuomioiden osuus kaikista rangaistuksista on vähentynyt noin 12 prosentista 9–10 prosenttiin ja ehdottomien vankeustuomioiden muuntorangaistusten noin 5 prosentista 3 prosenttiin. Ehdollisten vankeustuomioiden määrä on vähentynyt 21 prosenttia vuodesta 2004 mutta niiden osuudessa kaikista rangaistuksista ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia.

Myös oikeudessa tuomitujen sakkorangaistusten määrä on vähentynyt runsaan viidenneksen (–22 %) vuonna 2016 vuoteen 2004 verrattuna. Sakkorangaistusten osuus rangaistuksista on kuitenkin noussut noin 57 prosentista 59–60 prosenttiin vastaavana aikana. Summaarisessa menettelyssä annettujen rangaistusmääräyssakkojen lukumäärä on samanaikaisesti vähentynyt vielä enemmän eli runsaan kolmanneksen (–35 %). Rikesakkojen määrä on sen sijaan 2,5 -kertaistunut kyseisenä aikana.

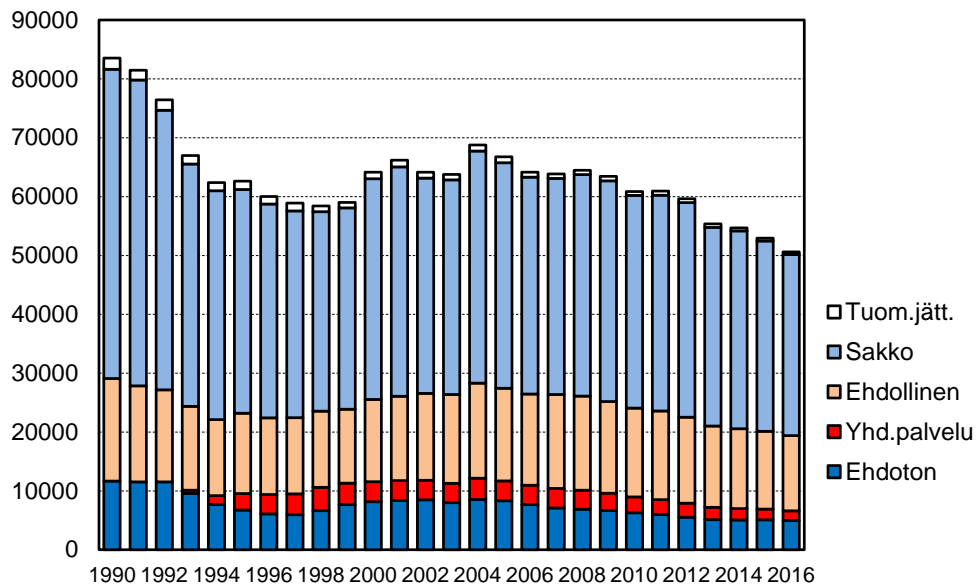
Taulukko 2 Oikeudessa tuomitut rangaistuslajit 1990–2016

Vuosi	Tuom.jätt. ¹		Sakko		Ehdollinen		Yhd.palvelu		Ehdoton		Kaikki ²	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1990	1 909	2,3	52 537	62,9	17 427	20,9	..	0,0	11 657	14,0	83 530	100
1991	1 667	2,0	51 948	63,8	16 311	20,0	..	0,0	11 533	14,2	81 459	100
1992	1 789	2,3	47 473	62,1	15 637	20,5	..	0,0	11 538	15,1	76 437	100
1993	1 427	2,1	41 161	61,5	14 249	21,3	563	0,8	9 563	14,3	66 963	100
1994	1 398	2,2	38 856	62,3	12 933	20,7	1 487	2,4	7 699	12,3	62 373	100
1995	1 425	2,3	38 020	60,7	13 624	21,8	2 803	4,5	6 754	10,8	62 626	100
1996	1 266	2,1	36 323	60,5	13 039	21,7	3 277	5,5	6 101	10,2	60 006	100
1997	1 336	2,3	35 109	59,6	12 946	22,0	3 533	6,0	5 967	10,1	58 891	100
1998	967	1,7	33 889	58,0	12 943	22,2	3 957	6,8	6 642	11,4	58 398	100
1999	928	1,8	34 213	58,0	12 543	21,3	3 658	6,2	7 666	13,0	59 008	100
2000	1 104	1,7	37 504	58,5	13 973	21,8	3 413	5,3	8 147	12,7	64 141	100
2001	1 142	1,7	38 948	58,9	14 342	21,7	3 388	5,1	8 352	12,6	66 172	100
2002	1 011	1,6	36 573	57,0	14 770	23,0	3 313	5,2	8 484	13,2	64 151	100
2003	931	1,5	36 460	57,2	15 074	23,6	3 297	5,2	8 000	12,5	63 762	100
2004	1 011	1,5	39 420	57,3	16 165	23,5	3 621	5,3	8 530	12,4	68 747	100
2005	1 026	1,5	38 290	56,7	15 757	23,3	3 370	5,0	8 313	12,3	67 557	100
2006	860	1,3	36 813	56,4	15 513	23,7	3 310	5,0	7 662	11,7	65 277	100
2007	764	1,2	36 696	56,6	15 956	24,6	3 312	5,1	7 102	11,0	64 861	100
2008	738	1,1	37 615	57,4	15 998	24,4	3 222	4,9	6 888	10,7	65 496	100
2009	767	1,2	37 477	58,1	15 594	24,2	2 921	4,5	6 670	10,3	64 485	100
2010	657	1,1	36 120	58,1	15 098	24,3	2 676	4,3	6 296	10,1	62 132	100
2011	702	1,1	36 645	58,9	15 075	24,2	2 496	4,0	6 013	9,7	62 188	100
2012	661	1,1	36 463	59,7	14 582	23,9	2 387	3,9	5 532	9,1	61 030	100
2013	595	1,1	33 745	59,7	13 813	24,4	2 100	3,7	5 108	9,0	56 502	100
2014	528	1,0	33 604	59,7	13 580	24,1	1 926	3,4	5 051	9,0	56 283	100
2015	470	0,9	32 329	59,3	13 228	24,2	1 820	3,3	5 082	9,3	54 551	100
2016	464	0,9	30 757	59,0	12 763	24,5	1 639	3,1	4 974	9,5	52 120	100

Lähde: Tilastokeskus

¹ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

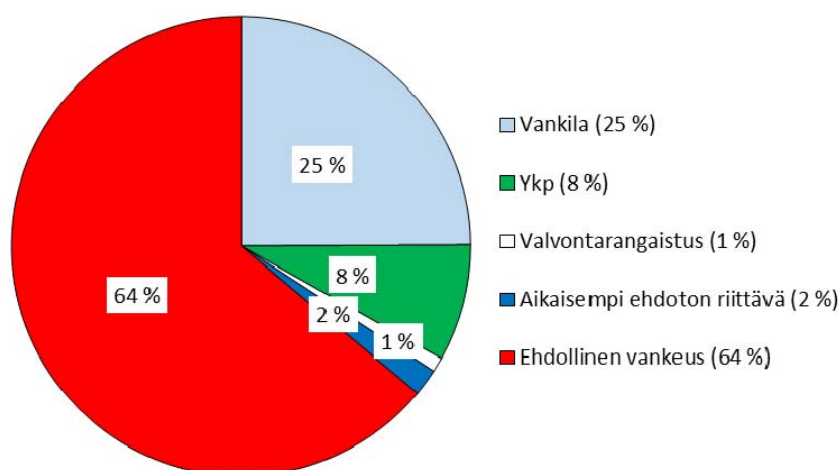
² Yhteismäärä sisältää myös tuomittuja uhkasakkoja, muita rangaistuksia (esim. valvontarangaistus ja nuorisorangaistus) sekä tuomioita, joissa aikaisempi vankeusrangaistus on katsottu riittäväksi seuraamukseksi.

Kuvio 3 Oikeudessa tuomitut rangaistusajat 1990–2016
Lähde: Tilastokeskus

Ehdoton ja ehdollinen vankeus

Vankeuden lajit. Kuviossa 4 on esitetty vankeuteen tuomittujen osuudet rangaistusajin mukaan. Vankeuteen tuomittiin yhteensä 19 961 henkilöä vuonna 2016. Lähes kaksi kolmesta (64 %) vankeusrangaistuksesta oli ehdollinen vankeusrangaistus ja joka neljäs ehdoton (25 %) vankilarangaistus. Vapaudessa suoritettavia ehdottomia vankeusrangaistuksia oli noin 10 prosenttia kaikista vankeusrangaistuksista. Kuten edellä taulukosta 2 ja kuvioista 3 voitiin nähdä ehdollisten vankeusrangaistusten osuus on jatkuvasti pitkällä aikavälillä kasvanut ja ehdottomien vastaavasti vähentynyt.

Kuvio 4 Vankeuteen ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitut rangaistuslajin mukaan vuonna 2016. Lähde: Tilastokeskus

Vankeusrangaistusten pituus. Kaikkien vankeusrangaistusten keskipituus vuonna 2016 oli 6,2 kuukautta (6,1 kk vuonna 2015). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 9,9 kuukautta ja ehdollisten 4,2 kuukautta. Niiden ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus, joita ei muunnettu yhdyskuntapalveluksi tai valvontarangaistukseksi, oli 12,4 kuukautta (12,4 kk vuonna 2015). Yhdyskuntapalveluksi muunnettujen vankeusrangaistusten keskipituus oli 3,3 kuukautta ja valvontarangaistukseksi muunnettujen 3,1 kuukautta. Yhdyskuntapalvelurangaistusten keskimääräinen tuntimäärä oli 95 tuntia. Koska jälkimmäisistä on jo suoritettu RL 6:13:n mukainen vähennys, on ilmeistä, että lain esitöissä suositettua muuntosuhdetta noudatetaan jokseenkin tarkalleen. Taulukossa 3 on vastaavat tiedot myös ns. yhden rikoksen tuomioista.

Taulukko 3 Vankeusrangaistusten keskipituus 2016

	Tuomiossa yksi rikos, kk	Tuomiossa yksi tai useampi rikos, kk
Ehdoton vankeus	12,1	9,9
- vankilarangaistukset	17,1	12,4
- muunnettu ykp:ksi	3,0	3,3
- muunnettu valra:ksi	3,8	3,1
- ykp-tunnit	89 h	95 h
Ehdollinen vankeus	3,8	4,2
Kaikki	5,5	6,2

Lähde: Tilastokeskus

Puolet (50 %) kaikista tuomituista vankeusrangaistuksista oli pituudeltaan 30–90 päivää vuonna 2016. Yli kahden vuoden mittaisia vankilarangaistuksia oli 12 prosenttia kaikista ehdottomista vankeusrangaistuksista.

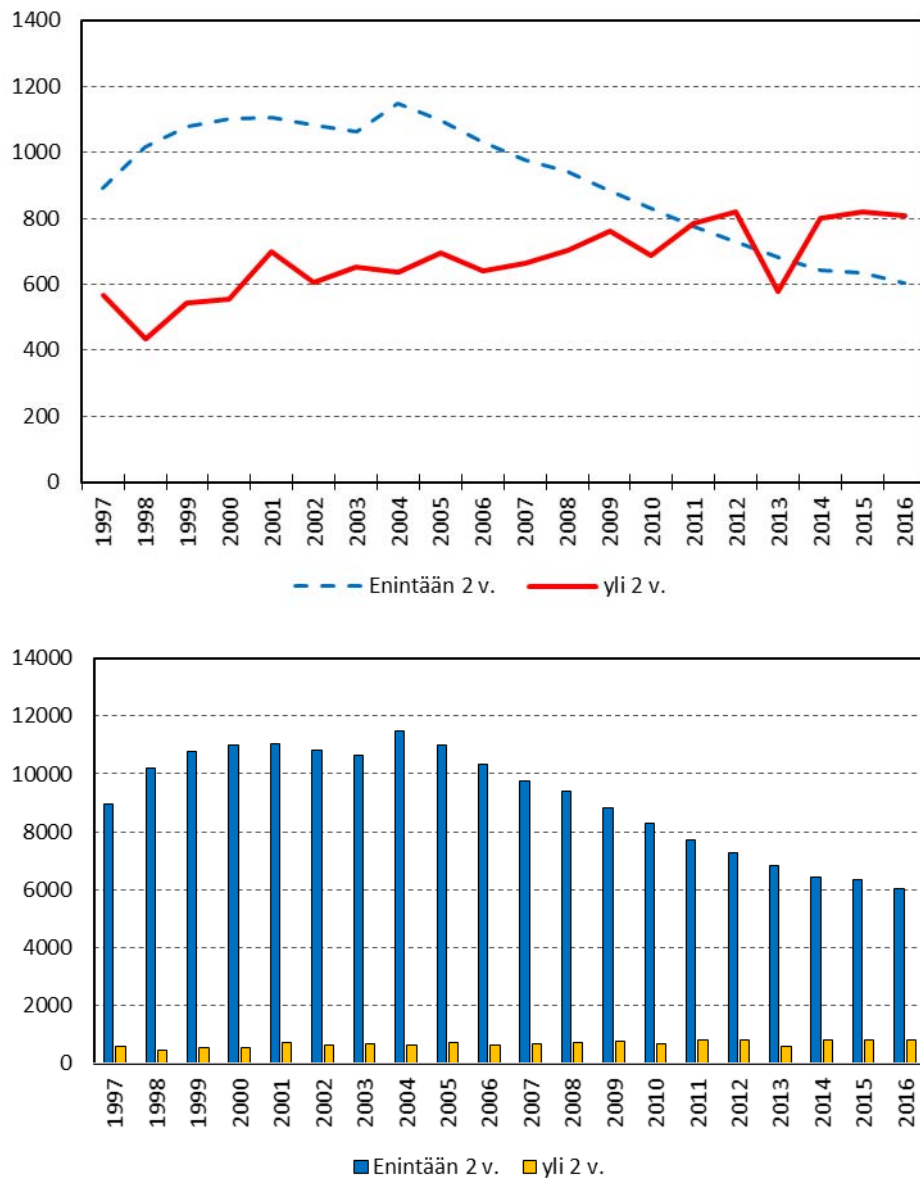
Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus rangaistusluokittain ilmenee taulukosta 4 (lukumäärät). Mukana ovat kaikki ehdottomat vankeusrangaistukset (myös yhtenäisrangaistukset).

Taulukko 4 Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten (sisältää myös ykp:t ja valra:t) pituus vuosina 1990–2016

Vuosi	2 vuotta tai alle	Yli 2 vuotta–alle 4 vuotta	4 vuotta–alle 8 vuotta	8 vuotta–yli	Elinkautinen	Kaikki
1990	11 149	335	119	50	4	11 657
1991	10 980	354	124	72	3	11 533
1992	10 937	355	160	82	4	11 538
1993	9 516	365	165	68	12	10 126
1994	8 557	368	158	95	8	9 186
1995	8 959	365	159	68	6	9 557
1996	8 764	363	156	79	16	9 378
1997	8 936	338	145	77	5	9 501
1998	10 176	281	96	51	5	10 609
1999	10 780	326	133	78	7	11 324
2000	11 003	334	143	73	7	11 560
2001	11 042	394	208	77	19	11 740
2002	10 826	345	170	74	18	11 433
2003	10 628	413	150	76	15	11 282
2004	11 501	396	152	74	14	12 137
2005	10 989	413	154	99	28	11 683
2006	10 320	412	136	75	13	10 956
2007	9 757	439	147	71	9	10 423
2008	9 406	431	156	101	16	10 110
2009	8 830	484	197	67	13	9 591
2010	8 285	447	156	59	25	8 972
2011	7 736	481	198	81	23	8 519
2012	7 267	566	171	62	19	8 085
2013	6 834	381	125	53	19	7 412
2014	6 412	494	194	82	16	7 198
2015	6 331	539	181	87	13	7 138
2016	6 020	510	205	84	10	6 819

Laskettu Tilastokeskuksen tiedoista.

Pitkien (yli 2 v.) vankeusrangaistusten määrä oli alimmillaan vuonna 1998 (433 tuomittua). Sen jälkeen määrä on vähitellen kasvanut. Vuonna 2012 yli 2 vuoden pituisia tuomioita oli 818, mikä on suurin näin pitkiin rangaistuksiin tuomittujen määrä viimeisen 20 vuoden aikana. Vuonna 2013 määrä oli selvästi vähäisempi eli 578 tuomittua, mutta kasvoi taas noin 800 tuomittuun vuosina 2014–2016 (799 vuonna 2016). Enintään 2 vuoden pituisten ehdottomien vankeustuomioiden määrä on sen sijaan laskenut vuodesta 2005 alkaen vuoteen 2016 saakka. Erot suurimpien ja pienimpien määrien luvuissa ovat merkittäviä eli enimmillään lähes kaksinkertaisia (kuvio 5).

Kuvio 5 Enintään 2 vuoden ja yli 2 vuoden pituisiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomitut vuosina 1997–2016 (ylemmässä kuviossa enintään 2 vuoden pituiset vankeudet on esitetty esitysteknisten seikkojen vuoksi kymmenesosina ja todelliset määrät nähdään näiden kahden kuvion alemmassa kuviossa)

Taulukkoon 5 on merkitty ehdottomien vankeusrangaistusten keskiarvot vuosina 2007–2016 ja tuomittujen rangaistusten lukumäärät. Näiden pohjalta on laskettu myös vuosittain tuomittujen laskennallisten vankilavuosien määrä. Tiedot ilmoitetaan ainoastaan vankilaan johtaneista vankeusrangaistuksista (pois lukien yhdyskuntapalvelut ja valvontarangaistukset).¹ Viimeiseen sarakkeeseen on merkitty prosentuaalinen muutos vuosina 2007–2016.

¹ Todellisia vankilavuosia laskettaessa olisi lisäksi otettava huomioon ehdonalaista vapautumista koskevat säännöt. Seikalla ei kuitenkaan ole vaikutusta muutosprosesseja laskettaessa.

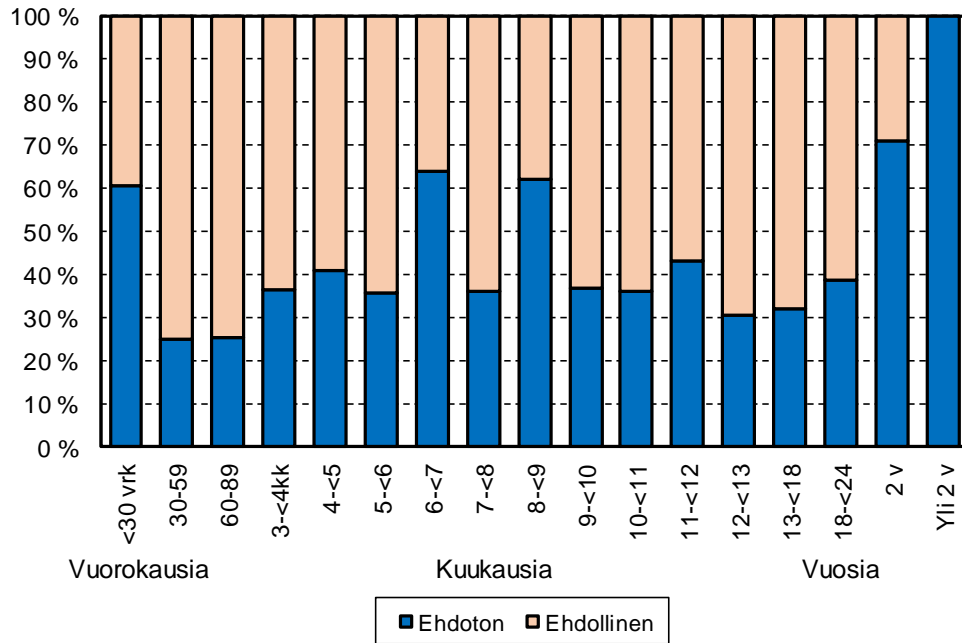
Taulukko 5 Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus ja tuomitut vankilavuodet 2007–2016*

	2007	2009	2011	2013	2015	2016	Muutos-% 2007–2016
Keskiarvo kk	9,3	10,0	11,1	11,5	12,4	12,4	+33 %
Käyttöosuus %	11,0	10,3	9,6	9,0	9,3	9,5	–14 %
Tuomioita	7 103	6 657	5 995	5 089	5 069	4 964	–30 %
Vankilavuosia	5 505	5 548	5 545	4 877	5 238	5 129	–7 %

*Elinkautisvangit on jätetty laskelmasta pois.

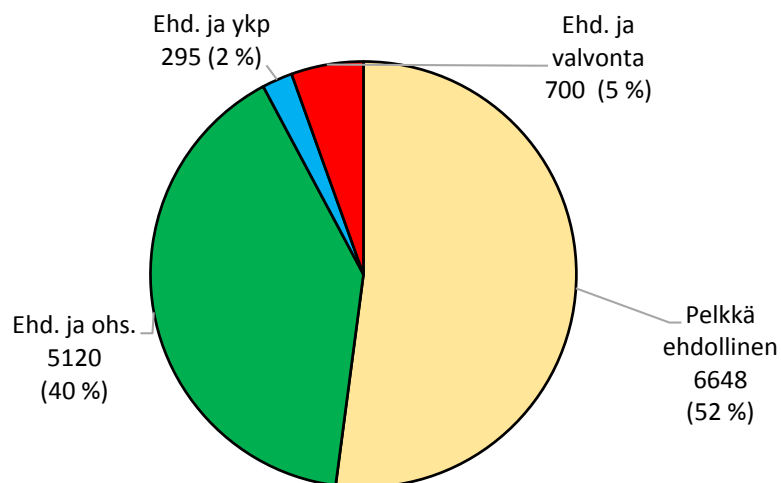
Vuonna 2007 vankilatuomioita annettiin noin 7 100 ja vuonna 2016 noin 4 950 eli lähes kolmanneksen vähemmän. Vuonna 2007 11,0 prosenttia päärikostuomioista oli vankilatuomioita; vuonna 2016 osuus oli 9,5 prosenttia. Vuonna 2007 tuomioiden keskipituus oli 9,3 kuukautta ja vuonna 2016 12,4 kuukautta. Vastaavasti vankilan käyttöosuus laski 14 %. Muutokset selittävät osaksi toisiaan. Käyttöosuuden laskiessa, keskipituus yleensä kasvaa, ja kääntäen (koska vankeuden piiristä poistuvat ensimmäisenä lyhyet rangaistukset, ja sama pätee vankeuden käytön laajentuessa). Kolmas tapa mitata vankilan käyttöalaa on laskea keskirangaistusten ja tuomittujen tapausten lukumäärien pohjalta vuosittain tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä. Se ottaa huomioon niin tuomittujen tapausten lukumäärien kuin keskirangaistustenkin vaihtelut. Lukumäärien ja keskirangaistusten yhteisvaikutuksena vuonna 2016 tuomittiin 7 prosenttia vähemmän vankeusvuosia kuin vuonna 2006 ja peräti 40 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2004. Luvut kertovat vankilarangaistuksen vuonna 2005 alkaneesta selvästä ja jatkuvasta vähentymisestä.

Ehdollisesta rangaistuksesta. Vankeus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tuomion pituus ylitä kahta vuotta. Käytännössä tärkeimmät lajivalintaperusteet ovat uusiminen ja teon törkeys. Vankeusrangaistuksista 64 prosenttia määrättiin ehdolliseksi vuonna 2016. Rangaistuksen ehdollisuuden sekä rangaistusajan pituuden välistä yhteyttä tarkastellessa havaitsee, kuinka rangaistusaikojen kohotessa myös ehdollisten rangaistusten osuus jonkin verran alenee. Vankeustuomio määrätään useimmin ehdolliseksi, kun tuomion pituus on 30–90 päivää. Rangaistuksen pituuden ollessa 3 kuukautta–alle 2 vuotta, ehdollisia ja ehdottomia vankeustuomioita on suunnilleen yhtä paljon. Tasan kahden vuoden mittaisista rangaistuksista neljännes määrättiin ehdolliseksi. Kuviossa 6 on tiedot eripituisten vankeusrangaistusten ehdollisuudesta vuonna 2016.

Kuvio 6 Vankeusrangaistuksen laji ja määrä 2016

Ehdollista rangaistusta koskevan lain mukaan ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi voidaan tuomita ns. oheissakko. Oheissakon käyttöä koskevat tiedot ovat taulukossa 6 ja kuviossa 7. Lähes puolelle (48 %) ehdolliseen vankeuteen tuomituista määrättiin jokin oheisseuraamus rangaistuksen tehosteeksi.

Kuvio 7 Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitut oheisseuraamuksen mukaan vuonna 2016

Taulukko 6 Ehdollisen rangaistuksen lisäksi oheissakkoon tuomitut 2016¹

Päärikos	Ehdolliset N	Oheissakot N	Osuus ehdollisista %	Osuus oheissakoista %
Kaikki	12 763	5 120	40,1	100,0
Rattijuopumus (RL 23:3–4)	4 935	4 765	96,6	93,1
Muut	7 828	355	4,5	6,9
Näistä:				
- Pahoinpitely (RL 21:5)	1 570	69	4,4	1,3
- Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	237	15	6,3	0,3
- Varkaus (RL 28:1)	569	12	2,1	0,2
- Elinkeinrikokset (RL 30 luku)	383	8	2,1	0,2
- Petos, törkeä petos (RL 36:1–2)	1 015	25	2,5	0,5
- Huumausainerikokset (RL 50)	1 037	47	4,5	0,9

Lähde: Tilastokeskus

¹ Mukana eivät ole RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomituista 40 prosenttia sai vankeuden tehosteeksi oheissakon. Sakot keskittyvät voimakkaasti liikennejuopumusrikkoksiin. 94 prosenttia oheissakoista määrättiin RL 23 luvun mukaisista liikennejuopumuksista ja liikenne rikoksista. Vastaavasti runsaaseen 90 prosenttiin liikennejuopumuksesta määräytyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista liitettiin oheissakko. Muissa rikoksissa (kuin rattijuopumuksessa) oheissakko liitetään noin 7 prosenttiin ehdollisista vankeusrangaistuksista. Oheissakon käyttöosuus on tavanomaista korkeampi pahoinpitelyrikoksissa (5 %).

Lakiin vuonna 2001 otettua mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 295 kertaa vuonna 2016, eli noin neljänneksessä (26 %) tapauksista, joissa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta. Muita useammin tätä rangaistusta käytettiin törkeästä pahoinpitelystä (17 %) ja huumausainerikoksista (19 %) annetuissa tuomioissa.

Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneistä 700 henkilöä määrättiin valvontaan vuonna 2016. Nuorista henkilöistä (15–17-vuotiaat) valvonta määrättiin ehdollisen vankeuden tehosteeksi enemmän kuin joka toisessa tapauksessa (56 %) ja nuorille aikuisille (18–20-vuotiaat) noin joka kolmannessa tapauksessa (32 %) vuonna 2016.

Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelun tilastoinnista. Yhdyskuntapalvelun soveltamisessa ja käytössä erottuu kolme vaihetta: 1) Soveltuvuusselvitys (soveltuuko syytetty yhdyskuntapalveluun), 2) rangaistuksen tuomitseminen sekä 3) täytäntöönpano. Eri vaiheita koskevista viranomaisratkaisuksista saadaan tietoa useista eri lähteistä. Soveltuvuusselvityksiä ja rangaistuksen täytäntöönpano-

noa seurataan Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Tuomioistuinten ratkaisukäytännön seuranta perustuu yleiseen tuomioistuintilastoon. – Rangais-
tuksen käyttöä voidaan kuvata sekä absoluuttiluvuin, että kertomalla, kuin-
ka suuri osa ns. muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista (korkeintaan 8
kuukauden mittaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista) on muunnettu
yhdyskuntapalveluksi. Jälkimmäisestä käytetään seuraavassa termiä ”käyt-
töaste”. Taulukkoon 7 on kerätty keskeiset yhdyskuntapalvelun käyttöä
koskevat tiedot. Kuvaus on jäsennetty kolmeen portaaseen (I sovel-
tuvuusselvitys → II tuomioistuinvaihe → III täytäntöönpano).

Taulukko 7 Yhdyskuntapalvelun käyttö 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
I. Soveltuvuusselvitys										
- selvityspyyntöjä esitetty	6614	6828	6138	5695	5624	5357	4589	4296	4037	3858
- soveltuvuusselvitys tehty	5260	5292	4893	4250	3929	4089	3610	3451	3136	2990
- suositettu YKP	4187	4500	3980	3599	3358	3414	3124	2985	2744	2602
II. Tuomiotiedot										
- muuntokelpoisia (max. 8 kk)	8636	8317	7879	7184	6625	6333	5960	5390	5332	5038
- näistä tuomittu YKP	3331	3231	2921	2676	2496	2421	2107	1926	1820	1639
III. Täytäntöönpanotiedot										
- täytäntöönpano aloitettu	3411	3430	3160	2891	2751	2704	2366	2204	2136	1914
- suoritettu loppuun	2768	2926	2804	2482	2330	2296	2086	1908	1832	1643
- keskeytetty	621	595	581	505	402	482	373	375	326	359
- täytäntöönpanossa*	1597	1530	1345	1315	1441	1302	1217	1157	1127	1021
- suoritettuja tunteja	262617	268321	261096	231235	220440	225158	199514	180749	173657	151396

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

*Tilanne 31.12

Taulukko 8 Soveltuvuusselvitykset 2007–2016

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Yhdyskuntapalvelua suositettu %
2007	6 614	79,5	79,6
2008	6 828	77,5	85,0
2009	6 138	79,7	81,3
2010	5 695	74,6	84,7
2011	5 624	69,9	85,4
2012	5 357	76,3	83,4
2013	4 589	78,7	86,5
2014	4 296	80,3	86,5
2015	4 037	77,7	87,5
2016	3 858	77,5	87,0

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin kaikkiaan 3 858 soveltuvuusselvitystä vuonna 2016. Niitä tehtiin lähes 80 prosenttia pyydetystä (aina vastaajaa ei tavoiteta tai hän ei tule selvitykseen). Pyyntöjen määrä on laskenut vuodesta 1998 (10 849) selvästi.

Taulukko 9 Tuomitut 2007–2016

	Vankeus max. 8 kk	Yhdyskuntapalvelu	Käyttöaste %
2007	8 636	3 331	38,3
2008	8 317	3 231	38,8
2009	7 879	2 921	37,1
2010	7 184	2 676	37,2
2011	6 625	2 496	37,7
2012	6 633	2 421	36,5
2013	5 960	2 107	35,4
2014	5 390	1 927	35,7
2015	5 332	1 820	34,1
2016	5 038	1 639	32,5

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2016 tuomioistuimissa langetettiin 1 639 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 33 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Vuonna 1998 vastaavat luvut olivat vielä 3 957 ja 43 prosenttia. Uuden rangaistuksen käyttöaste kasvoi vuosina 1993–1997 kaksinkertaiseksi (22 prosentista 46 prosenttiin). Vuonna 1998 käyttöasteen kasvu taittui ja kääntyi laskuun. Vuosina 2007 ja 2008 käyttöaste kuitenkin nousi jonkin verran ja oli suurin 2000-luvulla. Vuonna 2016 yhdyskuntapalveluun tuomittiin enää 1 639 henkilöä ja käyttöaste laski 33 prosenttiin.

Rangaistuksen käyttöaste on edelleen selvästi suurin rattijuopumusrikoksissa (45 % vuonna 2016, mutta yli 60 % vuosina 1996–1998).

Taulukko 10 Yhdyskuntapalvelun käyttöaste 1997–2016

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunto-kelpoisia N	Muunnettu YKP:ksi N	Käyttö -%	Ratti- juopumus %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Muut %
1997	7 621	3 534	46,4	62,5	34,8	40,9	31,3
1998	9 132	3 957	43,3	61,0	31,0	45,0	28,8
1999	9 594	3 658	38,1	57,7	25,5	38,4	24,8
2000	9 815	3 413	34,8	52,1	24,0	37,8	22,9
2001	9 704	3 388	34,9	51,8	22,6	39,1	21,6
2002	9 644	3 311	34,3	49,6	19,3	37,4	24,3
2003	9 355	3 297	35,2	50,5	21,6	38,0	23,0
2004	10 223	3 621	35,4	49,8	19,4	38,8	22,5
2005	9 749	3 382	34,7	48,2	19,7	36,2	22,4
2006	9 214	3 310	35,9	48,5	20,1	36,0	24,4
2007	8 636	3 331	38,3	50,4	24,7	41,5	23,8
2008	8 317	3 231	39,3	50,3	20,0	39,1	27,9
2009	7 879	2 921	37,1	49,6	21,0	39,4	26,6
2010	7 184	2 676	37,2	49,4	20,2	40,2	23,1
2011	6 625	2 496	37,7	52,2	20,7	40,2	24,9
2012	6 633	2 421	36,5	52,5	20,6	41,0	25,9
2013	5 960	2 107	35,4	50,9	17,9	40,1	23,4
2014	5 390	1 926	35,7	49,3	17,2	38,8	26,7
2015	5 332	1 850	34,1	48,0	18,2	37,8	25,9
2016	5 038	1 639	32,5	45,3	14,2	37,8	24,6

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Noin puolet yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta. Rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus yhdyskuntapalveluun tuomituista on vuosina 1994–2016 kuitenkin laskenut (69 prosentista noin 51 prosenttiin), mikä kertoo samalla seuraamuksen soveltamisalan laajenemisesta myös muihin rikoksiin, ja näistä erityisesti pahoinpitelyihin.

Taulukko 11 Yhdyskuntapalvelun jakautuma rikoslajeittain 2007–2016

	2007	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kaikki	3 310	2 921	2 496	2 421	2 107	1 926	1 850	1 639
Osuus	%	%	%	%	%	%	%	%
Näistä								
- rattijuopumus	60,5	57,0	54,9	56,2	55,2	51,8	51,8	50,7
- varkaus	8,6	8,0	8,0	7,4	6,8	6,6	7,2	5,7
- pahoinpitely	12,0	13,8	14,7	15,4	15,6	16,5	14,4	15,6
- muut	19,0	21,2	22,5	21,1	22,4	25,1	26,6	28,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2016 täytäntöön pantavaksi tuli aloitettuja yhdyskuntapalveluja 1 914. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 1 643 rangaistusta. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 11–20 prosentin välillä. Vuonna 2016 suoritettiin 151 396 yhdyskuntapalvelutuntia. Tämä vastaisi päivittäisessä vankiluvussa 400–500 vankia (olettaen että yhdyskuntapalvelun puuttuessa olisi todella tuomittu vastaava ehdoton vankeusrangaistus). 31.12.2016 oli toimenpantavana 1 021 yhdyskuntapalvelurangaistusta.

Taulukko 12 Täytäntöönpano 2007–2016

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12	Suoritettut tunnit
2007	3 411	2 761 (80,9 %)	17,9	1 597	262 617
2008	3 430	2 926 (85,3 %)	17,3	1 530	268 321
2009	3 160	2 804 (88,7 %)	18,4	1 345	261 096
2010	2 891	2 482 (85,9 %)	17,5	1 315	231 235
2011	2 751	2 330 (84,6 %)	13,9	1 441	220 440
2012	2 704	2 296 (83,5 %)	17,8	1 302	225 158
2013	2 366	2 086 (88,2 %)	15,7	1 217	199 514
2014	2 204	1 913 (86,8 %)	17,0	1 157	180 749
2015	2 136	1 832 (83,1 %)	15,2	1 127	173 657
2016	1 914	1 643 (85,8 %)	18,8	1 021	151 396

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys ja Rikosseuraamusvirasto

Yhdyskuntapalvelun työtehtäviksi pyritään löytämään sellaisia hyödyllisiä töitä, jotka muuten jäisivät kokonaan tekemättä tai jotka tehtäisiin vapaaehtoisena palkattomana työnä. Palvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhteisö tai säätiö. Tyypillisiä tehtäviä ovat olleet esimerkiksi avustaminen sosiaalisen palvelulaitoksen keittiössä tai huoltotöissä, pienehköt remontit ja korjaustyöt, kuntien tai seurakuntien

ulkoalueiden kunnostus ja toiminta vapaaehtoisten avustusjärjestöjen varastoissa ja myyntipisteissä.

Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan kuitenkin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä (YpL 1§ 24.6.2010).

Valvontarangaistus

Lainsäädäntö. Suomessa otettiin uutena seuraamuksena käyttöön valvontarangaistus 1.11.2011 voimaatulleella lailla (RL 6:11a ja laki valvontarangaistuksesta). Valvontarangaistus on mahdollista tuomita enintään 6 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Rangaistus asettuu ankaruusasteikossa ehdottoman vankilarangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun väliin. Huomionarvioista on se, että valvontarangaistus on aina toissijainen rangaistus yhdyskuntapalvelurangaistukseen verrattuna. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita vain, jos yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Tuomioistuin joutuu siis käytännössä ensin päättämään siitä, onko ehdoton vankeustuomio muunnettavissa yhdyskuntapalvelukseksi ja kielteisessä tapauksessa, voitaisiinko se kuitenkin muuntaa valvontarangaistukseksi.

Valvontarangaistus on tarkoitettu – kuitenkin tuomioistuimen kokonaisharkinnan mukaan – ensisijaisesti tuomituille, joilla ei ole aikaisempia ehdottomia vankeus- tai valvontarangaistuksia. Rikoksen laatu ja rikollisen toiminnan jatkamisen mahdollisuus (esim. lähisuhdeväkivalta, viestintärikokset) voivat olla myös esteenä valvontarangaistuksen soveltuvuudelle. Seuraamuksen soveltaminen edellyttää lisäksi tuomitun ja samassa taloudessa asuvan suostumusta, osallistumista toimintasuunnitelman mukaiseen toimintaan ja päihitteettömyyttä sekä sitä, että rangaistus on perusteltu tuomitun sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Rangaistus on kotiarestin tapainen seuraamus, jota valvotaan teknisin laittein (jalkapanta, radiolähetin yms.). Tuomittu voi kuitenkin poistua kotoaan toimintasuunnitelman asetettujen ehtojen mukaisissa tilanteissa.

Henkilön soveltuvuus rangaistukseen selvitetään tavallisesti syyttäjän aloitteesta laatimalla Rikosseuraamuslaitoksessa rangaistusajan suunnitelma sekä selvitys muista tuomitsemisen kannalta merkityksellisistä seikoista.

Täytäntöönpanosuunnitelmassa määritellään puolestaan tarkasti tuomitun toimintavelvollisuudet ja ajankäyttö. Toimintavelvollisuus voi sisältää

työtä, koulutusta, hoitoa, kuntoutusta ja muuta toimintakykyä parantavaa toimintaa vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. Tuomittu on velvollinen osallistumaan valvontatapaamisiin sekä alistumaan esimerkiksi päiheteettömyyden valvontaan.

Valvontarangaistuksen ehtojen toistuva ja vakava rikkominen johtaa rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Valvontarangaistuksesta vapautuu ehdonalaan vapautteen samoin edellytyksin kuin ehdottomasta vankilarangaistuksesta. Enimmillään sähköisesti valvottu täytäntöönpanovaihe kestää siten 4 kuukautta.

Tilastointi. Valvontarangaistusten käytössä esiintyy samat kolme vaihetta kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Nämä ovat soveltuvuusselvitys, rangaistuksen tuomitseminen ja täytäntöönpano (ks. edellä yhdyskuntapalvelujaksoa).

Taulukko 13 Valvontarangaistuksen käyttö 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016
I. Soveltuvuusselvitys					
- selvityspyyntö esitetty	1 288	949	825	828	704
- soveltuvuusselvitys tehty*	890	603	578	573	538
- suositettu valvontarangaistusta	339	320	328	340	328
II. Tuomiotiedot					
- muuntokelpoisia (alle 6 kk)	3 244**	3 091**	3 041	3 298	3 196
- näistä tuomittu valvontarangaistus***	166	204	222	236	207
III. Täytäntöönpanotiedot					
- täytäntöönpano aloitettu	143	196	229	247	240
- päättyneet	110	162	201	221	241
- muunnettu vank. täyt. panon alettua	9	23	42	21	33
- täytäntöönpanossa 31.12	16	16	44	51	34

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

* Ei sisällä tapauksia, joissa soveltuvuusselvitystä ei voitu laatia esim. siksi, ettei syytetty tullut selvitykseen tai häntä ei muuten tavoitettu.

** Muuntokelpoisten luvusta (vuosina 2012 ja 2013) puuttuvat tuomiot, joiden pituus on tasan 6 kk. Muuntokelpoisista ehdottomista vankeustuomioista on myös vähennetty ne tapaukset, joissa vankeustuomio on muunnettu yhdyskuntapalvelukseksi.

*** Tuomitut valvontarangaistukset sisältävät kaikki enintään 6 kk pituiset rangaistukset.

Taulukko 14 Soveltuvuusselvitykset 2012–2016

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Valvontarangaistusta suositettu %
2012	1 288	69,1	38,1
2013	949	63,5	53,1
2014	825	65,5	58,7
2015	828	69,2	59,3
2016	704	76,4	61,0

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin 704 soveltuvuus selvitystä vuonna 2016. Niitä tehtiin noin kolme neljäsosaa pyydetystä. Pyyntöjen määrä on laskenut 45 prosenttia vuodesta 2012. Valvontarangaistusta suositettiin runsaassa puolessa (61 %) tapauksista. Suositusten osuus selvitetystä on lisääntynyt sitä mukaa kuin selvityspyyntöjen määrä on laskenut. Tämä kertoo todennäköisesti siitä, että jo selvityspyyntöjä esitettäessä mietitään tarkemmin syytetyn soveltuvuuden ja myönteisen lausunnon todennäköisyyttä. Silti valvontarangaistusta puoltavien lausuntojen osuus on selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2016 tuomioistuimissa määrättiin 207 valvontarangaistusta, mikä oli 6,5 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista ja 3 prosenttia kaikista ehdottomista vankeustuomioista. Yhdyskuntapalveluun on tuomittu 8–15 kertaa useammin kuin valvontarangaistukseen vuosina 2012–2016. Valvontarangaistuksen käyttöaste on vaihdellut 6,5–7,5 prosentin välillä vuosina 2013–2016. Käyttöaste on kuitenkin selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Tämä johtuu siitä, että yhdyskuntapalvelun ollessa valvontarangaistukseen nähden ensisijainen seuraamus se nielee suurimman osan siitä potentiaalista, joka voitaisiin muuten tuomita valvontarangaistukseen. Lainsäädäntöä valmisteltaessa valvontarangaistuksen käytön arveltiin nousevan 500–1 000 tapaukseen vuodessa. Valvontarangaistukseen tuomittujen määrä on jäänyt toistaiseksi selvästi tästä arvios- ta, joka on osin perustunut saatuihin kokemuksiin seuraamusmuodon yleisyydestä Ruotsissa.

Taulukko 15 Tuomitut ja valvontarangaistuksen käyttöaste 2012–2016*

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunnettu Muunto- kelpoisia N	valvontaran- gaistukseksi N	Käyttö %	Ratti- juopumus %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Asevelv. tai siviilipalv. kieltäytyminen %
2012	3 244	153 (166)	4,7	9	3	3	67
2013	3 091	194 (204)	6,3	10	2	6	70
2014	3 041	222	7,3	11	4	6	64
2015	3 298	236	7,2	12	2	6	65
2016	3 196	207	6,5	11	2	4	85

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tuomioistuintilastossa ei ole muuntokelpoisten vankeustuomioiden osalta eriteltynä tasan 6 kk pituisia tuomioita vuosina 2012 ja 2013, minkä vuoksi tässä esitetään ko. vuosilta vain alle 6 kk pituiset ehdottomat muuntokelpoiset tuomiot (joista on vähennetty yhdyskuntapalveluun tuomitut). Vertailtavuuden vuoksi valvontarangaistuksista on myös karsittu tasan 6 kk pituiset tuomiot. Valvontarangaistusten kokonaismäärä on kuitenkin esitetty suluissa. Käyttöaste on laskettu vuosina 2012 ja 2013 alle 6 kk pituisista tuomioista paitsi asevelvollisuus- ja siviilipalveluslakia koskeissa tapauksissa kaikista tuomioista, jotka ovat käytännössä vuoden 2013 alusta aina alle 6 kuukauden pituisia. Myöhemmiltä vuosilta myös tasan 6 kk pituisista tuomioista saadaan tilastotiedot.

Noin puolet valvontarangaistuksista määrätään rattijuopumuksesta. Seuraavaksi suurimmaksi ryhmäksi on noussut asepalveluksesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitut (16 % vuonna 2016). Rangaistuksen käyttöaste onkin yleisin asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytyneiden rikoksissa (85 % vuonna 2016). Siviilipalveluslain rangaistus säännöstä muutettiin lyhentämällä siviilipalvelusaikaa 15 päivällä, jolloin näistä rikoksista määrättävä rangaistus jää nykyisin aina alle 6 kuukauden (rangaistus on puolet palvelusajasta). Muutos tuli voimaan 1.2.2013.

Taulukko 16 Valvontarangaistuksen jakautuma rikoslajeittain 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Kaikki	166	204	222	236	207
Osuus	%	%	%	%	%
Näistä					
- rattijuopumus	63,3	50,5	48,2	49,6	52,2
- varkaus	6,0	3,9	9,0	4,7	4,8
- pahoinpitely	7,2	12,3	12,2	9,7	7,2
- asevelv. tai siviilipalv.					
kielt.	8,4	13,2	15,3	15,6	16,4
- muut	15,1	22,1	15,3	20,4	19,4
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2016 täytäntöön pantavaksi tuli 240 aloitettua valvontarangaistusta. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 241 rangaistusta¹. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 8–21 prosentin välillä. 31.12.2016 oli toimenpantavana 34 valvontarangaistusta ja toimeenpanossa oli päivittäin keskimäärin 47 tuomittua vuonna 2016.

Taulukko 17 Täytäntöönpano 2012–2016

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12
2012	143	110 (76,9 %)	8,1	16
2013	196	162 (82,7 %)	14,2	16
2014	229	201 (87,8 %)	20,9	44
2015	247	221 (89,5 %)	9,5	51
2016	240	241 (100 %)	13,7	34

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos

Täytäntöön pantavaksi tulleiden tuomioiden keskipituus on ollut vuosittain 3,3–3,5 kuukautta. Viidenneksellä tuomituista ei ollut aikaisempaa vankeustuomiota, yhdyskuntapalvelutuomiota tai valvontarangaistustuomiota. Selvä enemmistö eli noin 80 prosenttia on siis saanut jonkin edellä mainitun tapaisen tuomion jo aikaisemmin.

¹ Vuoden aikana loppuun suoritettujen lukumäärä oli suunnilleen sama kuin aloitettujen määrä vuonna 2016 ja keskeytyneiden osuus oli 14 %. Tässä on huomattava, että osa päättäneistä on aloitettu jo edellisen vuoden puolella.

Sakkorangaistus

Päiväsakkojen lukumäärä. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on noussut jonkun verran 2000-luvulla. Rangaistusmääräysmenettelyssä tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on sitä vastoin pysynyt samana viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

Taulukko 18 Päiväsakkojen lukumäärä, rahamäärä ja minimipäiväsakkojen osuus vuosina 2007–2016

	Päiväsakkojen lukumäärä Keskiarvo			Päiväsakon rahamäärä (mk/€) Keskiarvo			Minimipäiväsakkoja Osuus %		
	OK	RM	Kaikki	OK	RM	Kaikki	OK	RM	Kaikki
2007	38	15	17	12 €	14 €	14 €	59,6	45,9	47,6
2008	38	14	17	12 €	15 €	14 €	58,7	44,9	46,7
2009	38	14	18	13 €	15 €	15 €	60,2	46,6	48,6
2010	38	14	18	13 €	15 €	15 €	60,9	47,5	49,5
2011	38	14	18	12 €	16 €	15 €	61,2	46,6	48,8
2012	38	14	18	13 €	16 €	16 €	60,3	45,8	48,1
2013	39	14	18	13 €	17 €	16 €	59,9	44,9	47,3
2014	39	14	19	14 €	17 €	17 €	58,4	43,9	46,3
2015	39	14	18	13 €	18 €	17 €	59,7	43,4	45,9
2016	39	14	18	13 €	18 €	17 €	60,1	42,9	45,7

OK = oikeudenkäynnissä tuomitut

RM = rangaistusmääräykset

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

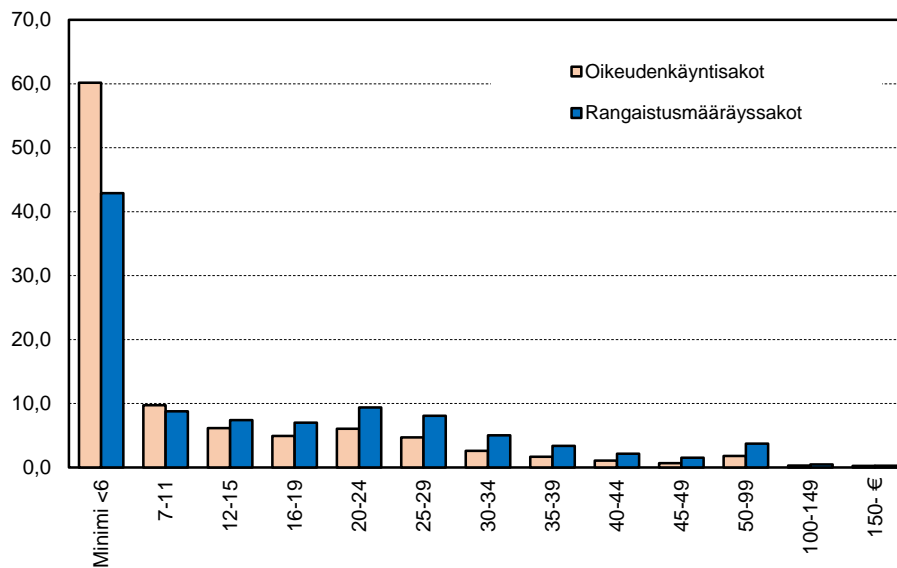
* Minimipäiväsakon rahamäärä on 6 euroa.

Lähde: Tilastokeskus

Päiväsakon rahamäärä. Sekä varsinaisessa oikeudenkäynnissä että rangaistusmääräyksin tuomittujen päiväsakkojen rahamäärät ovat kasvaneet keskimäärin 4 euroa 2000-luvun aikana.

Vuonna 2016 oikeudenkäyntisakoista oli 6 euron mukaisia minimipäiväsakkoja 60 prosenttia. Tällä hetkellä lähes puolet kaikista sakoista (46 %) määrätään minimipäiväsakkoina.

Oheisesta kuviosta ilmenee vielä oikeudenkäynnissä ja rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkojen päiväsakkojen rahamäärän jakauma vuonna 2016.

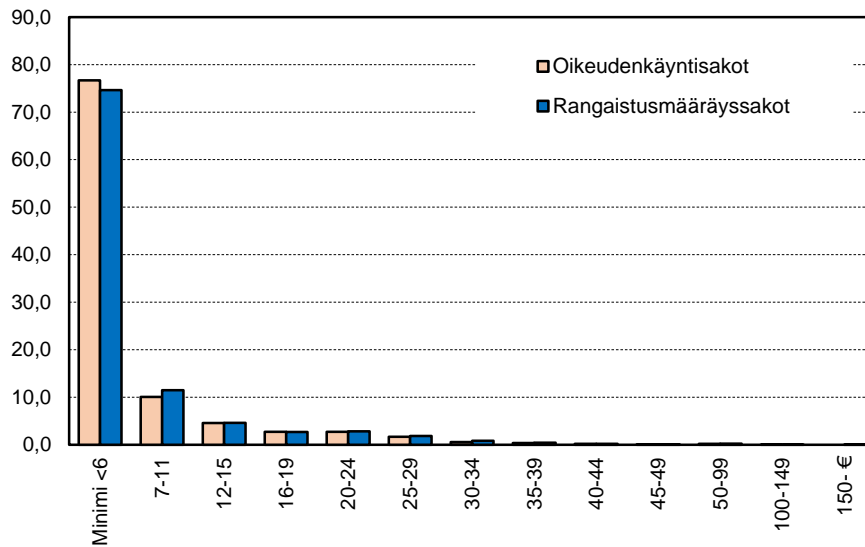

Kuvio 8 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2016, kaikki rikokset (OK, N=30 757; RM, N=151 042)

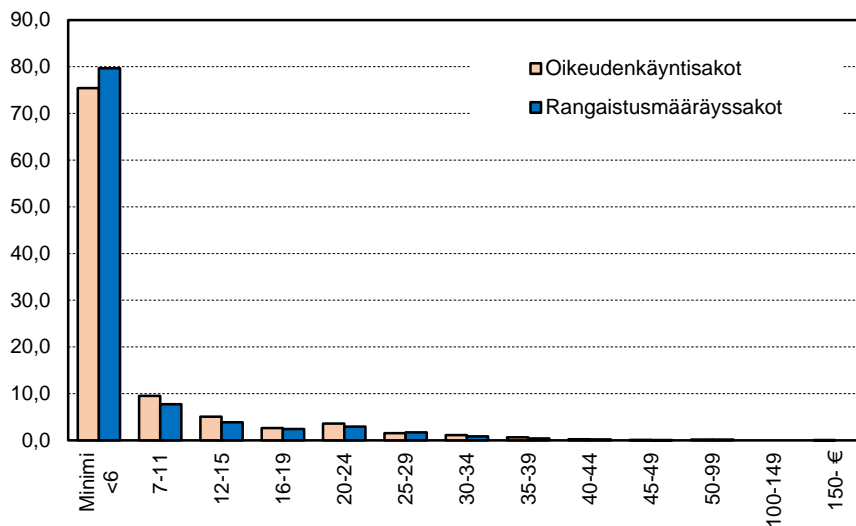
Pylväikkö osoittaa sakkojen voimakkaan keskittymisen minimipäiväsakon alueelle. Oikeudenkäynnissä tuomituista sakoista 60 % määrätään minimipäiväsakoin. Rangaistusmääräyssakoista minimipäiväsakkojen osuus on 43 % (eroa selittää rangaistusmääräyssakotettujen korkeampi tulotaso liikennejutuissa, ks. alla). Korkeiden päiväsakkojen osuus on niiden herättämään julkiseen kohuun nähden huomattavan pieni. Vuonna 2016 Suomessa määrättiin 487 vähintään 150 euron suuruista päiväsakkoa, eli 0,3 prosenttia kaikista sakoista. Korkein päiväsakon rahamäärä vuonna 2016 oli 114 768 euroa.

Eniten päiväsakkoja määrätään rikoslain 23 luvun liikenne rikoksista (OK 32 % ja RM 48 %). Omaisuusrikoksista määrätään 31 % ja väkivalta rikoksista 14 % oikeudessa määrätystä sakoista. Rangaistusmääräyksin sakkoja määrätään usein myös tieliikennelain vastaisista liikenne rikkomuksista (23 % kaikista RM:stä).

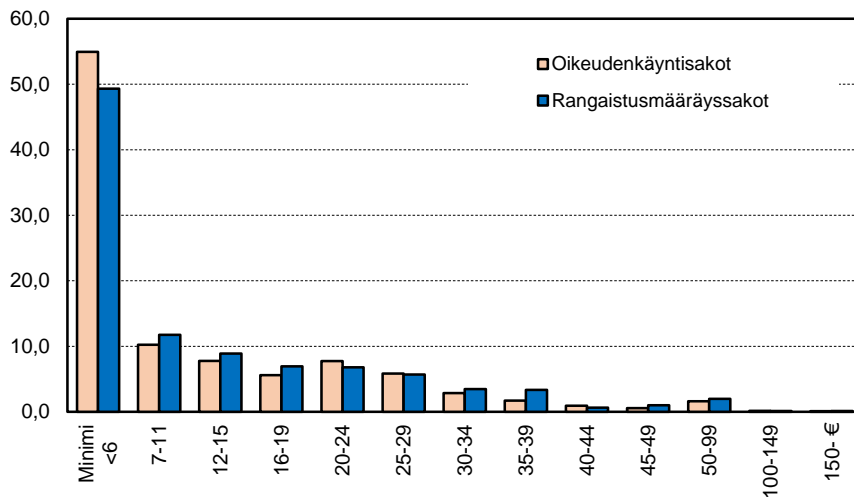
Kuvioissa 9–14 tarkastellaan päiväsakon rahamäärien jakaumaa eri rikosryhmissä.

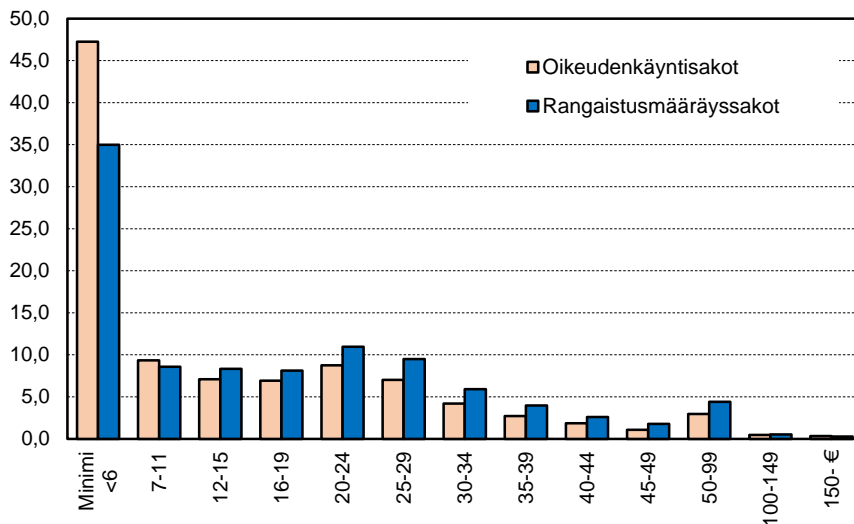
Kuvio 10 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2016, omaisuusrikokset (OK, N=9 609; RM, N=18 248)

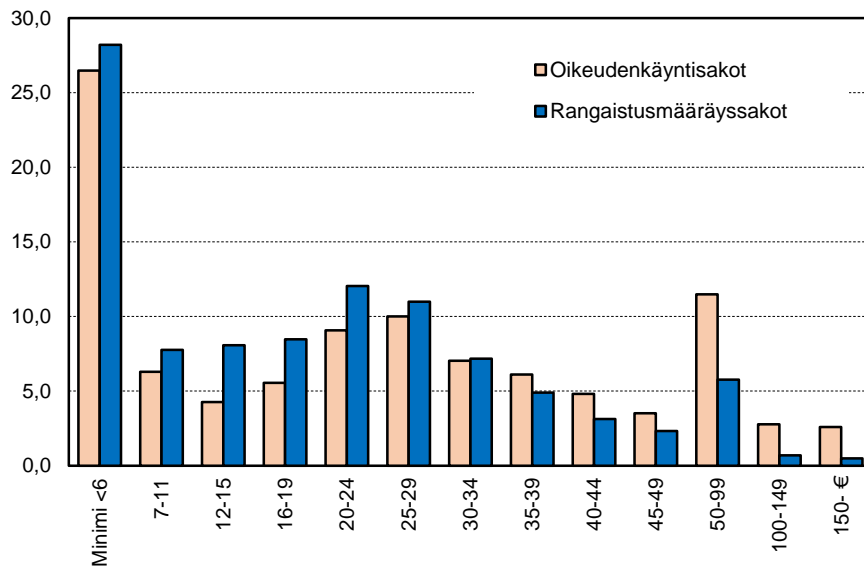
Kuvio 11 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2016, huumausainerikokset (OK, N=2 293; RM, N=4 749)

Kuvio 12 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2016, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (OK, N=4 432; RM, N=809)

Kuvio 13 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2016, liikenne rikokset (RL 23 luku) (OK, N=9 919; RM, N=72 655)

Kuvio 14 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2016, liikenne rikkomukset (TLL) (OK, N=540; RM, N=35 350)

Omaisuusrikoksissa ja huumausainerikoksissa sakot keskittyvät hyvin voimakkaasti minimipäiväsakkoon. Neljä viidestä sakosta määrätään minimipäiväsakoin. Väkivaltarikoksissa noin joka toinen sakko määrätään minimipäiväsakoin. Näissä rikosryhmissä päiväsakkojärjestelmän mukainen perusajatus toimii vain osaksi. Liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämä johtuu siitä, että liikenne rikoksiin syyllistyvät usein myös ne, joiden tulotaso on keskimääräinen tai korkea. Tämän lisäksi voidaan huomioda, että liikenne rikosten sakoista enemmistö (69 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Seuraavaan taulukkoon on kerätty tiedot tuomittujen sakkojen kokonaisrahämäärien muutoksista 2007–2016.

Taulukko 19 Sakon kokonaisrahamäärät 2007–2016

	Keskiarvo						
	OK		RM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut.	Liik.	Muut	Liik.
2007	472	337	232	108	259	166	79
2008	510	359	237	114	268	177	80
2009	516	351	239	115	275	183	80
2010	533	361	241	121	277	185	78
2011	545	356	248	124	284	189	77
2012	572	374	256	127	295	202	78
2013	618	395	273	130	314	211	78
2014	644	393	282	134	328	216	79
2015	640	384	287	134	328	205	101
2016	638	385	296	132	324	212	155
	Kokonaissakon maksimi						
	OK		RM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.
2007	73 200	117 720	67 895	12 870	73 200	62 730	115
2008	115 960	62 730	54 944	8 622	115 960	29 550	115
2009	50 600	29 550	24 170	11 370	50 600	46 760	115
2010	81 540	46 760	32 256	7 400	81 540	16 700	115
2011	18 780	16 700	50 100	66 530	50 100	66 530	115
2012	33 735	9 090	36 320	3 930	36 320	60 350	115
2013	32 664	60 350	95 000	18 600	95 000	151 480	115
2014	82 665	65 050	21 528	7 072	82 665	65 050	115
2015	54 795	42 900	36 450	12 384	54 795	42 900	200
2016	114 768	32 160	40 120	5 256	114 768	40 120	200

OK = oikeudenkäynnissä määrätyt

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

Liik. = liikenne rikokset (TLL)

Sakon kokonaisrahamäärä. Liikenne rikoksista tuomittujen sakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä on lisääntynyt 25 % vuonna 2016 vuoteen 2007 verrattuna ja muista kuin liikenne rikoksista tuomittujen sakkojen vastaavasti 28 %. Rikesakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä on noin kaksinkertaistunut vastaavana aikana. Nousu ajoittuu vuosiin 2015–2016, mikä johtuu rikesakkojen rahamäärien korottamisesta 1.9.2015 alkaen.

Taulukosta 15 ilmenee tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärän jakauma vuonna 2016.

Taulukko 20 Vuonna 2016 määrättyjen sakkojen kokonaisrahamäärät

	Liikennesakot	Muut
	%	%
1–40 euroa	1,7	8,2
41–60	5,1	16,7
61–80	4,2	7,1
81–100	3,6	12,4
101–150	7,7	17,6
151–200	28,2	9,1
201–300	17,5	12,1
301–400	10,8	5,5
401–500	6,6	3,9
501–1000	10,8	5,0
1001–2000	3,1	1,9
2001–3000	0,5	0,3
3001–	0,3	0,1
Yhteensä	100,0	100,0
Lukumäärä	136 122	65 437

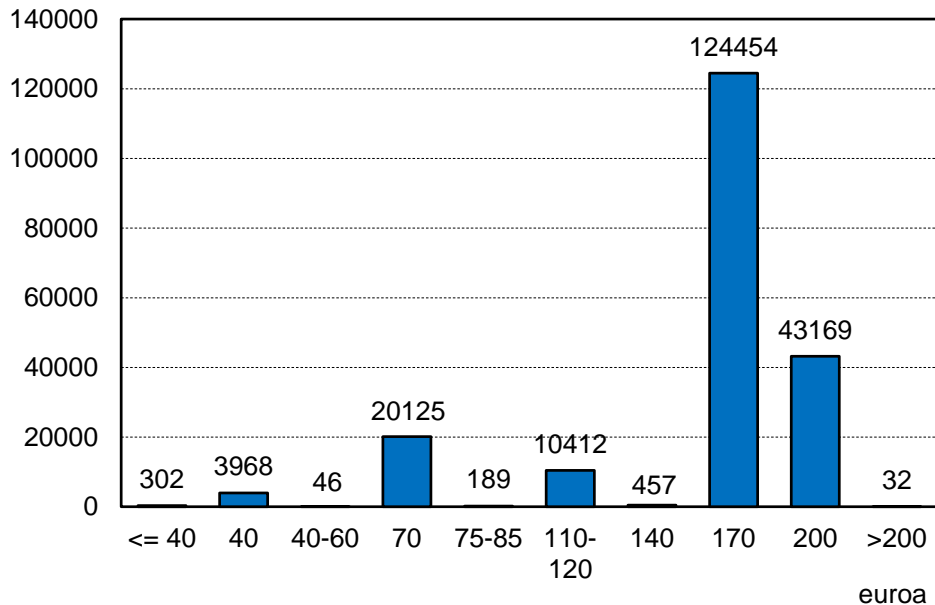
Lähde: Tilastokeskus

Liikennesakot keskittyvät selvästi 100–400 euron vaiheille. Muissa rikoksissa jakauma on melko tasainen aina 300 euroon asti. Suuret sakot ovat harvinaisia. Yli 2 000 euron sakkoja määrättiin liikenne rikoksissa 0,8 % ja muissa rikoksissa 0,4 %.¹

Rikesakko. Vuonna 2016 määrättiin 270 448 rikesakkoa (240 701 rikesakkoa vuonna 2015). Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut kaksinkertaiseksi 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2007. Yli puolet (61 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella vuonna 2015 (vuodelta 2016 ei ole vastaavaa tietoa). Eniten annettiin 170 euron (46 %) suuruisia rikesakkoja ja toiseksi eniten 140 euron (25 %) määräisiä rikesakkoja vuonna 2016². 200 euron suuruisien rikesakkojen osuus oli 16 prosenttia kaikista rikesakoista vuonna 2016. Rikesakkoja korotettiin 1.9.2015 alkaen siten, että suurin mahdollinen rikesakko tieliikenteessä on 200 euroa ylinopeuden ollessa 16–20 km/h. Tätä vähäisemmästä 8–15 km/h ylinopeudesta määrätään joko 140 tai 170 euron suuruinen rikesakko sen mukaan, onko suurin sallittu nopeus tiellä enintään 60 km/h vai enemmän. Kaikkein pienimmistä ylinopeuksista selviää huomautuksella. Ennen rikosakkojen korottamista yleisin rikesakko oli 85 euro (38 % rikesakoista vuonna 2014) ja toiseksi yleisin 70 euroa (30 %).

¹ Ks. sakkojärjestelmän oikeudenmukaisuutta koskevista käsityksistä Lappi-Seppälä 2002.

² Ylinopeussakot, joita on suurin osa rikesakoista, ovat käytännössä 140, 170 tai 200 euron suuruisia.

Kuvio 15 Rikesakot niiden suuruuden mukaan vuonna 2016

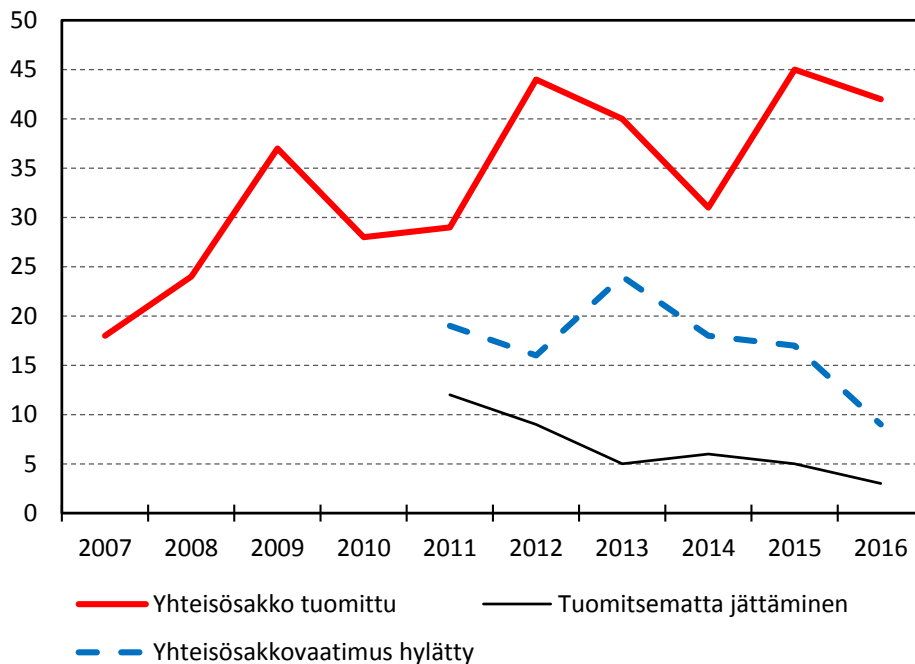
Lähde: Tilastokeskus

Rikesakkojen määrä väheni 8 prosenttia vuonna 2015 edellisestä vuodesta, mutta nousi jälleen 12 prosenttia vuonna 2016 vuodesta 2015, mikä on kolme prosenttia enemmän kuin vuonna 2014 eli ennen rikesakkojen korotusta. Tämän perusteella näyttäisi, ettei sakkojen rahamäärien korottamisella ole ollut ainakaan tällä aikavälillä pysyvää rikoksia vähentävää vaikutusta ylinopeuksien ja muiden liikenne rikosten määriin.

Yhteisösakko. Oikeushenkilö eli yhtiö, yhdistys, säätiö tms. on voitu vuodesta 1995 lähtien tuomita rangaistukseen sen toiminnassa tapahtuneen rikoksen johdosta. Oikeushenkilö voidaan tuomita yhteisösakkoon, jos sen lakimääräiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasialista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallisena rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen, tai jos oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi (RL 9:2). Yhteisösakko tuomitaan euromäärin. Alin mahdollinen rahamäärä on lain mukaan 850 ja ylin 850 000 euroa.

Aluksi yhteisösakkoa sovellettiin lähinnä ympäristörikoksissa, mutta vuonna 2003 lain soveltamisalaa laajennettiin mm. työturvallisuusrikoksiin. Tämän seurauksena tapausmäärät lähtivät kasvuun. Lain soveltamisala kattaa yli 80 rikosnimikettä, mutta sitä on pääasiassa sovellettu vain työturvallisuusrikoksiin. Vuoden 2016 loppuun mennessä yhteisösakkoon on tuomittu yhteensä 365 kertaa, näistä 96 prosenttia vuoden 2005 jälkeen. Viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana on tuomittu keskimäärin 34 yhteisö-

sakkoa vuodessa. Määrä on portaittain noussut noin kaksinkertaiseksi 10 vuoden aikana (kuvio 16).

Kuvio 16 Yhteisösakon tuomiotietoja 2007–2016

Yhteisösakkovaatimuksista on hylätty 28 % vuosina 2011–2016. Tuomitsematta jätetään keskimäärin joka kymmenes vaatimuksen kohteeksi joutunut.

Valtaosa yhteisösakoista tuomitaan työturvallisuusrikoksesta (87 % vuosina 2007–2016). Tämä vastaa noin neljäsosaa työturvallisuusrikoksista kaikkiaan tuomituista (Alvesalo-Kuusi ym. 2017). Ympäristörikoksesta yhteisösakkoon tuomittuja on ollut 6,5 prosenttia vastaavana aikana.

Tuomitun yhteisösakon suuruus on ollut keskimäärin 11 372 euroa (mediaani 5 790 euroa) vuosina 2007–2016. Suurin työturvallisuusrikoksesta tuomittu yhteisösakko on ollut 180 000 euroa ja pienin 500 euroa, mikä on alle lain edellyttämän minimin. Näin suuret (yli 30 000 euroa) rahamäärät ovat harvinaisia poikkeuksia, minkä vuoksi keskimääräisluvut kuvaavat osuvimmin tuomittujen yhteisösakkojen määriä. Tyypilliset määrät työturvallisuusrikosten osalta olivat 5 000 euroa (25 %), 10 000 euroa (19 %) ja 1 000 euroa (17 %) vuosina 2010–2014 työturvallisuusrikoksesta tuomittuja yhteisösakkoja koskeneen selvityksen mukaan. Tuomitut rahamäärät ovat olleet maltillisia eivätkä yritykset ole joutuneet maksukykyvaikeuksiin niiden vuoksi kuten lainsäädäntöä valmistellessa oli osin pelätty (Alvesalo-Kuusi ym. 2017).

Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio

Rangaistusvastuu edellyttää, että tekijä on rikosoikeudellisesti syyntakeinen. Syyntakeisuus viittaa tekijän kykyyn ymmärtää tekonsa tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne, samoin kuin hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään. Tuomioistuimien saattaa myös arvioida, että tekijä on ollut rikosta tehdessään ”alentuneesti syyntakeinen”, jos hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus tai kyky kontrolloida käyttäytymistään on merkittävästi alentunut (RL 3:4). Tällaiseen tekijään sovelletaan pääsääntöisesti lievennettyä rangaistusasteikkoa, mutta hänet voidaan tuomita myös täyteen rangaistukseen.

Syytetyn mielentila ja syyntakeisuuden mahdollinen puute selvitetään lähtökohtaisesti – joskaan ei aina – erityisessä mielentilatutkimuksessa. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos (THL) osoittaa rikoksesta syytetyille laitoksen, jossa mielentilatutkimus suoritetaan. Mielentilatutkimus sisältää sekä tutkivan lääkärin lausunnon, että THL:n asiasta antaman lausunnon. Lausunnot eivät sido tuomioistuinta, joka harkitsee asian itsenäisesti.¹

Syytetyistä pyydetty vaarallisuusarviot tehdään ennen tuomiota yleensä mielentilatutkimuksen yhteydessä silloin, kun syyttäjä on vaatinut koko rangaistuksen suorittamista vankilassa (RL2c:11). Vaarallisuusarvio pyydetään uudestaan vankeuden kestäessä, jos vanki anoo ehdonlaiseen vapautteen pääsemistä (RL 2c:12). Myöskään näissä tapauksissa terveydenalan asiantuntijoiden antamat lausunnot eivät sido tuomioistuinta.

Mielentilatutkimukset. Tuomioistuinten pyytämiä mielentilatutkimuksia tehtiin 96 kappaletta vuonna 2016 (101 vuonna 2015). Tutkimus tehdään käytännössä ainoastaan vakaviin väkivaltarikoksiin sekä tuhoihin (entinen murhapoltto) syyllistyneistä (ks. Rikollisuustilanne 1999). Tuomioistuimella on mahdollisuus pyytää mielentilatutkimusta tietyin edellytyksin jo esitutkintavaiheesta vuodesta 2007 alkaen. Tällaisia pyyntöjä on tullut THL:lle vuosittain noin 5–20 henkilön osalta (18 vuonna 2013; vuosilta 2014–2016 ei tietoa).

Oikeuspsykiatrien asioiden lautakunnan antamissa lausunnoissa tutkituista 36 (38 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 8 (8 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 52 (54 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä.

Lausuntojen kokonaismäärä on 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella vaihdellut 250–300 välillä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä laski alle 200:n ja on pysynyt sellaisena myös 2000-luvulla. Vuonna 2006 annettiin lähes kolmannes vähemmän lausuntoja kuin edelli-

¹ Menettelyä on selvitetty tarkemmin julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 204 ja Lappi-Seppälä 2000, 242 ss.

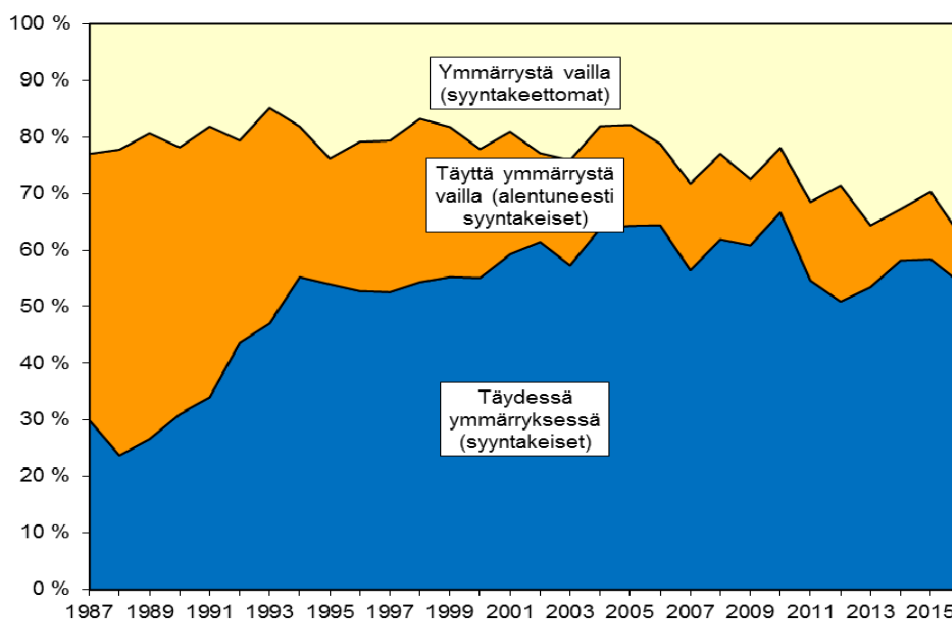
senä vuonna. Tämä saattaa johtua vuonna 2006 oikeudenkäymiskaareen tehdystä muutoksesta, jonka mukaan mielentilatutkimus voidaan tehdä vain, jos se on tuomioistuimen mukaan perusteltua. Muutoksen seurauksena lausuntojen määrä on pudonnut 2010-luvulla puoleen aiemmasta tasosta. Toisena merkittävänä muutoksena on alentuneen syyntakeisuuden supistuminen 1990-luvun kuluessa (lähes 150 → 50) ja sittemmin sen lähes täydellinen katoaminen (8 tapausta vuonna 2016). Seikalla on merkitystä ennen kaikkea rangaistuksen määräämisen sekä erityisesti elinkautisen vankeuden käytön suhteen (ks. jäljempänä jakso A.8). Syyntakeettomien määrä on pysynyt jokseenkin vakiona (30–40:n tasolla).

Taulukko 21 Terveystieteiden tutkimuskeskusten mielentilaratkaisut 1986–2016

LKH/STH/TEO ratkaisu				
Vuosi	TY	TYV	YV	Kaikki
1986	89	127	59	275
1987	95	149	73	317
1988	65	148	61	274
1989	66	134	48	248
1990	81	123	57	261
1991	103	145	55	303
1992	127	104	60	291
1993	105	85	33	223
1994	137	66	45	248
1995	129	53	57	239
1996	124	62	49	235
1997	112	57	44	213
1998	94	50	29	173
1999	100	48	33	181
2000	92	38	37	169
2001	109	46	38	195
2002	110	28	41	181
2003	102	33	43	181
2004	106	30	30	168
2005	126	35	35	197
2006	85	19	28	134
2007	70	19	35	126
2008	78	19	29	126
2009	73	14	33	120
2010	82	14	27	123
2011	59	15	34	108
2012	57	23	32	112
2013	54	11	36	101
2014	64	10	36	110
2015	59	12	30	101
2016	52	8	36	96

Lähteet: LKH, STH, TEO:n ja THL:n vuosikertomukset

Vuosien 2000–2016 yhteisluvussa mukana myös syytteen mukaan kahteen luokkaan luokitetut.

Kuvio 17 Mielentilalausuntojen lopputulos 1987–2016 (suhteelliset osuudet)

Tuomioistuinratkaisut. Tuomioistuinratkaisuja tarkastellaan päärikosperusteisesti (yksikkönä tuomion päärikos) vuodesta 2004 alkaen. Luvut vuosilta 1997–2016 ovat oheisessa taulukossa.

Taulukko 22 Syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia koskeva tuomioistuintilasto vuosilta 1997–2016

	Päärikosperuste			Kaikki rikokset		
	Syyliset (päärikos)	Syyn- takeettomat	Osuus %	Syyksiluettut rikokset	Alentuneesti syyntakeiset	Osuus-%
1997	59 186	102	0,17	129 568	978	0,8
1998	59 621	68	0,11	113 156	730	0,6
1999	60 571	72	0,12	118 315	571	0,5
2000	65 505	92	0,14	128 585	657	0,5
2001	67 747	84	0,12	134 646	760	0,6
2002	65 802	83	0,13	133 509	475	0,4
2003	61 325	69	0,11	119 399	562	0,5
2004	66 281	80	0,12	..	167	0,25*
2005	64 495	71	0,11	..	145	0,22*
2006	66 137	68	0,10	..	86	0,13*
2007	65 637	63	0,10	..	76	0,12*
2008	66 254	55	0,08	..	68	0,10*
2009	65 252	43	0,07	..	73	0,11*
2010	62 789	51	0,08	..	59	0,09*
2011	62 890	52	0,08	..	50	0,08*
2012	61 691	56	0,09	..	72	0,12*
2013	57 097	49**	0,09	..	52**	0,09*
2014	56 750	36**	0,06	..	52**	0,09*
2015	55 021	25**	0,05	..	49**	0,09*
2016	52 584	29**	0,06	..	54**	0,10*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tilastointiperuste muuttunut. Laskettu osuutena päärikostuomioista.

**Tilastokeskuksesta erikseen saatu tieto.

Syyntakeettomia oli päärikoksen mukaan 29 vuonna 2016 eli 0,06 prosenttia oikeudenkäynnissä syyllisiksi todetuista. Vuonna 1980 näitä oli 200, eli 0,25 prosenttia.

Vuonna 1993 määrättiin kaikkiaan 1 778 rikoksesta rangaistus alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen nojalla (tilastoyksikkönä soveltamiskertojen määrä/kaikki syyksi luetut rikokset). Tapauksia oli kaikkiaan 1,1 prosenttia kaikista syyksi luetuista rikoksista. Vuonna 2002 lukumäärä oli laskenut 475:een ja suhteellinen osuus 0,4 prosenttiin. Vuonna 2004 tilastointiperuste muuttui päärikosperusteiseksi, mikä estää vertailut aiempiin vuosiin. Tapausmäärän lasku on kuitenkin jatkunut myös viime vuosina. Rikoslajikohtaiset tiedot vuodelta 2016 ilmenevät taulukosta 21 sekä liitetäulukosta 5.

Eri rikoslajeista syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakaisia esiintyy eniten henkirikoksissa ja tuhotyörikoksissa. Suurin osa syyntakeettomuutta ja alentunutta syyntakeisuutta koskevia tapauksia koskee pahoinpitelytapauksia, mihin vaikuttaa rikostyyppin yleisyys.

Taulukko 23 Syyntakeisuustilasto 2016 – rikoslajeja koskevia tietoja

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %
Kaikki	29	100,0	0,0	54	100,0	0,0
Henkirikokset	11	37,9	7,3	5	9,3	3,3
Pahoinpitelyrikokset	5	17,2	0,1	11	20,4	0,1
Seksuaalirikokset	4	12,8	0,7	5	9,3	0,9
Varkausrikokset	-	-	-	2	4,6	0,0
Vahingonteot	2	6,9	0,1	6	11,1	0,3
Ryöstöt	1	3,4	-	-	-	-
Tuhotyö	1	3,4	2,6	-	-	-
Rattijuopumus	-	-	-	2	4,6	0,0
Muut rikokset	5	17,2	..	23	42,6	..

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Tuomioistuinten syyntakeisuusarvioinnit ovat seurailleet annettuja mielentilalausuntoja. Niissä todettu linjanmuutos (ks. edellä) näkyy ennen kaikkea siinä, että vähentyneesti syyntakeisten ja syyntakeettomien lukumäärät ja suhteelliset osuudet ovat alentuneet. Yksi käytännössä tärkeä seuraus tästä on ollut, että murhasta tuomitut elinkautiset vankeusrangaistukset ovat 1990-luvulta lähtien lisääntyneet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. (Ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 208 ja Rikollisuustilanne 1997, 179 sekä jäljempänä jakso A.8.)

Kriminaalipotilaiden hoito. Jos syytetylle tehdään mielentilatutkimus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta selvittää samassa yhteydessä myös tahdosta riippumattoman mielisairaanhoidon edellytykset. Rikoksen tehneen hoitoon määrääminen tapah-

tuu samojen edellytysten nojalla kuin muidenkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien.¹ Käytännössä mielentilatutkimuksissa syyntakeettomiksi todetut määrätään kuitenkin säännönmukaisesti hoitoon.

Vuonna 2016 THL määräsi 33 henkilöä tahdosta riippumattomaan hoitoon mielentilatutkimuksen jälkeen. Kaikki kriminaalipotilaan hoito on pitkäkestoista. Hoidossa olevista kriminaalipotilaista tai heidän hoitoajoistaan ei ole julkaistuja luotettavia tilastotietoja. Vuosina 1980–2000 päättyneiden hoitojen keskiarvo oli 9,4 vuotta ja mediaani 4,8 vuotta. Vuonna 2000 hoidossa olevien siihenastisen laitosajan keskiarvo oli 9,1 vuotta ja mediaani 6,3 vuotta (ks. Lappi-Seppälä 2005, 149).²

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa. Vuoden 2006 vankeuslain kokonaisuudistuksen (voimaan 1.10.2006) yhteydessä Suomessa luovuttiin turvaamistoimenpiteeksi määritellystä pakkolaitokseen määräämisestä. Samalla rikoslakiin otettiin säännökset koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa ilman mahdollisuutta päästä ehdonlaiseen vapauteen. Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa koskee vakaviin rikoksiin syyllistyneitä rikoksen uusijoita, joita on rikoksesta ilmenevien seikkojen ja mielentilatutkimuksen perusteella pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Koko vankeusajan suorittaminen vankilassa edellyttää, että tuomioistuin on määrännyt rikoksesta vähintään kolmen vuoden pituisen ehdottoman vankeustuomion (RL 2c:11). Laissa edellytetään, että ainakin yhdestä rikoksesta olisi yksinään seurannut vähintään kolmen vuoden vankeustuomio silloin, jos tuomittuja rikoksia on useampia. Vaarallisuuden määrittämiseksi rikoksentekijälle on tehtävä ennen tuomion määräämistä oikeuspsykiatrinen mielentila- ja vaarallisuusarvio tutkimus.

Päätöksen koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa tekee syyttäjän vaatimuksesta yleinen tuomioistuin samalla, kun se ratkaisee rikoksen syyllisyyskysymyksen ja määrää rangaistuksen. Ennen uudistusta eli pakkolaitosaikana ratkaisuvallta oli erityisellä vankilaoikeudella.

Rikoksentekijän vaarallisuus arvioidaan uudelleen hänen suoritettuaan viisi kuudesosaa rangaistuksesta, jos hän anoo tässä vaiheessa Helsingin hovioikeudelta pääsyä ehdonlaiseen vapauteen (RL 2c:12). Tällöin hänen vaarallisuutensa arvioidaan oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa uudelleen, minkä jälkeen Helsingin hovioikeus tekee päätöksen ehdonlaiseen vapauteen pääsemisestä taikka anomuksen epäämisestä. Vanki päästetään joka tapauksessa vapaaksi viimeistään silloin, kun hän suorittanut koko tuomionsa.

¹ Hoitoon määräämisestä edellytyksistä tarkemmin Rikollisuustilanne 1995–1996, 209–210.

² Syyntakeisuusarvioinnista ja mielentilaprosessista, ks. edellisten vuosien Rikollisuustilannekatsaus ja Lappi-Seppälä 2005.

Lisäksi on huomattava, että elinkautiseen vankeuteen tuomituista on yleensä tehty mielentilatutkimus syyntakeisuuden arvioimiseksi ja käytännössä myös vaarallisuusarvio, koska rangaistuksen pituus ei ole vielä asian ollessa keskeneräisenä ratkaistu. Elinkautisvangilla on mahdollisuus anoa ehdonalaiseen vapauteen pääsyä hänen kärsittyään 12 vuotta vankeustuomioista (tai 10 vuotta, jos tuomittu oli rikoksen tehdessään alle 21-vuotias). Psykiatrinen vankisairaala suorittaa näissä tapauksissa psykiatrisen vaarallisuusarvioinnin ja antaa siitä lausunnon Helsingin hovioikeudelle, joka sitten tekee päätöksen asiassa (RL 2c:10).¹ Psykiatrinen vankisairaala on antanut tällaisia väkivaltariskin arviointilausuntoja vuosittain keskimäärin noin 20 vuosina 2011–2015 (Pohjola 2017). Elinkautisvanki voi anoa ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä edellisestä päätöksestä aina vuoden kulluttua uudestaan.

Vaarallisuusarviot. Tuomioistuimen pyytämiä vaarallisuusarviointitutkimuksia tehtiin ennen rangaistukseen tuomitsemisesta yhteensä kuusi ja ennen määräaikaiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä koskevan asian ratkaisemista varten neljä vuonna 2016. Tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioita on vuosittain annettu 1–15 (keskimäärin 8 vuodessa) nykyisen lain voimassaoloaikana. Ehdonalaiseen vapauteen pääsemiseen liittyviä vastaavia ratkaisuja on puolestaan annettu vuosittain 1–7 (keskimäärin 4 vuodessa) vuosina 2006–2016 (taulukko 24).

Vuonna 2017 julkaistun väitöskirjatutkimuksen (Pohjola 2017) mukaan 88 prosenttia tuomiota edeltävän vaiheen vaarallisuusarvioiduista epäillyistä (n=73 henkilöä) vuosina 2006–2014 oli miehiä. Tutkittujen keski-ikä oli 36 vuotta. Ehdonalaista vapautta varten tehdyn vastaavan vaarallisuusarvioinnin kohteista (n=30) 80 prosenttia oli miehiä ja kaikkien tutkittujen keski-ikä oli 43 vuotta. Molempiin ryhmiin kuuluville on tyypillistä, että he olivat viettäneet suurimman osan aikuiselämästään vankilassa. Kaikki tutkitut olivat suomalaisia.

Tuomiovaiheen vaarallisuusarvioiduista 70 henkilöä pidettiin terveystuomionomaisten lausunnoissa erittäin vaarallisina toisten hengelle, terveydelle tai vapaudelle ja kolmea tutkittua ei pidetty lain tarkoittamassa mielessä vaarallisina. Ehdonalaisvaiheen tutkituista puolestaan 27 katsottiin edelleen erittäin vaarallisiksi ja kolmea pidettiin tässä lain edellyttämässä tarkoituksessa vaarattomina. Rikosseuraamusviraston keskushallintoyksikön lausunnot eivät ehdonalaisvaiheessa poikenneet terveydenhoitoviranomaisten lausunnoista (Pohjola 2017).

¹ Elinkautisvangin väkivaltariskin arviointivaatimus tuli voimaan 1.9.2011.

Taulukko 24 Terveystieteiden tutkimuskeskuksesta oikeuspsykiatriset vaarallisuusarviointiläusunnot 2006–2016

Vuosi	Mielentilatutkimuksen yhteydessä	Helsingin HO:n ehdonalaista vapauttamista varten pyytämät*	Yhteensä
2006	1	1	2
2007	12	8	20
2008	9	2	11
2009	7	1	8
2010	15	4	19
2011	9	6	15
2012	10	5	15
2013	4	4	8
2014	5	3	8
2015	8	7	15
2016	6	4	10

Lähde: THL

*Ei sisällä elinkautusvankeja

Tuomioistuinratkaisu. Tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioitujen päärikkoksista 81 prosenttia oli henkirikoksia. Pahoinpitelyrikoksia oli 13 prosenttia ja muut päärikokset olivat seksuaalirikoksia, ryöstöjä ja kuolemantuottamus. Tuomioiden keskipituus oli 8 vuotta 3 kuukautta. Lyhin tuomio oli 3 vuotta 2 kuukautta ja pisin 15 vuotta, joka sisälsi 3 vuotta täytäntöön pantavaksi määrättyä jäännösrangaistusta. Yli puolet (57 %) tuomituista oli tuomiota edeltävän 10 vuoden aikana tuomittu ainakin yhdestä henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Kolmen tutkitun osalta lakiin kirjattu edellytys aiemmasta törkeästä väkivaltarikoksesta ei täytynyt eikä heitä siten voitu määrätä suorittamaan koko rangaistusta vankilassa (Pohjola 2017).¹

Ehdonalaisvaiheen tutkituista 87 prosentilla viimeisimmän tuomion päärikoksena oli henkirikos tai sen yritys. Muut päärikokset olivat törkeitä pahoinpitelyjä ja yksi törkeä ryöstö.

Kaikista tuomiovaiheen 73 arvioidusta 48 syytettyä (66 %) tuomittiin kärsimään koko rangaistuksensa vankilassa. Osuus on kuitenkin todellisuudessa suurempi eli 83 prosenttia, kun huomioidaan se, että 10 henkilöä tuomittiin elinkaudeksi vankilaan ja viisi syytettyä vapautettiin syyntakeetomuuden perusteella. Lisäksi kuusi koko rangaistukseen suorittamiseen tuomittua ja yksi määräaikaan vankeuteen tuomittu oli alentuneesti syyntakeinen (Pohjola 2017).

Koko rangaistusta suorittamaan tuomitaan vuosittain noin kaksi prosenttia tuomituista, jotka ovat syyllistyneet RL 2c:11 §:ssä mainittuihin rikoksiin ja joista on ollut seurauksena vähintään kolmen vuoden pituinen

¹ Tutkimuksen aineisto koskee vuosina 2006–2014 käsiteltyjä tapauksia, jotka ovat tulleet lainvoimaisiksi viimeistään vuoden 2015 loppuun mennessä. Lopputuloksissa on huomioitu viimeksi asiaa käsitelleen tuomioistuimen ratkaisu (Pohjola 2017).

vankeustuomio.¹ Osuus on kuitenkin todennäköisesti sitä suurempi, mitä törkeämmästä rikoksesta ja ankarammasta tuomiosta on kyse.

- elinkautinen vankeusrangaistus	10 (14 %)
- koko rangaistus vankilassa	48 (66 %)
- ehdoton määräaikainen vankeus	10 (14 %)
- pakkohoitoon määrääminen syyntakeettomana	5 (7 %)

Kymmenessä tapauksessa syytetty tuomittiin siis vaarallisuusarvioinnista huolimatta normaaliin ehdottomaan vankeuteen, mistä on mahdollisuus päästä laissa mainitulla tavalla tavanomaisten laskentasääntöjen mukaan ehdonalaiseen vapauteen rangaistuksen loppuvaiheessa. Syyt poikkeaviin lopputuloksiin johtuivat joko vaarallisuuden toteamisen laillisista perusteista taikka syyttäjän, asiantuntijoiden ja tuomioistuinten näkemyseroista tuomitun vaarallisuudesta. Osassa oli kyse siitä, että muutoksenhakutuomioistuin ei katsonut joko viimeistä rikosta tai aikaisempia rikoksia sellaisiksi, jotka olisivat täyttäneet RL 2c:11 §:n vaatimukset tuomitun rikoksen törkeyden osalta, taikka että mikään tuomituista rangaistuksista olisi ollut sellainen, josta yksinään olisi seurannut lain vaatimusten mukainen vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Kolmessa tapauksessa tuomioistuin katsoi asiantuntijalausuntoihin perustuen, ettei rikoksentehtijää ole pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Yhdessä tapauksessa syyttäjä luopui jo syytevaiheessa vaatimasta koko rangaistuksen suorittamista vankeudessa samasta syystä eli asiantuntijoiden lausuntoihin perustuen. Kolmessa tapauksessa tuomioistuin puolestaan katsoi vastoin terveydenalan asiantuntijoiden lausuntoja, ettei tekijää ole pidettävä lain tarkoittamalla tavalla erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle (ks. tuomioiden perusteluista Pohjola 2017, s. 276–279).

Koko rangaistustaan suorittavista 30 vankia anoi ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä vuosina 2006–2014. Heistä kaksi ehti anoa asiaa toistamiseen. Helsingin hovioikeus katsoi yhdenmukaisesti asiantuntijalausuntojen kanssa, että kolmessa tapauksessa vanki ei ollut enää erittäin vaarallinen toisen hengelle, terveydelle ja vapaudelle ja hänet voitiin päästää ehdonalaiseen vapauteen (Pohjola 2016). Valtaosa (90 %) anomuksen jättäneistä kärsi siis koko rangaistuksensa vankilassa, minkä lisäksi koko rangaistuksen suorittivat vankilassa myös ne, jotka eivät olleet anoneet ehdonalaiseen vapauteen pääsyä. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on

¹ Osuus on laskettu olettaen, että väitöskirjatutkimuksen perusteella koko rangaistustaan suorittaneiden 48 tuomitun määrä vastaa vuositasolla 5–6 koko rangaistukseen tuomitua. Yli kolmen vuoden pituisia ao. rikoksista annettuja määräaikaista vankeustuomioita on puolestaan ollut viime vuosina keskimäärin noin 270 vuodessa.

siten hyvin harvinaista alun perin koko rangaistustaan vankilassa suorittavien kohdalla.

7 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Rangaistusten tilastoinnista

Tilastointitavat. Vuoden 1992 konkurrenssiuudistuksen myötä luovuttiin rikosten erillisarvostelulle perustuvasta rangaistuksen määräämistavasta. Samalla rangaistuskäytännön tilastointi muuttui aiempaa olennaisesti mutkikkaammaksi. Vuoden 1992 jälkeisessä tilastoinnissa erotetaan kolme ryhmää.

I. Yksi rikos -tilastossa kerrotaan rangaistustiedot tapauksissa, joissa tuomittavana oli vain yksi rikos. Rangaistus on määrätty juuri tästä yhdestä rikoksesta.

II. Yhtenäisrangaistustilasto ottaa mukaan myös tapaukset, joissa tuomioon sisältyy useampi rikos. Tilasto kertoo siis useammasta rikoksesta tuomitun yhtenäisrangaistuksen suuruuden. Yhtenäisrangaistustilastoon sisällytetään nyttemmin yleensä vain samalla tuomiokerralla syyksiluettut uudet rikokset (ei ns. jälkikonkurrenssitapauksia).

III. Kaikki syyksiluettut rikokset mukaan ottavassa tilastossa ovat mukana kaikki tekijälle eri tuomiokerroilla syyksiluettut rikokset.

Kullakin tilastointitavalla on etunsa ja puutteensa. Yksittäisrangaistustieto on tarkin. Se kertoo juuri kyseisen rikoksen kohtelusta, eikä rangaistustietoon vaikuta muiden rikosten tuoma ”lisä”. Joissakin rikoslajeissa tilanteet, joissa tekijälle tulee tuomio pelkästään yhdestä rikoksesta, ovat kuitenkin harvinaisia poikkeustapauksia. Yksittäisrikokseen syyllistyneet eivät myöskään välttämättä edusta parhaalla mahdollisella tavalla rikostyyppin keskimääräistekijää (esimerkiksi vain yhdestä luvattomasta auton käyttöönotosta tuomittava on tilastollinen poikkeustapaus, eikä hänen rangaistusten perusteella voi päätellä, mitä tapahtuu tyypilliselle autovarkaalle).

Yhtenäisrangaistustilaston ongelmana on, ettei tilasto kerro mitä muita rikoksia rangaistukseen sisältyy. Koska tilastointi perustuu tuomiokerran päärikokseen, ovat muut tuomioon sisältyvät rikokset kuitenkin aina nimekerikosta lievempiä (ts. varkausrikoksen yhtenäisrangaistustilastossa ei ole mukana henkirikoksia – mutta kääntäen ehkä kyllä).

Kaikki syyksiluettut rikokset mukaan ottava tilasto antaa parhaan kuvan siitä, kuinka rikokset jakaantuvat tuomioistuinkäytännössä törkeisiin ja lieviin tekemuotoihin. Koska lievemmat rikokset sisällytetään raskaampien rikosten ”alle”, ei tämä tilasto kerro enää eri rikosten kohtelun ankaruudesta. Sen sijaan tilasto kertoo pikemminkin sen, millä tuomiotyypillä eri rikokset tulevat sovitettavaksi, silloin kun ne ovat osana rikossarjaa.

Esityksessä noudatetut tilastointiperusteet. Eri tilastointitapoja on syytä käyttää rinnan sen mukaan mikä kulloinkin on selvitettävä kysymys.

Tunnusmerkistön valintaa koskevat tiedot perustuvat kaikkia syyksi-luettuja rikoksia koskevaan tilastoon.

Rangaistuslajin valintaa koskeva tieto perustuu päärikosperusteiseen yhtenäisrangaistustilastoon. Kun päärikos yleensä määrää rangaistuslajin, on yhtenäisrangaistustilasto luotettavin lähde sen selvittämisessä, mihin rangaistuslajiin eri rikokset johtavat.

Keskirangaistusten kuvaajana peruslähteenä on yksittäisrikostilasto, kuitenkin tarvittaessa täydennettynä yhtenäisrangaistustilaston tiedoilla. Keskirangaistukset ilmoitetaan keskiarvoina ja lopussa olevassa rangaistus-ten vertailua koskevassa osassa myös mediaaneina.

Rangaistuslajin valintaa ja keskirangaistuksia koskevat tiedot ilmoitetaan samaa rakennetta noudattaen taulukoissa 1–15 ja kuvioissa 1–15. Keskirangaistukset kertovat vankeuden keskipituuden (vuosina/kuukausina) sekä päi-väsakkojen keskilukumäärän. Tiedot perustuvat yksittäisrikostilastoon (Y=yksittäisrikos). Rangaistuslajin valintatietoina mukana ovat ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja sakko. Lähteenä on tällä tuomiokerralla syyksi luettuja rikoksia sisältävä yhtenäisrangaistustilasto (K=tuomiossa yksi tai useampi rikos). Yhtenäisrangaistustilasto sisältää myös yksittäisrikokset. Jollei muuta ilmoiteta, koskevat rangaistuksen mää-räämistä koskevat tiedot vain täytettyjä rikoksia.

Tilastoista on poistettu tapaukset, joissa rangaistusta on kohtuullistettu RL 7:6:n erityismääräyksen perusteella. Tämä lainkohta sääntelee tilanteita, joissa jo aiemmin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu tekijä tulee tuomittavaksi sellaisesta rikoksesta, josta olisi normaalisääntöjen mukaan tuomittava aikaisempaan ehdottomaan rangaistukseen johtaneen rikoksen kanssa yhteinen rangaistus (ks. tarkemmin RL 7:6 ja Lappi-Seppälä 2000, 393 ss). Huomattakoon, että vaikka RL 7:6 edellyttää nyt tuomittavan ran-gaisuksen kohtuullistamista, se tulee sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa henkilö on syyllistynyt useampaan rikokseen. Toisin sanoen RL 7:6:tta so-vellettaessa, kukaan ei ole varsinaisesti ”ensikertalainen”. Jos tilastoon otet-taisiin mukaan RL 7:6:n soveltamistapaukset, ehdottomien vankeusrangais-tusten osuus kasvaisi joissakin rikostyypeissä merkittävästikin.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Henkirikokset. Tiedot tunnusmerkistöjen soveltamisesta sekä keskirangais-tuksista ovat taulukossa 1.

Taulukko 1 Tunnusmerkistön valinta ja rangaistuksen määrääminen henkirikoksissa 2016 (RL 21:1–3)

	Tunnusmerkistön valinta (tuomittuja päärikoksen mukaan)		Keskirangaistus (vuosina)		Elinkautiset
	Yksi rikos	Kaikki	Yksi rikos	Kaikki	
Tappo RL 21:1	19	37	9,2	9,3	..
- tapon yritys	47	85	3,7	3,8	..
Murha RL 21:2	-	11	-	12,0	10
- murhan yritys	-	2	-	10,5	..
Surma RL 21:3	-	-	-	-	..
- surman yritys*	-	-	-	-	..
Yhteensä	66	135			10

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Surman yrityksestä tuomitut rangaistukset olivat ehdollisia vankeusrangaistuksia.

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuosittain murhasta tuomitaan 10–25 rikoksenteikijää. Vuonna 2016 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 11 (15 vuonna 2015). Näistä 10 henkilöä tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi ja yksi 12 vuodeksi vankeuteen. Tämän lisäksi kolme henkilöä jätettiin ymmärrystä vailla olevana tuomitsematta rangaistukseen. Murhan yrityksestä tuomittiin 2 henkilöä keskimäärin 10,5 vuoden vankeusrangaistukseen.

Täytetystä *taposta* (RL 21:1) tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Rangaistuksen suuruuteen vaikuttaa käytännössä muun muassa syyntakeisuuden aste. Täydessä ymmärryksessä tehdystä täytetystä taposta tuomitaan keskimäärin 10 vuotta vankeutta. Alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltaminen alentaa rangaistusta 2–3 vuodella. Taposta tuomittiin 37 henkilöä, kaksi jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta ja yhden syyte hylättiin.

Tapon yrityksestä tuomitut rangaistukset vaihtelevat runsaasta kahdesta vuodesta noin viiteen vuoteen. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,5–4 vuotta vankeutta. Tapon yrityksestä tuomittiin 85 henkilöä, 7 jätettiin syyntakeettomina tuomitsematta ja kolmen syyte hylättiin.

Surmasta (RL21:3) ei tuomittu yhtään henkilöä vuonna 2016 ja tästä rikoksesta tuomitseminen on ylipäänsä harvinaista. Yhteensä viisi henkilöä on tuomittu rangaistukseen surmasta vuosina 2011–2016.

Pahoinpitelyrikokset. Yli 80 prosenttia (82 % vuonna 2016) pahoinpitelyrikoksista tuomitaan tavallista pahoinpitelyä koskevan säännöksen nojalla. Törkeiden tekemuotojen osuus oli 5 prosenttia ja lievien 13 prosenttia.

Taulukko 2 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyrikoksissa 2016 (RL 21:5–6; pl. rikosten yritykset)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Pahoinpitely RL 21:5	Y	N	2625	778	94	124	3627*	43	3,0	3,6
		%	72,4	21,5	2,6	3,4	100			97
	K	N	3835	1561	253	465	6129*	47	3,5	4,7
		%	62,6	25,5	4,1	7,6	100			100
Törkeä pahoinpitely RL 21:6	Y	N	-	109	-	73	182	-	16,1	25,0
		%	-	59,9	-	40,1	100			-
	K	N	2	203	1	224	430	115	16,7	27,1
		%	0,5	47,2	0,2	52,1	100			136

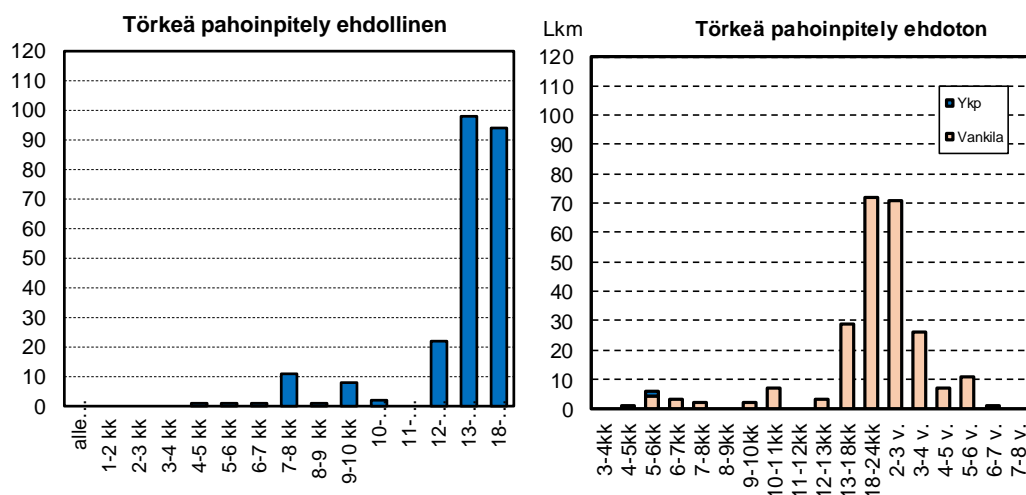
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 6 (Y) ja 15 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

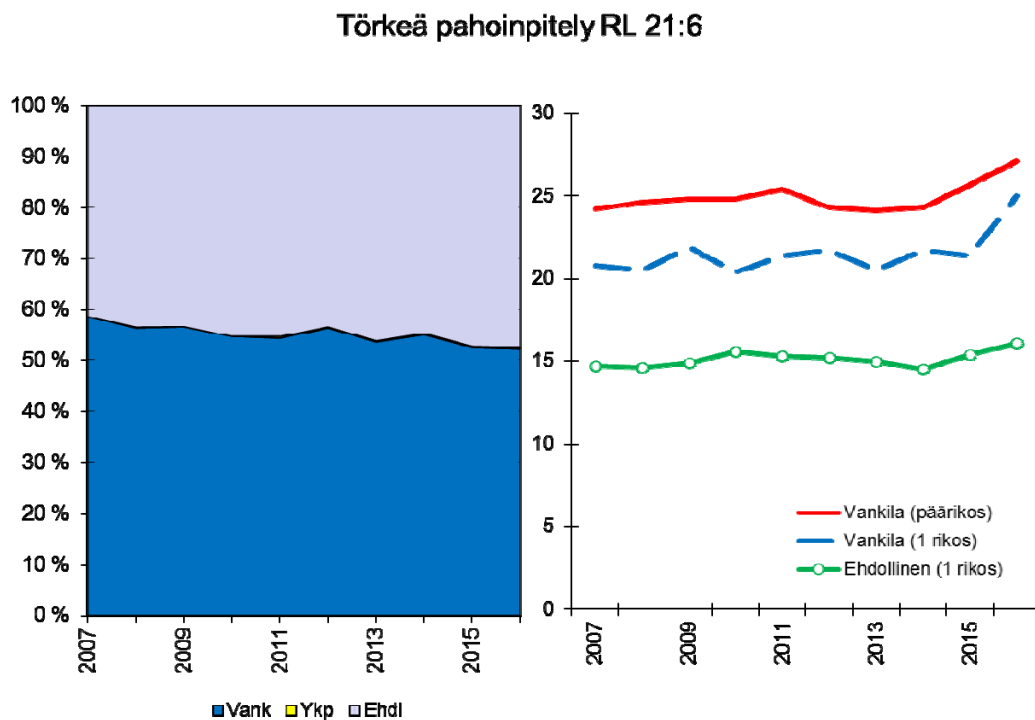
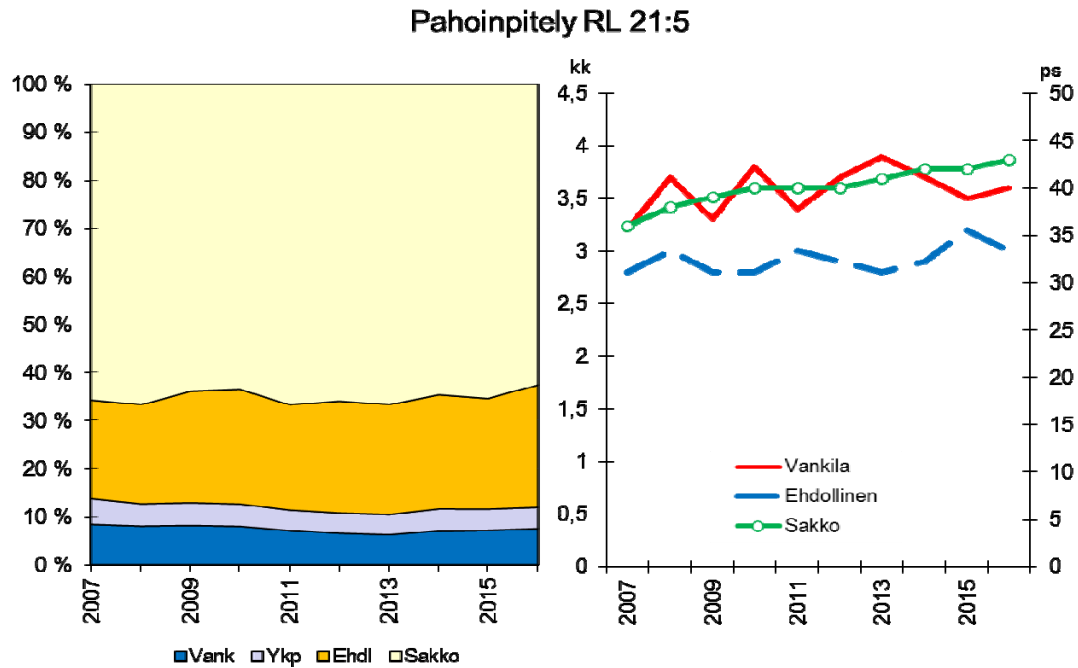
Vähemmän kuin kaksi kolmesta (63 %) *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon (keskiluku 47 päiväsakkoa; K, 43 ps.; Y). Ehdottomana tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–8 kuukautta (79 % vankilarangaistuksista) ja ehdollisten 1–8 kuukautta (92 % ehdollisista). Pahoinpitelystä tuomittujen vankilarangaistusten keskipituus on pysynyt noin 3,5 kuukautena viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Tuomittujen päiväsakkojen keskisuuruus on samaan aikaan jonkin verran kasvanut (ks. kuvio 2).

Kuvio 1 Törkeästä pahoinpitelystä tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2016
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6) määrätään vain vankeutta, joista yli puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus taas hieman yli vuosi. Ehdottomista vankilarangaistuksista 91 prosenttia on 1–6 vuoden pituisia ja ehdollisista 87 prosenttia 1–2 vuoden mittaisia.

Törkeän pahoinpitelyn rangaistustasoon on selvästi vaikuttanut loka-kuussa 2001 voimaan tullut rikoslain uudistus, jolla törkeän pahoinpitelyn

vähimmäisrangaistus korotettiin 6 kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 13,8 kuukautta, vuonna 2002 18,1 kuukautta ja vuonna 2016 kaksi vuotta ja yksi kuukautta (ks. Rikollisuustilanne 2000, 218).

Kuvio 2 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyssä (RL 21:5) ja törkeässä pahoinpitelyssä (RL 21:6) vuosina 2007–2016

Lievästä pahoinpitelystä tuomittuja (päärikos) oli noin 1 000 vuonna 2016. Tästä rikoksesta voi seurata vain sakkoa (keskiluku 17 päiväsakkoa). Noin

kaksi kolmasosaa (65 %) lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrättiin rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2016.

Seksuaalirikokset

Raiskausrikoksista 76 prosenttia tuomittiin raikausta koskevan perussäännöksen nojalla vuonna 2016. Törkeiden tekemuotojen osuus oli 23 prosenttia (4 % vuonna 2014). Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskeva lainkohta kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lainmuutoksella. Vähemmän vakavat raiskaukset voidaan kuitenkin rangaista raiskauksen perustunnusmerkistää lievemmän asteikon nojalla (RL 20:1§3.mom.). Tämän lievemmän säännöksen nojalla on tuomittu sekä vuonna 2015 että 2016 yksi henkilö, kun pakottamisesta sukupuoliyhteyteen päär rikoksena tuomittiin 33 henkilöä vuonna 2014. Samalla törkeän raiskauksen tunnusmerkistää laajennettiin niin, että alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita raikauksia voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi. Lainmuutos näyttäisi lisänneen törkeiden raiskauksien määrää, kun tuomittuja oli vuonna 2016 yhteensä 45 (22 vuonna 2015) ja vuonna 2014 vain 6 tuomittua (ks. kuvio 4).

Taulukko 3 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä 2016 (RL 20:1–2, 6–7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Raiskaus RL 20:1	Y	N	-	47	-	30	77	-	17,1	25,0
		%		61,0		39,0	100			-
	K	N	-	67	-	59	126	-	17,1	25,2
		%		53,2		46,2	100			-
Törkeä raiskaus RL 20:2	Y	N	-	-	-	19	19	-	-	44,5
		%		-		100,0	100			-
	K	N	-	1	-	44	45	-	24,0	48,3
		%		2,2		97,8	100			-
Raiskaus RL 20:1§3.mom.	Y	N	-	1	-	-	1	-	7,0	-
		%		100,0		-	100			-
	K	N	-	1	-	-	1	-	7,0	-
		%		100,0		-	100			-
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:6	Y	N	2	93	1	6	100	65	7,9	14,2
		%	2,0	93,0	1,0	6,0	100			-
	K	N	4	136	2	12	154	58	8,7	17,0
		%	2,6	88,3	1,3	7,8	100			175
Lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:7	Y	N	-	24	-	22	46	-	18,4	33,5
		%		52,2		47,8	100			-
	K	N	-	37	-	58	95	-	19,3	35,7
		%		38,9		61,1	100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

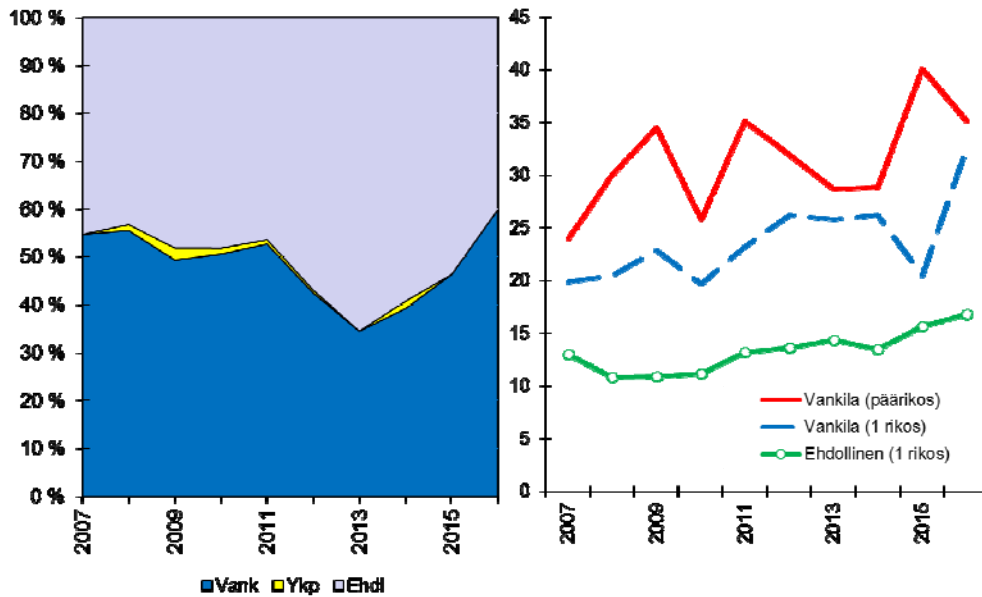
Raiskauksia (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 126 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 168) vuonna 2016. Lähes puolet tuomittiin ehdottomaan vankeuteen (46 %). Raiskauksen keskirangaistus oli hieman yli 2 vuotta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 45 vankeusrangaistusta, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta ehdottomina. Ehdottomien vankilangaistusten keskirangaistus oli noin 4 vuotta (K).

Tuomittujen raiskausrikosten määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosina 2012–2016 vuoteen 2010 verrattuna. Tähän muutokseen on vaikuttanut 1.6.2011 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan raiskaussäännöstä sovelletaan myös tekoihin, joissa uhri ei päihtymyksensä vuoksi kykene puolustamaan itseään (RL 20:1.2). Tällaiset teot rangaistiin ennen lain muutosta raiskausta lievemmän tunnusmerkistön mukaisena seksuaalisena hyväksikäyttönä ja näiden rikosten määrä onkin vastaavasti vähentynyt, mikä raiskausrikoksia käsitelleessä selvityksessä osattiin ennakoida (ks. OPTL 2012). Raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeustuomioiden osuuden lasku vuonna 2012 (ks. kuvio 3) näyttäisi olevan myös yhteydessä tähän lainmuutokseen. Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskevan lainkohdan poistaminen sekä törkeän rangaistuksen kriminalisoinnin laajentaminen vuonna 2014 näyttäisivät puolestaan vaikuttaneen päinvastaiseen suuntaan eli ehdottomien vankeustuomioiden osuuden palautumiseen noin 60 prosentin tasolle. Raiskausrikosten soveltamisalan ja sisällön muutosten (vuosien 2011 ja 2014 muutokset) vuoksi vuosien 2011–2016 tuomiot eivät siten ole kaikilta osin vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin verrattuna.

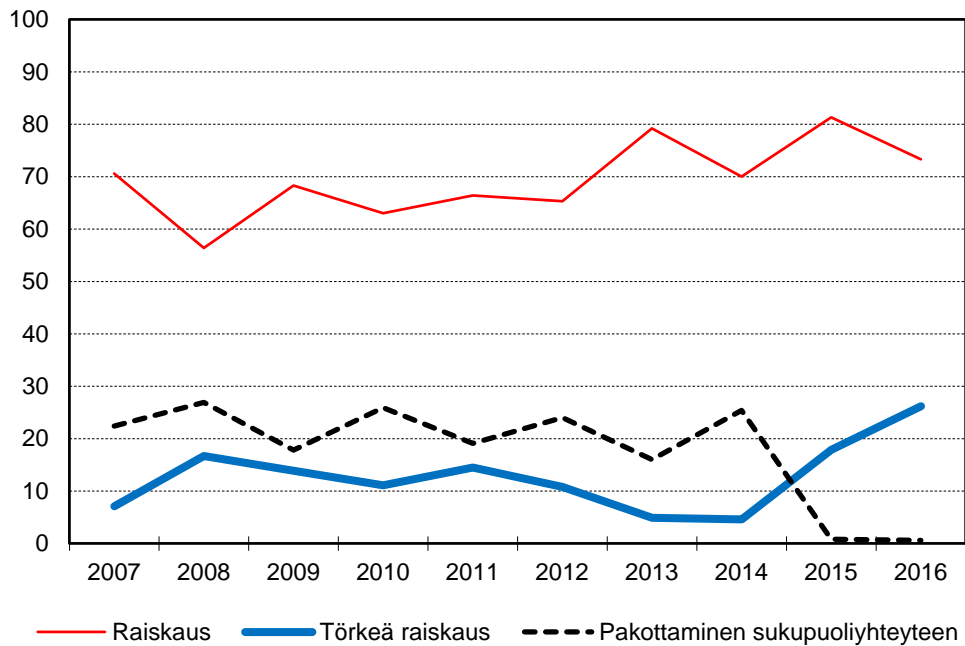
Seksuaalirikoksiin kohdistuva rikosoikeudellinen kontrolli on kokonaisuudessaan selvästi kiristynyt rikosten syyteoikeutta ja tunnusmerkistöjen sisältöä koskevien laajennusten sekä tuomittujen rangaistusten tason kohoamisen seurauksena. Tämä näkyy yksinkertaisimmin rikoksista tuomittujen vankilavuosien määrän kasvuna. Kun raiskausrikoksista vielä vuonna 1999 tuomittiin vankeutta yhteensä noin 40 vuotta, oli tuomittujen vankilavuosien määrä vuonna 2016 kohonnut yli 300:aan. Kaikista rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista (ml. lapsiin kohdistuvat rikokset) tuomittiin 2000-luvun puolen välin vaiheilla noin 200 vankilavuotta ja vuonna 2016 runsaat 500.

Yksittäisten rikostyyppien rangaistuskäytännössä tapahtuneiden pidemmän aikavälin muutosten tarkempaa arviointia kuitenkin vaikeuttavat rikoslakeihin tehdyt muutokset, joilla rikosten tunnusmerkistöjen alaa ja keskinäisiä suhteita on muutettu. Seuraavassa tarkastellaan kehityksen pääpiirteitä erikseen raiskausrikosten sekä lapsiin kohdistuneiden rikosten ryhmissä.

Raikausrikokset RL 20:1-3

Kuvio 3 Rangaistuksen määrääminen raikausrikoksista (RL 20:1–3) vuosina 2007–2016. 1.9.2014 alkaen RL 20:1–2

Kuvio 4 Raikausrikoksista (RL 20:1–3) päärikoksena tuomittujen osuudet vuosina 2007–2016. 1.9.2014 alkaen sukupuoliyhteyteen pakottamisen sijasta RL 21:1§3 mom. mukainen ”vähemmän vakava” raikaus

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 152 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 285) vuonna 2016. Valtaosa (88 %) tuomitaan ehdolliseen vankeuteen. Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 7,9 kuukautta ja yhteisen rangaistuksen 8,7 kuukautta. Vanki-

laan tuomitaan vähemmän kuin joka kymmenes (8 %). Vankilarangaistuksen keskipituus oli 14,2 kuukautta yksittäisrikoksissa ja 17,0 kuukautta kaikissa vankilatuomioissa. *Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* tuomittiin 95 vankeusrangaistusta (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 140), joista 61 prosenttia oli ehdottomia. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli noin 3 vuotta (K).

Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö

Varkaus. Valtaosa kaikista rangaistukseen johtaneista varkausrikoksista on näpistyksiä (87 % päärikoksista ja 77 % kaikista). Näpistykset käsitellään yleisimmin (57 %) rangaistusmääräysmenettelyssä. Oikeudessa tuomituista varkausrikoksista suurin osa (54 %) tuomitaan näpistyksinä. Törkeitä varkauksia on 7 % kaikista oikeudessa tuomituista varkausrikoksista.

Yli puolet varkauden perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon (58 % yhtenäisrangaistuksen päärikoksena). Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin noin joka kuudes (18 %) vuonna 2016. Keskirangaistusten pituus on 2–3 kuukautta (K). Tyypillisin vankilarangaistus on 14 vrk–5 kk (85 %). Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on puolestaan 1–3 kk (77 %).

Taulukko 4 Rangaistuksen määrääminen varkausrikoksissa 2016 (RL 28:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Varkaus RL 28:1	Y	N	727	192	15	87	1021	42	2,1	1,8
		%	71,2	18,8	1,5	8,5	100			
	K	N	1436	539	64	442	2488*	48	2,5	2,8
		%	57,7	21,7	2,6	17,8	100			
Törkeä varkaus RL 28:2	Y	N	1	83	9	40	134**	15	7,6	9,9
		%	0,7	61,9	6,7	29,9	100			
	K	N	1	216	23	225	467**	15	8,9	14,5
		%	0,2	46,3	4,9	48,6	100			

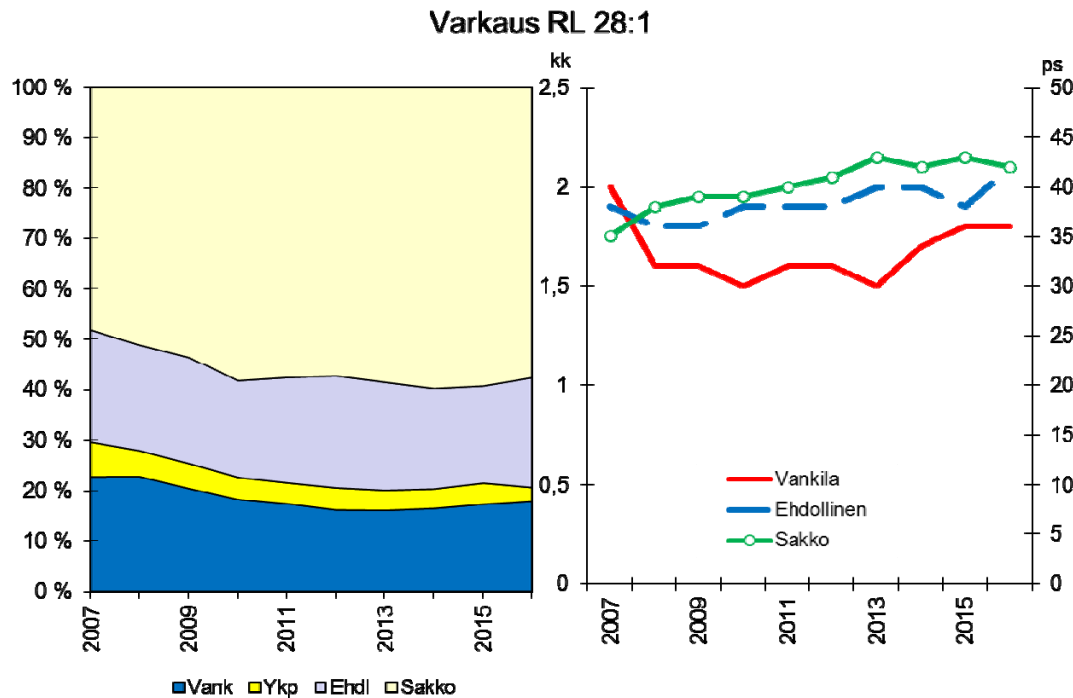
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

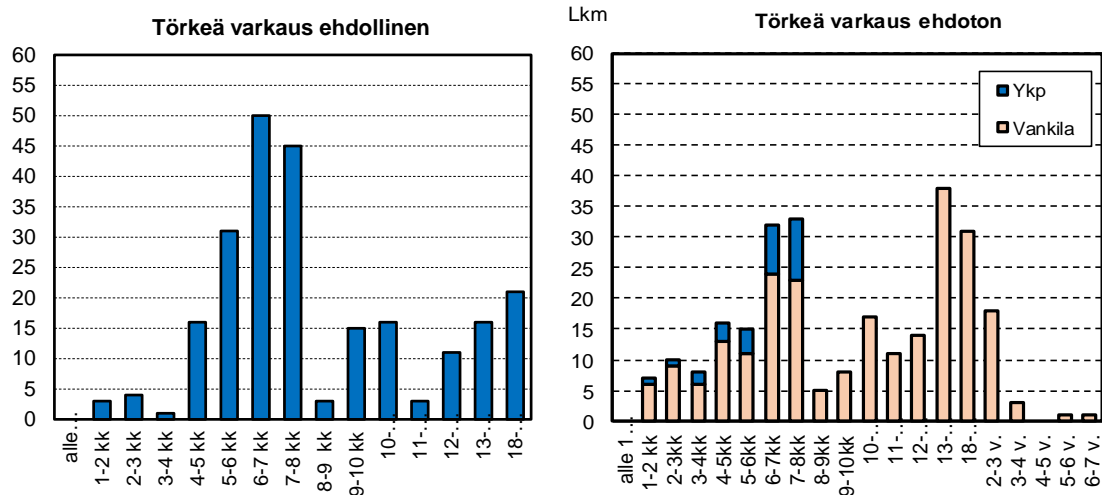
* Sisältää 7 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

** Sisältää 1 (Y) ja 2 (K) valvontarangaistusta.

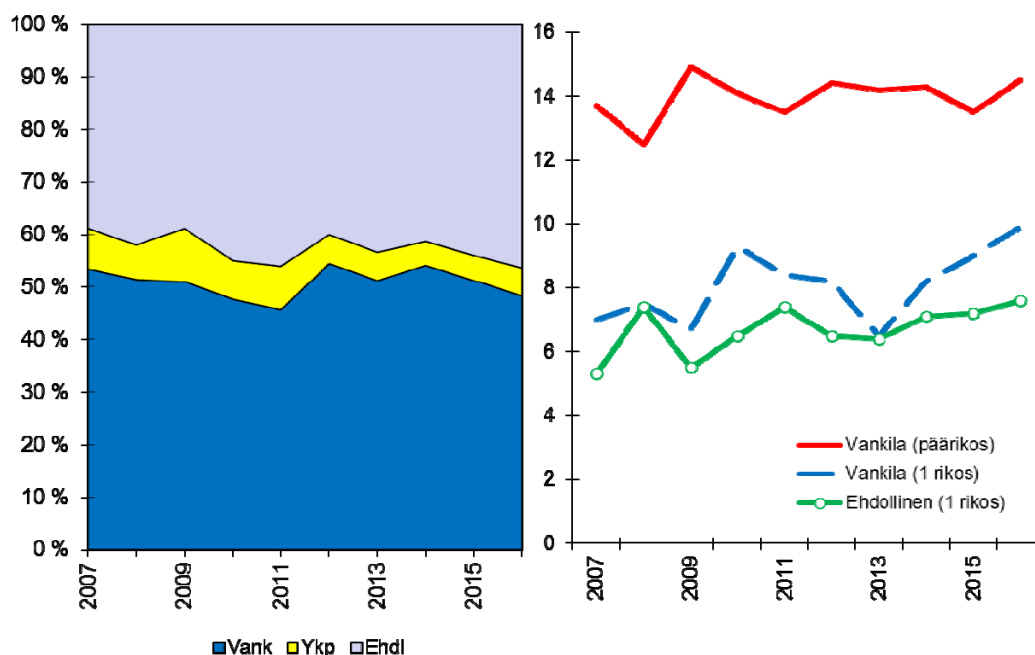
Kuvio 5 Rangaistuksen määrääminen tavallisesta varkaudesta (RL 28:1) vuosina 2007–2016

Törkeästä varkaudesta määrättiin ehdottomia vankilarangaistuksia noin puolessa (48 %) tuomioista. Yksittäisrikoksen keskirangaistus on 6–9 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus oli noin 1 vuosi 2 kuukautta vuonna 2016. Vankilarangaistuksen rangaistusskala on varsin laaja, muutamasta kuukaudesta kuuteen vuoteen. Ehdollisten vankeusrangaistusten tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta vankeutta.

Kuvio 6 Törkeästä varkaudesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2016
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Törkeä varkaus RL 28:2

Kuvio 7 Rangaistuksen määrääminen törkeästä varkaudesta (RL 28:2) vuosina 2007–2016

Kavallus. Kavallusrikoksesta tuomittiin noin puolet (52 % vuonna 2016) perussäännöksen nojalla ja vajaa neljännes lievänä tekemuotona (23 % vuonna 2016). Törkeiden tekemuotojen osuus oli niin ikään vajaa neljännes (23 %).

Noin kaksi kolmesta (64 %) kavalluksen perusmuodon mukaisesta rikoksesta tuomitaan sakkoon. *Törkeän kavalluksen* normaalirangaistuslaji on ehdollinen vankeus (95 %). Ehdollisen vankeusrangaistuksen keskipituus on 7–9 kuukautta.

Taulukko 5 Rangaistuksen määrääminen kavallusrikoksissa 2016 (RL 28:4–5)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Kavallus RL 28:4	Y	N	107	65	2	-	174	45	2,7	-
		%	61,5	37,4	0,1	-	100			
	K	N	136	68	4	4	212	46	2,8	1,9
		%	64,2	32,1	1,9	1,9	100			
Törkeä kavallus RL 28:5	Y	N	-	107	2	2	111	-	8,6	24,5
		%	-	96,4	1,8	1,8	100			
	K	N	-	145	2	5	152	-	8,9	15,8
		%	-	95,4	1,3	3,3	100			

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvaton käyttö. Vuonna 2016 luvattomaan käyttöön liittyvistä rikoksista tuomittiin rangaistuksia seuraavasti:

- luvaton käyttö	273
- luvattoman käytön yritys	2
- törkeä luvaton käyttö	2
- lievä luvaton käyttö	63
- moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	1 034
- moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	276
- törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	8
- törkeän moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	0
- lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	17

Neljä viidestä (80 % vuonna 2016) luvattomasta käytöstä tuomitaan *moottorikulkuneuvon käyttövarkautta* koskevan säännöksen nojalla. Sekä törkeän että lievän tekemuodon osuudet ovat jääneet hyvin pieneksi. Muista kuin moottoriajoneuvoa koskevista luvattomista käytöistä 80 prosenttia tuomitaan perussäännöksen ja 19 prosenttia lievää tekemuotoa koskevan säännöksen nojalla.

Taulukko 6 Rangaistuksen määrääminen moottorikulkuneuvon käyttövarkauksissa 2016 (RL 28:9a§1)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus RL 28:9a§1	Y	N	57	5	-	6	68	36	1,1	1,1
		%	83,8	7,4	-	8,8	100			-
	K	N	169	37	7	64	278*	47	2,1	1,7
		%	60,8	13,3	2,5	23,0	100			56

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 1 (K) valvontarangaistuksen.

Taulukko 7 Rangaistuksen määrääminen luvattomasta käytöstä 2016 (RL 28:7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Luvaton käyttö RL 28:7	Y	N	34	-	-	-	34	30	-	-
		%	100,0	-	-	-	100			-
	K	N	73	3	3	8	87	37	2,2	1,1
		%	83,9	3,4	3,4	9,2	100			55

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvattoman käytön (84 %) ja moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien tyyppirangaistuksena on sakko (61 %). Ehdottomia vankeusrangaistuksia moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista oli noin neljännes.

Petos ja väärennös

Petokset. Tuomioistuimissa tutkituista petoksista 73 prosenttia tuomitaan perussäännöksen (RL 36:1) nojalla. Lievistä petoksista vajaa kolmannes (30 %) käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä.

Taulukko 8 Rangaistuksen määrääminen petosrikoksissa 2016 (RL 36:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Petos RL 36:1	Y	N	901	445	16	19	1384*	43	2,6	1,6
		%	65,1	32,2	1,1	1,4	100			69
	K	N	1184	764	74	205	2231*	47	3,1	4,8
		%	53,1	34,2	3,3	9,2	100			100
Törkeä petos RL 36:2	Y	N	-	152	6	14	172	-	7,6	11,4
		%	-	88,4	3,5	8,1	100			158
	K	N	-	227	15	71	313	-	8,6	16,1
		%	0,6	72,5	4,8	22,7	100			168

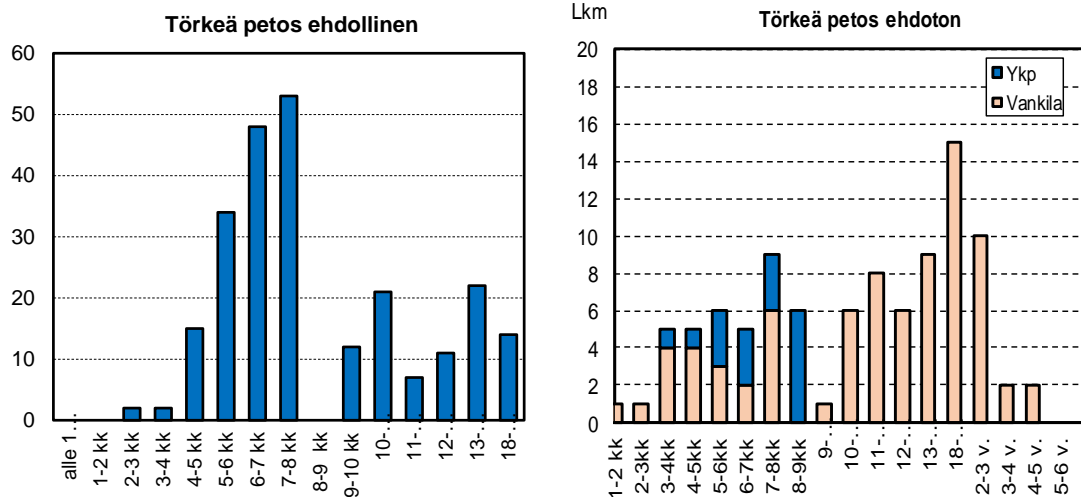
Y=yksittäisrikos

K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

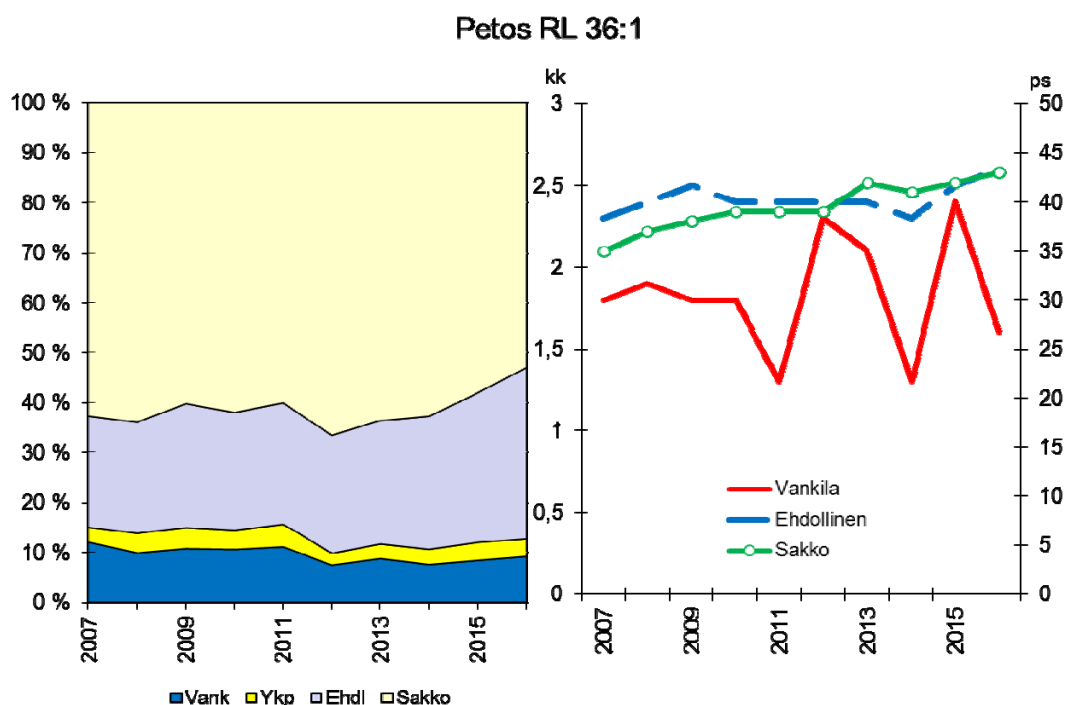
Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 3 (Y) ja 4 (K) valvontarangaistusta.

Petoksen perusmuodon normaalirangaistuslaji on sakko (53 %). Tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on 3–5 kuukautta. Törkeästä petoksesta tuomitaan yleisimmin ehdollista vankeutta (73 %; näistä 62 % 4–8 kuukautta). Ehdottomien vankilarangaistusten kohdalla rangaistusten hajonta on laaja (2 kk–4 v.)

Kuvio 8 Törkeästä petoksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2016
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 9 Rangaistuksen määrääminen petoksesta (RL 36:1) vuosina 2007–2016

Maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksista 70–90 prosenttia tuomitaan perussäännöksen nojalla. Maksuvälinepetoksen perusmuodon normaalirangaistus on keskimäärin 46 päiväsakon määräinen sakko (48 %). Törkeästä maksuvälinepetoksesta tuomitaan vankeutta (ehdotonta tai ehdollista). Keskirangaistukset ovat tällöin 7–12 kuukautta.

Väärennös. Runsaat neljä viidestä (85 % vuonna 2016) väärennysrikoksista tuomitaan perussäännöksen (RL 33:1) nojalla. Törkeän tekemuodon soveltaminen on verraten harvinaista (0,5–4,0 % kaikista oikeudessa käsitellyistä tapauksista).

Taulukko 9 Rangaistuksen määrääminen väärennysrikoksissa 2016 (RL 33:1)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vanki (kk) Ykp (t)
Väärennys RL 33:1	Y	N	65	8	-	-	73	34	1,3	-
		%	89,	11,0	-	-	100			-
	K	N	213	62	3	45	323*	44	2,6	3,3
		%	65,9	19,2	0,9	13,9	100			126

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 2 (K) valvontarangaistusta.

Noin kaksi kolmesta väärennöksen perustunnusmerkistön nojalla tuomituista saa sakkorangaistuksen. Vankeuteen tuomittaessa normaalirangaistus

on 2–4 kuukautta vankeutta, joista 40 prosenttia tuomittiin ehdottomana vankilarangaistuksena.

Ryöstörikokset

Ryöstöistä 80 % tuomittiin perustunnusmerkistön mukaan vuonna 2016.

Taulukko 10 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa 2016 (RL 31:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Ryöstö RL 31:1	Y	N	1	90	11	34	137*	60	8,1	9,8
		%	0,7	65,7	8,0	24,8	100			176
	K	N	2	191	20	166	381*	50	9,4	13,2
		%	0,5	50,1	5,2	43,6	100			172
Törkeä ryöstö RL 31:2	Y	N	-	8	-	20	28	-	18,8	30,4
		%		28,6		71,4	100			-
	K	N	-	13	-	93	106	-	19,5	35,2
		%		12,3		87,7	100			-

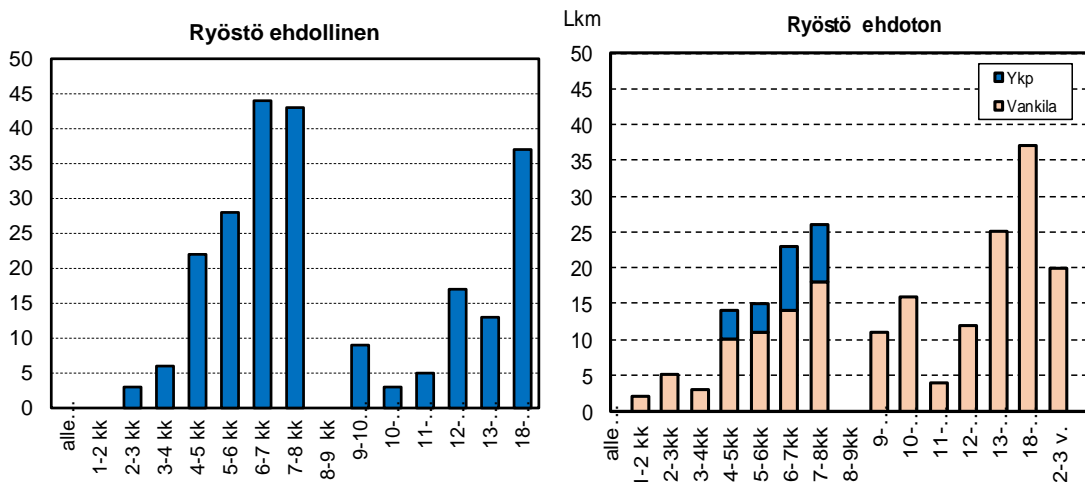
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

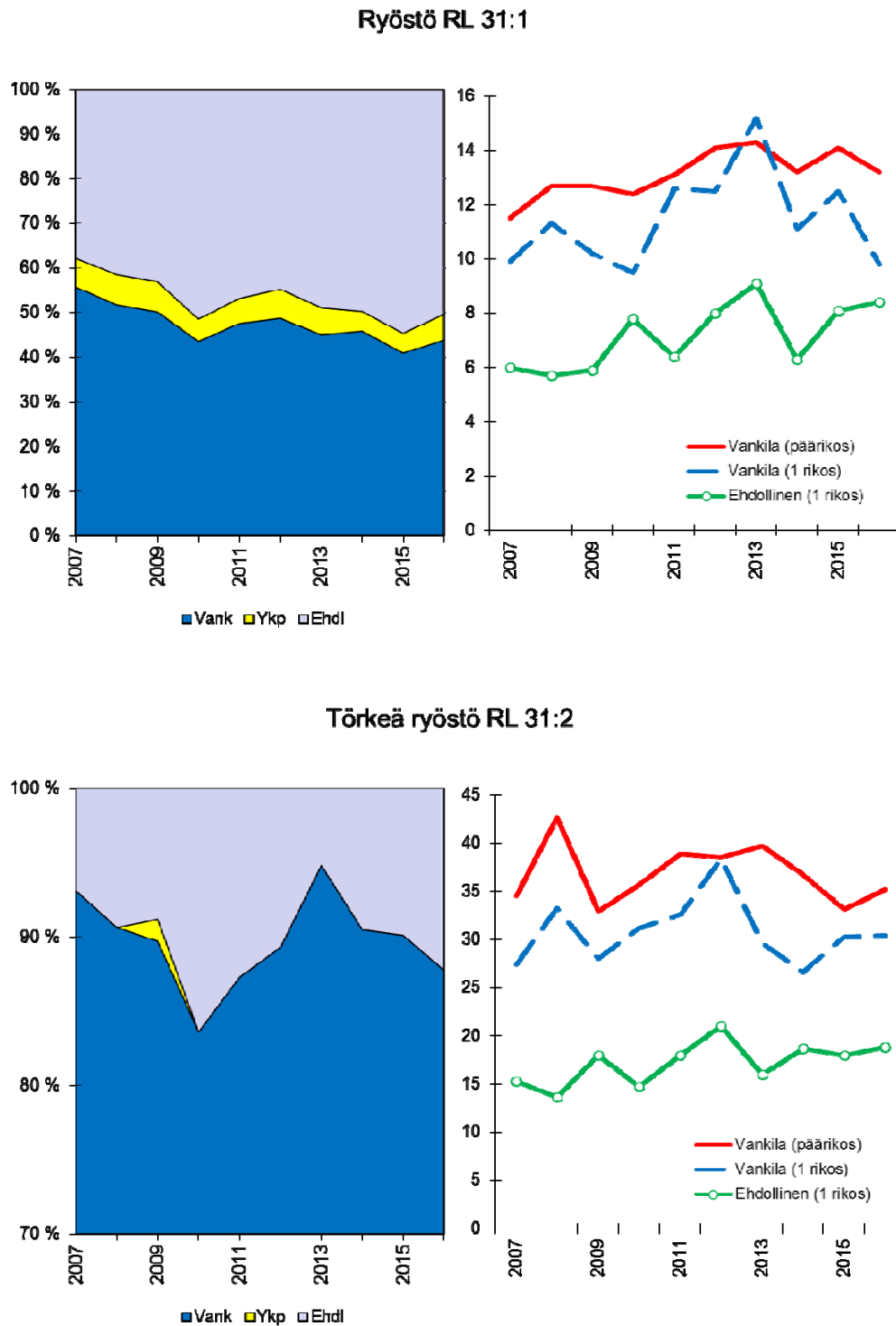
* Sisältää 1 (Y) ja 2 (K) valvontarangaistusta.

Rangaistusten ero eri törkeysportaissa on huomattava. Ryöstön *perusmuodosta* (RL 31:1, joka kattaa myös verraten lievät tekemuodot) tuomitaan keskimäärin 6–16 kuukautta vankeutta (joista noin puolet on ehdottomia ja puolet ehdollisia). Ehdottomista vankilarangaistuksista 28 % on 4–8 kuukauden pituisia ja 50 % 1–3 vuoden mittaisia. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta (60 %).

Kuvio 10 Ryöstöstä (RL 31:1) tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2016
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Jos kyseessä on *törkeä ryöstö* (esim. rikos on tehty käyttäen ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä), keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta ehdottomana. Rangaistustason vuosittaiset vaihtelut ovat melko suuria suuntaan ja toiseen.

Kuvio 11 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa (RL 31:1–2) vuosina 2007–2016

Taloudellinen rikollisuus

Veropetos. Lievimmit rikoslain 29 luvun vastaiset verorikokset käsitellään pääsääntöisesti rangaistusmääräysmenettelyssä. Tuomioistuimissa käsitellyistä jutuista törkeän veropetoksen osuus oli yli puolet (56 %).

Taulukko 11 Rangaistuksen määrääminen verorikoksissa 2016 (RL 29:1–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Veropetos RL 29:1	Y	N	33	54	-	-	87	69	2,5	-
		%	37,9	62,1	-	-	100,0			-
	K	N	50	66	-	-	116	66	2,6	-
		%	43,1	56,9	-	-	100			-
Törkeä veropetos RL 29:2	Y	N	-	43	-	4	47	-	8,5	14,3
		%		91,5	-	8,5	100			-
	K	N	-	71	1	5	77	-	8,7	16,8
		%		92,20	1,3	6,5	100,0			209
Lievä veropetos RL 29:3	Y	N	43	-	-	-	43	19	-	-
		%	100,0				100			-
	K	N	605	-	-	-	605	20	-	-
		%	100,0				100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Veropetoksen normaalirangaistus on ehdollinen vankeusrangaistus (57 %). *Törkeästä veropetoksesta* tuomitaan vankeutta, joista suurin osa määrätään ehdolliseksi. Ehdollisten keskipituus on 6–10 kuukautta ja ehdottomien vuodesta puoleentoista vuoteen. Rangaistusten ohella rikoksiin liittyy säännönmukaisesti joukko hallinnollisia maksuseuraamuksia.

Lievästä veropetoksesta ehdoton valtaosa (96 %) käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä. Keskirangaistus on 20–25 päiväsakkoa.

Velallisen rikokset. RL 39 luvun velallisen rikoksista käytännössä tavallisin on velallisen epärehellisyys (89 %), joista törkeitä tekemuotoja on jo neljä viidestä (81 %). Velallisen rikoksiin läheisesti liittyviä kirjanpitorikoksia tuomitaan RL 39 luvun rikoksiin nähden yli kaksinkertainen määrä.

Velallisen epärehellisyydestä normaalirangaistus on ehdollinen vankeus (3–5 kk) samoin kuin *törkeästä velallisen epärehellisyydestä* (8–10 kk). Yksittäisestä kirjanpitorikoksesta tuomitaan useimmiten sakkoa ja *törkeästä kirjanpitorikoksesta* (K) 8–12 kuukauden ehdollinen vankeusrangaistus.

Taulukko 12 Rangaistuksen määrääminen velallisen rikoksissa (RL 39:1–3) ja kirjanpitorikoksissa (RL 30:9) 2016

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Velallisen epärehellisyys RL 39:1	Y	N	2	12	-	-	14	38	4,2	-
		%	14,3	85,7			100			-
	K	N	4	15	-	-	19	51	3,9	-
		%	21,1	78,9			100			-
Törkeä velallisen epärehellisyys RL 39:1a	Y	N	-	62	1	4	67	-	8,2	17,3
		%		92,5	1,5	6,0	100			115
	K	N	-	103	2	8	113	-	8,7	16,9
		%	-	91,2	1,8	7,1	100			138
Velallisen petos RL 39:2	Y	N	1	-	-	-	1	50	-	-
		%	100,0	-			100			-
	K	N	1	-	-	-	1	50	-	-
		%	100,0	-			100			-
Törkeä velallisen petos RL 39:3	Y	N	-	6	-	-	6	-	9,8	-
		%		100,0			100			-
	K	N	-	10	-	-	10	-	11,2	12,0
		%		100,0			100			-
Kirjanpitorikos RL 30:9	Y	N	66	40	1	-	107	51	2,9	-
		%	61,7	37,4	0,9	-	100			90
	K	N	82	53	1	-	136	54	3,0	-
		%	60,3	39,0	0,7	-	100			90
Törkeä kirjanpitorikos RL 39:1a	Y	N	-	72	2	1	75	-	6,2	5,0
		%	-	96,0	2,7	1,3	100			185
	K	N	2	327	8	57	386	100	10,8	22,2
		%	0,5	84,7	2,1	14,8	100			179

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Liikennerekokset

Liikennejuopumus. Vajaa puolet (42 %) RL 23 luvun vastaisista liikennejuopumusrikoksista on törkeitä rattijuopumuksia. Perustunnusmerkistön mukaisia rattijuopumuksia oli 57 prosenttia. Vesiliikennejuopumuksia tuomittiin 296 henkilöä vuonna 2016, mikä on hieman enemmän kuin edellisenä vuonna.

Taulukko 13 Rangaistuksen määrääminen liikennejuopumusrikoksissa 2016 (RL 23:3–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)			
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Valvonta-rangaistus	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t) Val.rang.
Rattijuopumus	Y	N	3038	10	14	-	2	3064	48	1,4	1,0
RL 23:3											34
	%		99,2	0,3	0,5	-	0,1	100			-
	K	N	5711	121	84	13	336	6265	52	1,5	1,7
											55
	%		91,2	1,9	1,3	0,2	5,4	100			1,4
Törkeä	Y	N	42	2532	238	18	62	2892	73	1,8	2,3
rattijuopumus											82
	%		1,5	87,6	8,2	0,6	2,1	100			2,4
RL 23:4	K	N	87	4814	747	95	588	6331	70	2,1	3,6
											91
	%		1,3	76,0	11,8	1,5	9,3	100			2,9

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

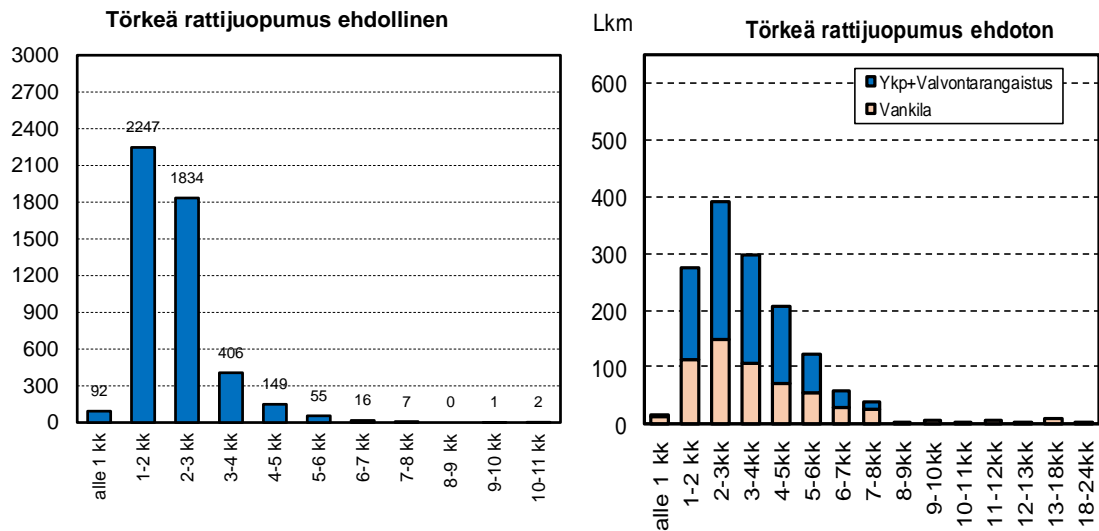
Lähde: Tilastokeskus

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (91 %). Törkeän rattijuopumuksen (RL 23:4) normaali-rangaistuslaji (74 % tuomituista) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus (97 % ehdollisista). Melkein aina (98 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa vajaassa 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on noin 13 prosenttia. Ehdottomista vankilarangaistuksista 93 prosenttia on 1–8 kuukauden mittaisia. Sakkoa tuomitaan törkeästä rattijuopumuksesta 1–4 prosentissa tapauksista.

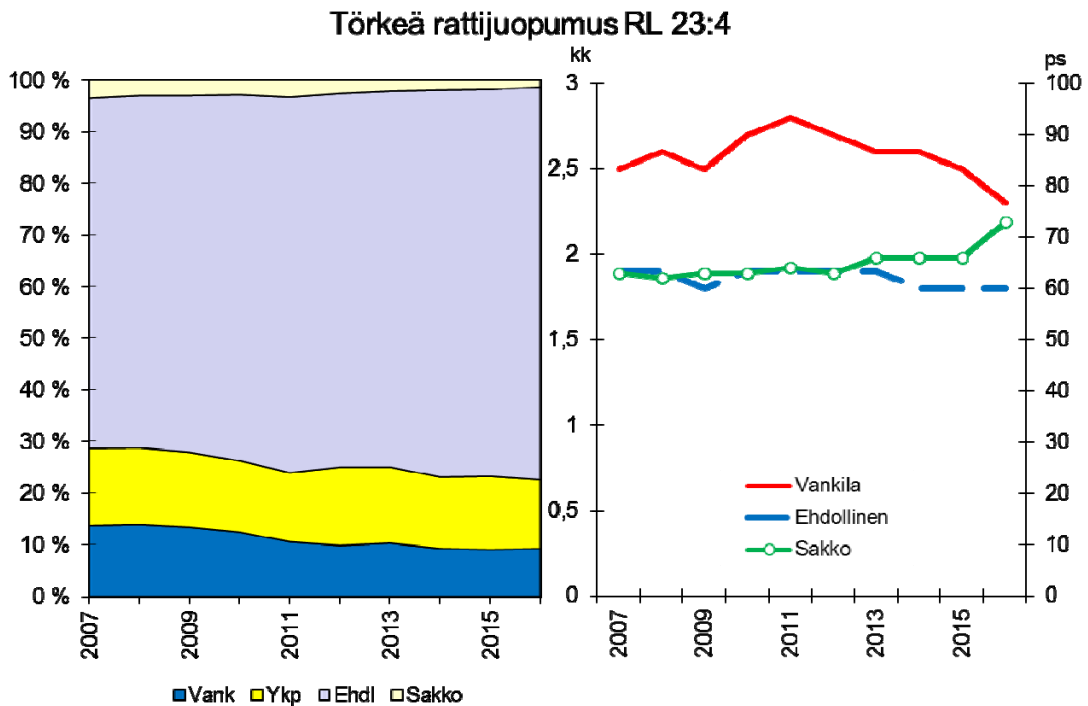
Vuoden 2000 jälkeen *huumaantuneena ajaminen* tuomitaan yleisten rattijuopumussäännösten nojalla. Rangaistustilasto ei siten enää erittele huumeita muista päihteistä. Aiemmin huumaantuneena ajamisesta seurasi ehdotonta vankeutta noin 40 %, ehdollista vankeutta noin 25 % tai sakkoa noin 30 %. *Vesiliikennejuopumuksesta* tuomitaan käytännössä sakkoa (keskiluku 32 päiväsakkoa). Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkkien sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä aikaisemmat rattijuopumustuomiot.¹

Tärkeänä erityisryhmänä ovat tapaukset, joissa liikennejuopumukseen liittyy kuolemantuottamus. Niitä on vuosittain 7–8 tapausta. Kuolemantuottamuksen ja rattijuopumuksen yhdistelmästä noin puolet tuomitaan ehdollisina ja puolet ehdottomina vankeusrangaistuksina. Ehdottomista vajaa kymmenesosa muunnetaan yhdyskuntapalvelukseksi. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus on vajaa kaksi vuotta. Tuomioiden pituudet vaihtelevat noin puolesta vuodesta viiteen vuoteen vankeutta.

¹ Vesiliikennejuopumuksen rangaistuskäytännöstä on tarkempi selvitys oikeusministeriön työryhmäraportissa 16/2011 ”Vesiliikennejuopumuksen promilleraja”.

Kuvio 12 Törkeästä rattijuopuksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2016
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 13 Rangaistuksen määrääminen törkeästä rattijuopuksesta (RL 23:4) vuosina 2007–2016

Muut liikenne rikokset. Rikoslain 23 luvun liikenne rikosten seuraamukset määrätään pääsääntöisesti (82 % tapauksista) rangaistusmääräysmenetelystä. Vajaa puolet (43 %) tuomioistuimissa ratkaistusta liikenne rikoksista (RL 23 luku; pl. liikennejuopumus) oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia. Ajokorttita-ajon osuus on 55 prosenttia. Törkeitä liikenteen vaarantamisia on kaikista tuomioistuimissa tuomituista liikenteen vaarantamisista runsas kolmannes (41 %).

Taulukko 14 Rangaistuksen määrääminen muissa liikenne rikoksissa 2016 (RL 23:2 ja 23:10)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Törkeä liikenne- turvallisuuden vaarantaminen RL23:2	Y	N	1561	96	4	2	1663	60	2,0	0,8
		%	93,9	5,8	0,2	0,1	100			90
	K	N	1891	261	43	177	2375*	61	2,6	4,7
		%	79,6	11,0	1,8	7,5	100			93
Korttilla ajo RL 23:10	Y	N	7050	27	12	60	7151**	26	1,0	1,0
		%	98,6	0,4	0,2	0,8	100			35
	K	N	10566	62	28	150	10812**	27	1,3	1,1
		%	97,7	0,6	0,3	1,4	100			41

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 3 (K) tuomittua valvontarangaistusta.

** Sisältää 2 (Y) ja 6 (K) valvontarangaistusta.

Runsaat 80 prosenttia törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen tapauksista tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista yli puolet on ehdollisia.

Huumausainerikokset

Taulukko 15 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksissa 2016 (RL 50:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Huumausainerikos RL 50:1	Y	N	1026	430	35	72	1564	46	3,9	5,5
		%	65,6	27,5	2,2	4,5	100			91
	K	N	1713	809	85	301	2913*	50	3,9	5,1
		%	58,8	27,8	2,9	10,3	100			100
Huumausaineen käyttörikos RL 50:2a	Y	N	4317	-	-	-	4317	13	-	-
		%	100,0	-			100			-
	K	N	5329	-	-	1	5330	14	-	0,7
		%	100,0	-		0,0	100			-
Törkeä huumausainerikos RL 50:2	Y	N	-	120	1	112	234	-	15,6	45,3
		%		51,3	0,4	47,9	100			177
	K	N	2	206	1	312	521	65	16,1	45,2
		%	0,4	39,5	0,2	59,9	100			177

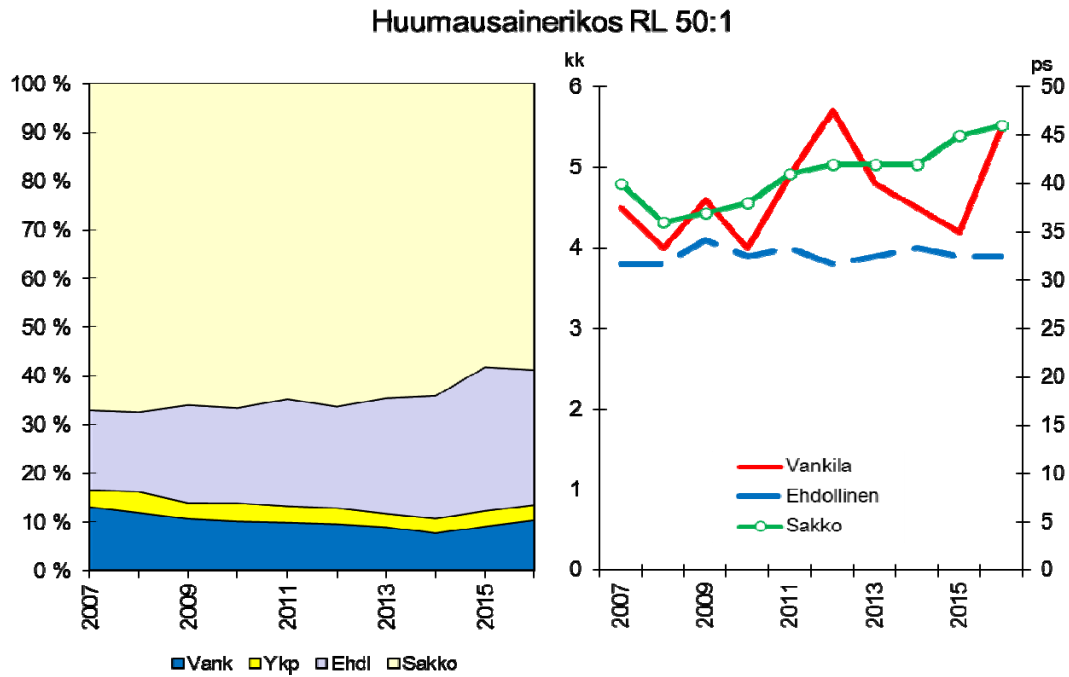
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

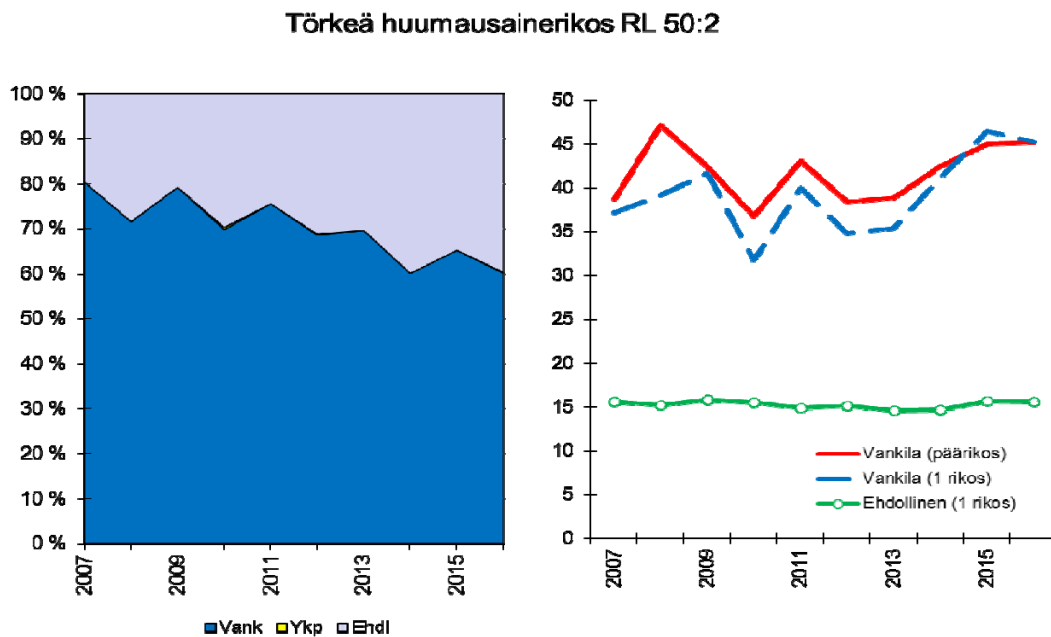
Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 1 (Y) ja 5 (K) tuomittua valvontarangaistusta.

Yli puolet *huumausainerikoksesta* (RL 50:1) tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista neljännes on ehdottomia vankilatuomioita (keskipituus 4–5 kk). *Törkeästä huumausainerikoksesta* langetetut rangaistukset ovat tätä selvästi ankarampia. 60–80 prosenttia päärikoksena tuomituista törkeistä huumausainerikoksista johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vankilarangaistusten keskipituus on 3–4 vuotta.

Kuvio 14 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksessa (RL 50:1) vuosina 2007–2016

Kuvio 15 Rangaistuksen määrääminen törkeässä huumausainerikoksessa (RL 50:2) vuosina 2007–2016

Vuonna 2001 lakiin otettiin uusi huumausaineen käyttörikosta koskeva tunnusmerkistö. *Käyttörikoksesta* tuomitaan keskimäärin 13 päiväsakon suuruisia sakkorangaistuksia.

Rangaistuskäytännön vertailua

Seuraavassa asetelmassa on tarkasteltu vankilarangaistusten osuutta eri rikoksista tuomituista ja rangaistusten keskipituuksia vuosina 2014–2016. Tällä tavalla eri rikoksista tuomittuja rangaistuksia voidaan rikostyypeittäin asettaa ankaruusjärjestykseen.¹

Taulukko 16 Käräjäoikeuksissa eri rikoksista tuomitut 2014–2016

RIKOS	Tuomitut	Vankila %	Ka (kk)	Med (kk)
21:2§1 Murha	49	100	Elinkausi	
21:1§1 Tappo	132	91,7	116,4	114,9
21:1§2 Tapon yritys	268	91,7	45,4	45
20:2§1 Törkeä raiskaus	75	90,7	53,6	51
31:2§1 Törkeä ryöstö	292	89,0	34,9	32,2
50:2§ Törkeä huumausainerikos	1 602	61,6	44,3	33,7
20:7§1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	330	64,2	34,9	30,4
31:4§1 Törkeä kiristys	31	61,3	18,5	16,9
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	1 379	51,9	25,7	22,6
21:9§ Törkeä kuolemantuottamus	32	37,5	25,9	25,3
20:1§1–2 Raiskaus	322	37,5	26,3	24,3
28:2§1 Törkeä varkaus	1 359	51,0	14,1	11,4
31:1§1 Ryöstö	1 252	42,9	13,5	11,7
37:9§ Törkeä maksuvälinepetos	175	27,4	11,9	9,9
34:1§1–2 Tuhotyö	100	25,0	19,1	18,7
30:9a§ Törkeä kirjanpitorikos	1 245	17,4	23,9	24,4
16:1§ Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	675	23,6	7,6	6
36:2§1 Törkeä petos	985	22,8	15,6	12
35:2§1 Törkeä vahingonteko	211	20,4	11,2	9,5
29:2§ Törkeä veropetos	253	9,5	17,5	16,1
25:1§ Vapaudenriisto	59	20,3	4,9	2,9
28:1§1 Varkaus	8 385	16,6	2,8	2
33:1§1 Väärennys	1 307	13,3	3,1	2,6
23:4§ Törkeä rattijuopumus	20 756	9,2	3,7	3
50:1§ Huumausainerikos	9 023	8,9	4,9	3,5
20:6§1-2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	546	6,8	17	15
20:4§1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	113	8,0	8	7,1
36:1§1–2 Petos	6 655	8,2	4,4	3
28:5§1 Törkeä kavallus	380	5,0	17,2	12,7
21:5§1 Pahoinpitely	20 352	7,2	4,6	3
23:2§1-2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	7 361	6,8	5,1	4
39:1a§ Törkeä velallisen epärehellisyys	343	4,7	15,1	14,9
23:3§ Rattijuopumus	19 043	4,9	1,7	1,5
29:1§ Veropetos	342	2,3	4,4	4,6
21:8§ Kuolemantuottamus	133	1,5	15,5	15,5
28:4§1–3 Kavallus	740	1,5	2,2	2,3
30:9§ Kirjanpitorikos	460	0,0	0	0
Yhteensä 2014–2016	106 765	11,9	13,6	11,5

¹ Ks. menetelmän selostetta OPTL 2012, 185–188. Listalta puuttuvat sellaiset rikoslajit (esim. seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä tuhotyö, törkeä vapaudenriisto, kiristys ja törkeä väärennys), joissa vuosittain annettujen tuomioiden määrä on vähäinen.

Murhasta seuraa 92 % tapauksista elinkautinen vankeusrangaistus. *Taposta* tuomitaan niin ikään ehdotonta vankeutta. Vankeuden keskipituus on noin 9,5 vuotta. Täytettyjen henkirikosten jälkeen listalla seuraavat *tapon yritys* ja *törkeä raiskaus*. Lähes yksinomaisena seuraamuksena on vankeus ja keskipituus noin 4 vuotta. Samaan ryhmään voi lukea myös *törkeän ryöstön*, missä vankeusrangaistusten osuus on vähintään 90 prosenttia. Vankeuden keskipituus on törkeissä ryöstöissä kuitenkin hieman matalampi kuin edellä mainituissa, noin 3 vuotta.

Kolmantena ryhmänä erottuvat *törkeä huumausainerikos*, *törkeä kiristys* ja *törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*. Vankilan osuus on noin 60 %:n vaiheilla ja keskirangaistukset noin 3–3,5 vuoden tienoilla. Törkeän kiristyksen keskirangaistukset ovat kuitenkin selvästi matalammat (noin 1,5 vuotta).

Neljänteen törkeysluokkaan sijoittuvat *raiskaus*, *törkeä pahoinpitely* ja *törkeä kuolemantuottamus*. Vankilan osuus on 35–55 prosentin liepeillä ja keskirangaistus kahden vuoden vaiheilla. Ehdollisten vankeustuomioiden keskipituus on 1–1,5 vuotta.

Viidentenä ryhmänä erottuvat *ryöstö* ja *törkeä varkaus*. Molemmista puolet tai hieman alle puolet tekijöistä tuomitaan vankilaan. Vankeuden keskipituus on molemmissa rikoksissa vuoden vaiheilla. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta.

Tästä eteenpäin rikosten ryhmittely käy vähemmän selkeäksi. Omaksi ryhmäkseen erottuvat kuitenkin vakavat talousrikokset. *Törkeä kirjanpitorikos*, *törkeä petos* ja *törkeä veropetos*, joista tuomitaan vankeutta n. 10–25 prosentissa tapauksia keskirangaistusten vaihdella 16–24 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä petoksesta* ja *törkeästä veropetoksesta* tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus on 4–10 kuukautta. *Törkeiden kirjanpitorikosten* kohdalla ehdollisten tuomioiden pituus on 8–12 kuukautta. Samaan kategoriaan voidaan lukea myös *törkeä maksuvälinepetos*, *tuhotyö* ja *törkeä vahingonteko*.

Muita käytännön kannalta keskeisiä rikoksia listassa ovat *varkaus* (vankeutta noin joka kuudennessa tapauksista, normaalirangaistusvyöhyke 2–3 kk), *törkeä rattijuopumus* (vankeutta 10 %, normaalirangaistusvyöhyke 1–4 kk) ja *pahoinpitely* (vankeutta 7 %, normaalirangaistusvyöhyke 1–8 kk). Enemmän kuin puolet *tavallisista varkauksista* tuomitaan sakkoon. Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on 1–4 kuukautta. Noin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon. Ehdollisena tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–5 kuukautta.

Talousrikoksissa *velallisen epärehellisyydestä*, *törkeästä velallisen epärehellisyydestä*, *törkeästä velallisen petoksesta* ja *veropetoksesta* tuomitaan yleensä ehdollista vankeutta (keskimäärin 4–8 kk), kun taas *kirjanpitorikoksesta* ja *velallisen petoksesta* normaalirangaistus on sakko.

8 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

Tapio Lappi-Seppälä, Hannu Niemi & Sasu Tyni

Vankiluku

Vankiryhmät. Vuosina 1990–2016 oli vankiloissa vankeja päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 1 Vankien päivittäiset keskimäärät vankiryhmittäin vuosina 1990 ja 2007–2016

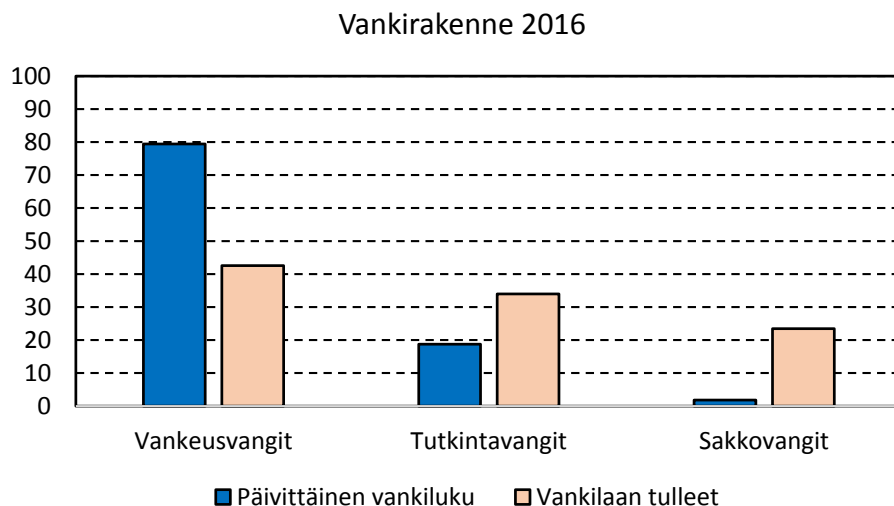
	1990	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vankeusvankeja	2944	2772	2697	2688	2476	2443	2386	2349	2218	2216	2276
Elinkautisvankeja	30	139	148	152	159	168*	175*	200*	208*	203*	202*
Tutkintavankeja	372	506	559	569	599	598	626	578	619	597	585
Sakkovankeja	95	134	121	83	57	53	49	48	52	52	57
Yhteensä	3441	3551	3526	3492	3291	3262	3236	3175	3097	3068	3120

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

* Elinkautisvankien määrä vuoden alussa. Elinkautisvangit eivät sisälly yllä vankeusvankien ryhmään.

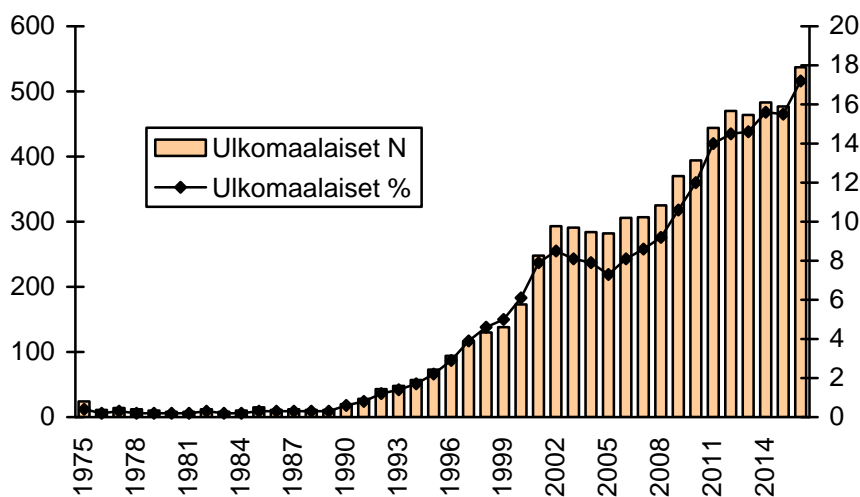
Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja 3 888 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 41,7 prosenttia. Taulukon erottelemista ryhmistä kasvoivat eniten sakkovangit ja tutkintavangit. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 ja on kääntynyt sen jälkeen laskuun. Vankiluku on vähentynyt viidenneksen (–20 %) vuonna 2016 vuodesta 2005. Sakon muuntorangaistusta koskeva lainuudistus on vähentänyt sakkovankien määrää odotetusti. Elinkautisvankien määrä kasvoi kuitenkin edelleen, muttei enää vuosina 2015–2016. Yhdyskuntapalvelua oli suorittamassa keskimäärin päivässä 1 120 henkilöä (1 217 vuonna 2015) ja valvontarangaistusta 47 tuomittua vuonna 2016 (48 vuonna 2015).

Kun tarkastellaan vapaudesta vankilaan tulleita (yhteensä 5 732 vuonna 2016) vankiryhmittäin, suurin ryhmä oli vuonna 2016 vankeusvangit eli ne, jotka tulevat kärsimään rikoksesta tuomittua rangaistusta (43 % vangeista). Tutkintavankeja oli 34 prosenttia ja sakkovankeja 23 prosenttia vuonna 2016. On huomattava, että päivittäisestä vankiluvusta sakkovankien osuus oli vain noin kaksi prosenttia ja vankeusvankien noin 80 prosenttia. Erot johtuvat siitä, että sakkovankien muuntorangaistukset ovat pituudeltaan lyhyitä – tavallisesti enintään kuukauden mittaisia – verrattuina muihin vankiryhmiin ja varsinkin vankeusvankeihin.

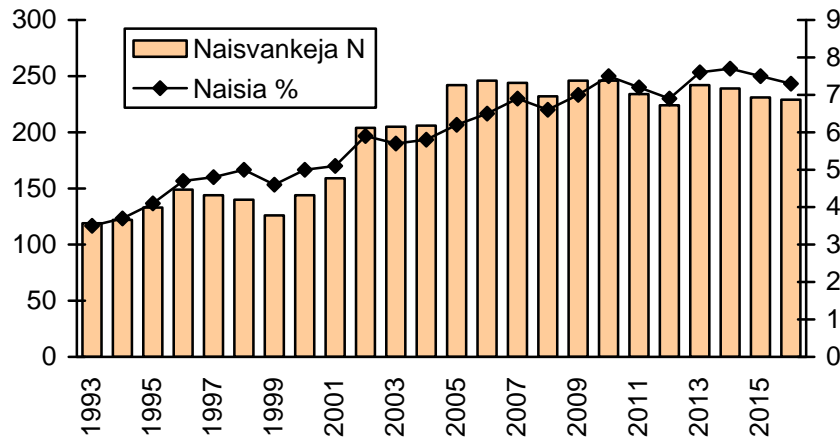
Kuvio 1 Vankien päivittäinen keskimäärä ja vapaudesta vankilaan tulleet vankiryhmittäin vuonna 2016 (%)

Muista kasvaneista vankiryhmistä on mainittava ennen kaikkea ulkomaalaiset. Heitä oli vielä 1990-luvun alussa laitoksissa 20–30. Määrä kymmenkertaistui kymmenessä vuodessa. Vuonna 2016 ulkomaalaisia vankeja oli keskimäärin päivässä 537, eli 17,2 prosenttia vankiluvusta. Vankeusrangaistusta ulkomaalaisista kärsi keskimäärin 223 henkilöä (58 % ulkomaalaisvangeista) päivittäin (9,0 % vankeusvangeista) vuonna 2016. Ulkomaalaisia tutkintavankeja oli 223 vuonna 2016.

Kuvio 2 Ulkomaalaisten vankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1975–2016
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

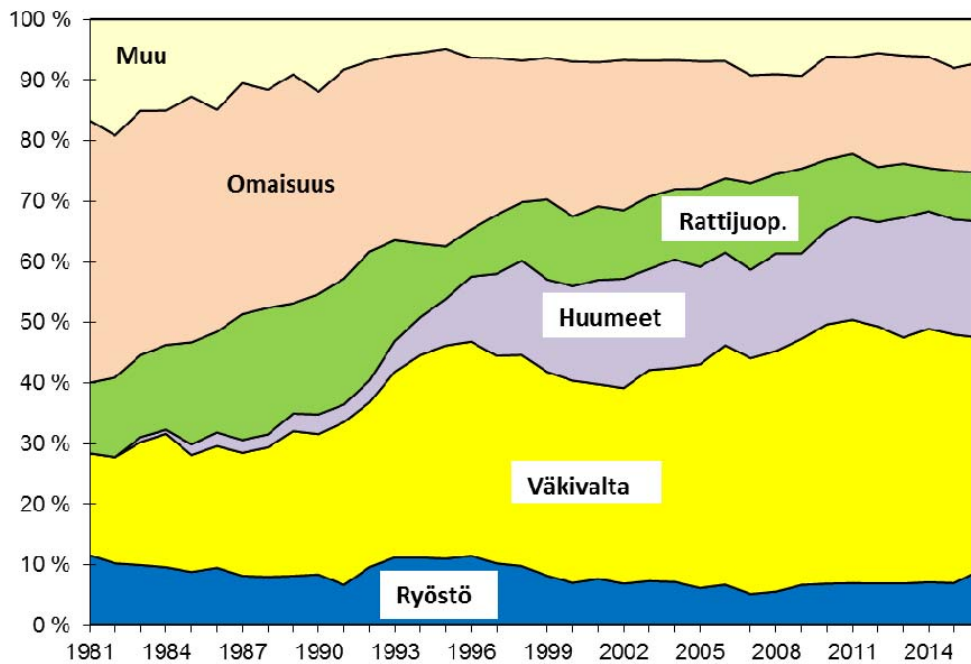
Naisten osuus vangeista on kasvanut 1990-luvun alun neljästä prosentista 6–8 prosenttiin.

Kuvio 3 Naisvankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1993–2016
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Rikos. Myös vankien rikosjakaumissa on tapahtunut muutoksia. 1970-luvun loppupuolella rattijuopumusrikosten suhteellinen osuus pieneni, kun taas 1980-luvun alussa varkausrikosten osuus aleni. 1990-luvun merkittäviä piirteitä on väkivaltarikosten sekä huumausainerikosten osuuden kasvu. Tämä trendi on vain ajan myötä vahvistunut.

Noin viidennes (21 %) vangeista kärsii tuomiota, jonka päärikoksena oli henkirikos vuonna 2016. Huumausainerikoksesta tuomittuja vankeja oli vastaavasti 19 prosenttia ja muusta väkivaltarikoksesta tuomittuja 17 prosenttia päivittäisestä vankiluvusta. Tässä on hyvä muistaa, että päivittäiseen vankilukuun vaikuttaa suuresti tuomion pituus, mikä nostaa erityisesti henkirikoksista tuomittujen osuutta, koska he tulevat pitkiä rangaistuksia istuessaan lasketuiksi mukaan monena vuotena. Jos rikokset laskettaisiin vuosittain vapaudesta vankilaan saapuneiden mukaan, rikosten jakauma olisi toisenlainen.

Kuvio 4 Rangaistusvankien päärikos päivittäisestä vankiluvusta (1.5) vuosina 1981–2016. Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Puolet ulkomaalaisista rangaistusvangeista (50 % vuonna 2016) kärsii tuomiotaan huumausainerikoksista.

Taulukko 2 Ulkomaalaisten rangaistusvankien päärikos päivittäisestä (1.5) vankiluvusta (%) vuosina 2007–2016

Vuosi	Väki- valta	Siveellisyys- rikos	Ryöstö	Omaisuus- rikos	Ratti- juopumus	Huumaus- aine	Muu rikos	Yhteensä (N)
2007	24	8	7	11	2	42	7	214
2008	23	6	9	9	4	42	6	190
2009	17	8	7	13	5	46	6	213
2010	17	5	9	20	2	46	2	212
2011	13	9	8	17	1	48	4	227
2012	17	9	3	21	4	44	1	267
2013	14	8	5	19	3	49	2	276
2014	14	9	11	16	3	46	2	256
2015	17	10	5	18	1	46	2	294
2016	17	6	6	15	5	50	3	307

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Kaikista (laskettuna päivittäisestä, 1.5 vallinneesta vankiluvusta) vuonna 2016 vankilassa olleista ulkomaalaisista 25 prosenttia oli Viron ja 10 prosenttia Irakin kansalaisia. Venäjän, Liettuan ja Romanian kansalaisia oli kutakin noin 5–6 prosenttia.

Rangaistusajat. Rangaistusaikoja voidaan kuvata eri tavoin. Yksi keino on mitata laitoksesta vapautuneiden vankien laitoksessa viettämän ajan pituus. Tämä on luotettavin tapa mitata todellisen laitosajan pituutta.

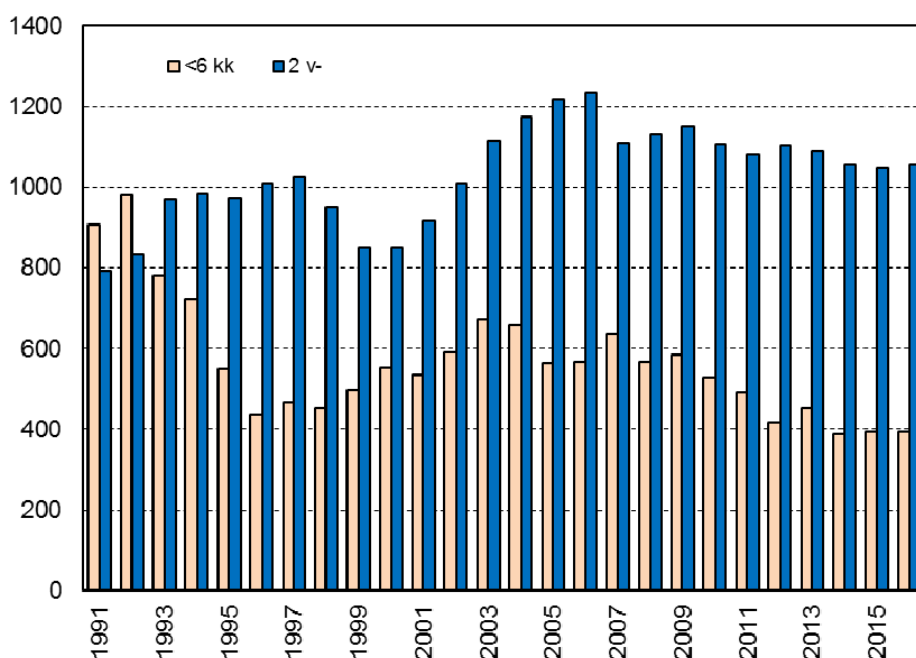
Taulukko 3 Vapautuneiden rangaistusvankien laitoksessa suorittama aika vuosina 1990, 2007–2016

Rangaistusajan pituus	1990	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
enintään 3 kk	54	46	48	48	47	47	44	40	44	42	39
yli 3 kk–6 kk	20	18	16	16	16	16	14	16	15	14	16
yli 6 kk–1 v.	15	15	15	15	15	15	17	17	17	16	14
yli 1 v–2 v.	7	14	13	13	15	14	15	17	15	19	19
yli 2 v.–	4	7	8	8	8	8	9	10	9	10	12
Yhteensä %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	6112	4627	4484	4556	4193	3982	3728	3582	3386	3304	3233
Yli 1 v. rangaistuksia	714	973	939	960	974	910	908	959	813	960	976

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Yli kahden vuoden laitosaikojen osuus kasvoi vuosina 1992–1998 kaksinkertaiseksi. Samalla kaikkein lyhyimpien aikojen osuus alentui. Vuonna 1999 tilanne tasaantui ja vuonna 2000 lyhyiden (enintään 3 kk) vankeusrangaistusten osuus kasvoi. Pitkien vankeusaikojen (sekä yli 2 v. että 1–2 v.) osuus on jonkun verran kasvanut vuodesta 2007 vuoteen 2016. Selkeintä kasvu on yli yhden ja enintään kahden vuoden tuomioiden osuuksissa.

Rangaistuskäytännön viimeaikaiset muutokset ottaisi paremmin huomioon menetelmä, jolla kuvataan laitoksessa rangaistustaan vielä suorittavien vankien odotettavissa olevaa laitosaikaa.

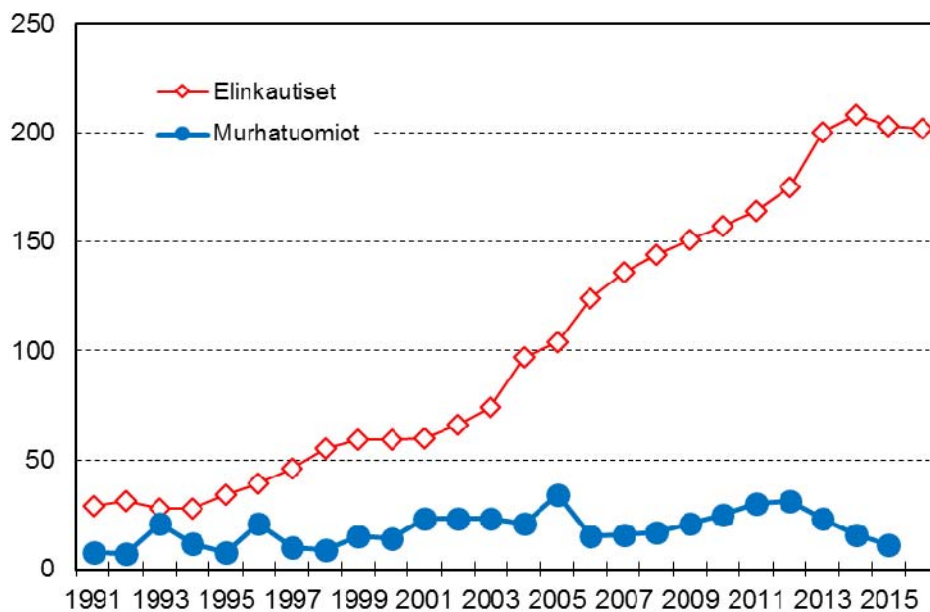
Kuvio 5 Rangaistusvankien ennakoidut laitosajat (poikkileikkaus) 1991–2016

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Myös rangaistusta suorittavien vankien odotettavissa olevan laitosaajan pituuksissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia 1990-luvulla. Vuosikymmenen alkupuolella vankiloissa istui lähes 1 000 vankia, joiden laitos aika jäi otaksuttavasti alle 6 kuukauden. Vuoteen 1996 mennessä tämä ryhmä oli kutistunut puoleen. Muutos oli seurausta yhdyskuntapalvelun osuuden kasvusta. Sitten ryhmän osuus on hieman noussut vuosina 1998–2003, mikä sekkin on yhteydessä yhdyskuntapalvelun käytön muutoksiin.

Samanaikaisesti 2 vuotta tai tätä pidempään laitoksessa viipyvien määrä nousi vuosina 1990–1997 vajaasta 800:sta 1 000:een, kääntyen tämän jälkeen lyhyeen laskuun. Laskua seurasi vuosina 2000–2006 nopea nousu. Sen jälkeen nousu kääntyi taas lievään laskuun.

Tiedot elinkautisten vankien määristä ja murhatuomioista ovat kuviossa 6.

Kuvio 6 Elinkautisvangit vuoden alussa ja murhatuomiot 1991–2017

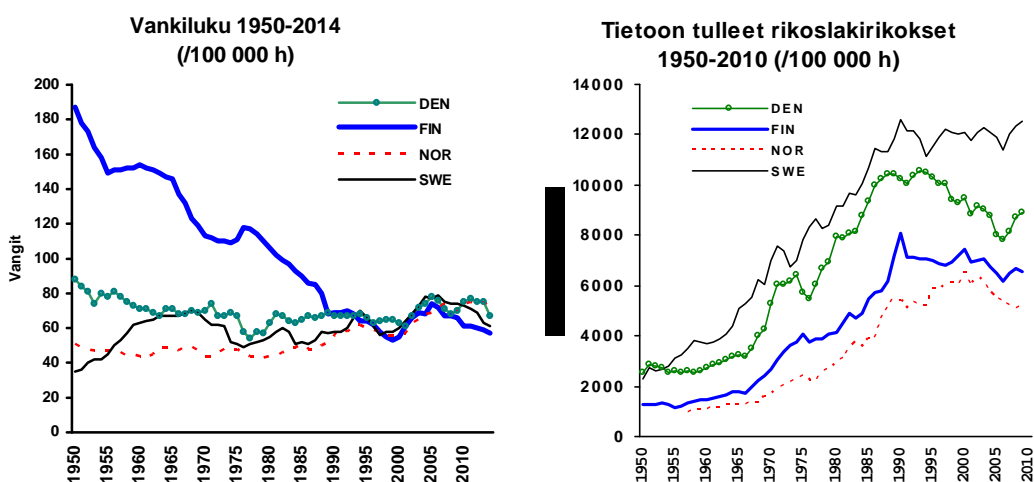
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Elinkautisvankien määrä on kasvanut 20 vuodessa viisinkertaiseksi. Murhatuomioiden määrä on pysynyt pääosin 10–30 välillä. Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä (ks. edellä jakso A.5), mutta myös elinkautisten todellisella pituudella ja niihin vaikuttavilla ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ja armahdusten ajoittamisella on tässä merkitystä. Vapautuneiden elinkautisvankien suorittaman vankeuden pituus oli keskimäärin 10,5 vuotta 1990-luvulla (1992–1999) ja nousi 13,4 vuoteen 2000-luvulla sekä edelleen 14,6 vuoteen 2010-luvulla. Elinkautisvankien vankilassa istutun ajan pituus oli siten 2010-luvulla 39 prosenttia eli noin neljä vuotta pitempi kuin 1990-luvulla. Vuosina 1992–2016 alka-

neiden elinkautisvankien määrä (299) on yli kolminkertainen samaan aikaan ehdonalaisesti vapautuneiden määrään (82) verrattuna.¹

Koko määräaikaista vankeusrangaistustaan oli 1.5.2016 suorittamassa 35 vankia. Heillä on myös lain mukaan mahdollisuus hakea ehdonalaista vapauttamista Helsingin hovioikeudelta kärsittyään vähintään viisi kuudesosaa tuomiostaan. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on kuitenkin näille vaarallisille rikoksenuusijoille harvinaista (ks. edellä jakso A.6).

Kansainväliset vertailut. Seuraavasta kuviosta ilmenee väkilukuun suhteutettu vankiluvun kehitys neljässä pohjoismaassa vuosina 1950–2014.² Mukaan on liitetty myös vertailutieto poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista samalta ajalta.

Kuvio 7 Vankiluku ja poliisin tietoon tullut rikollisuus pohjoismaissa 1950–2014

Lähteet: von Hofer et al. (2012), Kristofferssen (2014), Hildebrandt (2014) ja www.prisonstudies.org

Neljässä vuosikymmenessä Suomen vankiluku aleni tasaisesti noin kolmannekseen aikaisemmasta. Samalla saavutettiin yhteispohjoismainen taso. Vankiluvun dramaattisestakin muutoksesta huolimatta pohjoismaiden rikollisuuskehitykset ovat seurailleet toisiaan. Kuvioista havaittava pohjoismaisten rikosprofiilien samansuuntaisuus ja vankiprofiilien erilaisuus kertoo konkreettisesti rangaistuspolitiikan rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa rikollisuuden tasoon (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1998).

Yksityiskohtaiset tiedot pohjoismaiden vankiluvuista vuosilta 2005–2014 ovat taulukossa 4.

¹ Vapautuneiden lisäksi 15 vankia on kuollut rangaistusaikana ja kahden vangin rangaistuksen täytäntöönpano on siirretty muuhun maahan.

² Vuosilta 2015–2016 ei ole toistaiseksi saatavilla vastaavaa vertailutietoa.

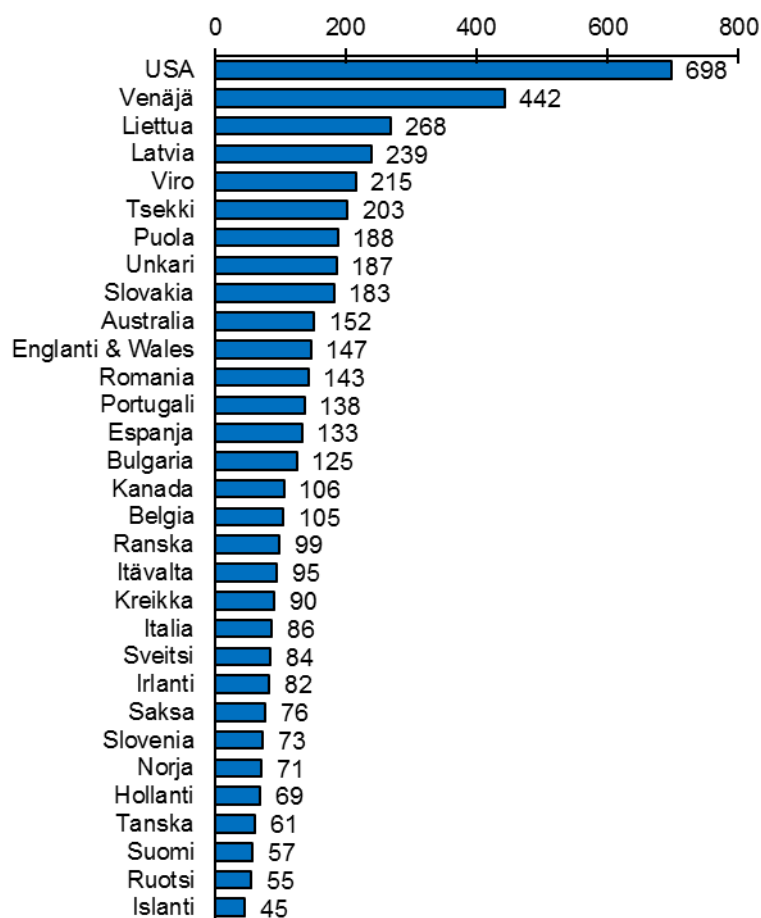
Taulukko 4 Keskimääräinen vankiluku pohjoismaissa 2005–2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Kokonaismäärä</i>										
Suomi	3 888	3 778	3 551	3 526	3 492	3 291	3 261	3 236	3 175	3 097
Ruotsi	7 008	7 196	6 925	6 884	7 012	6 902	6 753	6 558	6 032	5 867
Norja	3 174	3 300	3 482	3 449	3 459	3 681	3 789	3 753	3 787	3 717
Tanska	4 233	4 140	3 843	3 717	3 873	4 143	4 253	4 178	4 207	3 784
<i>100 000 asukasta kohti</i>										
Suomi	74	72	67	67	66	61	61	60	59	57
Ruotsi	78	79	75	74	75	73	71	69	63	61
Norja	68	71	74	73	70	74	75	74	75	72
Tanska	78	76	71	68	70	75	77	75	75	67

Lähde: Rikosseuraamuslaitos, pohjoismaiset vankitilastot, Kristoffersen 2008 ja 2014 sekä www.prisonstudies.org.

Vankiluvut nousivat kaikissa pohjoismaissa 1999–2005. Muutos oli jyrkin Suomessa ja Ruotsissa. Vuoden 2005 jälkeen kehitys on ollut erisuuntainen eri maissa. Nouseva trendi jatkui Norjassa, kun taas Suomen vankiluku kääntyi laskuun. Kovin suurista muutoksista ei tässä kuitenkaan ole kyse.

Alla olevasta kuviosta näkyy Suomen asema vankilukujen kansainvälisessä vertailussa.

Kuvio 8 Keskivankiluvut eräissä maissa 2014. Lähde: www.prisonstudies.org

Suomen ja muiden pohjoismaiden vankiluvut ovat kansainvälisessä vertailussa alhaisimmat. Vankilukujen eroja ja niiden syitä on tarkastelu lähemmin kirjoituksessa Lappi-Seppälä 2011.

Ehdonalainen vapaus

Nykyisin jokseenkin kaikki vangit vapautuvat ehdonalaiseen vapauteen.¹ Lisäksi 1.10.2006 lähtien vanki on voitu sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista valvottuun koevapauteen. Vuonna 2016 vankilasta vapautui 3 223 vankia, joista 3 187 (99 %) ehdonalaisesti. Helsingin hovioikeuden päätöksellä päästettiin 13 elinkaudeksi tuomittua ehdonalaiseen vapauteen vuonna 2016. Viime vuosina armahdettujen määrä on ollut vuosittain 12–16, sitä ennen pääosin alle 10 vapautettua. Perustiedot ehdonalaista vapauttamista koskevista ratkaisuksista vuosilta 2007–2016 ovat seuraavassa taulukossa.

Taulukko 5 Ehdonalainen vapaus ja valvonta 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vapautuneet	4627	4484	4556	4193	3982	3728	3582	3386	3304	3223
- näistä ehdonalaisesti	4567	4406	4485	4146	3935	3682	3533	3352	3266	3187
- näistä valvontaan	1140	925	856	828	759	739	757	752	733	759
- valvontaan määrätty %	25	21	19	20	19	20	21	22	22	24
Valvonnassa 31.12.	1854	1654	1380	1235	1121	1034	1035	1042	1023	1043
Valvottu koevapaus*	22	50	85	102	113	150	151	168	209	203

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

*Keskimäärin päivässä

Valvontaan määrätään vuosittain noin 700–800 henkilöä. Valvontaan määrättyjen osuus on pysytellyt 20–25 prosentin vaiheilla.

Vuoden 2016 aikana valvotussa koevapaudessa oli 203 vankia (209 vankia vuonna 2015) keskimäärin päivittäin, mikä on 8 prosenttia vankeusvankien päivittäisestä keskimäärästä. Koevapaudessa olleiden vankien määrä ei vähennä ilmoitetun vankiluvun määrää, koska nämäkin vangit luetaan vankilukuun mukaan. Valvottuja koevapauksia peruutettiin 18 prosenttia vuonna 2016 (16 % vuonna 2015).

Käytössä ei ole systemaattista tietoa siitä, kuinka moni ehdonalaiseen vapauteen päästetyistä menettää ehdonalaisen vapautensa. Tuomioistuintilastosta näkee, kuinka moneen päärikosperusteiseen rangaistukseen on liitetty määräys aikaisemman ehdonalaisen vapauden menettämisestä. Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrä-

¹ Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu Rikollisuustilanne 1995–1996, 195.

tä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 165 kertaa ja osittain 108 kertaa vuonna 2016 (yhteensä 273 kertaa). Tuomioistuimien voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön pantamatta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 20 kertaa vuonna 2016.¹

Taulukko 6 Ehdonalaisten vapauden menettäminen 2007–2016

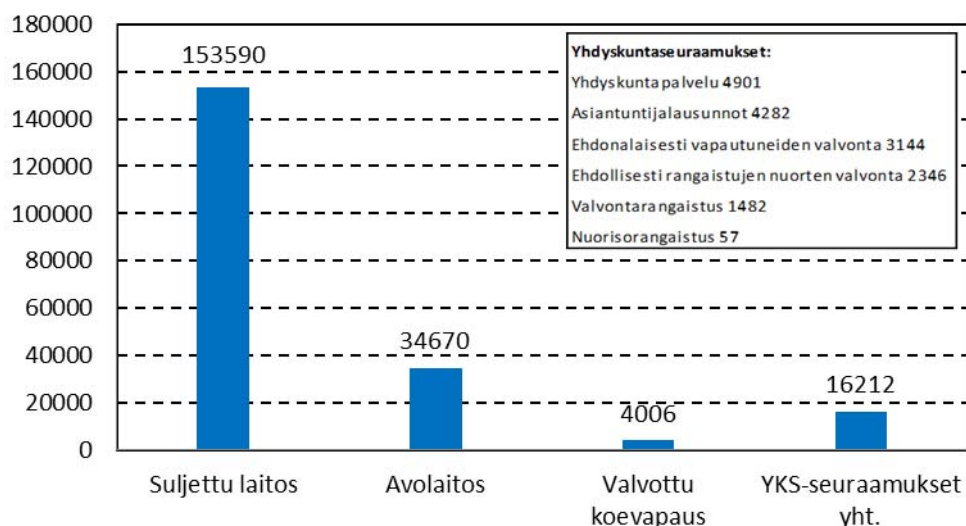
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Päärikostuomion mukaan	701	606	505	465	380	376	333	273	285	273

Lähde: Tilastokeskus

2000-luvun puoleen väliin saakka tapauksia on ollut vuosittain noin 1 500 mutta uuden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan lain myötä tapausten määrä on laskenut jo alle 300 tapaukseen.

Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset

Rikosseuraamusten kokonaiskustannuksista suurin osa aiheutuu vankeusrangaistuksista. Vuonna 2016 Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanon kokonaiskustannuksista (208,5 miljoonaa euroa) valtaosa muodostui vankeuden täytäntöönpanosta suljetuissa laitoksissa (75 %) ja avolaitoksissa (15 %). Yhdyskuntaseuraamukset muodostivat kokonaisuudessaan noin 10 prosenttia kustannuksista (kuvio 9).

Kuvio 9 Täytäntöönpanon kokonaiskustannukset 2012–2016 (1 000 euroa)

¹ Jäännösrangaistuksen täytäntöönpanosta lähemmin ks. Lappi-Seppälä 2009.

Täytäntöönpanon yksikköhinta oli suljetuissa laitoksissa 73 138 euroa (200 €/päivä) ja avolaitoksissa 42 435 euroa (116 €/päivä). Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon hinta oli kalleinta valvontarangaistuksessa (31 523 euroa; 86 €/päivä) johtuen muun muassa valvontatekniikasta ja halvinta ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnassa (2 864 euroa; 8 €/päivä) ja ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa (2 947 euroa; 8 €/päivä). Valvontarangaistus otettiin käyttöön uutena seuraamuksena loppuvuodesta 2011. Valvontarangaistuksen yksikkökustannuksiin vaikuttivat aikajakson alussa muun muassa pienet asiakasmäärät. Rikosseuraamuslaitos siirtyi uuteen laskentajärjestelmään (Kieku) 1.1.2016, jolloin kustannusten laskentatavat muuttuivat. Seuraamusten yksikkökustannukset vuodelta 2016 eivät tämän takia ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin.

Taulukko 7 Rikosseuraamusten yksikkökustannukset 2012–2016

	2012		2013		2014		2015		2016	
	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv	yks. hinta	€/pv
Vankeuden täytäntöönpano										
Suljetuissa laitoksissa	71 707	196	73 085	200	75 789	208	77 546	212	73 138	200
Avolaitoksissa	55 719	153	54 271	149	53 340	146	54 441	149	42 435	116
Valvotussa koevapaudessa	24 495	67	25 643	70	27 413	75	19 512	53	19 735	54
Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano										
Ehdoll. rangaistuja nuoria valvott.	2 565	7	3 220	9	3 476	10	2 998	8	2 864	8
Nuorisorangaistusta suorittavia	7 964	22	5 842	16	7 701	21	5 334	15	6 350	17
Yhdyskuntapalvelua suorittavia*	4 914	32	4 848	33	5 194	36	4 628	32	4 376	32
Ehdonalaisesti vap. valvott.	2 943	8	3 240	9	3 458	9	2 888	8	2 947	8
Valvontarangaistus	65 862	180	54 524	149	35 003	96	33 215	91	31 523	86

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

* €/h

Rikosseuraamusseuraamusten yksikkökustannuksiin on vaikuttanut ajanjakson aikana pääasiassa vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä, henkilöstövähennykset ja palkkarakenne, kiinteistövuokrat, tieto- ja valvontajärjestelmien kehitys- ja ylläpitokustannukset sekä uuden laskentajärjestelmän käyttöönotto.

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäinen keskimäärä laski noin 800:lla vuosien 2012–2015 välisenä aikana. Vuonna 2016 yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden keskimäärä tasaantui noin 3 000:een. Vankien päivittäisessä keskimäärässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia ajanjakson aikana; vankien keskimäärä on vaihdellut noin 3 100–3 200 vangin välillä.

Vuonna 2016 Rikosseuraamuslaitoksen kokonaiskustannuksista 60,0 prosenttia muodostui henkilöstökustannuksista ja 26,1 prosenttia toimitilakustannuksista. Rikosseuraamuslaitos saattoi vuosille 2012–2016 laaditun

talouden sopeuttamissuunnitelmansa loppuun vuoden 2016 aikana. Vuosien aikana toteutettiin muun muassa 204 htv:n vähennys. Sopeuttamissuunnitelma toteutettiin etupainotteisesti, joten vuonna 2016 Rikosseuraamuslaitoksen htv-määrä laski ainoastaan 9:llä htv:lla vuoden 2015 tasosta. Lisäksi vankien terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2016 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alaisuuteen perustettuun vankiterveydenhuollon yksikköön (VTH). Tämä tarkoitti 181 htv:n vähennystä. Rikosseuraamuslaitoksen palkkamenot ovat pienentyneet vuodesta 2011 9,0 miljoonalla eurolla. Vuonna 2016 henkilöstövähennyksistä ja henkilösivukulujen laskusta johtuen palkkamenot laskivat 13,4 miljoonaa euroa vuoden 2015 tasosta. Laskusta 10,1 miljoonaa euroa selittyi vankien terveydenhuollon siirrosta Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Toimitilavuokrat nousivat vuosien 2012–2015 välisenä aikana 46,7 miljoonasta eurosta 51,3 miljoonaan euroon. Vuonna 2016 vuokrat sen sijaan laskivat edellisestä vuodesta 6,4 miljoonalla eurolla. Vuokrien lasku johtui Senaattikiinteistöjen vuokrien muuttumisesta omakustannusperiaatteen mukaisiksi.

Yhteenveto

Rikosten selvittäminen

Poliisi pystyy selvittämään vuosittain noin 70–80 prosenttia kaikista sen tietoon tulleista rikoksista. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä (keskimäärin 65 % vuosina 2007–2016). Suuressa osassa tapauksia rikos on asiallisesti jo selvitetty ja epäilty tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon. Tällaisia selviä tapauksia ovat ennen muuta liikenne rikokset ja -rikkomukset. Pimeinä juttuina poliisin tietoon tulleista rikoksista selvitetään noin joka kuudes. Massatyypisissä varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentit ovat alhaisimmat.

Syyteharkinta

Poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 92 prosentissa selvitetystä rikoslakirikoksista vuonna 2016. Tämä osuus on pysynyt suunnilleen samana vuosittain. Suurin osa jutuista päättyy syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä antaa asiassa rangaistusmääräyssakon tai juttu päättyy muunlaiseen syyttäjän ratkaisuun. Rangaistusmääräyksellä ratkaistavia juttuja on lähes kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (64 % keskimäärin vuosina 2007–2016). Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyy noin 10 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosittain. Lopuissa eli noin joka neljännessä (26 % vuosina 2007–2016) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa.

Syyttämättä jättäminen

Harkinnanvaraisen (aiemmin seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen käyttö on vähentynyt. Vuonna 1998 tehtiin 8 600 syyttämättä jättämisperustetta ja vuosina 2003–2005 enää hieman runsaat 5 000. Vuoden 2005 jälkeen syyttämättä jättämispäätösten määrät ovat kohonneet 6 000–7 000 tapaukseen. Yksittäisistä rikosryhmistä syyttämättä jättäminen on yleisintä pahoinpitelyrikoksissa sekä työ- ja ympäristörikoksissa. Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet olivat vähäisyys- (30 %) ja kohtuusperuste (40 %) vuonna 2016.

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen on jonkun verran lisääntynyt kuluvan vuosikymmenen aikana. Prosessuaalisia syyttämättä jättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2016 kaikkiaan noin 16 500. Yleisin syyttämättä jättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tätä perustetta käytettiin noin 14 650 kertaa (89 %) vuonna 2016.

Eri rangaistuslajien käyttö

Yleistä. Vuonna 2016 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä noin 56 000 henkilöä, mikä on 5 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna. Näistä todettiin syylliseksi noin 52 600 (94 %) ja tuomittiin rangaistukseen 52 100 (93 % syyteistä). Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2016 määrättyistä rangaistuksista valtaosa (59 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilatuomion) sai 10 % (4 974 henkilöä) tuomitusta ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 24 % (12 763) tuomitusta. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 3,1 % (1 639 tapausta). Valvonta-

rangaistus määrättiin 207 tapauksessa. Rangaistusmääräys- ja rikesakot (yhteensä noin 474 000) kattavat 89 % kaikista seuraamuksista. Syytteistä 5 % hylättiin.

Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat laskeneet viimeisten runsaan 10 vuoden aikana vuodesta 2005 alkaen. Oikeudessa tuomittuja oli 24 % ja rangaistusmääräysmenettelyssä 35 % vähemmän vuonna 2016 kuin vuonna 2004. Tuomioiden määrän vähentyminen on seurausta poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän laskusta. Sen sijaan rikesakkoja sai vuonna 2016 yli kaksinkertainen määrä vuoteen 2004 verrattuna. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottoamisella ja laajentumisella. Rikesakkojenkin määrä on kuitenkin laskenut (–10 %) vuodesta 2012 alkaen.

Ehdoton vankeusrangaistus. Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus oli 12,4 kuukautta ja ehdollisten 4,2 kuukautta vuonna 2016. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana kolmanneksella. Samaan aikaan tuomioiden lukumäärät ovat laskeneet lähes kolmanneksella, mikä selittääkin keskipituuden nousua. Vuonna 2007 vankilarangaistusten keskipituus oli 9,3 kuukautta ja rangaistuksia määrättiin 7 103 kpl. Vuonna 2016 rangaistusten keskipituus oli 12,4 kuukautta ja vankilarangaistuksia määrättiin 4 964. Tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä on vähentynyt tänä aikana 7 %.

Ehdollinen vankeusrangaistus. 64 % vankeusrangaistuksista määrätään ehdollisena. Lähes joka toiseen (40 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Rattijuopumusrikoksissa oheissakko määrättiin melkein aina (93 %) ehdollisen vankeuden tehosteeksi. Mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 295 kertaa, eli noin joka neljännessä (26 %) tapauksessa, jossa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta.

Yhdyskuntapalvelu. Vuonna 2016 tuomioistuimissa langetettiin 1 639 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 33 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on 1990-luvulla tapahtuneen jyrkän laskun jälkeen pysynyt melko tasaisena. Vuonna 1998 tuomittuja rangaistuksia oli 3 957, mikä vastasi 43 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Rangaistuksen käyttöaste on suurin rattijuopumusrikoksissa (45 %). Noin puolet (51 %) yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta.

Valvontarangaistus. Vuonna 2016 tuomioistuimissa määrättiin 207 valvontarangaistusta, mikä oli 6,5 prosenttia muuntokelpoisista vankeustuomioista. Valvontarangaistuksen käyttöaste on pysynyt suunnilleen samalla tasolla vuodesta 2012 alkaen eli koko tämän rangaistuslajin voimassaolon ajan. Noin puolet valvontarangaistustuomioista annetaan rattijuopumusrikoksista. Seuraamus on yleinen (16 %) myös asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevissa rikoksissa, joissa myös rangaistuksen käyttöaste on suurin (85 % vuonna 2016). Rattijuopumisrikoksissa käyttöaste on ollut rangaistuksen voimassaolon aikana (vuosina 2012–2016) noin 10 prosenttia.

Päiväsakot. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän keskiarvo oli 39 päiväsakkoa vuonna 2016. Minimipäiväsakkoja oli vuoden

2016 oikeudenkäyntisakoista 60 % ja rangaistusmääräysmenettelysakoista 43 %. Varsinkin omaisuus- ja huumausainerikoksissa päiväsakkojen rahamäärät keskittyvät minimipäiväsakkoon. Liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämän lisäksi voidaan huomioda, että liikenne rikosten sakoista enemmistö (69 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Rikesakko. Vuonna 2016 määrättiin noin 270 500 rikesakkoa. Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut kaksinkertaiseksi 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2007. Yli puolet rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella. Rikesakkojen vuotuinen kokonaisrahamäärä on kaksinkertaistunut sen jälkeen, kun rikesakkojen rahamääriä korotettiin noin kaksinkertaisiksi 1.9.2015 alkaen.

Syyntakeettomuus ja mielentila. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnoissa vuonna 2016 tutkituista 36 (38 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 8 (8 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 52 (54 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä on laskenut aiemmasta 250–300:sta alle 200:n. Vuosina 2011–2016 mielentilatutkimusten määrä (96–112) on ollut kaikkein alhaisin vuodesta 1980 lähtien. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat kiristyneet. Erityisesti alentuneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 alentuneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannesta tutkituista, vuonna 1990 puolet ja vuonna 2000 runsas viidennes. Vuonna 2016 alentuneesti syyntakeisia tutkituista oli 8 %.

Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuonna 2016 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 11, joista 10 tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Tämän lisäksi kolme henkilöä jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta rangaistukseen. Täytetystä *taposta* tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,5–4 vuotta vankeutta.

Vähemmän kuin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon (keskiluku 43 päiväsakkoa). Keskimääräiset vankeusrangaistukset liikkuvat 3–5 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä pahoinpitelystä* määrätään vain vankeutta, joista yli puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus hieman yli vuosi. Törkeän pahoinpitelyn rangaistustaso kohosi lokakuussa 2001 voimaan tulleen rikoslain uudistuksen jälkeen. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilaraangaistuksen keskipituus oli 14 kuukautta, minkä jälkeen rangaistukset ovat olleet vuosittain keskimäärin 18–22 kuukautta.

Raiskauksista lähes puolet tuomitaan ehdottomaan vankeuteen (46 % tapauksista). Yksittäisrikosten keskirangaistus on noin kaksi vuotta. Ehdollisten tuomioiden keskipituus oli 17 kuukautta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 44 vankeusrangaistusta. Keskirangaistus oli noin 4 vuotta. Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi eri vuosien rangaistustilastoissa voi ilmetä melko suuriakin vuosittaisia vaihteluita.

Yli puolet (58 %) *varkauden* perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon. Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan noin joka kuudes. Keskirangaistusten pituus on yksittäisrikosten osalta noin kaksi kuukautta ja kaikissa tuomioissa 2–3

kuukautta. *Törkeästä varkaudesta* määrätään ehdotonta vankeutta noin puolessa (49 %) tapauksista. Yksittäisrikoksen (vankilarangaistus) keskirangaistus on noin 6–8 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus on noin vuosi ja kaksi kuukautta.

Ryöstön *perusmuodosta* tuomitaan keskimäärin 6–16 kuukautta vankeutta. Näistä alle puolet on ehdottomia, joiden pituus vaihtelee tavanomaisesti muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen, ja puolet ehdollisia, joiden normaalirangaistus on puolestaan 4–8 kuukautta. *Törkeästä ryöstöstä* tuomitaan yleensä (88 %) ehdotonta vankeutta. Keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta.

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (91 %). *Törkeän rattijuopumuksen* (RL 23:4) normaali rangaistuslaji (74 %) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus. Lähes aina ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa noin 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on 13 prosenttia.

Yli puolet (59 %) *huumausainerikoksesta* tuomitaan sakkoon. Vankilarangaistuksista neljännes on ehdottomia (keskipituus 4–5 kk). *Törkeästä huumausainerikoksesta* tuomitaan pääsääntöisesti (60–80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistusten keskipituus on 3–4 vuotta. Vuonna 2001 lakiin otetusta uudesta huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan keskimäärin 14 päiväsakkoa.

Vankiluku ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja 3 888 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 42 %. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 (vankiluku 3 778) ja laski edelleen vuosina 2007–2016 (3 120 vuonna 2016).

Elinkautisvankien määrä on kasvanut runsaassa kymmenessä vuodessa yli kaksinkertaiseksi ja kahdessakymmenessä vuodessa viisinkertaiseksi. Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä. Myös vapautuneiden vankien laitoksessa suorittama aika on pidentynyt. Yli vuoden pituisten laitosaikojen osuus on lisääntynyt 2000-luvun alun noin 17 prosentista 21–24 prosenttiin.

Väkivaltarikoksista ja huumausainerikoksista tuomittujen vankien osuus on kasvanut merkittävästi 1990-luvun alusta. Vastaavasti omaisuusrikoksista ja rattijuopumuksesta tuomittujen osuudet ovat vähentyneet. Ulkomaalaisten vankien määrä on noin 20-kertaistunut 1990-luvun alusta. Vuonna 2016 ulkomaalaisia vankeja oli noin 540 keskimäärin päivässä, mikä vastaa kuudesosaa koko Suomen vankiluvusta.

B Kontrollijärjestelmän erityispiirteitä

1 Nuorten seuraamukset

Hannu Niemi

Lainsäädäntö

Seuraamusjärjestelmässä voidaan rikoksesta epäillyn iän perusteella erottaa neljä eri ryhmää:

- 1) alle 15-vuotiaat lapset,
- 2) 15–17-vuotiaat nuoret henkilöt,
- 3) 18–20-vuotiaat nuoret rikoksentekijät (nuoret aikuiset) ja
- 4) vähintään 21-vuotiaat aikuiset.

Ikä määritellään rikoksen tekohetken mukaan ja seuraavassa käytetään käsitteitä ”lapset”, ”nuoret henkilöt”, ”nuoret aikuiset” ja ”aikuiset” erottelemaan eri ryhmiä toisistaan. Kun puhutaan kaikista 15–20-vuotiaista, käytetään yhteistä termiä ”nuoret rikoksentekijät”.

Lapsia ja 15–20-vuotiaita nuoria kohdellaan rikosoikeudellisesti lievemmin kuin aikuisia. Tämä johtuu osaltaan lasten ja nuorten kypsyttömyydestä, ajattelemattomuudesta, harkintakyvyn kehittymättömyydestä ja nuoruuteen liittyvän häiriökäyttäytymisen todennäköisestä ohimenevyydestä sekä siitä, että aikuisille säädettyjen rangaistusten ei katsota niiden haitallisten vaikutusten vuoksi sellaisenaan soveltuvan lasten ja nuorten tekemien rikosten seuraamuksiksi. Lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin puututaan suuressa määrin myös rinnakkaisin tai vaihtoehtoisin keinoin (lastensuojelun keinot ja rikosten sovittelu). Myös rikosoikeudellisia sanktioita on nuorten rikoksissa enemmän kuin aikuisilla, ne ovat tekojen vakavuuden mukaan porrastettuja ja niitä sovelletaan lievemmin kuin aikuisten kohdalla. Tässä keskitytään rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja sovitteluun, mutta ei lastensuojelun keinoihin (ks. lastensuojelun keinoista Väisänen 2013).

Alle 15-vuotiaat lapset eivät joudu lainkaan rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin suorittaa myös lasten tekemistä rikoksista. Lapset voivat joutua myös vahingonkorvausvelvollisiksi aiheuttamistaan teoista. Lasten tekemiä rikoksia käsitellään tarpeen vaatiessa lastensuojelulain mahdollistamien toimien avulla. Lisäksi rikosten sovittelu on myös lasten osalta mahdollista.

Merkittävin osa rikosoikeudellisista lievennyksistä koskee nuoria, 15–17-vuotiaita, henkilöitä. Ehkä merkittävin lievennys on se, ettei nuorta henkilöä voida tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä

vaadi (RL 6:9). Tämän vuoksi nuoria tuomitaankin ehdottomaan vankeuteen yleensä vain silloin, kun rikoksesta määrätty rangaistus on pitempi kuin kaksi vuotta vankeutta. Nuoret henkilöt on tuomittava lievennetyn rangaistusasteikon mukaan eikä elinkautista vankeutta ole mahdollista tuomita (RL 6:8). Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita pääsääntöisesti vain nuori henkilö (RL 6:10a). Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä on laajennettu, kun ne koskevat nuoria henkilöitä (ROL 1:7 ja RL 6:12).

Osa poikkeussäännöistä koskee sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia eli kaikkia 15–20-vuotiaita. Nuoret rikoksentekijät voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteena 15 kuukauden ajaksi valvontaan (RL 6:10). Yhdyskuntaseuraamusten uudistusta valmistellut toimikunta on lisäksi ehdottanut, että myös yhdyskuntapalvelua tehostettaisiin nuorten osalta valvonnalla (oikeusministeriö 2012). Käytännössä tämä ehdotus koskisi kuitenkin vain 18–20-vuotiaita, koska nuoria henkilöitä tuomitaan vain poikkeuksellisesti niin lyhyeen ehdottomaan vankeuteen, joka voitaisiin muuntaa yhteiskuntapalvelukseksi. Nuorina rikoksentekijöinä tuomitut pääsevät myös ehdonalaiseen vapauteen muita vankeja aikaisemmin eli kärsittyään rangaistuksesta puolet tai ensikertalaisten kohdalla yhden kolmasosan (RL2c:5.2). Aikuistenkin rangaistuksia voidaan lieventää tuomitun korkean iän perusteella (RL 6:7).

Seuraamukset

Nuoret eivät syyllisty yleisesti niin vakaviin rikoksiin kuin aikuiset. Tämä selittää suureksi osaksi sen, miksi nuorille määrätty rangaistukset ovat lievempiä kuin aikuisilla. Nuoret aikuiset sijoittuvat seuraamusten ankaruudessa nuorten henkilöiden ja vanhempien aikuisten välimaastoon. Nuorten muita lievemmat seuraamukset johtuvat myös edellä käsitellystä nuoria rikoksentekijöitä koskevasta lainsäädännöstä ja siitä, että nuoret eivät ole ehtineet uusia rikoksiaan samassa määrin kuin vanhemmat ikäluokat.

Taulukko 1 Eri ikäryhmille tuomitut rangaistuslajit ja muut seuraamukset vuonna 2016

	15–17 v.		18–20 v.		21 v. täyttäneet	
	N	%	N	%	N	%
Tuomitsematta jättäminen	80	3,7	25	0,4	359	0,8
Sakko	1 656	75,9	3 729	66,5	25 372	59,0
Ehdollinen	408	18,7	1 437	25,6	10 918	25,4
Nuorisorangaistus	6	0,3	1	0,0	0	0,0
Yhdyskuntapalvelu	7	0,3	96	1,7	1 536	3,6
Valvontarangaistus	0	0,0	15	0,3	192	0,4
Vankila	26	1,2	304	5,4	4 644	10,8
Tuomioistuimissa tuomitut yhteensä	2 183	100	5 607	100	43 021	100
Rangaistusmääräykset	8 009		14 411		128 622	
Rikesakot	4 598		9 563		256 287	
Syyttämättä jättäminen*	908		626		4 206	
Rikosten sovittelu	1 522		1 284		8 376	

Lähde: Tilastokeskus ja THL

* Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on vuodelta 2013, vuosilta 2014–2016 vastaava tietoa ei ole saatavissa.

Nuorten henkilöiden seuraamuksista 87 % ja nuorten aikuisten seuraamuksista 82 % määrätään tuomioistuimen ulkopuolella. Aikuisten osalta osuus (90 %) on vieläkin korkeampi, mikä johtuu siitä, että valtaosa seuraamuksista on liikennesakkoja.

Taulukko 2 15–17-vuotiaille eri viranomaisissa määrättyt rangaistukset 2007–2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rikesakko	4751	5261	5489	8292	9222	7316	6203	5429	4984	4598
Rangaistusmääräyssakko	12696	12225	14109	12696	12406	10495	9064	8805	8995	8009
Tuomioistuinrangaistukset	3707	3799	3589	3617	3669	3172	2831	2569	2385	2178
Yhteensä	21154	21285	23187	24605	25297	20983	18098	16803	19849	18485

Rangaistusmääräysmenettelyssä annettu sakko on yleisin nuoriin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus. Useimmiten nuorille rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyt sakot koskevat näpistyksiä ja lieviä liikennერიკოვსია. Päiväsakkojen lukumäärä on tyypillisesti matala, 10 päiväsakkoa.

Nuorilla *rikesakkojen* määrä on kasvanut vuosina 2010–2011, mikä johtuu siitä, että liikennერიკოვმუშტენ ohella myös alkoholiriikkomuksista on voitu siitä lähtien määrätä rikesakko rangaistusmääräyssakon sijaan. Nousu kuitenkin tasaantui huomattavasti sen jälkeen ja rikesakkojen määrä palautui 2000-luvun loppupuolen tasolle. Erilaiset sakkorangaistukset ovat selvästi yleisin seuraamus sekä nuorilla että nuorilla aikuisilla.

Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen (ROL 1:7–8) on noin 3–4 kertaa yleisempää nuorten 15–17-vuotiaiden kohdalla kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Nuoruuden ohella syyttämättä jättämisen perusteina on käytetty rikoksen vähäisyys- ja kohtuusperustetta. Kohtuusperustetta on voitu käyttää esimerkiksi silloin, kun rikos on soviteltu tekijän ja uhrin kesken.

Taulukko 3 Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen eri ikäryhmissä 2013*

	15–17 v.	18–20 v.	21 v.–
A. Oikeudessa tuomitut sekä rangaistusmääräykset	13 673	27 247	212 511
B. Oikeudessa tuomitut	3 178	7 478	51 292
Syyttämättä jätetyt	908	628	4 206
- osuus A:sta %	6,6	2,3	2,0
- osuus B:stä %	28,6	8,4	8,2
Perusteet			
- vähäisyys (ROL 1:7:n 1 kohta)	121	188	1 612
- nuoruus (ROL 1:7:n 2 kohta)	349	0	26
- kohtuus (ROL 1:8:n 1 kohta)	339	333	1 771
- konkurrenssi (ROL 1:8:n 2 kohta)	25	86	706
TLL	1	2	15
Muu lainkohta	73	17	76

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Syyttämättä jättämisten määrästä ei ole saatavissa ikäryhmittäisiä tietoja vuosilta 2014–2016.

Suhteutettaessa syyttämättä jätettyjen luku oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomittuihin havaitaan, että syyttämättä jättäminen on ikäluokassa 15–17-vuotiaat lähes neljä kertaa tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (28,6 % verrattuna 8,4 % ja 8,2 %). Kun suhteutusperusteeksi otetaan myös rangaistusmääräykset mukaan lukevat ratkaisut, ero pysyy jokseenkin samana (6,6 % verrattuna 2,3 % ja 2,0 %). Yleisimmät syyttämättä jätetyt rikokset ovat lievähköjä varkauksia, vahingontekoja ja pahoinpitelyjä.

Nuorten syyttämättä jättäminen on jo pitkään ollut 1 000 tapauksen tietämällä. 1990-luvun puolella välissä ja lopulla syyttämättäjättämisiä tehtiin huomattavasti nykyistä enemmän.

Vain reilu kolmannes nuorista jää syyttämättä nuoruusperusteella. Huomattava osa nuorten rikoksista jää syyttämättä myös kohtuus- ja vähäisyysperusteella. Tällöinkin nuoruus on saattanut vaikuttaa syyttäjän harkintaan, vaikkei se tilastoissa ilmenekään.

Tuomioistuimessa määrätty rangaistukset

Viranomaistasolla nuorten tekemiä rikoksia käsittelevät ennen muuta poliisi, lastensuojelu- ja muut sosiaaliviranomaiset ja rikosten sovittelutoimi. Tuomioistuimiin saakka valikoituu selvä vähemmistö nuorten tekemistä rikoksista ja vapausrangaistusten täytäntöönpanoon sitäkin vähemmän.

Tuomitsematta jättäminen – joka siis on rikokseen syyllistymisen vahvistava ratkaisu – on alle 18-vuotiaiden ryhmässä selvästi tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (4 % verrattuna 1 %; ks. taulukko 1).

Tavallisin alle 18-vuotiaille tuomittu rangaistus on *sakko* (76 %). Sakon käyttö on nuorten ryhmässä yleisempää kuin keskimäärin (67 % ryhmässä 18–20-vuotiaat ja 59 % ryhmässä 21-vuotiaat ja yli). Oikeudenkäynnissä

tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä ikäryhmässä 15–17-vuotiaat oli vuonna 2016 keskimäärin 33, kun se kaikissa ikäryhmissä oli 39. Nuorille tuomitaan siten lievempiä sakkorangaistuksia kuin aikuisille. Nuorille tuomittujen päiväsakkojen rahamäärä oli keskimäärin lain minimi eli 6 euroa, kun se kaikissa ikäryhmissä oli 13 euroa – nuorilla kun ei juuri koskaan ole sakkojen rahamäärää korottavia nettotuloja. Tuomioistuimissa nuorille tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärä oli siten vuonna 2016 keskimäärin noin 200 euroa, kun kaikissa ryhmissä se oli noin 500 euroa.

Nuorten saamat tuomioistuinsakot ovat karkeasti noin kolme kertaa suurempia kuin ikäryhmän saamat rangaistusmääräyssakot (keskimäärin 63 euroa vuonna 2016).

Viidennes (20 %) nuorille henkilöille ja kolmannes (33 %) nuorille aikuisille tuomioistuimessa tuomituista rangaistuksista on *vankeusrangaistuksia*. Aikuisilla niiden osuus on edellä mainittuja ikäryhmiä suurempi (40 %). Nuorille henkilöille tuomituista vankeusrangaistuksista 93 % oli *ehdollisia*. Nuorten aikuisten kohdalla vastaava osuus oli 78 % ja aikuisilla 64 %. Ehdolliseen vankeuteen tuomitaan vajaa viidesosa niistä nuorista (15–17-vuotiaat), joiden tekoja käsitellään tuomioistuimissa. Nuorilla henkilöillä ehdollisen vankeuden tehosteena käytettiin yleisimmin valvontaa (56 % ehdollisista) ja nuorilla aikuisilla oheissakkoa (29 %) ja valvontaa (32 %) sekä yhdyskuntapalvelua (37 % laskettuna yli vuoden pituisista ehdollisista tuomioista).

Nuoria henkilöitä tuomitaan ehdottoman vankeuden sijasta *yhdyskuntapalveluun* tai *valvontarangaistukseen* hyvin harvoin. Tämä johtuu siitä, että alle 18-vuotiaita voidaan ylipäättään tuomita enintään kahden vuoden ehdottomiin vankeusrangaistuksiin vain painavista syistä. Nuorilla aikuisilla sitä vastoin yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttö on lähes yhtä yleistä kuin heitä vanhemmilla, mutta *vankilarangaistusten* osuus on myös heillä selvästi vähäisempää kuin aikuisilla.

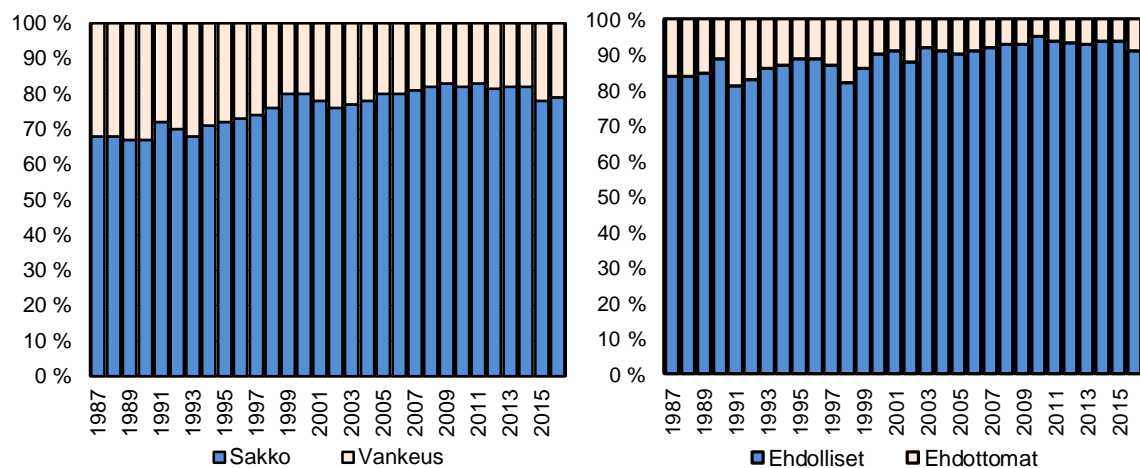
Vuonna 2016 alle 18-vuotiaista tuomittiin vankilaan noin yksi prosentti kun ryhmässä 18–20-vuotiaat vankilan osuus oli 5 prosenttia ja yli 21-vuotiaiden ryhmässä 11 prosenttia. Vähäisestä määrästä huolimatta valtaosa (vajaa 80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja yhdyskuntapalveluun tuomituista nuorista on tuomitsemishetkellä jo täysi-ikäisiä (Marttunen 2008). Vankilarangaistukseen johtaneet rikokset on siis useimmiten tehty lähestyttäessä täysi-ikäisyyttä.

Avoseuraamuksena suoritettavan *nuorisorangaistuksen* käyttö on ollut jatkuvasti hyvin harvinaista. Vuonna 2016 nuorisorangaistus kattoi vain 0,3 prosenttia nuorille tuomituista rangaistuksista.

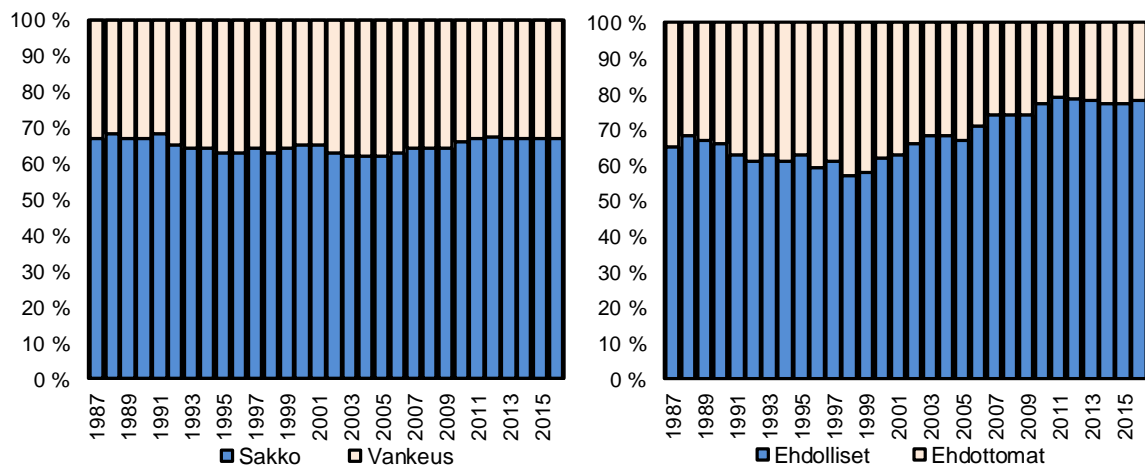
Keskivakavissa rikoksissa, joissa sakkoa pidetään liian lievänä seuraamuksena, nuorten ja nuorten aikuisten seuraamusvaihtoehdot eroavat toisistaan lähinnä siinä, että nuorisorangaistus voidaan tuomita vain nuorille

henkilöille ja ehdoton vankeus sellaisenaan tai yhdyskuntapalveluksi taikka valvontarangaistukseksi muunnettuna pääsääntöisesti vain nuorille aikuisille.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna todettakoon, että ikäryhmässä 15–17-vuotiaat sakon osuus on kasvanut ja tuomitsematta jättäminen vähentynyt. Ikäryhmässä 18–20-vuotiaat merkittävä muutos 1990-luvun puolessa välissä oli yhdyskuntapalvelun käyttöönotto ja sitä seurannut ehdottoman vankeuden osuuden lasku. Kuvioissa 1 ja 2 esitetään pidemmän aikavälin tietoja nuorille ja nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista 1987–2016.

Kuvio 1 15–17-vuotiaiden nuorten seuraamuslajit 1987–2016

Kuvio 2 18–20-vuotiaiden nuorten aikuisten seuraamuslajit 1987–2016

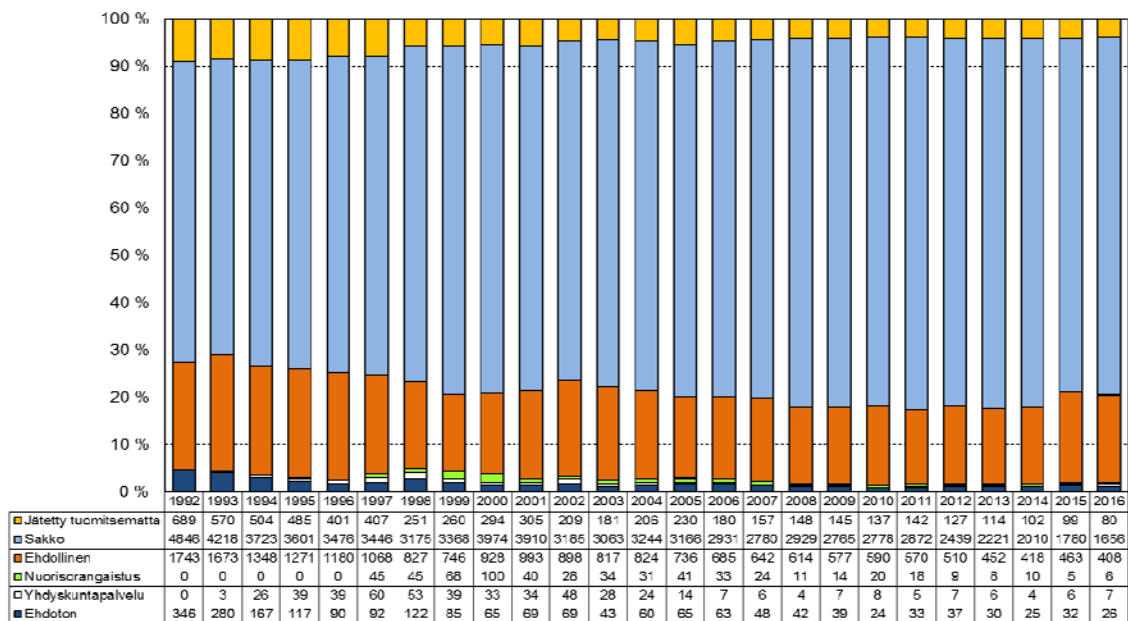
Vankeusrangaistusten osuus nuorille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista oli 1980-luvun lopussa kolmanneksen tuntumassa. Nykyisin vankeus kattaa noin viidenneksen nuorten tuomioistuinrangaistuksista (kuvio 1; vasen). Nuorten aikuisten ryhmässä tilanne on ollut melko vakaa.

Reilu kolmannes ikäryhmän tuomioistuinrangaistuksista on vankeuksia (kuvio 2; vasen).

Rangaistuskäytäntöä on havainnollista kuvata myös siten, kuinka usein vankeus määrätään ehdollisena tai ehdottomana. Tätä kuvaavat kuvioiden 1–2 oikeanpuoleiset kuvat. 1990-luvun aikana ehdottomien vankeusrangaistusten osuus nuorten vankeusrangaistuksista laski vajaasta 20 prosentista reilusti alle 10 prosenttiin. Vuodesta 1990 lähtien alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista ei ole saanut tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavien syiden vaatimusta on tuomioistuinkäytännössä tulkittu hyvin pidättyvästi. Suhteellisen vakavistakin väkivaltarikoksista nuori on saatettu tuomita ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Samaan ajankohtaan osui rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa tehty muutos, jossa luovuttiin vankeudesta luvattoman käytön vähimmäisrangaistuksena ja mahdollistettiin sakon tuomitseminen tuossa rikoslajissa. Käytännössä tämä johti siihen, että sakosta tuli luvattoman käytön (joka on tyypillinen nuorisoriikos) tyyppirangaistus (ks. tarkemmin Marttunen 2008). 2000-luvun alussa tilanne on pysynyt melko vakaana, mutta viime vuosina ehdottomien osuus on pääosin edelleen laskenut.

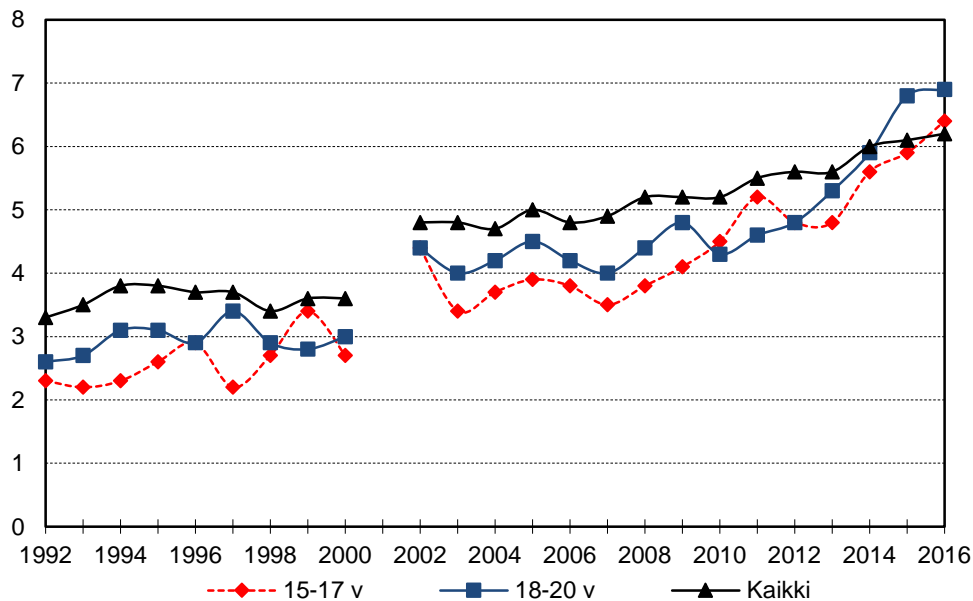
Painavien syiden vaatimus ei koske nuorten aikuisten ryhmää. Tässä ryhmässä vankeuksista runsas viidennes on nykyisin ehdottomia. 1990-luvun lopulla ehdottomien osuus oli reilusti korkeampi.

Kuviossa 3 esitetään vielä tiedot alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille tuomituista rangaistuksista noin 25 vuoden aikana.

Kuvio 3 Alle 18-vuotiaille tuomitut rangaistukset 1992–2016

Kuviosta 4 ilmenee eri ikäryhmille tuomittujen vankeusrangaistusten (ehdolliset ja ehdottomat) keskipituus vuosina 1992–2016.

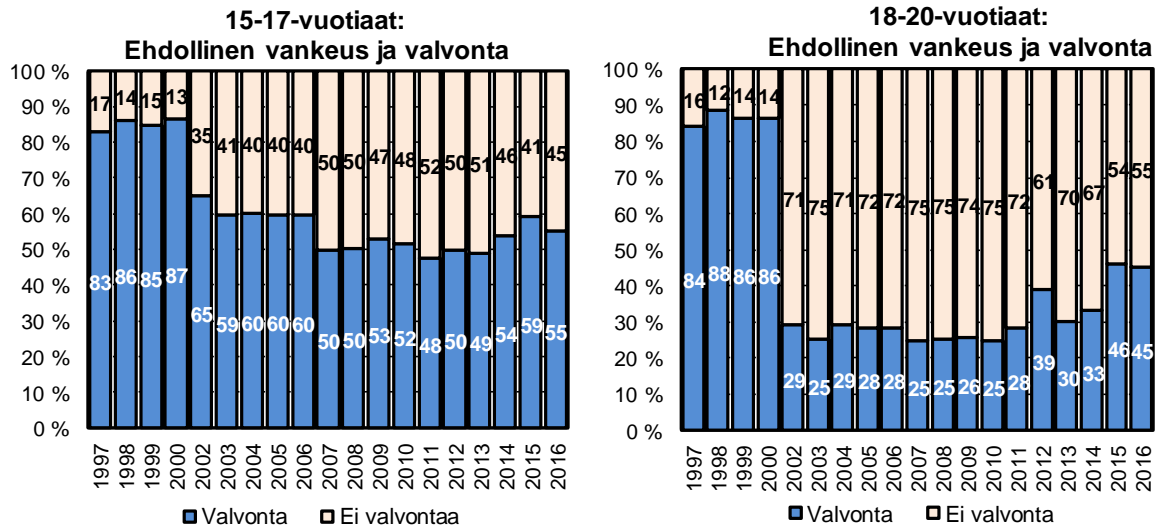
Kuvio 4 Eri ikäryhmien vankeusrangaistusten keskipituus vuosina 1992–2016

Nuorille tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on jonkin verran aikuisryhmää alempi. Kehitys molemmissa ryhmissä on kuitenkin samansuuntainen eli kasvava. Vuodesta 2002 lukien tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta

Voimassa olevan lain mukaan nuorille rikoksentekijöille ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävästä valvonnasta on aina tehtävä erillinen päätös tuomioistuimessa silloin, kun valvontaa on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi (RL 6:10.2). Aiemmin nuori rikoksentekijä asetettiin automaattisesti valvontaan, ellei oikeus määrännyt erikseen, ettei valvontaa tarvita. Valvontaan asettaminen koskee seuraamuksena sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia.

Lain muutos on vähentänyt runsaasti valvonnan käyttöä. Nuorilla sitä käytetään nykyisin noin joka toisessa tapauksessa ja nuorilla aikuisilla vaajaassa puolessa tapauksista, kun ennen uuden lain voimaantuloa valvonta liitettiin ehdollisen vankeuden valvontaan kummassakin ryhmässä noin 85 %:ssa tapauksia. Valvonnan käyttö on kuitenkin parina viimeisenä vuotena lisääntynyt erityisesti nuorten aikuisten ryhmässä.

Kuvio 5 Valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena 1997–2016

Oikeustilastollisista vuosikirjoista ilmenee, että erityisesti ikäryhmässä 18–20-vuotiaat valvontamääräys jää toisinaan merkitsemättä tuomiolauselmajärjestelmään. Kyseinen järjestelmä edellyttää, että valvonnan määräämisestä merkitään aina tieto sille varattuun kenttään ennen tuomion ”vapauttamista”. Käytännössä tämä merkitsee, ettei valvontaa ole tällöin määrätty. Olisi kuitenkin suotavaa, että tuomioistuimissa kiinnitettäisiin asiaan huomiota. Saattaa nimittäin olla niin, että osassa näissä tapauksissa valvontamääräystä on tarkoitettu.

Ehdollinen vankeus voidaan panna täytäntöön – siis määrätä nuori vankeilaan – vain jos nuoren uudesta rikoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta. Nuorten ryhmässä ehdollinen vankeusrangaistus pannaan käytännössä varsin harvoin täytäntöön; viime vuosina tapauksia on ollut vain muutamia.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus tuli kokeiluvaiheen jälkeen valtakunnallisesti voimaan vuonna 2005. Nuorisorangaistus on käytännössä ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus, joka sisältää valvontatapaamisten lisäksi sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja siihen liittyvää tukea ja ohjausta sekä mahdollisesti työelämään perehdyttämistä. Valvonta on kaiken kaikkiaan ajallisesti selvästi intensiivisempää ja sisällöllisesti laajempaa kuin ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta.

Kokeiluvaiheen aikana 1997–2004 nuorisorangaistukseen tuomittiin keskimäärin 40 nuorta vuodessa ja enimmillään 100 vuonna 2000. Sen jälkeen eli vuosina 2005–2011 tuomioita on määrätty keskimäärin 20 vuodessa ja vuosina 2012–2016 ainoastaan 5–10 nuorta on tuomittu vuosittain

nuorisorangaistukseen. Seuraamuksen käyttö onkin huomattavasti vähäisempää kuin mitä lakia säädettäessä tavoiteltiin.

Vähäisen käytön yhtenä syynä on pidetty sitä, että rikosseuraamuslaitos ei suosita kuin noin puolessa antamistaan toimeenpanosuunnitelmalausunoista nuorisorangaistuksen käyttöä. Lisäksi tuomioistuimet ovat tuomineet toisinaan nuorisorangaistuksen sijasta nuoren oheissakolla tai valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen (Marttunen 2008).

Nuorisorangaistus näyttää jääneen toissijaiseksi seuraamusvaihtoehdoksi nuorten keskivakavassa rikollisuudessa. Nuoria tuomitaan selvästi useammin valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen kuin nuorisovankeuteen. Saattaa olla, että nuorisorangaistukseen ajatellaan liittyvän suurehko epäonnistumisriski. Nuorisorangaistuksen edellytyksiä on esitetty muutettavaksi niin, että se olisi selvemmin rangaistusten porrastuksessa valvonnalla tehostettua ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus ja siihen tuomittaisiin tapauksissa, joissa ehdollisen vankeuden valvontaa ei ole pidettävä riittävänä laissa ja sen esitöissä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Marttunen 2013).

Sovittelu

Rikosten sovittelumenettely tähtää paitsi uhrin hyvittämiseen ja aseman korostamiseen rikosten käsittelyssä, mutta myös muodollisten rikosoikeudellisten seuraamusten välttämiseen ja nuorten rikosuran katkaisuun (ks. tarkemmin Elonheimo 2010). Rikosten sovittelu on muodollisesti rikosoikeudesta ja sen seuraamusjärjestelmästä erillinen instituutio. Toisaalta sovittelu voidaan alaikäisten osalta lukea lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteeksi. Käytännössä sovittelu kuitenkin nivoutuu osaksi nuorisoprosessia, ja sovittelulla on merkitystä rikosoikeudellisten rangaistusten määrittämiseen.

Määrällisesti rikossovittelun asema on 2000-luvulla korostunut, ja sovittelun kriminaalipoliittinen merkitys on kasvanut. Kesäkuussa 2006 tuli voimaan laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Tuon jälkeen Stakes ja sittemmin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on seurannut soviteltujen rikosjuttujen määriä. Alla taulukossa 4 on esitetty mainittujen tahojen julkaisuihin ja Tilastokeskuksen rikos- ja rangaistustilastoihin perustuvat tiedot nuorten ikäryhmien rikosten sovitteluista.

Taulukko 4 Soviteltujen rikosten määrä eri ikäryhmissä sekä niiden osuus (%) saman ikäryhmän rikoksista ja rangaistuksista 2007–2016

	2007	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Alle 15-vuotiaat</i>	1422	1876	1901	1516	1499	1118	1321	1335
- % rikoksista	12,8	15,6	14,9	15,7	16,5	14,0	18,0	17,5
<i>15–17-vuotiaat</i>	2092	2684	2410	2053	1878	1892	1689	1522
- % rikoksista	8,8	11,4	9,8	9,8	9,9	11,0	10,9	10,6
- % kaikista rangaistuksista	9,9	11,6	9,5	9,8	10,0	11,3	10,3	10,1
- % tuomioistuintrangais- tuksista	56,4	74,8	65,7	64,7	54,6	73,4	69,9	68,9
<i>18–20-vuotiaat</i>	1499	1760	1737	536	1423	1385	1233	1284
- % rikoksista	4,3	5,4	5,1	4,8	4,6	4,8	4,5	5,0
- % kaikista rangaistuksista	3,5	4,1	4,0	3,8	3,8	4,1	3,8	4,2
- % tuomioistuintrangais- tuksista	18,1	21,4	22,5	20,6	21,0	21,4	19,8	22,2

Noin joka kuudes (17,5 %) rikosoikeudellisesti alaikäisen lapsen tekemäksi epäilty ja poliisin selvittämä muu kuin liikenne rikos ohjautui sovitteluun vuonna 2016. Nuorten tekemistä rikoksista enemmän kuin joka kymmenes (11 %) ja nuorten aikuisten tekemistä 5 % tuli soviteltavaksi. Vastaavasti verrattaessa sovittelutapauksia nuorille tuomioistuimessa määrättyihin rangaistuksiin sovittelujen osuus oli nuorilla runsas kaksi kolmesta (69 %) ja nuorilla aikuisilla joka viides (22 %).

Soviteltavista rikoksista puolestaan 11 % oli lasten tekemiä, 12 % nuorten tekemiä ja 10 % nuorten aikuisten tekemiä. Yhteensä alle 21-vuotiaiden tekemiä oli 33 % sovitteluun ohjatuista rikoksista, mikä osaltaan kuvaa sovittelun keskeisyyttä lasten ja nuorten kohdalla.

Soviteltaviksi tulleista rikoksista suuri osa on pahoinpitelyrikoksia ja usein siten virallisen syytteen alaisia tekoja. Nämä jutut päätyvät sovittelun jälkeen vielä syyttäjän ja mahdollisesti myös tuomioistuimen käsiteltäviksi. Tavanomaista on, että syyttäjä tekee silloin syyttämättä jättämispäätöksen, ellei rikos ole niin vakava, että se edellyttää syytteen nostamista. Asianomistajarikoksissa poliisi voi tehdä tutkinnan lopettamispäätöksen, jos asianomistaja peruuttaa sovittelun jälkeen rangaistusvaatimuksensa.

Sovittelu mahdollistaa sen, että rikosta voidaan käsitellä osapuolten kohtaamistilanteessa myös uhrin näkökulmasta ja sen avulla lapsi tai nuori voidaan saada konkreettisesti ymmärtämään tekonsa aiheuttamat kärsimykset ja vahingot. Sovittelu on muutoinkin osallistuvaa ja vähemmän muodollista kuin oikeusprosessi. Siinä voidaan ottaa huomioon sosiaalisia näkökohtia ja käsitellä rikosta siten kokonaisvaltaisemmin kuin rikosoikeudellisessa prosessissa. Sovittelu tähtää rikoskäyttäytymisen varhaiseen puuttumiseen ja nuoren rikosuran katkaisuun. Kun esitutkinta-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaiset yhdessä sovittelutoimen kanssa puuttuvat nuoren tekemään rikok-

seen, asia tulee käsitellyksi monesta näkökulmasta ja tavanomaista yksityiskohtaisemmin.

Nuorisovankiluku

Alle 18-vuotiaita vankeja on jo vuosikymmenen ajan ollut kunakin ajanhetkenä vain muutama ja ikäryhmän osuus koko vankipopulaatiosta on 0,1–0,3 prosenttia. 18–20-vuotiaiden vankien määrät nousivat yleisen vankiluvun kasvun myötä 2000-luvun alussa, mutta ovat sittemmin laskeutuneet – ja pysyneet alhaisina. Tämän ryhmän osuus vankipopulaatiosta (sekä vankeus- että tutkintavangit) oli 2,6 prosenttia vuonna 2016. Vankeusvangeista vajaa prosentti oli alle 21-vuotiaita. Nykyinen nuorisovankitaso on matala.

Nuorisovankiluku antaa rikosoikeuskeskeisen ja sosiaalisen kontrollin kokonaisuuden kannalta vääristyneen kuvan nuoriin kohdistuvasta pakosta. Nuorisovankien määrää pohdittaessa onkin syytä huomata, että osa lastensuojelun laitossijoitukseen johtavista pakkotoimista perustuu rikoksiin. Esimerkiksi vuotta 2005 koskeneen arvion mukaan noin 150 15–17-vuotiaasta nuorta oli tahdonvastaisesti huostaan otettuna *osaksi* rikoskäyttäytymisen vuoksi. Tämä on moninkertaisesti suurempi kuin vankiloissa olevien nuorten määrä ja kuvaa sitä, että suomalaisessa järjestelmässä lastensuojelu- eivätkä vankeinhoitoviranomaiset kantavat päävastuun rikoksilla oirehtivien nuorten kohtelusta. Vaikka lastensuojelulaitoksissa sijoitetuina olevien nuorten sijoitusperusteista ei pidetä kirjaa, erillistutkimukset osoittavat laitoksissa olevan nuoria myös rikosten vuoksi (Marttunen 2008).

Yhteenveto

- Nuorten tekemät rikokset liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin ja ovat tyypillisesti vähäisinä pidettäviä omaisuusrikoksia. Tästä johtuen suurin osa, 87 %, nuorten rikosten seuraamuksista määrätään muualla kuin tuomioistuimissa, joko rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä.
- Nuorten rangaistuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viime vuosina.
- Nuorille tuomitaan lievempiä rangaistuksia kuin muulle väestölle. Tuomitut rangaistuslajit ovat lievempiä, samoin rangaistusten pituudet tai määrät.
- Sakko on myös yleisin nuorille henkilöille (15–17-vuotiaat) oikeudenkäynnissä tuomittu rangaistus; noin kolme neljäsosaa oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on sakkoja. Nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) kohdalla sakkoon tuomittiin kaksi kolmesta oikeudessa tuomituista.
- Toiseksi yleisin nuorille rikoksentekijöille tuomittu rangaistus on ehdollinen vankeusrangaistus. Vajaa viidennes 15–17-vuotiaille nuorille ja joka neljäs nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on ehdollinen vankeus. Ehdolliseen vankeuteen liitetään usein oheisseuramus – valvonta, oheissakko tai yhdyskuntapalvelu.
- Ehdotonta vankeusrangaistusta ja yhdyskuntapalvelua tuomitaan nuorille vain vakavimmissa rikoksissa. Niiden osuus on vain muutama prosentti nuorille vuosittain tuomituista rangaistuksista. Viime vuosina vankilarangaistuksia on tuomittu lähes kymmenesosa verrattuna 1990-luvun alkuun.
- Rikosten sovittelu on keskeinen keino käsitellä lasten ja nuorten tekemiä rikoksia.
- Alaikäisten ja 18–20-vuotiaiden vankien määrät ovat pysyneet matalina.
- Nuorisorangaistuksen käyttö on jatkuvasti vähentynyt ja tuomittujen määrä on nykyisin vain 5–10 nuorta (15–17-vuotiasta) henkilöä.

2 Rikosten sovittelu Hannu Niemi

Rikosten ja riita-asioiden sovittelu alkoi Suomessa vapaaehtois pohjalta Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeena (Sovitaan -projekti) Vantaalla 1983. Myöhemmin vapaaehtoinen sovittelutoiminta levisi muihin suuriin kaupunkeihin ja muillekin paikkakunnille. Silti noin puolessa Suomen kunnista ei ollut mahdollisuutta saada sovittelupalvelua 2000-luvun alussa. Sovittelulle haluttiin lainsäädännöllinen perusta, jotta kaikille kansalaisille voitaisiin antaa yhdenmukainen mahdollisuus saada sovittelupalvelua. Onnistuneella sovittelulla todettiin voivan olla huomattaviakin vaikutuksia rikoksesta tuomittavaan seuraamukseen, minkä vuoksi oli tärkeää taata sovittelupalvelujen yhdenvertainen saatavuus eri puolilla maata. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta hyväksyttiin vuonna 2005 ja se tuli voimaan 1.6.2006.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Sovittelupalvelujen järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2016 alussa Terveysten ja hyvinvoinninlaitokselle. Varsinaisen palvelun tuottavat sovittelutoimistot, jotka voivat olla kuntien itsensä järjestämiä tai ostopalveluna hankittuja. Suomessa oli yhteensä 20 sovittelun toimialuetta ja 19 palveluntuottajaa vuonna 2016. Varsinaista sovittelutyötä tekevät edelleen vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelijoita oli koko maassa noin 1 150 vuonna 2016.

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Rikoksesta epäillyn tai asianomistajan taikka alaikäisen osapuolen huoltajien suostumuksen puute estää asian käsittelyn sovittelumenettelyssä. Sovittelutoimisto selvittää sovittelun edellytykset ja arvioi sen, soveltuuko juttu soviteltavaksi. Toisaalta sovittelumenettelyssä tehty sovinto ei syrjäytä syyttäjän mahdollisuutta nostaa syyte rikoksesta muissa kuin asianomistajarikoksissa, mutta sovinto on mahdollista lain mukaan huomioida rikosprosessissa. Sopimukseen johtanut sovittelu voi johtaa toimenpiteistä luopumiseen tai seuraamuksen lieventämiseen.

Vaikka sovittelulaki ei rajaa mitään rikoksia suoraan sovittelun ulkopuolelle, laissa ja sen esitöissä on joitain rajoituksia, joiden mukaan alaikäisiin kohdistuneet rikokset, lähisuhdeväkivaltarikokset ja törkeät rikokset soveltuvat huonosti sovitteluun ja niissä sovittelun mahdollisuutta tulee harkita poikkeuksellisen huolellisesti. Alaikäisen osalta on ainakin tärkeää, että hänellä on kyky ymmärtää sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. Sovittelulain mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun ja ikänsä vuoksi erityinen suojan tar-

ve. Rikoksen sovittelu edellyttää myös, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Törkeiden rikosten osalta katsottiin, että niiden laajalla sovittelulla voisi olla pitkällä aikavälillä haitallisia vaikutuksia rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ei puolestaan pitäisi ottaa sovitteluun, jos väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa ja osapuolet ovat osallistuneet jo aiemminkin sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi.

Sovittelun käynnistyminen ja laajuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa sovittelun tilastoinnista. Tilastoissa sovittelua kuvataan juttujen ja niistä purettujen rikostapausten määrillä. Lisäksi tilastossa on tietoja muun muassa rikoksesta epäiltyjen ja rikoksen asianomistajien määristä.

Sovitteluun ohjautui 12 496 rikosta vuonna 2016. Määrä on lisääntynyt 30 prosenttia vuodesta 2007. Sovitteluun tulevien juttujen ja rikosten määrä ei voi kasvaa kuitenkaan rajattomasti ilman, että sovittelutoiminnan resursseja lisätään. Toisaalta tapausten lukumäärään vaikuttaa poliisin ja syyttäjän halu ohjata rikostapauksia sovitteluun. Sovitteluun ohjattujen rikosten määrä on kasvanut kahtena viimeisenä vuonna. Sovittelutapaukset ovat lisääntyneet, vaikka poliisin selvittämien rikosten määrä on jatkanut vähentymistään.

Sovitteluun ohjattuja juttuja oli 8 640 ja soviteltavassa jutussa keskimäärin 1,4 rikosta vuonna 2016. Lisäksi sovitteluun ohjautui 621 riita-asiaa vuonna 2016, mikä on 4,7 prosenttia kaikista sovitteluun ohjautuneista jutuista puretuista rikos- ja riita-asioista.

	2007	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sovitteluun ohjatut rikokset	9583	11604	12895	11908	11173	10997	11941	12496
Muutos edellisestä vuodesta*	..	+7%	+8%	-8%	-6%	-2%	+9%	+5%
Osuus poliisin selvittämistä rikoksista (%)	3,7	4,4	4,7	4,7	4,5	4,6	5,0	5,4

* Valtakunnallinen tilastointi aloitettiin 1.6.2006. Vuosi 2007 oli ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi tilastoinnissa. Vuosien 2008 ja 2010 luvut on esitetty Seuraamusjärjestelmä 2014 -julkaisussa. Lähde: THL

Sovitteluun ohjautuneiden rikosten määrä oli 3,0 prosenttia poliisin tietoon tulleista ja 5,4 prosenttia selvitetystä rikoksista (pl. vähäiset liikenne rikokset) vuonna 2016. Sovitteluun todellisuudessa tulevista omaisuus- ja väkivaltarikoksista sekä eräistä muista rikoksista (vastaavat noin 90 prosenttia

sovitteluun tulevista rikoksista) laskettuna sovittelutapausten osuus oli kuitenkin suurempi eli vuosittain noin 10 prosenttia selvitetystä rikoksista. Karkeana arviona voidaankin esittää, että selvitetystä rikoksista vähintään joka kymmenes sovitteluun lähtökohtaisesti soveltuva rikos ohjautuu sovittelumenettelyyn ja näistä selvästi enemmän kuin puolet (noin 55–75 % laskentatavasta riippuen) päättyy osapuolten sovintoon.

Ennen sovittelutoiminnan käynnistymistä sovittelutoimisto tekee päätöksen rikoksen soveltuvuudesta sovitteluun. Sovittelua ei voida myöskään aloittaa, jos sovittelun osapuolet eivät saavu sovittelutilaisuuteen. Sovittelu käynnistettiin 68 prosentissa sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista vuonna 2016 (68 % v. 2015). Käynnistyneistä sovitteluista keskeytyi 13 prosenttia (15 % v. 2015) ja 7 prosentissa (9 % v. 2015) ei päästy sopimukseen, joten sovittelu jatkui tai suoritettiin loppuun vuoden aikana noin 6 750 rikoksen osalta, mikä on noin 54 prosenttia (noin 52 % v. 2015) sovitteluun ohjatuista rikoksista vuonna 2016.¹ Lähisuhdeväkivallan osalta sovintoon päästiin hieman useammin (60 % v. 2016 ja 54 % v. 2015).

Aloite sovitteluun tuli poliisilta 83 prosentissa (81 % v. 2015) ja syyttäjältä 15 prosentissa (16 % v. 2015) rikoksista vuonna 2016. Aloitteista siis yhteensä 97 % tuli poliisilta ja syyttäjältä. Poliisi suorittaa nykyisin suurimmassa osassa jutuista arvion siitä, soveltuuko tapaus sovitteluun ja ovatko osapuolet halukkaita sovitteluun. Poliisin osuus aloitteentekijänä on vuosien mittaan selvästi korostunut. Sovittelulakia edeltävänä aikana syyttäjät tekivät vielä poliisia useammin sovittelualoitteen (ks. Rikollisuustilanne 2000, 279). Muita aloitteentekijöitä olivat sosiaaliviranomaiset (0,6 % v. 2016), epäilty (0,3 % v. 2016) ja uhri tai hänen huoltajansa (0,3 % v. 2016).

Soviteltavat rikokset

Vuoden 2016 aikana sovitteluun tulleista rikoksista 63 prosenttia (64 % v. 2015 ja 55 % v. 2010) oli virallisen syytteen alaisia asianomistajarikoksien osuuden ollessa 37 prosenttia (36 % v. 2015 ja 45 % v. 2010).² Varsin tuntuva muutos vuodesta 2011 lähtien johtuu siitä, että alaikäisiin kohdistuvat ja lähisuhteissa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi vuonna 2011. Muutos vaikuttaa kahta kautta. Ensinnäkin poliisin

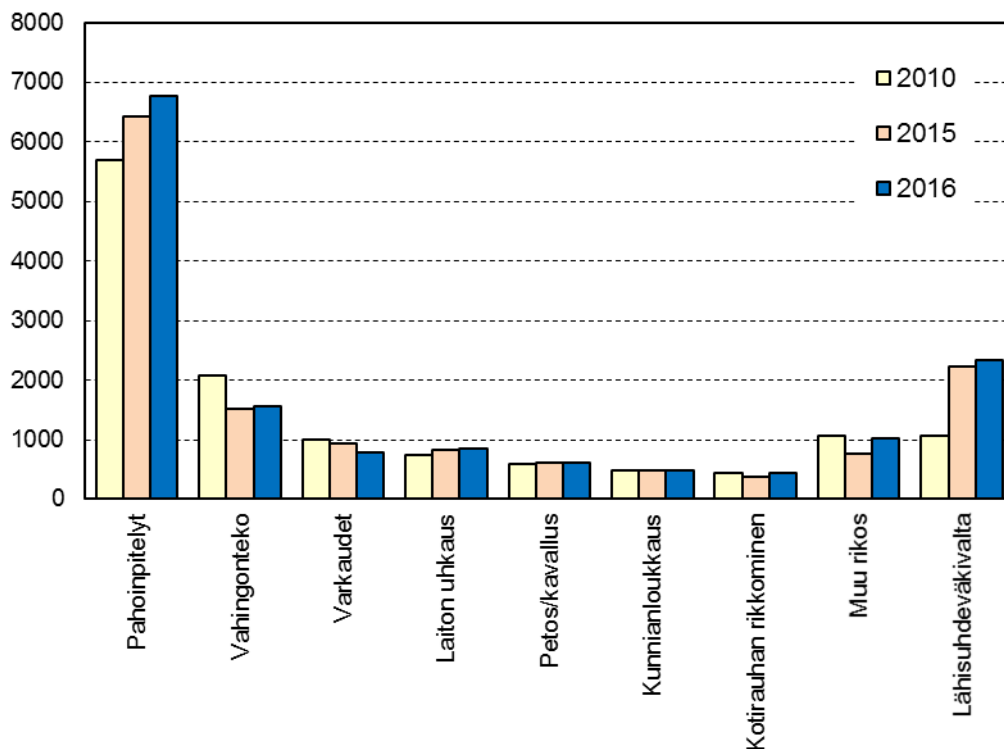
¹ Loppuun suoritettujen rikossovittelujen määrää ei voi tilastoista laskea tarkasti, koska tilastossa rikosasiat on tilastoitu juttukohtaisesti niissä tapauksissa, joissa ei päästy sopimukseen. Lisäksi sovintotapauksiin tulee mukaan edellisenä kalenterivuonna alkuun pantuja sovitteluja.

² Vuoden 2016 luvut ovat arvioita, koska THL:n tilastosta puuttuvat lähisuhdeväkivallan syyteoikeutta koskevat tiedot. Arvio perustuu siihen, että lähisuhdeväkivaltatapauksista 95–99 % on edellisinä vuosina ollut virallisen syytteen alaisia rikoksia.

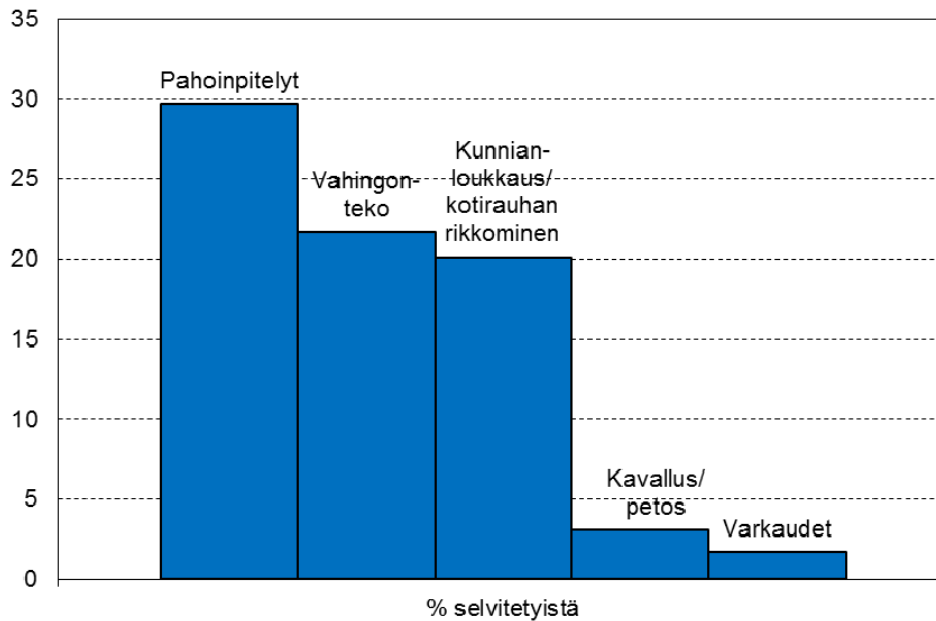
selvitettäväksi tulee aikaisempaa enemmän lieviä pahoinpitelyjä ja lähisuhdeväkivaltarikoksia, joita myös ohjautuu sen vuoksi entistä enemmän sovitteluun, ja toiseksi entistä suurempi osa lievista pahoinpitelyistä määräytyy virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

Sovitteluun ohjatuista rikoksista 54 prosenttia (54 % v. 2015 ja 47 % v. 2010) oli pahoinpitelyrikoksia vuonna 2016. Näistä väkivaltarikoksista noin kolmannes (34 %; 35 % v. 2015; 19 % v. 2010) koski lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa. Pahoinpitelyrikosten ja lähisuhdeväkivaltatapausten määrän ja osuuden kasvu johtuu edellä mainitusta syyteoikeuden muuttumisesta vuonna 2011. Pahoinpitelyjen määrän kasvu vuosina 2011–2016 johtuu lähes yksinomaan lähisuhdeväkivaltatapauksen määrän lisääntymisestä (ks. kuvio 1). Sovitteluun saapuneiden lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2010. Muissa rikoslajeissa ei ole tapahtunut yhtä merkittäviä muutoksia vuosina 2010–2016 (kuvio 1).

Sovittelukäsittelyyn tulleet pahoinpitelyt edustivat jo runsasta neljäsosaa (30 % ja 19 % v. 2010) poliisin selvittämistä pahoinpitelyistä vuonna 2016 (kuvio 2). Tässäkin osuuden nousu selittyy vuoden 2011 lainmuutoksella sekä sillä, että poliisin tietoon tulleiden ja selvitettyjen pahoinpitelyjen määrän laskiessa sovitteluun ohjattujen pahoinpitelyjen määrä on pysynyt ennallaan taikka kasvanut.

Kuvio 1 Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikokset, 2010, 2015–2016 (pahoinpitelyt sisältävät myös lähisuhdeväkivaltatapaukset). Lähde: THL

Kuvio 2 Eräiden sovittelukäsittelyyn tulleiden rikosten osuus samana vuonna poliisin selvittämistä rikoksista, 2016. Lähde: THL ja Tilastokeskus

Erilaisia omaisuusrikoksia tuli sovittelukäsittelyyn noin neljännes (24 % v. 2016) kaikista rikoksista. Näistä vahingonteot olivat yleisimpiä (12 % kaikista käsittelyyn tulleista rikoksista). Sovitteluun ohjautuneista rikoksista vahingontekoja oli vuonna 2008 lähes viidennes (19 %), mutta niiden osuus on tällä vuosikymmenellä vähentynyt. Viidennes (20 %) poliisin selvittämistä vahingonteoista ohjautui sovittelukäsittelyyn vuonna 2016.

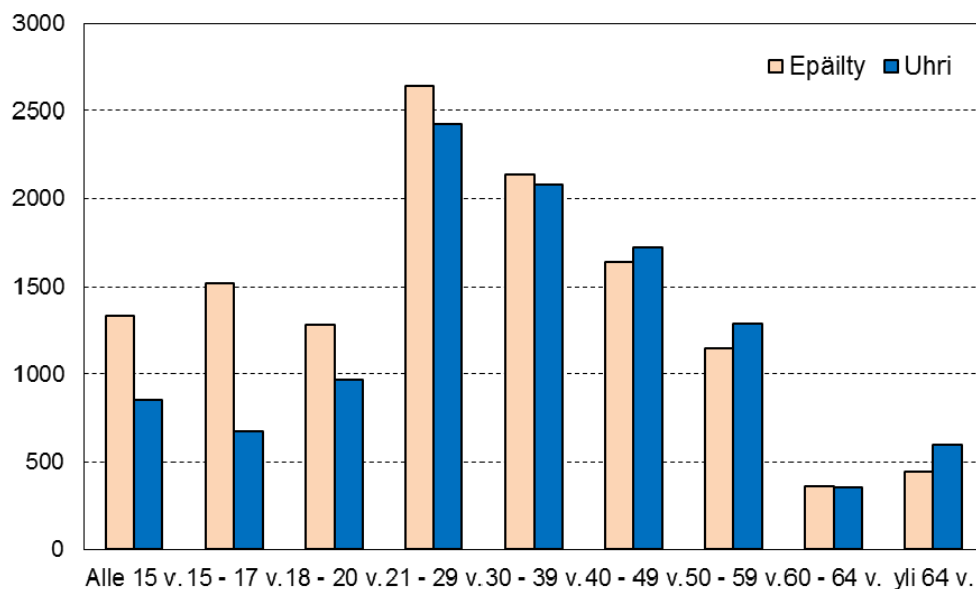
Varkausrikosten osuus sovittelutapauksista on pysynyt melko vakaana (6–8 %) vuosina 2008–2016. Kaikista poliisin selvittämistä varkausrikoksista sovitteluun ohjautuu kaksi prosenttia, mikä on selvästi vähemmän kuin pahoinpitely- ja vahingontekorikoksissa.

Kotirauhan rikkomisia ja kunnianloukkausrikoksia oli yhteensä noin 7 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikoksista vuonna 2016. Runsas viidennes (22 %) poliisin selvittämä kotirauhan rikkominen ja kunnianloukkausrikos tuli sovittelukäsittelyyn. Sovitteluun ohjautuneista rikoksista selvä enemmistö on suhteellisen lieviä rikoksia. Ryöstöjen ja törkeiden pahoinpitelyjen osuus oli 0,8 prosenttia vuonna 2016. Tällaisia vakavia rikoksia on ohjattu sovittelukäsittelyyn viime vuosina noin 100–150 rikosta vuodessa.

Sovittelun osapuolet

Sovitteluun ohjattiin vuoden 2016 aikana kaikkiaan 23 120 henkilöä, joista tekijäksi epäiltyjä oli 12 473 (54 %) ja asianomistajia 10 647 (46 %). Tekijäksi epäillyistä oli miehiä 74 prosenttia (76 % v. 2015). Asianomistajista

miehiä oli 55 prosenttia (56 % v. 2015) laskettuna luonnollisista henkilöistä vuonna 2016. Naisten osuus on lisääntynyt sekä epäillyissä että vahingonkärsijöissä 4–8 prosenttiyksikköä vuosina 2011–2016 edellisiin vuosiin verrattuna. Naisten määrän ja osuuden kasvu johtuu poliisin tietoon tulleiden lähisuhdeväkivaltarikosten kasvusta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ohjautuu tämän vaikutuksesta aikaisempaa enemmän myös sovitteluun ja niissä uhrina on tavanomaisimmin nainen. Kaikista asianomistajista 8 prosenttia (10 % v. 2015) oli oikeushenkilöitä (yrityksiä, valtion tai kuntien hallinnoimia tahoja, asunto-osakeyhtiöitä jne.) vuonna 2016. Oikeushenkilöiden osuus rikosten uhrina ja vahingonkärsijänä sovittelussa on laskenut 5–8 prosenttiyksikköä tämän vuosikymmenen aikana verrattuna sitä edeltäviin vuosiin. Vähentyminen saattaa johtua yritysten yms. haluttomuudesta lähteä sovitteluun rikoksia, koska sovitteluun osallistuminen sitoo työvoimaa lyhytaikaisesti ja saattaa kaiken lisäksi aiheuttaa lisäkustannuksia vahingonkärsijälle.

Kuvio 3 Rikosten tekijöiksi epäillyt ja uhrin ikä rikosten ja riita-asioiden sovitteluun ohjatuissa rikoksissa tekohetken iän mukaan, 2016. Lähde: THL

Tekijäksi epäillyistä tekohetken iän mukaan 33 prosenttia (36 % v. 2015) oli alle 21-vuotiaita ja runsas kolmannes (42 %; 40 % v. 2015) 30–64-vuotiaita vuonna 2016. Ikäluokkaan 21–30 vuotta kuului noin viidennes (21 %; 20 % v. 2015). Neljä prosenttia epäillyistä oli 65 vuotta täyttäneitä (kuvio 3).¹ Tekijöiksi epäiltyjen joukko on sovittelutoimintavuosien aikana jatkuvasti vanhentunut. Osin tämäkin on seurausta lähisuhdeväkivaltatapausten määrän kasvusta.

¹ Ikäjakautumaa koskevissa tilastotiedoissa ovat mukana sekä rikos- että riita-asiat.

Tekijäksi epäillyistä lapsista ja nuorista (alle 21-vuotiaat) kolmannes (33 %; 31 % v. 2015) oli alle 15-vuotiaita ja 36 prosenttia (39 % v. 2015) rikosoikeudellisesti vastuunalaisia alaikäisiä (15–17-vuotiaita) vuonna 2016.

Alle 15-vuotiaiden tekemistä poliisin selvittämistä rikoksista (pl. vähäiset liikenne rikokset) 17 prosenttia ja muiden alaikäisten tekemiksi epäillyistä 7 prosenttia ohjautui sovittelumenettelyyn vuonna 2016, kun vastaava osuus täysi-ikäisten osalta oli 4,0 prosenttia. Nämä luvut kertovat siitä, että sovittelu on vaihtoehto rikosten seuraamusvalikoimassa ennen muuta nuorille rikosentekijöille, mikä on alun perin ollut tarkoituskin.

Kun sovitteluun tulevissa rikoksissa epäiltyjen osuus painottui lapsiin ja nuoriin, asianomistajissa oli puolestaan selvä enemmistö (77 %; 78 % v. 2015) vähintään 21 vuotta täyttäneitä vuonna 2016. Alle 15-vuotiaita lapsia oli asianomistajina 8 prosenttia (7 % v. 2015) ja 15–17-vuotiaita nuoria 6 prosenttia (6 % v. 2015). Alle 21-vuotiaita oli yhteensä 23 prosenttia (22 % v. 2015) vuonna 2016 (kuva 3).

Sovittelun kolmantena osapuolena on puolueeton sovittelija. Aktiivisesti toimineita sovittelijoita oli 1 146 vuonna 2016. Tämän lisäksi reservissä oli eri syiden vuoksi 76 sovittelijaa. Sovittelijoiden määrä on vähentynyt 7 prosenttia vuodesta 2008. Kun sovitteluun tulleiden tapausten määrä on samanaikaisesti lisääntynyt yhden prosentin, se tarkoittaa, että sovittelijaa kohden laskettujen rikosten määrä on lisääntynyt 24 prosenttia vuonna 2016 (10,9 rikosta/sovittelija) verrattuna vuoteen 2008 (8,8 rikosta/sovittelija).

Sopimukset

Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 6 474 tapauksessa eli 77 prosentissa käynnistyneistä sovitteluprosesseista vuonna 2016 (79 % v. 2015). Lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa sovintoon pääsemisen osuus oli tätä kokonaistasoa korkeampi, vaikka vastaavia tarkkoja osuuksia ei ole tilastoista saatavissa (arvio perustuu sovitteluun ohjattuja rikoksia koskevista tiedoista ja niitä koskeneista sopimuksista). Koska sovittelun käynnistyminen ja päättyminen voivat ajoittua eri vuosille, sovittelun onnistumista koskevat prosentit eivät kuvaa tilannetta aivan tarkasti. Lisäksi on huomattava, että yhdessä rikoksessa voi olla yhtä useampi epäilty ja/tai asianomistaja, jolloin sopimusta ei ehkä synny kaikkien osapuolten kesken. Tällaiset tapaukset on merkitty tilastoon osasopimuksiksi. Sovinto tilastoidaan myös osasopimukseksi silloin, kun rikoksesta on päästy vain osittain sopimukseen. Yhteensä erityyppisiä osasopimuksia oli 53 (1 % kaikista sopimuksista) vuonna 2016.

Seuraavassa asetelmassa on laskettu käynnistyneiden ja keskeytyneiden sovittelujen sekä sovintoratkaisujen ja sovintoratkaisua vaille jääneiden tapausten osuudet sovittelukäsittelyyn tulleista sovittelualoitteista. Siitä nähdään, että sopimusten osuus sovitteluun ohjautuneista tapauksista oli 73 prosenttia (78 % v. 2015) vuonna 2016.

	Sovittelu- aloitteet	Käynnis- tyneet	Keskey- tyneet	Ei sopimusta	Sopimus
Sovitteluprosessien määrä	8 640*	8 459	1 092	621	6 474
Osuus määrästä (%)	100 %	98 %	13 %	7 %	75 %

Lähde: THL

* Sovittelualoitteita oli vuoden 2016 aikana yhteensä 9 261 eli luvussa ovat mukana myös riita-asioita koskevat aloitteet. Rikoksia koskevien sovitteluprosessien määrä on laskennallinen arvio (riitoja koskevien 621 tapauksen oletetaan käsittävän yhden riidan tapausta kohden), koska tilastoista ei ole saatavissa tarkkaa tietoa.

Sovittelussa tehtiin erilaisia toimenpidesopimuksia yhteensä 8 695 kappaletta (9 359 v. 2015) vuonna 2016. Sovintoratkaisu voi sisältää samanaikaisesti yhtä useampia korvaus- tai käyttäytymissopimuksia, minkä vuoksi toimenpidesopimusten määrä oli noin 1,3 kertaa suurempi kuin varsinaisten sovintoratkaisujen määrä.

Taulukko 1 Sopimusten sisältö sovitun toimenpiteen mukaan vuonna 2016

	Raha- korvaus	Työ- korvaus	Omai- suuden palautus	Käyttäy- tymis- sopimus	Anteeksi- pyyntö	Ei vaa- timuksia	Yhteensä
Määrä	2 803	237	47	1 101	3 457	1 050	8 695
Osuus %	32 %	3 %	0,5 %	13 %	40 %	12 %	100 %
Arvo €	1,8 milj. €	0,075 milj. €
Arvo/ sopi- mus €	658 €	314 €

Lähde: THL

Sopimuksista 32 prosenttia (32 % v. 2015) oli rahakorvauksia ja 3 prosenttia (3 % v. 2015) työkorvauksia vuonna 2016. Lisäksi vuosittain on sovittu muutamista kymmenistä omaisuuden palauttamisista, mikä vastaa noin 0,5 prosentin osuutta kaikista toimenpidekorvauksista. Materiaalisten korvausten kokonaisosuus oli siten 35 prosenttia (35 % v. 2015) vuonna 2016, mikä on edeltäviä vuosia pienempi. Raha- ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli noin 1,9 miljoonaa euroa vuonna 2016. Rahallinen arvo on pysynyt suunnilleen yhtä suurena 2010-luvulla. Yhtä rahallista sovintotapausta kohden laskettuna korvauksen rahallinen arvo oli 631 euroa vuonna 2016. Näistä pelkkien rahakorvausten vastaava arvo oli 658 euroa vuonna 2016. Rahakorvaus voidaan (1.5.2011 alkaen) vahvistaa täytäntöönpa-

nokelpoiseksi tuomioistuimessa (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta tuomioistuimissa).

Toimenpidesopimuksista 64 prosenttia oli ns. aineettomia sopimuksia vuonna 2016. Näistä anteeksipyyntöjen osuus oli selvästi suurin (40 % kaikista toimenpidesopimuksista v. 2016). Erilaisten käyttäytymissopimusten osuus oli 13 prosenttia vuonna 2016. Käyttäytymissopimuksen sisältönä voi olla esimerkiksi lupaus päihdehoitoon hakeutumisesta. Noin joka kymmennessä (12 % v. 2016) toimenpidesopimuksessa rikoksen uhrilla ei ollut mitään vaatimuksia tai hän luopui vaatimuksistaan.

Tilastosta ei ole saatavissa rikoslajikohtaisia tietoja sopimuksista. Myöskään sitä, kuinka hyvin sopimukset täytetään, ei ole olemassa valtakunnallisia tilasto- tai muita seurantatietoja.

Sovittelun merkitys rikosprosessissa

Rikosten sovittelun alkuperä on ns. restoratiivisessa oikeudessa. Sitä voi lyhyesti kuvata formaalisen valtiojohtoisen oikeuden vaihtoehdoksi, missä konfliktit ja oikeudenloukkaukset pyritään korjaamaan omaehtoisesti osapuolten neuvotteluratkaisuilla. Rikosta ei koeta valtiota vastaan suunnatuksi teoksi tai lain rikkomiseksi, vaan ajatuksena on, että osapuolten ja heidän lähiyhteisönsä tulisi itse vuorovaikutuksen keinoin ratkaista keskinäiset konfliktinsa ja koetut vääräyskokemukset. Osapuolten rooli on toimia sovittelussa aktiivisina osallisina ja vaikuttajina, millä vältetään muun muassa oikeudensaannin ulkoistuminen osapuolten edustajien tehtäväksi. Sovittelussa myös oikeuden saatavuutta voidaan parantaa ja kustannuksia vähentää kankeahkoon ja kustannuksia nielevään oikeusprosessiin verrattuna.

Sovittelu alkoi Suomessa viralliseen rikosoikeusjärjestelmään kuulumattomana toimintona, mutta on sittemmin integroitu rikosoikeusjärjestelmään kahta tietä. Rikosoikeusjärjestelmässä sovintomenettelyssä saavutettu sovinto alettiin lakimuutosten jälkeen ottaa huomioon toimenpiteistä luopumisperusteena ja rangaistuksen lieventämisperusteena. Sen jälkeen säädettiin vuonna 2005 sovittelulaki, missä on pyritty huomioimaan rikosoikeudelliset periaatteet sekä kriminaalipoliittiset tavoitteet ja rajattu sovittelu koskemaan ensisijassa vain lieviä rikoksia. Näin sovittelusta on Suomessa tullut pääosin rikosoikeudellisen järjestelmän täydentäjä ja apuorganisaatio, mutta siinä on silti yksittäisiä vaihtoehtoisen käsittelyn ja seuraamuksen elementtejä. Sovittelulla on tuomioistuinkäsittelyä osin korvaava merkitys asianomistajarikoksissa ja joissakin lievemmissä virallisen syytteen alaisissa rikoksissa (ks. Iivari 2010a, 159–160). Sovittelukäsittelyyn on mahdollista ottaa myös alle 15 vuoden iässä tehtyjä rikoksia, joita voidaan oikeusteitse käsitellä vain vahingonkorvauskysymysten osalta. Noin

10 prosenttia sovittelupalvelun tekijäasiakkaista ei ollutkaan saavuttanut rikosoikeudellista vastuukärajaa rikoksen tehdessään vuonna 2016. Yhden sovittelun käsittely maksoi THL:n mukaan yhteiskunnalle 534 euroa vuonna 2016. Vuotuiset kokonaiskustannukset ovat täten 4,5–5,0 miljoonaa euroa.

Sovittelun selvä kriminaalipoliittinen tavoite on keventää rikosoikeudellista järjestelmää ohjaamalla lievemmat rikokset sovitteluun ja siten pyrkiä välttämään turhia ja raskaita oikeudenkäyntejä. Sovittelun aikaansaama syytevaatimuksen peruuttaminen erityisesti asianomistajarikoksissa ja sovittelun huomioiminen toimenpiteistä luopumisen perusteena ovat keinoja päästä tähän tavoitteeseen. Muita rikosoikeudellisia tavoitteita ovat olleet rangaistusten kasaantumisten ja leimaamisen välttäminen sekä erityisesti nuorten kohdalla uusintarikollisuuden torjuminen. Lisäksi sovittelulla voidaan säästää rikollisuuden aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia ja hyvittää rikoksen uhria oikeusjärjestelmän keinoja konkreettisemmin (ks. Iivari 2010b, 58).

Sovittelulailla pyrittiin saattamaan sovittelupalvelut yhdenmukaisesti koko maahan. Eräin paikoin poliisit ja syyttäjät ovat olleet varsinkin uusilla toimialueilla kuitenkin varovaisempia lähettämään rikoksia sovitteluun kuin niillä paikkakunnilla, missä sovittelua oli jo ennen sovittelulain voimaantuloa. Tämä koskee varsinkin vakavien rikosten ja lähisuhdeväkivallan lähettämistä sovitteluun (Iivari 2010a, 158). Tällaisia rikoksia ei voida sovittelulain perusteella aina ottaa sovitteluun, vaikka ne eivät olisi tulleet poliisiin tietoon ja oikeusprosessin käsiteltäviksi.

Eräs sovittelun kitkakohta johtuu rikosprosessiin tulleesta nopeatutusta kirjallisesta käsittelystä. Syyttäjillä on tulostavoitteena käsitellä osa rikoksista kirjallisessa menettelyssä, mikä voi rajoittaa juttujen lähettämistä sovitteluun. Jos jutut kyetään käsittelemään sovittelussa nopean aikataulun puitteissa, tätä ongelmaa ei välttämättä esiinny. Käytännöt asiassa voivat vaihdella, mikä horjuttaa sovittelun yhdenmukaista käyttöä (Iivari 2010a, 92–93).

Sovittelun osuus on suhteellisen merkittävä rikosoikeudellisten seuraamusten joukossa silloin, kun kyse on sovitteluun hyvin sopivista rikoksista kuten pahoinpitelyistä, vahingontekorikoksista, kotirauhan rikkomisista ja kunnianloukkauksista sekä useista lasten ja nuorten tekemistä rikoksista. Näissä tapauksissa 10–30 prosenttia selvitetystä rikoksista ohjautuu sovitteluun. On kuitenkin myös huomattava, että noin 20–25 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikosasioista ei johda sopimukseen. Näissä tapauksissa sovittelu ei käynnisty syystä tai toisesta lainkaan, keskeytyy myöhemmin sovitteluprosessin aikana tai osapuolet eivät pääse sovintoon.

Sovittelusta annetun lain valmistelussa arvioitiin, että vuositasona voisi tulla soviteltavaksi noin 12 000 rikostapausta, jos sovittelutoiminta on hyvin järjestetty ja yhteistyö viranomaisten kesken toimii. Vuonna 2011 tämä

määrällinen arvio on jo ylitetty. Sovittelutoiminnassa ei välttämättä ole edes resursseja tätä suuremman tapausmäärän sovitteluun. Samoihin aikoihin sovittelulain kanssa säädetty kirjallinen menettely ohjaa huomattavan suuren osan niistä lievemmistä rikoksista, jotka voisivat olla sovittelun kohteina, kirjalliseen menettelyyn, mikä voi vähentää sovitteluun tulevien tapausten määrää.

Sovittelun oikeudelliset vaikutukset

Rikos tulee pääsääntöisesti sovitteluun poliisin tai syyttäjän aloitteesta (97 %). Tämä tarkoittaa, että valtaosa sovittelutapauksista on tullut poliisin tietoon ennen sovitteluprosessin alkamista. Sovittelutoimiston tulee viipymättä ilmoittaa poliisi- ja syyttäjäviranomaisille päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta tapausta sovitteluun tai keskeyttänyt sovittelun. Sopimukseen johtaneesta sovittelusta sovittelutoimiston tulee sovittelulain mukaan toimittaa sovittelun päätyttyä poliisi- ja syyttäjäviranomaisille tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta. Näin juttu palautuu sovittelun tai sen epäonnistumisen jälkeen esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Muiden kuin näiden kyseisten viranomaisten aloitteesta tapahtuneesta sovittelusta poliisi ja syyttäjät saavat sovittelutoimiston antamista tiedoista ensi kertaa tiedon rikoksesta, jos lakia tältä osin tiukasti noudatetaan.

Eri lainkohtien nojalla sovittelulla on vaikutuksia rikosasioiden käsittelyn etenemiseen ja seuraamuksiin. Sovittelulaki ja -asetus sisältävät säännöksiä muun muassa sovittelun aloittamisen edellytyksistä ja sovitteluprosessista. Esitutkintalaki sisältää mahdollisuuden lopettaa tai rajoittaa esitutkintaa ja saavutetulla sovinnolla voi olla poliisin ja syyttäjän päätöksenteossa merkitystä. Lisäksi sovinto voi olla rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisperuste ja rangaistuksen lieventämisperuste. Rikosprosessissa huomioon otettava sovinto voi syntyä sovittelulain mukaisessa sovittelussa mutta myös muulla tavoin. Tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia ja pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä ovat laissa yleensä sovintoon rinnastettavia keinoja, jolloin voidaan osin välttyä siltä, että rikoksista epäillyt joutuvat eriarvoiseen asemaan tilanteissa, joissa epäillyllä olisi halu pyrkiä sovintoon mutta uhri ei halua sovittelua.

Poliisilla tai syyttäjällä on sovittelun jälkeen (tai muutoinkin) eräin poikkeuksin lopetettava esitutkinta asianomistajarikoksissa (ETL 3:4), jos asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota kokonaisuudessaan voidaan pitää ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia (ETL 3:9). Sovittelu ja siinä saavutettu so-

vinto eivät siten automaattisesti johda esitutinnan lopettamiseen, vaan edellyttävät sitä, että asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa tai luopuu siitä. Syyttäjä voi myös tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä (asianomistajarikoksissa ja virallisen syytteen alaisissa rikoksissa), ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muun muassa osapuolten saavuttaman sovinnon vuoksi eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista (ETL 3:10).

Syyttäjällä on mahdollisuus tehdä ROL 1:7–8 ja eräiden erityissäännösten perusteella syyttämättä jättämispäätös, missä saavutettu sovinto ja mahdollisesti myös epäillyn halukkuus sovintoon otetaan huomioon ns. kohtuusperusteen käytössä. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen jutussa, tuomioistuimella on mahdollisuus ottaa asianosaisten kesken saavutettu sovinto huomioon rangaistusta lieventävänä (RL 6:6) seikkana. Saavutettu sovinto voi johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen (RL 6:8). Sovittelu voidaan huomioida myös perusteena RL 6:12 tuomitsematta jättämiselle. Syyttäjällä on myös mahdollisuus peruuttaa syyte (ROL 1:12), jos asia on ehditty viedä tuomioistuimeen ennen kuin sovintoratkaisusta on tullut tieto syyttäjälle ja tiedolla olisi ollut vaikutusta syyttäjän ratkaisuun. Syyttäjä voi myös luopua syytteestä, jos syyte olisi uuden tiedon valossa hylättävä.

Sovitteluun ohjattujen ja soviteltujen tapausten poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuinkäsittelystä ei ole tuotettuna erikseen tilastotietoja. Sovittelun asemasta oikeuskäsittelyssä ja sen oikeudellisista vaikutuksista ei ole saatavilla valtakunnallista tutkimustietoa.

Yhteenveto

- Sovitteluun ohjautui noin 8 640 rikosjuttua ja niistä purettuina noin 12 500 rikosta vuonna 2016. Määrä on lisääntynyt sovittelulain voimassaolon aikana 30 prosenttia.
- Sovitteluun soveltuvien rikoslajien rikoksista noin joka kymmenes tulee sovitteluun. Poliisin selvittämistä pahoinpitelyrikoksista vajaa kolmannes (30 %) ohjautui sovitteluun vuonna 2016.
- Aloite sovitteluun tulee pääasiallisesti poliisilta (83 % aloitteista vuonna 2016).
- Sovitteluun ohjatuista rikoksista yli puolet (54 %) oli pahoinpitelyrikoksia vuonna 2016. Pahoinpitelyrikosten määrä ja osuus sovitteluun tulevista on kasvanut lieviä pahoinpitelyjä koskevan syyteoikeuden muutoksen vuoksi selvästi vuosina 2011–2016 edellisistä vuosista ja sen seurauksena varsinkin lähisuhdeväkivaltaa koskevat jutut ovat lisääntyneet.
- Vahingonteot, kotirauhan rikkomiset ja kunnianloukkaukset ovat pahoinpitelyjen jälkeen suhteellisesti yleisimmät sovitteluun tulevat rikokset.
- Tekijäksi epäillyistä 33 % oli tekohetkellä alle 21-vuotiaita. Lasten ja nuorten tekemiksi epäiltyjä rikoksia tulee sovitteluun myös suhteellisesti selvästi eniten.
- Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 77 %:ssa sovittelussa olleista jutuista. Sovittelu ei alkanut, se keskeytyi tai sopimukseen ei päästy 20–25 %:ssa tapauksista.
- Sopimuksista 32 % oli rahakorvauksia ja 3 % työkorvauksia. Näiden rahallinen arvo oli 1,9 miljoonaa euroa. Yhtä tapausta kohden laskettu keskimääräinen raha- tai työkorvaus oli 631 euroa. Yhteiskunnalle yhden sovittelun käsittely maksoi keskimäärin 534 euroa.
- Sovittelun merkitys on suuri nuorille suunnattuna seuraamusvaihtoehtona ja sellaisissa rikoslajeissa, joita ohjautuu sovitteluun suhteellisesti eniten rikoslajeista kuten pahoinpitelyjä ja vahingontekoja. Sovittelu pääosin täydentää rikosoikeudellista järjestelmää siten, että turhilta ja raskailta oikeudenkäynneiltä voidaan välttyä.
- Sovittelulla on vaikutusta rikosasioiden käsittelyyn ja seuraamuksiin. Sovittelun jälkeen on enemmän lainmukaisia perusteita tehdä esitutkinnan lopettamis- tai rajoittamispäätös, toimenpiteistä luopumuspäätös ja tuomioistuinkäsittelyyn menneiden rikosten osalta lieventää rangaistusta.

LIITETAULUKOT

- 1 Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2012–2016
- 2 Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2016
- 3 Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2000–2016
- 4 Seuraamukset rikoksittain vuonna 2016
- 5 Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2014–2016

LIITETAULUKKO 1

Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2012–2016

	Henki- rikokset (RL 21:1-3)	Pahoin- pitelyt (RL 21:5-6)	Varkaudet (RL 28:1-2 ml. yriykset)	Petokset (RL 36:1-3; ml. yriykset)	Ryöstöt (RL 31:1-2)	Raiskaukset (RL 20:1-3; ml. yriykset)	Vero- petokset (RL 29:1-3)	Kirjanpito- rikokset (RL 30:9,10)	Velallisen rikokset (RL 39:1-3,1a)	Ratti- juopumus (RL 23:3-4)	Huumaus- ainerikokset (RL 30:1-2)	Kavallus- rikokset (RL 28:4-6)
Yksikkönä rikos			ml. yriykset)	ml. yriykset)		ml. yriykset)						
Poliisi												
a) Poliisille tietoon tulleet rikokset (N)	459	125 477	359 071	118 452	8 052	5205	6 293	4044	2268	89 682	44 026	15 757
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	382	94 202	56 560	81 193	4363	3734	5732	4034	2153	87 860	34 794	6 949
- selvitysprosentti	83,2	75,1	15,8	68,5	54,2	71,7	91,1	99,8	94,9	98,0	79,0	44,1
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	338	89 097	55 086	74 845	4239	3615	5585	3972	2106	87 297	34 249	5 583
- % tietoon tulleista rikoksista	73,6	71,0	15,3	63,2	52,6	69,5	88,7	98,2	92,9	97,3	77,8	35,4
- % selvitetystä rikoksista	88,5	94,6	97,4	92,2	97,2	96,8	97,4	98,5	97,8	99,4	98,4	80,3
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	66	3325	5 147	6969	161	525	34	80	49	8 099	2267	1472
- % tietoon tulleista rikoksista	14,4	2,6	1,4	5,9	-	10,1	0,5	2,0	2,2	9,0	5,1	9,3
e) Vähäpätöisinä ilmoittamatta jätetyt	-	1295	103	68	-	-	34	10	1	2	185	24
- % tietoon tulleista rikoksista	-	1,0	0,03	0,1	-	-	0,5	0,2	0,04	0,002	0,4	0,2
Syyttäjä												
f) Rangaistusmääräys (N)	-	10	3	5317	-	-	2125	-	-	-	3	313
- % tietoon tulleista rikoksista	-	0,01	0,0008	4,5	-	-	33,8	-	-	-	0,01	2,0
g) Syytteen nostaminen (N)	380	63888	58564	54534	4080	1718	3506	4497	2007	85933	29098	4526
- % tietoon tulleista rikoksista	82,8	50,9	16,3	46,0	50,7	33,0	55,7	111,2	88,5	95,8	66,1	28,7
h) Syytetyt rikokset ja rangaistusmääräykset yhteensä	380	63898	58567	59856	4080	1718	5638	4497	2007	85933	29101	4839
- % tietoon tulleista rikoksista	82,8	50,9	16,3	50,5	50,7	33,0	89,6	111,2	88,5	95,8	66,1	30,7
- % syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista	112,4	71,7	106,3	80,0	96,2	47,5	100,9	113,2	95,3	98,4	85,0	86,7
Käräjäoikeus												
i) Syyksi luetut rikokset (N)	350	55367	53152	49803	3551	1140	2706	3781	1627	84651	27502	3862
- % tietoon tulleista rikoksista	76,3	44,1	14,8	42,0	44,1	21,9	43,0	93,5	71,7	94,4	62,5	24,5
- % syytetyistä rikoksista	92,1	86,7	90,8	91,3	87,0	66,4	77,2	84,1	81,1	98,5	94,5	85,3
j) Hylätyt syytteet (N)	28	6677	4776	4205	469	561	690	663	342	890	1423	551
- % syytetyistä rikoksista	7,4	10,5	8,2	7,7	11,5	32,7	19,7	14,7	17,0	1,0	4,9	12,2
Kaikki rikostuomiot												
k) Syyksi luetut rikokset ja rangaistusmääräykset	350	55377	53155	55125	3551	1140	4838	3781	1627	84651	27505	4175
- % tietoon tulleista rikoksista	76,3	44,1	14,8	46,5	44,1	21,9	76,9	93,5	71,7	94,4	62,5	26,5
Yksikkönä henkilö												
Poliisi												
a) Rikoksista epäillyt (N; brutto)	460	104 748	86997	100066	7411	3925	7294	6 177	2 995	87 985	39 303	7 650
b) Rikoksista epäillyt (N; netto)	426	66638	16750	23228	5099	2576	2280	4 341	1 018	58 955	18 711	4041
Syyttäjä												
c) Rangaistusmääräys (N)	-	10	3	5317	-	-	2125	-	-	-	3	313
d) Oikeudessa syytetyt (N)	332	42054	18997	21794	2884	848	3168	2834	642	70425	17748	2635
e) Syytetyt henkilöt ja rangaistusmääräykset yhteensä	332	45651	20019	23104	3082	1159	3373	3202	732	70792	18240	2902
Käräjäoikeus												
f) Rikoksiin syllisseet (N)	320	40742	18705	16274	2838	834	1013	2802	627	70170	17668	2244
- % syytetyistä	96,4	96,9	98,5	74,7	98,4	98,3	32,0	98,9	97,7	99,6	99,5	85,2
g) Hylätyt syytteet (N)	12	3597	1022	1305	198	296	198	368	90	367	492	267
- % syytetyistä	3,6	8,6	5,4	6,0	6,9	34,9	6,3	13,0	14,0	0,5	2,8	10,1
Kaikki tuomitut												
h) Tuomitut henkilöt ja rangaistusmääräykset	320	40752	53152	49803	2838	849	3145	2802	627	70170	17671	2557
- % syytetyistä	96,4	96,9	279,8	228,5	98,4	100,1	99,3	98,9	97,7	99,6	99,6	97,0

LIITETAULUKKO 2

Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2016

	Syytetyt	Tuomitut	Vankila	YKP	Valra	Ehdi	+ osakko	Sakko	Oikeud. tuomitut	RM-sakko	Muu	Rikesakko
1980	329344	321476	10326	.	.	14556	5803	47401	72283	249006	187	.
1981	333939	325837	10438	.	.	14338	5840	47916	72692	252952	193	.
1982	330995	322901	11304	.	.	14027	5477	47755	73086	249582	233	.
1983	359234	350780	11664	.	.	14934	6405	50983	77581	272984	215	45517
1984	332669	324500	11695	.	.	14069	5850	50145	75909	248337	254	120810
1985	332688	325057	11319	.	.	14566	6252	49956	75841	248969	247	94738
1986	353930	346331	11467	.	.	15601	6909	50774	77842	268300	189	92750
1987	382955	374769	11915	.	.	15937	6877	53075	80927	293699	143	91451
1988	393441	385525	11061	.	.	15955	7434	52475	79491	305911	123	79143
1989	401375	394035	11245	.	.	16601	7929	53036	80882	313067	86	66758
1990	401109	393605	11657	.	.	17428	8472	52542	81627	311889	89	69229
1991	412022	404884	11533	.	.	16312	8526	51950	79795	325030	59	67143
1992	397595	390862	11538	.	.	15638	7743	47480	74656	315940	266	78802
1993	393052	386863	9563	563	.	14250	6371	41168	65544	321060	259	79055
1994	365636	359656	7699	1487	.	12936	5741	38862	60984	298408	264	64793
1995	344801	338960	6754	2803	.	13624	6801	38027	61208	277530	222	52009
1996	344153	328451	6101	3277	.	13039	6740	36330	58747	269501	203	63478
1997	313158	307352	5970	3533	.	12962	6809	35132	57597	249460	295	58861
1998	328119	323662	6652	3957	.	12963	7397	33927	57499	264930	1233	62006
1999	297381	292524	7668	3658	.	12549	6848	34226	58101	232873	1550	69210
2000	266059	260573	8151	3413	.	13974	7146	37514	63052	196156	1365	103499
2001	308802	303053	8352	3388	.	14342	7412	38948	65030	236448	1575	103013
2002	261225	255802	8487	3313	.	14774	7823	36584	63158	191011	1633	96608
2003	288905	283755	8307	3297	.	15074	8094	36460	63138	218883	1734	99099
2004	307956	302378	8849	3621	.	16168	9320	39420	68058	232613	1707	109634
2005	310596	305029	8633	3370	.	15759	8930	38291	66053	237472	1504	110977
2006	300447	295008	7977	3310	.	15515	8755	36813	63615	229731	1662	108446
2007	328909	323751	7399	3312	.	15960	9353	36696	63367	258890	1494	133833
2008	325785	320533	7186	3222	.	16000	9038	37615	64023	255037	1473	201742
2009	278603	271963	6988	2921	.	15594	7972	37477	62980	208983	1505	274460
2010	277982	271459	6658	2676	.	15099	7553	36120	60553	210906	1577	291283
2011	272730	268329	6429	2496	5	15075	7509	36645	60650	207679	1529	301191
2012	255565	251010	5929	2387	166	14582	7069	36463	59527	191483	1498	269661
2013	238728	234522	5475	2100	204	13813	6273	33746	55338	179184	1160	254131
2014	225771	221971	5408	1926	222	13580	5905	33604	54740	164431	1543	261457
2015	235300	231617	5454	1820	236	13228	5584	32329	53067	178550	1478	240702
2016	205168	201789	5352	1639	207	12763	5120	30757	50747	151042	1400	270448

Tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: RM-sakko ja oikeudessa tuomitut

YKP= Yhdyskuntapalvelu (Vuodesta 1993), Ehdi= Ehdollinen vankeusrangaistus, osakko= ehdollisen Vankeusrangaistuksen oheissakko, RM-sakko= Rangaistussääntöjen sakkoon tuomittu

Valra= Valvontarangaistus. Vuodesta 2011. (Otettu käyttöön 01.11.2011).

Oikeudessa tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: vankila, YKP, ehdollinen, sakko ja valra

vankeusrangaistuksen oheissakko, RM-sakko = rangaistussääntöjen sakkoon tuomittu.

Muu sisältää uhkasakkoon tuomitut sekä nuorisorangaistukset. Rikesakko vuodesta 1983.

Lähde: Tilastokeskus

LIITETAULUKKO 3

Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2000–2016

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
Kaikki rikokset		261680	304195	256813	284686	303389	306055	295868	324515	321271	548695	564978	571760	522835	490412	482699	474544	479160
Rikoslakirikokset		173140	206466	179229	202201	218459	222045	219391	241645	237782	206430	206105	202961	191045	182718	173089	181727	159075
11	11:1,1	Joukkotuhonta	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	-	3	-	-	3	-	1	2	4	5	1	1	13	4	3	1
	11:11	Syrjintä.	12	15	13	28	18	13	18	20	9	6	5	4	4	4	5	4
12	12:5,1-2	Vakoilu	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	14:02	Vaalilahjonta.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-
	14:5,1-2	Poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	2	-	-	-
15	15:1	Peräton lausuma tuomioistuimessa.	42	46	43	54	43	52	47	24	35	36	29	22	18	27	23	20
	15:2	Peräton lausuma viranomaismenettelyssä	76	64	98	79	102	89	90	101	93	94	90	111	88	50	50	46
	15:4	Tuottamuksellinen peräton lausuma.	5	4	1	4	2	-	4	2	2	1	1	-	1	-	-	-
	15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan	2	6	3	1	-	8	4	5	5	8	4	9	6	2	4	2
	15:6	Väärä ilmianto.	41	38	37	48	63	63	58	59	73	67	80	73	80	64	59	46
	15:7	Todistusaineiston vääristeleminen.	1	2	1	1	1	2	1	2	-	1	-	1	3	1	2	-
	15:8	Törkeä todistusaineiston vääristeleminen	-	-	1	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen.	16	29	32	42	56	48	34	55	63	62	53	57	56	51	73	44
	15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen.	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	1	3	4	-	1	1
	15:11,1	Rikoksentekijän suojeleminen.	15	14	19	7	19	14	16	12	11	9	14	12	6	9	2	7
16	16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen.	233	250	244	262	239	243	255	280	248	266	244	209	249	267	216	219
	16:2	Virkamiehen vastustaminen.	425	630	552	647	694	729	797	971	1083	896	908	1051	995	903	824	973
	16:3	Haitanteko virkamiehelle.	1289	1616	1361	1506	1514	1458	1428	1561	1736	1419	1438	1480	1384	1302	1112	1256
	16:4	Niskoittelu poliisia vastaan.	587	809	721	727	797	899	858	1095	1071	884	884	1027	911	780	665	781
	16:4a	Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan.	2	15	16	12	13	9	13	21	16	16	15
	16:5	Väärän henkilötiedon antaminen	549	725	640	601	678	637	639	650	705	526	663	558	534	448	380	510
	16:6	Sakkovilppi.	53	22	12	8	10	9	6	4	2	2	2	2	5	2	-	4
	16:7,1	Rekisterimerkintärikos	111	121	136	181	177	181	252	204	236	270	295	291	226	174	223	226

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys.	1	1	3	-	3	-	7	4	5	2	3	6	-	6	1	4	1
16:8	Väärän todistuksen antaminen viranom.	11	9	4	5	2	11	10	9	8	16	8	18	12	6	10	2	1
16:9	Virkavallan anastus.	12	2	2	4	4	4	3	6	7	7	6	6	4	10	3	5	8
16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen.	159	190	174	187	215	224	206	233	235	241	216	186	206	208	190	157	159
16:10	Omaisuuutta kosk. viranomaiskiellon rik.	6	10	15	16	17	12	14	13	21	12	4	15	8	5	10	3	6
16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen	-	2	2	2	5	5	9	9	9	17	8	3	3	6	4	5	5
16:13	Lahjuksen antaminen.	1	1	-	1	3	17	3	7	2	-	4	1	-	1	3	1	1
16:14	Törkeä lahjuksen antaminen.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	2	-
16:15,1	Vangin laitton vapauttaminen	5	8	4	3	7	4	7	4	5	6	1	2	6	4	3	2	3
16:15,2	Vangin laittoman vapauttamisen yritys.	-	-	-	2	-	-	1	1	4	2	-	-	1	1	-	-	1
16:16	Vangin karkaaminen.	44	43	42	38	32	24	33	23	27	33	18	17	12	17	19	20	10
16:17	Vangin varustaminen aseella	3	12	15	11	13	15	5	7	4	3	-	2	5	1	1	-	1
17 17:1	Julkinen kehottaminen rikokseen	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-
17:2	Mellakka	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustam. . . .	718	1054	843	1172	1261	1401	1466	1852	2343	1825	2120	2195	2073	2082	1838	2260	1902
17:7,1	Valtionrajarikos	25	17	4	-	4	1	3	4	8	13	4	7	8	9	11	9	13
17:7a,1	Lievä valtionrajarikos.		37	35	55	67	73	70	114	157	85	186	107	81	93	147	116	175
17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen.	3	5	16	11	14	12	11	13	14	21	40	32	34	31	30	66	71
17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.	3	8	6	4	6	5	6	2	10	2	4	27
17:9	Omarkädenoikeus.	33	27	25	43	27	29	30	21	20	12	9	14	4	6	11	5	3
17:10	Uskonrauhan rikkominen.	1	-	1	2	1	-	-	-	2	1	-	2	2	-	-	1	-
17:12	Hautarauhan rikkominen	16	12	2	-	2	3	2	7	4	2	5	2	2	-	-	-	2
17:13	Ilkivalta.	307	444	288	290	144	133	115	167	118	117	96	89	84	43	51	55	42
17:14	Eläinsuojelurikos	48	66	53	70	75	85	103	87	89	100	98	115	98	145	130	139	154
17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos.	1	3	6	6	9	10
17:15	Lievä eläinsuojelurikos	19	30	15	18	23	28	18	40	20	17	20	24	30	21	18	17	32
17:16b	Arpajaisrikos.	-	-	3	1	2	19	11	1	2	1	3	-	-	-	-	3	-
17:16c	Rahankeräysrikos.	1	3	5	1	5	1	-	2	5	-	-	2

Luku ja §	Nimike	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
17:17,1	Väkivaltakuvauksen levittäminen.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
17:18,1	Sukupuolisiveellisyttä loukk. kuvan lev.	5	2	-	1	2	21	8	3	11	26	35	15	17	35	29	20	18
17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta es. kuvan lev.	1	1	2	4	10	13	12	11	13	8	6	9
17:19	Sukupuolisiveellisyttä loukk. lasta es.	1	3	2	9	14	22	10	21	14	23	29	19	24	27	21	8	22
17:20	Sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkin. ...	1	-	-	-	3	2	3	-	3	-	-	-	-	2	-	-	-
17:21	Sukupuolisiveellisuuden julkinen loukkaam. ...	317	383	288	329	198	241	219	250	221	221	203	215	190	182	140	150	109
17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken.											2	1	-	-	-	-	-
20 20:1,1-2	Raiskaus.	30	33	49	40	48	59	40	60	48	69	51	74	111	114	91	102	129
20:1,3	Raiskauksen yritys.	13	17	10	12	17	10	14	13	21	14	11	16	19	12	12	19	15
20:2,1	Törkeä raiskaus.	7	10	4	9	8	4	5	6	13	15	9	16	18	8	7	22	46
20:2,2	Törkeän raiskauksen yritys.	-	2	-	1	-	1	2	1	1	-	-	-	-	-	1	-	2
20:3,1-2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.	7	10	7	2	25	21	25	19	21	18	22	22	40	22	33	16	11
20:3,3	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys.	3	4	5	3	1	3	6	5	6	3	2	1	3	4	3	1	-
20:4,1	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.	20	11	13	9	11	13	9	8	16	15	10	16	30	32	41	39	33
20:4,2	Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys. ...	-	2	1	1	2	2	2	2	1	2	-	-	3	3	-	1	2
20:5,1-2	Seksuaalinen hyväksikäyttö.	15	15	33	52	29	74	71	71	82	76	58	84	37	10	16	8	5
20:5,3	Seksuaalisen hyväksikäytön yritys.	1	4	2	1	3	3	2	-	3	4	1	1	2	-	1	2	1
20:6,1,3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.	82	103	123	125	176	189	220	241	272	236	246	232	221	199	210	178	158
20:6,4	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys. ...	5	2	6	4	2	7	8	9	10	11	9	10	7	5	8	5	5
20:7,1	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. ...	10	16	24	32	26	30	33	24	38	32	43	34	61	87	116	118	96
20:8,1-2	Seksikaupan koht. olevan hlön hyväksikäyt.	1	2	29	5	-	-	40	3	1	-
20:8a,1-2	Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.	1	1	2	2	1	-	-	1	-	1	1	2	-	3	-	1	2
20:8a,3	Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	-	-	2	1	2	-	-	-	4	1	-	2	-	2	3	1	3
20:9,1	Paritus.	6	27	66	21	14	10	12	8	3	12	21	5	4	7	6	9	1
20:9a,1	Törkeä paritus.	4	-	4	-	2	6	-	2	8	2	7	1
20:9,2	Parituksen yritys	-	-	-	-	-	4	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
21 21:1	Tappo.	65	68	80	64	59	77	56	63	73	50	48	52	40	43	55	37	40
21:1,2	Tapon yritys.	78	95	99	93	109	104	93	100	104	103	101	108	99	100	108	88	92
21:2,1	Murha.	14	24	27	23	21	38	18	16	17	21	25	30	31	23	18	17	14
21:2,2	Murhan yritys.	5	6	6	7	2	10	4	7	15	9	7	3	6	12	13	2	2
21:3,1	Surma.	2	3	1	3	4	1	-	-	2	2	-	-	-	-	1	1	-
21:3,2	Surman yritys.	1	-	1	2	1	-	1	-	-	2	-	1	-	2	-	-	-
21:4,1	Lapsensurma.	1	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-
21:5	Pahoinpitely (+yritys).	7545	7958	7937	8648	9290	9188	9066	8488	9420	8746	8605	8664	8984	8509	7556	6665	6297
21:6	Törkeä pahoinpitely (+yritys).	677	759	695	663	699	759	642	678	753	727	645	655	624	576	513	539	489
21:7	Lievä pahoinpitely.	1132	1330	1034	1236	1265	1192	1234	1256	1327	967	999	1390	1677	1369	1156	1186	994
21:8	Kuolemantuottamus.	90	90	87	94	113	98	95	98	95	78	67	68	71	68	47	54	32
21:9	Törkeä kuolemantuottamus.	8	10	14	20	26	16	20	26	30	21	19	25	19	18	11	12	9
21:10	Vammantuottamus.	312	330	323	293	368	351	348	395	373	370	373	382	383	364	364	351	357
21:11	Törkeä vammantuottamus.	17	14	13	17	22	19	19	13	17	15	11	15	11	16	21	19	27
21:12	Tappeluun osallistuminen.	1	-	1	-	-	2	2	-	5	-	-	5	-	-	-	-	-
21:13	Vaaran aiheuttaminen.	64	52	52	61	56	64	59	74	64	47	57	52	53	47	48	32	32
21:14	Heitteillepano.	7	3	11	10	6	7	13	11	17	16	15	17	20	14	19	10	21
21:15	Pelastustoimen laiminlyöminen.	3	2	5	11	5	7	4	6	3	9	10	10	2	10	-	6	2
23 23:1, 1-2	Liikenneturvallisuuden vaarantaminen.	70406	93336	76792	91556	100658	106729	106446	121525	112520	91535	84678	86206	79733	77995	73731	77395	66063
23:2, 1-2	Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantam.	1442	1501	1811	2118	2663	2945	3048	3316	3000	2753	2406	2415	2356	2392	2533	2441	2390
23:3	Rattijuopumus.	7164	7684	7882	7513	8697	8524	8501	9524	9373	8415	7355	7331	6894	6118	6242	6507	6294
23:4	Törkeä rattijuopumus.	11025	11353	11831	11883	13649	12985	12672	13100	12496	10902	10066	9761	9186	8173	7395	7026	6335
23:5,1	Vesiliikennejuopumus.	400	412	457	413	457	447	469	456	443	470	330	372	415	301	353	249	283
23:6	Ilmaliikennejuopumus.	-	-	1	2	-	3	-	1	-	2	2	2	-	2	3	1	-
23:7	Junaliikennejuopumus.	-	4	2	3	2	1	-	-	-	2	1	2	-	-	-	2	-
23:8	Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle.	1043	1080	1151	1065	1227	1072	1026	1012	929	812	714	709	627	446	446	389	332
23:9	Liikennejuopumus moottorittomalla ajon.	58	71	48	67	55	43	60	35	46	34	43	36	25	19	22	14	13
23:10	Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta.	8369	9948	8471	10134	11689	12253	12581	14634	14359	12895	13568	12962	12862	11238	10903	11789	10850

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
23:11	Liikennepako tieliikenteessä.	14	21	21	21	14	19	24	12	19	9	14	13	12	15	10	14	9
23:11a,1	Liikenteen häirintä.	21	21	28	16	15	22	19	20	12	21	17	16	11	26	21
24 24:1	Kotirauhan rikkominen.	503	456	462	487	458	430	449	401	377	347	359	380	306	260	254	157
24:2	Törkeä kotirauhan rikkominen.	81	78	109	112	125	107	107	91	85	92	76	88	84	117	95	92
24:3	Julkisrauhan rikkominen.	72	72	62	88	65	52	41	34	28	55	30	23	30	16	14	25
24:4	Törkeä julkisrauhan rikkominen.	6	2	5	1	-	1	1	-	8	-	-	6	-	-	-	-
24:5-7	Salakuuntelu- ja katselu.	2	6	1	6	4	10	9	2	8	6	7	6	8	14	12	18
24:8,1	Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäm.	3	8	4	10	3	11	7	7	7	8	7	12	12	11	10	14
24:9	Kunnianloukkaus.	207	205	220	264	233	289	241	319	257	273	241	206	219	197	201	190
24:10	Törkeä kunnianloukkaus.	4	6	8	6	17	11	15	28	10	20	15	15	12	18	7	7
25 25:1	Vapaudenriisto.	35	30	40	23	42	32	49	34	47	29	37	30	27	31	23	21	15
25:2	Törkeä vapaudenriisto.	15	7	7	8	14	14	8	9	9	14	16	21	14	8	5	4	19
25:3a,1-2	Törkeä ihmiskauppa.	-	7	-	5	-	-	1	1	1	-	2	1
25:4,1	Panttivangin ottaminen.	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2	-	-
25:5	Lapsen omavaltainen huostaanotto.	3	4	12	1	4	2	8	3	3	2	1	1	-	5	4	6	-
25:5a	Lapsikaappaus.	-	-	-	1	3	5	1	2	4	1	-	3
25:6	Tuottamuksellinen vapauden riisto.	2	1	-	2	2	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2	-
25:7	Laiton uhkaus.	511	564	588	664	699	716	729	695	814	886	928	889	896	793	764	740	664
25:8	Pakottaminen.	39	44	30	31	37	36	35	34	23	17	44	35	20	25	19	15	18
[27]	Kunnian ja yksityiselämän loukkaam.]	181
28 28:1	Varkaus tai sen yritys.	6248	5954	5348	4994	5087	4435	4027	3721	3705	4030	3953	3872	3513	3169	3263	3194	2887
28:2	Törkeä varkaus tai sen yritys.	627	608	536	522	503	493	517	473	456	488	565	612	640	567	535	431	509
28:3	Näpistys tai sen yritys.	27035	31540	23609	27968	27873	26477	26174	28907	30591	27202	33161	28628	26075	25517	22994	26193	20161
28:4,1-3	Kavallus.	404	391	380	423	374	333	312	256	240	267	245	236	265	250	262	260	218
28:5,1	Törkeä kavallus.	95	99	90	104	116	101	123	120	110	97	130	140	129	146	130	98	152

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
28:6	Lievä kavallus	304	320	340	443	558	465	335	290	251	239	150	169	140	139	141	116	105
28:7,1	Luvaton käyttö.	1120	1157	1067	561	248	223	203	184	209	169	160	172	184	101	108	104	88
28:7,2	Luvattoman käytön yritys.	189	181	159	68	8	2	3	3	1	1	1	-	7	1	2	2	-
28:8,1	Törkeä luvaton käyttö.	12	1	10	6	-	1	2	-	1	3	2	1	3	4	1	-	2
28:9	Lievä luvaton käyttö.	269	296	221	219	238	181	177	147	110	96	81	71	73	59	60	64	31
28:9a,1	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	529	984	893	732	583	570	580	507	440	397	320	280	253	283
28:9a,2	Moottorikulkuneuvon käyttövarkauden yritys.	100	96	54	81	83	78	62	48	46	84	57	59	51	45
28:9b,1	Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	8	6	1	6	4	8	2	5	3	5	-	5	6	4
28:9b,2	Moottorikulkuneuvon törkeän käyttövarkauden	2	2	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-
28:9c	Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	22	23	21	10	3	5	7	6	4	7	4	5	9	5
	Muut rikokset RL 28 lukua vastaan.	68	86	127	283	233	219	201	176	203	195	199	185	201	195	178	280	198
29 29:1	Veropetos.	240	228	269	213	180	156	115	155	195	239	122	147	86	69	107	118	117
29:2	Törkeä veropetos.	137	122	200	191	188	227	265	225	193	212	92	86	113	92	83	93	77
29:3	Lievä veropetos.	1201	1028	803	740	664	633	503	515	470	438	456	412	271	293	536	485	605
29:4	Verorikkomus.	54	44	42	58	111	106	85	74	37	26	23	15	9	11	11	6	6
29:5...8	Avustusrikokset	15	23	5	8	12	9	8	4	3	10	5	6	1	2	3	4	3
30	Elinkeinorikokset.	467	360	387	334	363	385	378	431	458	553	564	614	560	534	556	641	545
31 31:1...2	Ryöstörikokset	474	486	475	530	453	573	532	572	543	534	543	564	531	524	575	643	565
31:3...4	Kiristys ja törkeä kiristys.	10	17	19	26	31	22	8	25	29	21	16	18	38	30	15	34	22
32	Kätkemisrikokset	1410	1394	1210	1167	1294	1028	962	910	793	720	707	667	668	584	567	607	566
33 33:1	Väärennys.	628	748	779	761	802	702	706	616	698	753	781	829	681	655	519	451	337
33:2	Törkeä väärennys.	17	5	8	14	8	9	4	11	3	5	14	4	11	14	5	6	10
33:3	Lievä väärennys.	305	339	258	337	341	288	284	258	267	331	311	422	317	349	308	260	209
	Muut RL 33 lukua vast. suor. väärennysrikokset	12	32	35	38	27	38	23	24	173	83	93	96	74	66	64	62	46

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
34 34:1,1-2	Tuhotyö	72	59	48	45	45	59	54	59	50	65	47	56	38	34	27	46	27
34:1,3	Tuhotyön yritys.	11	13	9	15	12	17	3	4	7	8	13	11	5	12	9	11	5
34:2,1	Liikennetuhotyö.	1	3	4	2	-	2	3	1	1	-	1	4	-	2	1	-	3
34:3,1	Törkeä tuhotyö.	-	2	2	1	1	-	2	1	1	1	1	6	3	1	2	5	1
34:7	Yleisvaaran tuottamus.	33	23	31	37	30	25	25	24	19	18	18	16	19	12	10	16	14
34:9	Yleisvaarallisen rikoksen valmistelu	-	2	3	2	1	1	-	1	1	1	2	-	2	-	1	-	-
34:9a	Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle.										6	1	2	2	2	3	2	6
34:10	Perätön vaarailmoitus.	37	36	34	58	48	37	32	32	45	68	55	50	43	39	43	42	25
35 35:1	Vahingonteko.	1691	1864	1685	1702	1569	1533	1531	1498	1504	1523	1336	1260	1135	1155	1072	958	950
35:2	Törkeä vahingonteko.	76	50	52	47	62	82	84	59	51	57	67	68	73	97	64	80	67
35:3	Lievä vahingonteko	1641	2000	1588	1758	1917	1891	1745	1821	1918	1452	1465	1340	1200	1014	945	901	779
36 36:1	Petos.	1577	1700	1530	1582	1669	1670	1632	1657	1723	1678	1776	1794	1917	1962	2130	2250	2275
36:2	Törkeä petos.	214	215	226	224	217	261	265	269	298	294	307	294	283	305	316	353	316
36:3	Lievä petos.	1623	1541	1272	1560	1816	1724	1738	1924	2095	1908	2139	2140	2002	1742	1763	1883	1605
36:4	Vakuutuspetos	4	1	11	1	5	8	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-
36:5	Luottamusaseman väärinkäyttö	8	3	7	2	7	15	13	13	4	12	8	12	7	14	10	11	10
36:6-7	Kiskonta.	9	10	8	6	6	16	10	25	6	21	5	5	11	9	5	7	6
37 37:1...7	Raharikokset.	28	51	78	33	45	36	23	27	15	27	26	44	20	19	11	12	27
37:8...11	Maksuvälinepetokset.	690	751	749	835	841	828	748	706	627	779	682	639	566	479	398	419	385
38 38:1	Salassapitorikos	-	-	4	-	-	1	1	-	-	2	4	3	4	4	4	3	4
38:2	Salassapitorikkomus.	-	-	1	1	3	1	1	-	2	-	-	2	-	2	2	-	1
38:3,1	Viestintäsalaisuuden loukkaus	3	10	7	4	11	9	10	7	5	8	9	11	8	6	9	6	6
38:4,1	Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus	3	1	-	1	4	7	-	-	1	-	1	1	-	1	2	2	1
38:5,1	Tietoliikenteen häirintä.	3	3	2	2	6	9	4	2	3	2	2	5	9	6	10	3	9
38:6,1	Törkeä tietoliikenteen häirintä	-	-	1	1	-	1	1	-	-	1	2	-	1	1	4	-	2

<i>Luku ja §</i>	<i>Nimike</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
38:7,1	Lievä tietoliikenteen häirintä	1	2	1	1	-	-	3	-	1	-	2	4	-	3	-	1	2
38:8,1-2	Tietomurto	1	1	4	2	-	-	1	1	4	4	2	2	3	2	4	4	2
38:8,3	Tietomurron yritys	-	2	-	1	-	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38:9	Henkilörekisteririkos	-	1	1	2	6	6	8	12	4	5	7	13	4	51	32	15	17
39	Velallisen rikokset	145	121	118	167	129	177	163	152	159	140	131	109	101	97	149	150	145
40 40:1...3	Lahjuksen ottaminen	2	3	1	-	-	4	4	3	2	-	-	1	3	1	1	-	-
40:5...10	Muu virkarikos.	11	22	18	25	29	44	39	57	25	30	28	41	29	44	24	33	85
42 42:1	Virallisen kiellon noudattamatta jättäm.	3
43 43:7	18 v. nuoremman viettelem. nauttimaan päihd.	-	1	-	-	-	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
44	Terveyttä ja turvall. vaarantavat rikokset	310	376	386	524	512	517	628	600	638	563	607	596	520	483	403
	[Rikokset RL:n 44 lukua vastaan]	336	352
45	Sotilasrikokset	393	411	460	399	418	469	363	298	308	362	419	394	332	275	246	199	291
46 46:1...3	Säännöstelyrikokset	1	3	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
46:4-5	Salakuljetus	32	26	37	27	23	22	17	18	31	40	59	103	174	235	382	353	391
46:6,1-2	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen.	54	34	62	61	66	78	95	74	93	98	65	50	81	67	109	49	44
46:6a	Lievä laitton tuontitavaraan ryhtyminen	161	183	120	117	134	147	104	142	82	42	76	88	117	107	114	121	79
47 47:1,1	Työturvallisuusrikos	122	123	122	131	118	169	143	181	188	195	154	173	148	171	159	162	104
47:2	Työaika-suojelurikos	3	10	3	8	8	4	10	11	9	10	7	10	9	11	15	12	5
47:3	Työsyörintä	2	2	4	3	2	8	12	5	10	23	17	6	9	13	12	21	7
47:3a	Kiskonnantapainen työsyörintä	-	4	-	3	12	4	3	8	5	4	2	2
47:4	Työntekijöiden edust. oikeuks. loukkaam.	-	-	2	-	1	-	-	-	-	10	-	1	-	-	-	1	-

. Havainto mahdoton (säännös ei vielä voimassa taikka jo kumottu) .. Ei tietoa - Luokassa ei havaintoja (=0)

LIITETAULUKKO 4

Seuraamukset rikoksittain vuonna 2016*

Tilaston perusteena		Rangaistukseen tuomitut**					Muut		Kaikki	
tuomion päärikos		Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset		4964	1639	207	12763	30757		151042	464	201619
Rikoslakirikokset		4958	1639	173	12763	29950		105520	412	15542
Luku ja §										
11	11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.	-	-	-	5	5	-	-	5
	11:11	Syrjintä.	-	-	-	9	9	-	-	9
15	15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa.	2	-	-	13	-	15	-	15
	15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä.	-	-	-	5	26	31	2	33
	15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan.	-	-	-	2	2	-	-	2
	15:6	Väärä ilmianto.	6	1	-	15	17	39	-	41
	15:7	Todistusaineiston vääristeleminen.	-	-	-	-	0	-	-	0
	15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen.	9	5	1	18	8	41	-	41
	15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen.	-	-	-	-	0	-	-	0
	15:11,1	Rikoksenteikijän suojeleminen.	1	-	-	1	6	8	-	8
16	16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen.	54	28	1	147	7	237	-	240
	16:2	Virkamiehen vastustaminen.	5	-	-	4	86	95	844	939
	16:3	Haitanteko virkamiehelle.	-	-	-	-	64	64	1107	1173
	16:4	Niskoittelu poliisia vastaan.	-	-	-	-	44	44	594	641
	16:4a	Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan.	-	-	-	-	2	2	13	15
	16:5	Väärän henkilötiedon antaminen.	-	-	-	1	28	29	372	402
	16:6	Sakkovilppi.	-	-	-	-	1	1	-	1
	16:7,1	Rekisterimerkintärikos.	24	5	-	41	109	179	-	181
	16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys.	1	-	-	-	-	1	-	1
	16:8	Väärän todistuksen antaminen virkamiehelle.	-	-	-	-	-	0	1	1
	16:9	Virkavallan anastus.	-	-	-	-	3	3	5	8
	16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen.	3	1	-	10	138	152	1	158
	16:10	Omaisuuksien koskevan vir.om.kiellon rikkominen.	-	-	-	-	6	6	-	6
	16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen.	1	-	-	2	2	5	-	5
	16:13	Lahjuksen antaminen.	-	-	-	-	1	1	-	1
	16:15,1	Vangin laitton vapauttaminen.	-	-	-	-	3	3	-	3
	16:16	Vangin karkaaminen.	1	1	-	-	7	9	-	9
	16:17	Vangin varustaminen aseella.	-	-	-	-	1	1	-	1
							0			0
17	17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen.	-	-	-	-	158	158	1729	1889
	17:7,1	Valtionrajarikos.	-	-	-	-	12	12	-	13
	17:7a,1	Lievä valtionrajarikos.	-	-	-	-	4	4	170	175
	17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen.	1	-	-	37	30	68	-	71
	17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.	17	-	-	10	-	27	-	27
	17:9	Omanikädenoikeus.	-	-	-	-	2	2	1	3
	17:10	Uskonrauhan rikkominen.	-	-	-	-	-	0	-	0
	17:12	Hautarauhan rikkominen.	1	-	-	-	1	2	-	2
	17:13	Ilkivalta.	-	-	-	-	-	0	42	42
	17:14	Eläinsuojelurikos.	-	-	1	26	123	150	-	154
	17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos.	-	-	-	10	-	10	-	10
	17:15	Lievä eläinsuojelurikos.	-	-	-	-	12	12	20	32
	17:18,1	Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen.	-	-	-	8	10	18	-	18
	17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta esittävän kuvan lev.	1	-	-	8	-	9	-	9
	17:19	Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esitt.	2	-	-	5	15	22	-	22
	17:21	Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen.	-	-	-	-	5	5	104	109
	17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken.	-	-	-	-	-	0	-	0

* Taulukko ei sisällä tietoja tuomituista nuorisorangaistuksista (5 tuomittua) eikä valvontarangaistuksista (236 tuomittua)

** Vankilarang. ei sisällä yhdyksuntapalvelutuomioita; sakot sis. vain oikeudenkäynnissä tuomitut.

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**					Muut			Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	4964	1639	207	12763	30757		151042	464	201619
Rikoslakirikokset	4958	1639	173	12763	29950		105520	412	15542
Luku ja §									
20 20:1,1-2 Raiskaus.	59	-	-	67	-	126	-	2	128
20:1,3 Raiskauksen yritys.	4	-	-	10	-	14	-	1	15
20:2,1 Törkeä raiskaus.	44	-	-	1	-	45	-	1	46
20:3,1-2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.	2	-	-	9	-	11	-	-	11
20:3,3 Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys . . .	-	-	-	-	-	0	-	-	0
20:4,1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.	-	1	-	20	11	32	-	-	32
20:5,1-2 Seksuaalinen hyväksikäyttö	-	-	-	4	1	5	-	-	5
20:5,3 Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	-	-	1	-	1	-	-	1
20:6,1-2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	12	2	-	136	4	154	-	2	156
20:6,3 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys . .	-	-	-	3	1	4	-	-	4
20:7,1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö . .	58	-	-	37	-	95	-	-	95
20:8a,1-2 Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.	-	-	-	-	2	2	-	-	2
20:8a,3 Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	-	-	-	1	2	3	-	-	3
20:9,1 Paritus.	-	-	-	-	-	0	-	1	1
20:9a,1 Törkeä paritus	1	-	-	-	-	1	-	-	1
						0			0
21 21:1,1 Tappo	37	-	-	-	-	37	-	3	40
21:1,2 Tapon yritys.	84	-	-	1	-	85	-	7	92
21:2,1 Murha	11	-	-	-	-	11	-	3	14
21:2,2 Murhan yritys	2	-	-	-	-	2	-	-	2
21:3,1 Surma.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
21:3,2 Surman yritys.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
21:4,1 Lapsensurma	-	-	-	-	-	0	-	-	0
21:5,1 Pahoinpitely.	465	253	15	1561	3835	6129	3	77	6209
21:5,2 Pahoinpitelyn yritys.	3	-	1	9	32	45	-	2	47
21:6,1 Törkeä pahoinpitely.	224	1	-	203	2	430	-	8	438
21:6,2 Törkeän pahoinpitelyn yritys.	16	1	-	34	-	51	-	-	51
21:7 Lievä pahoinpitely	-	-	-	-	319	319	643	27	989
21:8 Kuolemantuottamus.	1	-	-	7	22	30	-	2	32
21:9 Törkeä kuolemantuottamus.	3	-	-	6	-	9	-	-	9
21:10 Vammantuottamus.	3	-	-	2	180	185	163	7	355
21:11 Törkeä vammantuottamus.	4	-	-	15	8	27	-	-	27
21:12 Tappeluun osallistuminen.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
21:13 Vaaran aiheuttaminen.	5	1	-	8	18	32	-	-	32
21:14 Heitteillepano.	1	-	-	5	15	21	-	-	21
21:15 Pelastustoimen laiminlyönti.	1	-	-	-	1	2	-	-	2
23 23:1,1-2 Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	29	1	2	7	1225	1264	62654	19	63937
23:2,1-2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	177	43	3	261	1890	2374	1	7	2382
23:3 Rattijuopumus	336	84	13	121	5711	6265	-	7	6272
23:4 Törkeä rattijuopumus	588	747	95	4184	87	5701	-	-	5701
23:5,1 Vesiliikennejuopumus.	1	1	-	3	276	281	-	2	283
23:6 Ilmaliikennejuopumus.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
23:7 Junaliikennejuopumus	-	-	-	-	-	0	-	-	0
23:8 Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle.	-	1	-	2	324	327	-	1	328
23:9 Liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla	-	-	-	-	-	0	13	-	13
23:10 Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta.	150	28	6	62	399	645	9966	9	10620
23:11 Liikennepako tieliikenteessä	1	-	1	-	7	9	-	-	9
23:11a,1 Liikenteen häirintä.	-	-	-	-	-	0	21	-	21

Tilaston perusteena tuomion päärikos		Rangaistukseen tuomitut**					Muut			Kaikki	
		Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	yht.	
Kaikki rikokset		4964	1639	207	12763	30757		151042	464	201619	
Rikoslakirikokset		4958	1639	173	12763	29950		105520	412	15542	
Luku ja §											
31	31:1,1	Ryöstö.	166	20	2	191	2	381	-	1	382
	31:1,2	Ryöstön yritys.	22	3	-	39	1	65	-	-	65
	31:2,1	Törkeä ryöstö.	93	-	-	13	-	106	-	-	106
	31:2,2	Törkeän ryöstön yritys.	7	-	-	3	-	10	-	-	10
	31:3,1	Kiristys	4	-	-	2	7	13	-	-	13
	31:3,2	Kiristuksen yritys	4	1	-	3	7	15	-	2	17
	31:4,1	Törkeä kiristys.	7	1	-	1	-	9	-	-	9
	31:4,2	Törkeän kiristuksen yritys.	10	-	-	3	-	13	-	-	13
							0				0
32	32:1	Kätkemisrikos.	28	4	-	27	141	200	-	2	202
	32:2	Törkeä kätkemisrikos	12	3	-	15	-	30	-	-	30
	32:3	Ammattimainen kätkemisrikos.	2	-	-	-	-	2	-	-	2
	32:4	Tuottamuksellinen kätkemisrikos	5	-	-	2	71	78	3	2	83
	32:5	Kätkemisrikkomus.	-	-	-	-	39	39	49	-	88
	32:6, 1	Rahanpesu.	14	2	-	24	26	66	-	-	66
	32:7,1	Törkeä rahanpesu.	3	2	-	32	-	37	-	-	37
	32:9	Tuottamuksellinen rahanpesu.	2	-	-	7	15	24	-	-	24
							0				0
33	33:1	Väärennys.	45	3	2	62	213	325	-	3	328
	33:1,2	Väärennyksen yritys.	-	-	-	-	1	1	-	-	1
	33:2	Törkeä väärennys	-	1	-	8	-	9	-	-	9
	33:2,2	Törkeän väärennyksen yritys.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
	33:3	Lievä väärennys.	-	-	-	-	8	8	200	-	208
	33:4	Väärennysaineiston hallussapito.	-	-	-	-	4	4	41	-	45
						0				0	
34	34:1,1-2	Tuhotyö.	3	1	-	23	-	27	-	-	27
	34:1,3	Tuhotyön yritys	-	1	-	3	-	4	-	1	5
	34:2,1	Liikennetuhotyö.	1	-	-	2	-	3	-	-	3
	34:3,1	Törkeä tuhotyö	-	-	-	-	-	0	-	1	1
	34:3,2	Törkeän tuhotyön yritys.	2	-	-	-	-	2	-	-	2
	34:7	Yleisvaaran tuottamus	-	-	-	1	11	12	-	1	13
	34:8	Törkeä yleisvaaran tuottamus.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
	34:9a	Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle.	-	-	-	-	6	6	-	-	6
	34:10	Perätön vaarailmoitus.	-	-	-	-	22	22	-	3	25
							0				0
35	35:1-2	Vahingonteko.	13	4	2	28	878	925	-	18	943
	35:2,1	Törkeä vahingonteko.	16	2	-	45	1	64	-	3	67
	35:3	Lievä vahingonteko	-	-	-	-	337	337	431	3	771
							0			0	
36	36:1,1-2	Petos.	205	74	4	764	1184	2231	-	18	2249
	36:1,3	Petoksen yritys	6	-	1	10	34	51	-	-	51
	36:2,1	Törkeä petos	71	15	-	227	-	313	-	-	313
	36:2,2	Törkeän petoksen yritys	10	2	-	14	-	26	-	-	26
	36:3	Lievä petos	-	-	-	-	730	730	859	3	1592
	26:4	Vakuutuspetos	-	-	-	-	-	0	-	-	0
	36:5	Luottamusaseman väärinkäyttö.	-	-	-	6	3	9	-	1	10
	36:6	Kiskonta.	-	-	-	3	-	3	-	-	3
	36:7	Törkeä kiskonta.	1	-	-	2	-	3	-	-	3
								0			0
								4			4
37	37:1,1	Rahanväärennys.	-	-	-	4	-	4	-	-	4
	37:2,1	Törkeä rahanväärennys.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
	37:3,1	Lievä rahanväärennys	1	-	-	-	6	7	-	-	7
	37:5,1	Väärin rahan käyttö.	-	-	-	-	4	4	-	-	4
	37:5,2	Väärin rahan käytön yritys.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
	37:6	Väärin rahan hallussapito.	-	-	-	-	3	3	2	-	5
	37:7	Rahajäljitelmän levitys	-	-	-	-	4	4	-	-	4
	37:8	Maksuvälinepetos.	44	6	1	93	132	276	-	2	278
	37:9	Törkeä maksuvälinepetos.	18	2	-	48	-	68	-	-	68
	37:10	Lievä maksuvälinepetos.	-	-	-	-	14	14	15	-	29
	37:11	Maksuvälinepetoksen valmistelu.	1	-	-	2	-	3	-	-	3

Tilaston perusteena tuomion päärikos		Rangaistukseen tuomitut**					Muut			Kaikki	
		Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	Tuom.j.	yht.	
Kaikki rikokset		4964	1639	207	12763	30757		151042	464	201619	
Rikoslakirikokset		4958	1639	173	12763	29950		105520	412	15542	
Luku ja §											
38	38:1	Salassapitorikos.	-	-	-	1	3	4	-	4	
	38:2	Salassapitorikkomus.	-	-	-	-	1	1	-	1	
	38:3,1	Viestintäsalaisuuden loukkaus.	-	-	-	-	5	5	-	1	
	38:3,2	Viestintäsalaisuuden loukkauksen yritys.	-	-	-	-	2	2	-	2	
	38:5	Tietoliikenteen häirintä.	1	-	-	2	5	8	-	8	
	38:7,1	Lievä tietoliikenteen häirintä.	-	-	-	-	-	0	2	2	
	38:8,1-2	Tietomurto.	-	-	-	-	2	2	-	2	
	38:9	Henkilörekisteririkos.	-	-	-	1	14	15	-	17	
								0		0	
39	39:1	Velallisen epärehellisyys.	-	-	-	15	4	19	-	19	
	39:1a	Törkeä velallisen epärehellisyys.	8	2	-	103	-	113	-	113	
	39:2,1	Velallisen petos.	-	-	-	-	1	1	-	1	
	39:3	Törkeä velallisen petos.	-	-	-	10	-	10	-	10	
	39:6	Velkojansuosinta.	-	-	-	-	2	2	-	2	
								0		0	
40	40:3	Lahjusrikkomus.	-	-	-	-	-	0	-	0	
	40:5-10	Muut virkarikokset.	1	-	-	1	67	69	-	84	
								0		0	
44	44:12	Varomaton käsittely.	-	-	-	-	40	40	84	5	129
	Muut rikokset RL:n 44 lukua vastaan.	-	-	-	-	1	9	10	28	-	38
								0		0	
45	45 luku	Sotilasrikokset.	2	2	-	84	197	285	-	5	290
								0		0	
46	46:4,1-2	Salakuljetus.	10	6	-	59	127	202	-	-	202
	46:5	Lievä salakuljetus.	-	-	-	-	2	2	187	-	189
	46:6,1-2	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen.	1	-	-	2	41	44	-	-	44
	46:6a	Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen.	-	-	-	-	28	28	51	-	79
								0		0	
47	47:1,1	Työturvallisuusrikos.	-	-	-	-	102	102	-	2	104
	47:2	Työaika-suojelurikos.	-	-	-	-	1	1	4	-	5
	47:3	Työsyryntä.	-	-	-	-	7	7	-	-	7
	47:3a	Kiskonnantapainen työsyryntä.	-	-	-	1	1	2	-	-	2
	47:4	Työntekijöiden edustajan oikeuksien loukk.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
	47:6a	Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö.	-	-	-	-	1	1	-	-	1
								0		0	
48	48:1,1,3	Ympäristön turmeleminen.	-	-	-	4	24	28	-	1	29
	48:3	Ympäristörikkomus.	-	-	-	-	5	5	34	-	39
	48:5,1-3	Luonnonsuojelurikos.	-	-	-	-	5	5	-	-	5
								0		0	
49	49:1	Tekijänoikeusrikos.	-	-	-	-	1	1	-	-	1
	49:2	Teollisoikeusrikos.	-	-	-	-	4	4	-	-	4
								0		0	
50	50:1	Huumausainerikos.	301	85	5	809	1712	2912	1	8	2921
	50:2	Törkeä huumausainerikos.	312	1	-	206	2	521	-	1	522
	50:2a	Huumausaineen käyttörikos.	1	-	-	-	549	550	4748	18	5316
	50:3	Huumausainerikoksen valmistelu.	1	3	-	20	28	52	-	1	53
	50:4	Huumausainerikoksen edistäminen.	-	-	-	2	1	3	-	-	3
								0		0	
51	51:2,1	Törkeä sisäpiiritiedon väärinkäyttö.	-	-	-	-	-	0	-	-	0
								0		0	
								0		0	
Alkoholirikokset											
50a	50a:1,1	Alkoholirikos.	-	-	-	-	2	2	253	-	255
	50a:2,1	Törkeä alkoholirikos.	-	-	-	-	3	20	23	-	23
	50a:3	Lievä alkoholirikos.	-	-	-	-	4	4	750	-	754
		Alkoholirikkomus.	-	-	-	-	2	2	253	-	255
								0		0	
Liikenne rikokset											
								0		0	
		Liikenne rikkomus.	-	-	-	-	316	316	22287	25	22628
		Tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkom.					48	48	1538	4	1590

LIITETAULUKKO 5

Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2014–2016

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Rikoslakirikokset						
- määrä	36	25	29	52	49	54
- päärikos	54181	52573	50292	54181	52573	50292
- osuus päärikoksista	0,1	0,05	0,1	0,1	0,1	0,1
Henkirikokset (RL 21:1-4)						
- määrä	7	12	11	6	3	5
- päärikos	195	145	148	195	145	148
- osuus päärikoksista	3,6	8,3	7,4	3,1	2,1	3,4
- tappo, murha ja surma (täytetyt)						
- määrä	3	8	5	2	1	3
- päärikos	74	55	54	74	55	54
- osuus päärikoksista	4,1	14,5	9,3	2,7	1,8	5,6
Pahoinpitelyrikokset (RL 21:5-7)						
- määrä	14	3	7	11	15	11
- päärikos	9227	7608	7132	9227	7608	7132
- osuus päärikoksista	0,2	0,04	0,1	0,1	0,2	0,2
- törkeä pahoinpitely (RL 21:6)						
- määrä	9	2	4	1	2	1
- päärikos	455	486	438	455	486	438
- osuus päärikoksista	2,0	0,4	0,9	0,2	0,4	0,2
Ryöstö ja kiristäminen (RL 31 luku)						
- määrä	0	1	1	2	1	0
- päärikos	612	704	617	612	704	617
- osuus päärikoksista	0	0,1	0,2	0,3	0,1	0
Tuhotyö (RL 34:1-3)						
- määrä	3	4	1	1	2	0
- päärikos	39	64	38	39	64	38
- osuus päärikoksista	7,7	6,3	2,6	2,6	3,1	0
Seksuaalirikokset (RL 20 luku)*						
- määrä	1	2	4	4	2	5
- päärikos	568	547	546	568	547	546
- osuus päärikoksista	0,2	0,4	0,7	0,7	0,4	0,9
Raiskaus (RL 20:1-2)						
- määrä	1	2	2	0	1	1
- päärikos	148	162	206	148	162	206
- osuus päärikoksista	0,7	1,2	1,0	0	0,6	0,5
- lapsen seksuaal hyväksik. (RL 20:6-7)						
- määrä	0	0	1	2	1	1
- päärikos	335	301	260	335	301	260
- osuus päärikoksista	0,0	0,0	0,4	0,6	0,3	0,4
Varkaus, törkeä varkaus (RL 28:1-2)						
- määrä	0	0	0	4	2	2
- päärikos	3798	3625	3486	3798	3625	3486
- osuus päärikoksista	0	0	0	0,1	0,1	0,1
Tilastointiperuste:	Päärikos oikeudenkäynnissä			Päärikos oikeudenkäynnissä		

* Sisältää kaikki RL 20 luvun seksuaalirikokset

LÄHTEET

- Alvesalo-Kuusi, Anne & Lähteenmäki, Liisa & Janhonen Minna & Tapani, Jussi & Räsänen, Tuula. 2017. Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä. Loppuraportti. Työterveyslaitos. Helsinki 2017.
- Aromaa, Kauko & Laitinen, Ahti. 1994. Yritysturvallisuus Varsinais-Suomessa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 10.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2016. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2017. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla & Sirén, Reino. 2014. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 37/2014.
- Falck, Sturla & von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette. 2003. Nordic Criminal Statistics 1950–2000. Report 2003:3. Department of Criminology, Stockholm University. Stockholm 2003.
- Hakamies, Kaarlo & Johansson, Marian. 2009. Oikeudenkäynnin kesto talousrikoksissa. Korkeimman oikeuden selvityksiä 1/2009).
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI). Julkaisusarja N:o 66. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2004. Suomalaisten turvallisuus 2003. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Tallberg, Teemu. 2001. Kotitaloudet omaisuusrikosten kohteena. Haastattelututkimuksen tuloksia kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneista varkauksista ja vahingonteoista vuodelta 1997. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 52. Oikeus 2001:9. Tilastokeskus.
- Hildebrandt Susanne (toim.). 2014. Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2008–2012. Direktoratet for Kriminalforsorgen. København april 2014, www.kriminalforsorgen.dk.
- von Hofer, Hanns & Lappi-Seppälä, Tapio & Westfelt, Lars. 2012. Nordis criminal Statistics 1950–2010. Rapport 2012:2. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Iivari, Juhani. 2010a. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportteja 5/2010. Helsinki 2010.

- Iivari, Juhani. 2010b. Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa: Sovittelu – ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan (toim. Esa Poikela). Juva 2010, 45–65.
- Kristoffersen, Ragnar (ed.). 2008. Nordisk statistikk for kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2002–2006. Kriminalomsorgens utdannings-senter (KRUS). Oslo.
- Kristoffersen, Ragnar. 2014. Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2009–2013. Correctional Service of Norway Staff Academy. Kriminalomsorgen. Report No. 1/2014. Oslo.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1998. Kriminalpolitikens framgång? Bra och dåligt i finsk kriminalpolitik. JFT 1998, 237–257.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2000. Rikosten seuraamukset. WSLT. Porvoo 2000.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2002. Yleisökäsitykset ja vuoden 1999 sakkouudistus. Haastattelututkimus väestön sakkojärjestelmää ja liikennesakkoja koskevista käsityksistä vuosina 1999–2001. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 195. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2005. Syyntakeisuussäännösten soveltamiskäytäntöjen tutkimisesta. Juhlajulkaisu Eero Backman 2005.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2009. Jäännösrangaistuksen määrääminen täytäntöönpantavaksi. Teoksessa *Da mihi factum, dabo tibi ius*. Korkein oikeus 1809–2009, 443–492. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2011. Explaining imprisonment in Europe. *European Journal of Criminology*. Vol 8, 303–328.
- Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Marttunen, Matti. 2013. Yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistus: nuorten seuraamukset. Helsinki 14.5.2013.
- Oikeusministeriö 2011: Vesiliikennejuopumuksen promilleraja. Mietintöjä ja lausuntoja 16/2011.
- Oikeusministeriö 2012: Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2012.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL). 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 13/2012.
- Pohjola, Annakaisa. 2017. Vaarallinen rikosentekijä. Tutkimus rikosentekijän vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 335. Helsinki 2017.
- Poliisin vuosikertomukset 2003–2016 (www.poliisi.fi)
- Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko. 2007. Suomalaisen kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 74. Helsinki 2007.
- Sulin, Marja. 1993. Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto 1993.
- Väisänen, Tiina. 2013. Tahdonvastaisen huostaanoton merkitys nuorten seuraamusharkinnassa. Teoksessa *Rangaistuksen määrääminen* (toim. Tapio Lappi-Seppälä & Vee-ra Kankaanrinta). Helsingin hovioikeuden julkaisuja, 147–170. Helsinki 2013.

SUMMARY

THE SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS

The system of sanctions. General criminal punishments according to the Finnish law are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. At the beginning of the year 2005 juvenile punishment extended permanently to whole country after an experimentation period from 1997.

A *fine* is imposed as day-fines. The number of day-fines is determined on the basis of the seriousness of the offence while the amount of a day-fine depends on the financial situation of the offender. A fine may be imposed either in an ordinary trial or, in respect of certain petty offences, through simplified summary penal proceedings (penalty orders). A vast majority of fines are ordered in summary process. For minor traffic offences there is a specific monetary penalty that is set at a fixed amount (petty fine). The petty fine is imposed by the police.

A sentence of *imprisonment* may be imposed either for a determinate period (at least fourteen days and at most twelve years) or for life. Imprisonment can be either *conditional* or *unconditional*. Sentences of imprisonment of at most two years can be imposed conditionally. A general prerequisite for a conditional sentence is that "the maintenance of general obedience to the law does not demand an unconditional sentence".

Community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to eight months. The prerequisites for sentencing the offender to community service are (a) that the convicted person consents to this, (b) that the sentence does not exceed eight months, and (c) that the offender is deemed capable of carrying out the community service order. Also (d) prior convictions may in some case prevent the use of this option. Community service involves unpaid work for the good of the community, for at least twenty hours and at most 200 hours during the offender's leisure time.

Monitoring sentence (entered into force on 2011) can also imposed instead of unconditional imprisonment of at most six months for a similar length of time. A convicted person is obliged to remain in one's household and participate the activity that he or she has been ordered to carry out.

The fall of the prison rate in Finland 1950–2014. In the beginning of the 1950s, the prisoner rate in Finland was four times higher than in the other Nordic countries. Finland had almost 200 prisoners per 100,000 inhabit-

ants, while the figures in the other Scandinavian countries were around 50. Even during the 1970s, Finland's prisoner rate continued to be among the highest in Western Europe. However, while most European countries have experienced rising prison populations the Finnish one had been declining and by the beginning of the 1990s Finland had reached the Nordic level of about 60–70 prisoners per 100,000 inhabitants.

Table 1 Prison rates (including remand prisoners) in the Nordic countries 1950–2014 (/100,000 inhabitants)

	Finland	Sweden	Denmark	Norway
1950	187	35	88	51
1960	154	63	71	44
1970	113	65	70	44
1980	106	55	63	44
1990	69	58	67	56
2000	55	67	63	57
2014	57	61	67	72

Source: Falck, von Hofer & Storgaard; Nordic Prison Statistics; Criminal Sanctions Agency of Finland; Hildebrandt 2014; www.prisonstudies.org.

This long-term development has been affected both by macro-level structural factors and ideological changes in penal theory, as well as legal reforms and changing practices of sentencing and prison enforcement. The courts had started to reduce the sentences already in the 1950s, which was mainly a reaction against overly repressive policies instigated by the legislator during the exceptional post-war conditions. Systematic legislative reforms towards de-carceration started during the mid 1960s, and continued up till the mid 1990s. Penalties for both traditional property offenses and drunken driving were heavily reduced in the 1970s. Also the role of non-custodial sanctions was strengthened. The scope of conditional imprisonment (suspended sentence) and fines were extended in the mid 1970s. The use on imprisonment in younger age groups was further restricted in the late 1980s. During the 1990s new non-custodial sanction – community service – was introduced in the Finnish system with a specific aim to replace short prison sentences.

Also the enforcement practices have contributed in this change. A series of legislative acts were carried out in the 1960s in order to restrict the use of imprisonment as a default penalty for unpaid fines. In the early 1970s the use of preventive detention was heavily confined and the use of parole and early release were heavily extended.

The use of different sentencing alternatives. Key figures in the use of different sanctions 1970–2016 in the court practice are presented in table 2.

Table 2 The use of different sentencing alternatives in Finland, 1970 to 2016

	1970	1980	1990	2000	2010	2016
	N	N	N	N	N	N
<i>Penalties imposed by courts</i>	(57,675)	(72,282)	(81,627)	(64,403)	(62,132)	(52,120)
- unconditional imprisonment	10,212	10,326	11,657	8,147	6,296	4,974
- community service	3,413	2,676	1,639
- supervision order	207
- conditional imprisonment	5,215	14,556	17,428	13,973	15,098	12,763
- fine by the court	42,248	47,401	52,542	37,503	36,120	30,757
<i>Summary proceedings</i>						
- fine by a penalty order	150,542	249,006	311,889	196,156	210,906	151,042
- petty fine (traffic violations)	69,291	103,499	291,283	270,448
<i>Waiving of penal measures*</i>						
Non prosecution	..	2,003	3,417	7,483	5,685	6,336
Waiver of the sentence*	..	1,765	1,648	1,069	657	464

Source: Statistics Finland

* Excluding traffic offences.

Note: The population of Finland is 5.4 million

The fine has been the principal punishment throughout the whole period. This is partly due to the fact that there is no general administrative penal law in Finland. Practically all offences are classified as crimes and treated under the label of criminal punishments.

During the period 1950–1990 the number of conditional sentences has increased from some 3,000 to 17,000, falling then back in the course of the 1990s to 13,000 sentences per year. The growth was especially rapid between 1970–1980 and was partly a result of the changes in the Finnish policy in regards of drunken driving. During the 1970s, the sentencing practice concerning drunken driving was changed to favour non-custodial alternatives: In 1971, 70 % of offenders received an unconditional sentence while in 1981 their proportion had dropped to 12 %. A similar development has also occurred in the case of property offenses. In 1971, offenders sentenced of larceny received a custodial sentence in 38 % of all cases; in 1991, their proportion had decreased to 11 %.

The use of community service. During the 1990s the penalties remained fairly constant. The only major amendment in the system has the introduction of community service. In Finland community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to 8 months. In order to ensure that community service will really be used in lieu of unconditional sentences of imprisonment (and not instead of other more lenient penalties), a specific *two-step procedure* was adopted. First the court is supposed to make its sentencing decision in accordance with the normal principles and criteria of sentencing, without even considering the possibility of community service. If the result is unconditional imprisonment, then the court may commute the sentence into community service under certain conditions prescribed in the law. The duration of community service varies between

20 and 200 hours. In commuting imprisonment into community service, one day in prison equals one hour of community service. The number on prison sentences and community service sentences in 1995–2016 is presented in table 3.

Table 3 Imprisonment and community service in the Finnish court practice 1995–2016

Year	Imprisonment	Community service
1995	6,754	2,803
1996	6,101	3,277
1997	5,967	3,534
1998	6,642	3,957
1999	7,666	3,658
2000	8,147	3,413
2001	8,352	3,388
2002	8,489	3,313
2003	8,000	3,297
2004	8,530	3,621
2005	8,313	3,370
2006	7,662	3,310
2007	7,111	3,312
2008	6,888	3,222
2009	6,670	2,921
2010	6,296	2,676
2011	6,023	2,496
2012	5,698	2,387
2013	5,312	2,100
2014	5,273	1,926
2015	5,082	1,820
2016	4,974	1,639

Source: Statistics Finland

Along with the increase in the number of community service orders, the number of unconditional sentences of imprisonment decreased between 1992–1993. It is therefore reasonable to argue that, within a short period of time, community service has proven to be an important alternative to imprisonment. The number of prison sentences fell 2005–2016 (from 8,530 to 4,974; a drop of 42 %). Corresponding figures for community service were 3,370 and 1,639 (a drop of 51 %). Both changes are a result of declining crime.

Sentencing statistics 1997–2016

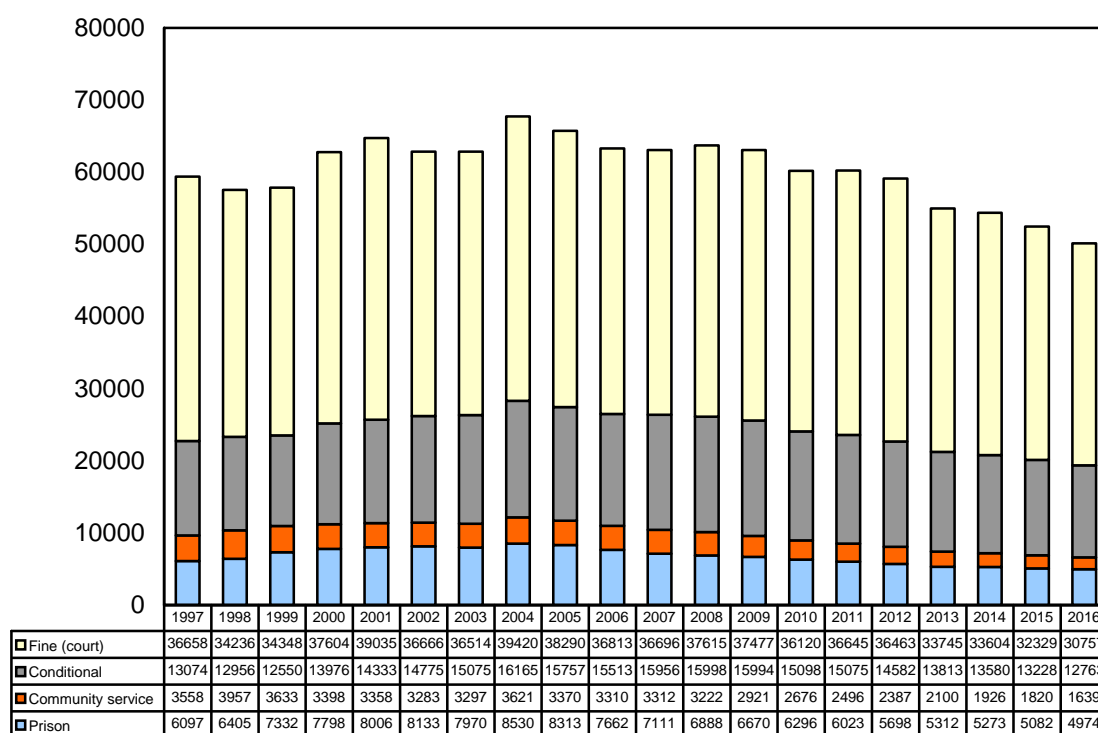

Figure 1 Choice of sanctions 1997–2016

The distribution of penalties in 2016 is illustrated in table 4.

Table 4 The distribution of penalties in 2016

	N	%
<i>Court Decisions 2016</i>	50,811	100 %
Prison	4,974	10 %
Community service	1,639	3 %
Supervision order	207	0 %
Conditional imprisonment	12,763	25 %
Juvenile penalty	7	0 %
Fines by the court	30,757	61 %
Waiver of the sentence	464	1 %
<i>Other Decisions 2012</i>		
Fine by the prosecutor	151,042	
Petty fine by the police	270,448	

The clear majority of all penalties imposed by the courts are fines (61 %). The second largest group is conditional imprisonment 25 %. 10 % of cases in the courts lead to unconditional prison sentence, 3 % to community service and 1 % to waiver of the sentence (a kind of warning).

Non-prosecution. Non-prosecution may be divided into two sub-groups: 1) The decisions based on procedural facts such as lack of evidence and statute of limitations, where there are "legal obstacles" for prosecution ("procedural" non-prosecution) and 2) the cases when there is enough evidence to support prosecution, but the prosecutor chooses to drop the charge for other reasons, often related to the petty nature of the offense or the young age of the offender ("discretionary" non-prosecution).

Traditionally, the scope of (discretionary) non-prosecution has been quite narrow, as compared to many other countries. In the beginning of the 1980s, only about 2 % of all criminal cases led to non-prosecution. However, in 1991 the scope of non-prosecution was extended through a law reform which tripled the number of offences diverted from the court proceedings due to non-prosecution. Table 5 summarises non-prosecution practices in both groups in 1997–2016.

Table 5 Decisions on non-prosecution in 1997–2016

Year	Procedural reasons (technicalities)	Diversionary	Total
1997	15,572	7,880	23,452
1998	15,812	8,598	24,411
1999	17,574	8,669	26,243
2000	18,920	7,878	26,798
2001	18,685	8,014	26,699
2002	18,347	6,889	25,236
2003	18,076	5,720	23,796
2004	20,225	5,579	25,804
2005	19,383	5,630	25,013
2006	20,100	6,263	26,363
2007	18,602	6,397	24,999
2008	19,379	6,837	26,216
2009	18,394	6,439	24,833
2010	18,717	6,419	25,136
2011	18,468	6,878	25,346
2012	18,602	7,094	25,696
2013	18,332	6,539	24,871
2014	19,403	6,520	25,923
2015	17,407	6,328	23,735
2016	16,522	6,336	22,858

Recent trends in prison population. The number of prison sentences, as well as the number of prisoners increased in the beginning of 2000s but in 2006–2016 the figures took again a downward trend. Between 1999 and 2005 the number of prisoners has increased by 42 %. Similar changes have occurred also in other Scandinavian countries. Figure 2 describes the changes in the annual average number of prisoners in four Scandinavian countries.

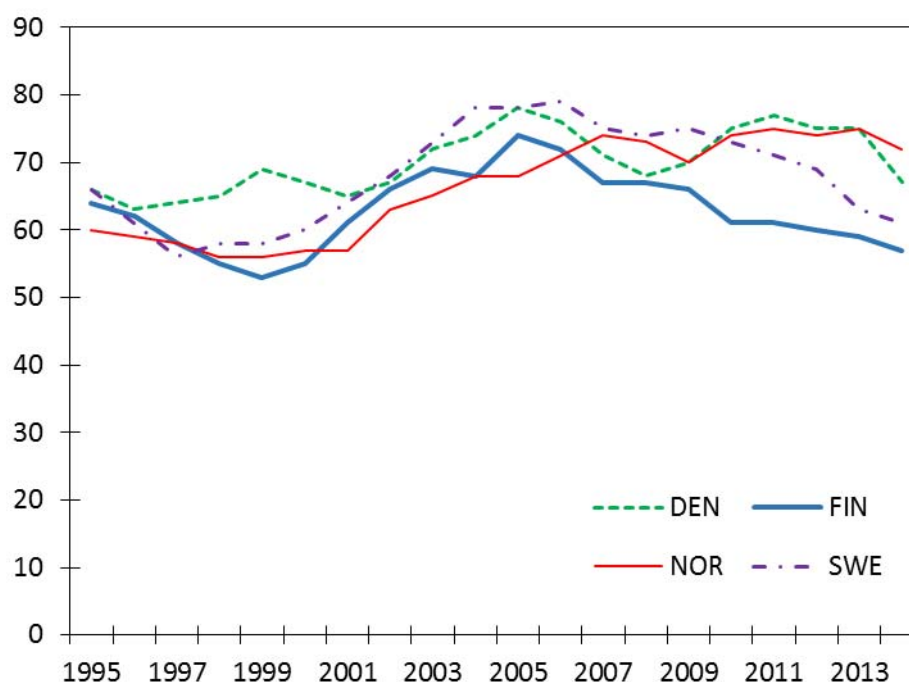

Figure 2 Prisoner rates in four Scandinavian countries 1995–2014

This upwards trend in prisoner rates first started in Sweden, then in Finland and after that in Norway and Denmark. The increase of prisoner rates in Finland in 1998–2005 is a summary effect of five major factors, each affecting in slightly different times: (1) An increase in the number of foreign prisoners (mainly from Russia and the Baltic countries), (2) an increase in drug trafficking (often linked with the former groups), an increase in the number of (3) fine defaulters and (4) prisoners in remand, and (5) an increase in violent offenders.

Table 6 Prisoners in 2000, 2005 and 2016 by prisoner groups (annual averages)

	2000	2005	2016
All	2,855	3,888	3,120
- serving a sentence	2,358	3,190	2,478
- remand prisoners	376	519	585
- fine defaulters	121	179	57
Foreigners	173	282	537

The change can be viewed also from the point of view of different offence categories.

Table 7 Situation 1.5. by the type of offense in Finland (remand and fine defaulters excluded)

	1.5.2000	1.5.2005	1.5.2016	Change 2000–2005 %	Change 2005–2016 %
All	2,402	3,173	2,498	+32.1	–21.3
- violence	801	1,254	956	+56.6	–23.8
- drugs	375	512	477	+36.5	–6.8
- property	782	864	689	+10.5	–20.3
- drunken driving	277	409	191	+47.7	–53.3
- other	167	134	185	–19.8	+38.1

In 2000–2005 the number of prisoners increased by 32 %. From 2005 to 2016 the figures decreased by 21 %. Violence, drunk driving and drug offences show the most rapid increase from 2000 to 2005 (57, 48 and 37 %). Since 2005 major declines have taken place in drunk driving and violence offenses (53 and 24 %). The only offense category showing increase in 2005–2015 is the group “other” (increase by 38 %), including i.a. sexual offenses.

Sentencing juveniles. The Finnish juvenile criminal sanction system is fairly simple. General punishments are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. Specific punishments for young offenders include supervision connected with conditional sentence and juvenile punishment. The primary differences in sentencing of young offenders and adult offenders lie in the fact that offenders between the ages of fifteen and seventeen (inclusive) benefit from a mitigated scale of punishment and that they benefit from a greater possibility for waiving of measures. Furthermore, an offender under eighteen at the time of his offence cannot be sentenced to unconditional imprisonment unless there are weighty reasons for doing so. In addition, the juvenile punishment and supervision may be imposed on an offender who was under 18 years at the time of the offence. Finally, there are also some differences in criminal procedure and enforcement of punishments. Juvenile delinquents are given less severe penalties than adult offenders. Also the duration of penalties are shorter and the scales smaller.

In Finland, about 85 % of the penalties imposed on juvenile offenders are issued outside the court through lighter procedure. Out of all penalties, there have hardly been any changes in the respective share of penalties imposed by the police. Non-prosecution has received widest application among juveniles. In the age group 15–17 years the share of non-prosecution varies around 29 % of all courts disposal and 7 % of all disposals (fines included).

Unlike general criminal justice in Finland and many other countries, sentencing practice of juveniles has not become harsher. During the past

few years, there have not been any major changes in regard to the punishments issued for young persons. However, compared to the early 1990s, the number of offences handled by courts has decreased approximately by one half.

In practice, criminal sanctions applied to juveniles are strongly dominated by formality. The vast majority of penalties imposed by courts for all age-groups consist of fines. The younger the offender, the higher the share of fines (76 % in age-group 15–17, 67 % in 18–20 and 59 % for offenders over 20 years). This is a quite exceptional characteristic in international comparison. Second in the list is conditional imprisonment, which to large extent has a fairly formal character as well (19 % in the age-group 15–17 and 26 % in the age group 18–20). In about 30–50 % of conditional sentences the young offender is given a supervision order.

Community service has no practical role in the youngest age group as the use of this option requires that the offender would have been sentenced to unconditional prison term.

A new community alternative, juvenile punishment has been introduced to be used mainly in those cases where the offender keeps receiving several conditional sentences. As well as community service this option has only limited practical relevance. From 1997 to 2004 an experiment with juvenile penalties was carried out in seven municipalities. Few sentences were then passed. On a yearly base, such sentences amounted to 45, 45, 68, 102, 45, 38 and 31, a total of some 400 in eight years. In 2005–2016 when the system was extended to the whole country, only some 5–40 sentences were rendered. Juvenile punishment has not experienced a breakthrough as a specific form of punishment for young persons.

Mediation. Mediation is regulated by the Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases and it entered into force on 1.6.2006. Voluntary based mediation services were available only in about half of the country before the regulation. The aim of mediation services is to ensure equal access to these services across the country. Mediation may deal with crimes that are assessed as eligible for mediation, taking into account the nature and method of the offence, the relationship between the suspect and the victim, and other issues related to the crime as a whole. Conciliation may be carried out only between parties that have personally and voluntarily expressed their agreement to conciliation and are capable of understanding the meaning of conciliation and the solutions arrived at in the conciliation process.

The number of criminal cases referred to mediation was about 12,500 offences in 2016. From 2007 the number of these criminal cases has increased by altogether 30 per cent. Out of criminal cases referred to media-

tion in 2016, about a half (54 %) were violent offences. Domestic violence cases accounted for about one third of the violent offences (34 %). The corresponding percentage was 19 % in 2010. The growth in the number and the proportion of domestic violence cases can be explained by an amendment of the Criminal Code which defined petty domestic violence cases as offences under public prosecution.

Criminal cases referred to mediation accounted for about 10 per cent of eligible criminal cases for mediation. Of violent offences solved by the police more than one fourth (30 %) were referred to mediation in 2016. Agreement was reached in 77 per cent of all mediated criminal cases. The corresponding percentage of cases referred to mediation was 75 per cent. The mediation process was not initiated or discontinued altogether in 25 per cent of cases referred to mediation. Monetary compensations accounted for 32 per cent and work compensations for 3 per cent of all mediation agreements in 2016. The signification of mediation is important in cases which are especially eligible for mediation. To such recommended cases belongs offences where suspects are young offenders and children under 15 years or first-time offenders.